

Антологија

СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Миливоје В. Кнежевић

АНТОЛОГИЈА НАРОДНИХ УМОТВОРИНА

„Антологија српске књижевности“ је пројекат дигитализације класичних дела српске књижевности Учитељског факултета Универзитета у Београду и компаније Microsoft®

Није дозвољено комерцијално копирање и дистрибуирање овог издања дела. Носиоци пројекта не преузимају одговорност за могуће грешке.

Ово дигитално издање дозвољава уписивање коментара, додавање и брисање делова текста. Носиоци пројекта не одговарају за преправке и дистрибуцију измењених дела. Оригиналнo издање дела налази се на Веб сајту www.ask.rs.

Миливоје В. Кнежевић

АНТОЛОГИЈА НАРОДНИХ УМОТВОРИНА

Садржај

О НАРОДНИМ ГОВОРНИМ ТВОРЕВИНАМА.....	2
I ГОВОРНИ ИЗРАЗИ.....	3
II ПОСЛОВИЦЕ	9
III ПИТАЛИЦЕ	12
IV КАЗИВАЊА.....	14
V) ГОВОРНИШТВО	19
VI ГОВОРНЕ ИГРЕ	21
VII ПРИКАЗИВАЊА	24
I ГОВОРНИ ИЗРАЗИ.....	26
А) ДОСЛОВНОГ ЗНАЧЕЊА.....	27
1) БЛАГОСЛОВИ.....	28
2) ЗАКЛЕТВЕ	31
3) КЛЕТВЕ	34
Б) ПОРЕЂЕЊА	39
А) ПРАВА	40
Б) СУПРОТНА	48
В) ПРЕНЕСЕНОГ ЗНАЧЕЊА.....	51
1) ОЗБИЉНИ	52
2) ШАЉИВИ	60
Г) ОСТАЛЕ ВРСТЕ ГОВОРНИХ ИЗРАЗА.....	62
1) ОДГОВАРАЊА И НАДГОВАРАЊА	63
2) ИМИТОВАЊА ПТИЧЈИХ НАПЕВА	65
II ПОСЛОВИЦЕ	67
А) ПРАВЕ ПОСЛОВИЦЕ (прозне)	68
О СВЕТУ	69
О ЧОВЕКУ	70
О ЗЛУ	72

О ДОБРУ	75
О ДОБРОЧИНСТВУ	77
О ИЗГЛЕДУ	78
О СМИШЉЕНОСТИ.....	80
О УМУ.....	83
О НАУЦИ	85
О ЗНАЊУ	87
О ВЕШТИНИ	88
О ПОЧЕТКУ	89
О РАДУ	90
О СВРШЕТКУ	93
О СЛОЗИ.....	94
О ШТЕДЊИ	96
О СВОЈИНИ.....	98
О ДОБИТИ.....	100
О БОГАТСТВУ	102
О СИРОМАШТВУ.....	103
О НЕВОЉИ	106
О ДУГУ	109
О НОВЦУ	110
О СТАРЕШИНСТВУ	112
О СВОЈТИ.....	113
О ПРИЈАТЕЉСТВУ	115
О ДРУШТВУ	116
О МАЛОМ И ВЕЛИКОМ.....	118
О ЛЕПОМ И ДРАГОМ	120
О ЉУБАВИ.....	121
О ЖЕЉИ	123
О ГРЕХУ	124
О ЛАЖИ.....	125
О ИСТИНИ	127
О ПРАВУ	128
О ПРАВДИ	129
О СИЛИ.....	130
О РАЗЛОГУ И ЗАКОНУ	132
О ДЕЛУ	133
О ЧАСТИ	135
О СРЕЋИ	139
О ВРЕМЕНУ	141
О СМРТИ	143
О СУДБИНИ.....	145
О БОГУ	146
О РАЗНОМ.....	148
Б) СТИХОВАНЕ	152
1) ШТА ЈЕ ЛАКО (ЛАСНО)	153

2) ШТА ЈЕ ТЕШКО	155
3) ШТА ЈЕ БОЉЕ	158
4) ШТА ЈЕ ЗЛО	159
5) ШТА ЈЕ НАЈГОРЕ.....	160
6) РАЗНО	161
В) ДИЈАЛОШКЕ	168
Г) ПОСЛОВИЦЕ-ПРИЧИЦЕ	172
О БИЉУ	173
О ЖИВОТИЊАМА.....	174
О НАСРАДИН-ХОЏИ.....	177
О ТУРЦИМА	178
О ЦИГАНИМА	180
О СВЕШТЕНИМ ЛИЦИМА.....	182
О ЖЕНАМА.....	185
О НАШИМ ЉУДИМА.....	189
О РАЗНОМ.....	193
III ПИТАЛИЦЕ.....	196
1. О БИЉУ	197
2. О ЖИВОТИЊАМА.....	198
3. О ТУРЦИМА	202
4. О РАЈИ	206
5. О КРАЉЕВИЋУ МАРКУ	210
6. О НАШИМ ЉУДИМА И КРАЈЕВИМА	212
7. О ЦИГАНИМА.....	216
8. О БАБИ	219
9. О СВЕШТЕНИЦИМА	221
10. О РАЗНОМ.....	224
IV КАЗИВАЊА	228
А) ПРОЗНА	229
А) ВЕРОВАЊА	230
Б) ГАТАЊА.....	254
В) ЧАРАЊА И ВРАЧАЊА.....	257
Г) БАЈАЊА	260
Б) СТИХОВАНА КАЗИВАЊА.....	266
А) ОДРАСЛИХ.....	267
Б) ДЕЧЈА	297
V ГОВОРНИШТВО	303
ЗДРАВИЦЕ	304
А) ОЗБИЉНЕ	305
Б) ШАЉИВЕ.....	317
VI ГОВОРНЕ ИГРЕ.....	318
А) БРЗАЛИЦЕ	319
Б) ЗАГОНЕТКЕ.....	321

А) ЗАГОНЕТКЕ-СКРИВАЛИЦЕ	322
Б) ПРАВЕ ЗАГОНЕТКЕ.....	324
В) ЗАГОНЕТКЕ-ПИТАЛИЦЕ.....	338
VII ПРИКАЗИВАЊА	346
I ИГРА	347
ИГРА С ПРСТИМА ДЕЧЈЕ РУКЕ.....	348
ВОЈВОДА И ДВА УЛАКА.....	349
РАСЦВЕТА СЕ ЖУТИ ДРЕНАК... ..	351
ЖЕТЕЛАЧКА ИГРА	352
ОВАКО СЕ БИБЕР СИЈЕ... ..	353
ПАУН И КОЛО	354
КОШНИЦЕ	356
ЂЕЛ-ЂЕВОЈКО... ..	358
ДЈЕВОЈЧИЦА И СТАРАЦ.....	360
II МАСКЕ	362
А) ВЕРСКЕ (ОБРЕДНЕ)	363
Б) ПОКЛАДНЕ.....	365
III ГЛУМА	366
А) СВАТОВСКА.....	367
Б) ВЕРТЕПСКА	371
В) ПОКЛАДНА	374
IV ДРАМСКИ ТЕКСТОВИ	378
1 ЛЕК ЗА ЗУБОБОЉУ	379
2 ЧУДО БЕЗ ЧУДА	380
3 НАЗОВИ ЈУНАШТВО.....	381
4 ДВИЈЕ МЕГДАНЦИЈЕ	383
5 ДВА КУМА	384
6 ПОД ПРОЗОРОМ ДРАГЕ	385
РЕЧНИК МАЊЕ ПОЗНАТИХ И РЕЂИХ РЕЧИ И ИЗРАЗА	386

АНТОЛОГИЈА НАРОДНИХ УМОТВОРИНА

О НАРОДНИМ ГОВОРНИМ ТВОРЕВИНАМА

Н

и у једној области човекова стваралаштва не постоји таква неомеђеност и таква измешаност, са толиким појавама модификација и гласовних преображаја како по садржини и врсти, тако и по употреби и по функцији, као што је то случај са народним говорним стваралаштвом, — том врло бујном и необично шароликом духовном вегетацијом. Отуда толико верзија и варијаната.

Ради лакшег прегледа врло обимног и разноликог мноштва народних говорних творевина, поделићемо га на делове: прво, говорни изрази; друго, пословице; треће, питалице; четврто, казивања; пето, говорне игре; шесто, говорништво и седмо, приказивања.

I ГОВОРНИ ИЗРАЗИ

од говорним изразом треба разумети у првome реду синтагму¹ или

читау реченицу (Жедна би те превео преко воде, Кицош је на ушима, Што је руха на њему је, што је круха у њему је, итд.) која у говорној служби има ширу и сталну употребу. Уствари то су — по принципу економије речи — сажете, посебне говорне целине, које се употребљавају као унапред спремљени клишеи — фразе (С мене па на уштап, с брда с дола, с неба па у ребра, на врат на нос, на једвите јаде, итд.).

Претежан облик говорних изрази је реченица о чијем значају за језик уопште проф. Белић вели: „Реченица — то је живот језика, његова динамика, његова не само покретна него и радна снага. Све што се дешава у језику, дешава се и у реченици. Реченица даје и смисао и живот језику. У реченицама се врши споразумевање језиком, то је језичка радионица у којој сви делови језика добијају своју форму, где се они кују, састављају и растављају“.

Практична примена говорних изрази у говору увек је у вези са датим случајем и одређеном пригодом, кад се она користи као пример и потврда, зачин и украс.

Говорни изрази у великом броју случајева представљају уопштену, често профанисану грађу прешлу из разних области човекова физичког и духовног живота: из веровања и празноверја (нагазио на сугреб, сврби ме длан, устао на леву ногу итд.); из Библије (Неверни Тома, Јудин пољубац, од Понтија до Пилата); из молитава (не дај боже, боже помози, боже ме сачувај, сачувај нас боже и анђели божји итд.); из децјег говора (шарена лажа, прича о црвеном врапцу итд.); из писане књижевности (Кир-Јања, Ивкова слава итд.); из хазардних игара (бити у були, последњи адут, играти ва банк, итд.); из страних језика (бити шик, шворц, лихт, доћи на сицер итд.) а и из других разних извора: из живота и обичаја, или начина живљења, занимања, професија и струка, људских забава и послова.

Говорни изрази су насушна потреба нашег говора, без којих он не би могао да буде ни моћно изражајно средство, ни значајан књижевни творачки чинилац. Њих срећемо скоро на сваком кораку у обичној свакидашњој употреби, — и то: а) као *говорне изразе дословног значења*, б) као *поређења* и в) као *говорне изразе пренесеног значења*; али осим њих постоје и друге врсте реченичних обрта, паразитних фраза и фразеолошке грађе беспојмовне и појмовне, ономатопејске и имитативне, тонске и стилске каквоће, којима се народни човек служи као говорним

клишеима, како би што боље и јаче, лакше и брже — економичније — изразио свој спољашњи и унутрашњи живот говором.

А) ГОВОРНИ ИЗРАЗИ ДОСЛОВНОГ ЗНАЧЕЊА

Говорни изрази дословног значења представљају мноштво друштвених, конвенционалних и стереотипних фраза (као што су то уобичајени и устаљени поздрав и отпоздрав, захвале, похвале и честитке) или и гаталачко-враџбинске формуле које су из култичких обреда прешле у обичан говор. Од ових и оваквих говорних творевина истичу се као експресивне и као стилске, чак и као поетске целине: *клетве, заклетве и благослови*.

И клетве и заклетве и благослови изричу се непосредно (у првом и другом) и посредно (у трећем) лицу, условно и ублажено, — увек са каквим оптимистичким смером: да се оно што се коме наговештава стварно и деси.

Клетве и јесу формуле, засноване на веровању да се и обистињују. Клетва се изриче с негативном намером: да се коме зло деси. Највиши ступањ клетве је проклетство („Проклет да је ко је то учинио, да нема ничег живог од порода, ни од стоке, ни он ни ико његов“).

Клетве могу да буду страшне, варварске и свирепе, с призвуком трагике (Уста ти се на затиљак окренула! Мањи умро, но што си се родио! Мајка те у студене очи целивала!). Клетве не штеде ни животиње.

Клетва је у честој употреби нарочито у празноверичким и враџбинским формулама, па и у самим бајаличким басмама. Обично се клетве изричу са „да бог да“ (на почетку или на крају). И кад се то не изрекне, подразумева се.

Клетве могу да се казују и по сазвучју (Миле, милео да бог да на коленима!).

Да се клетва не обистини, ублажава се са „не“ (Бог те не убио!) или се условно изриче (Гром ме спалио, ако сам ја то урадио). Али постоје и нарочите формуле којима се клетва сузбија, омета, отклања (У кам упрла! Пас рекô, пас одрекô итд.).

Осим овако озбиљних клетви постоје и оне шаљиве (за пса: Газда ти се репом закићтио!; леној мачки: Миши ти уши одгризли! итд.). Шаљив, злонамеран благослов лако прелази у клетву (Час' примао, час' давао!).

Нарочито су, по народном схватању, тешке: мајчина, кумова и девојачка клетва. Клетва је нашла велике изразе и у нашој народној лирској и епској поезији.

Заклетве су сличне клетвама и по облику и по начину изрицања, али оно што се заклетвом изриче односи се у првом реду на тврдњу или на задану реч онога који је изриче. Обично се при томе позива на вишу силу, на своју част или на оно што је најсветије или најдраже.

Заклетве се најчешће казују са „тако ми“, али и са „толико ми“ и са „да бог да ми“, (Тако ми бог помогао! Толико ми зле очи наудиле! Да бог да ми свака срећа посахнула и не имала напретка као ова сламка од јутрос! — и при томе ломи сламку).

Заклетве могу да буду ширег (Тако ми живота! Тако ми очњег вида! Тако ми сунца!) и краћег облика (Живота ми! Очњег ми вида! Сунца ми!). Осим тога заклетве се употребљавају у правом и ублаженом значењу (С места се не помакао, и Тако не имао среће као црни паук у гори!). Неретко заклетве могу да буду и условне (Не дочекао сутрашњи дан, ако сам ја то рекао).

Заклетве се изричу у разним приликама свакидашњег живота: а) од лица које само себе заклиње и б) лицу које се заклиње, и то непосредно и посредно. Изрицање условне заклетве има везе са кетвом, — постаје кетва (Ко издао, издало га лето). Нарочито је позната условна заклетва буковичког проте Атанасија Антонијевића, којом је, 1803 године, на једном тајном збору, заклео заверене устанике на буну против хаџија.

Као и кетва, и заклетва има велику примену у обичном говору, где је не ретко сведена на прилошко значење (Бога ми, бога ти, богме, богибогме итд.).¹

Благослови су, супротно кетвама, позитивна, оптативна смера. У ствари то су жеље које се изричу драгим, вољеним и цењеним бићима као излив присне срдчности и нежности.

И они могу да се саопштавају са „да бог да“ (Да бог да стекао бијеле пчеле! и Стекао бијеле пчеле! Да бог да ти се у сребро оковала! и У сребро ти се оковала! итд.).

Благослови се махом изричу као и поздрави и отпоздрави, (Здрав био и оцу и мајци! Да бог да и срећа од бога!), захвале (Хвала ти као човјеку! Хвала ти од неба до земље!) и похвале (Алал му мајчино млеко! Жив био мајци, која те је родила!) или честитке (Честита ти светковина, жив и здрав био и много их још у весељу и миру божјем доживио!), и то у облику кратко срочене и лепо изражене пригодне позитивне жеље.

Благослови могу да буду озбиљни и шаљиви. Нарочито се често чују кад се напија (Срећан био и куд путем ходио, и куд водом бродио!). Шаљиви благослови дају се обично са злурадом жељом (Синове женио, 'леба желио; кћери удавô — земљу продавô).

У благословима налазе се и молбени и молитвени елементи (Душа му царовала гдје Божић и велики дан!). Осим оваквих благослова има и оних који су засновани на сазвучју (Веселин — вазда му се веселила мајка), а има и таквих који су са супротним значењем (Да бог да се помрзли ко 'лебац и со!). Најзад има и благослова који су саставни део и садржина легенде, као код оне о постанку свилене бубе.

Нарочито треба нагласити да су благослови у народном говорништву — здравицама — захвалан елеменат и ритмована, чак и стихована израза и квалитет

праве дитирамрске лепоте (Нека се преливају бачве с вином, домови животом и здрављем, а поља родом и берићетом, да бог да!).

Б) ПОРЕЂЕЊА

Поређења (са „као“, „како“ и „кано“) врше се скоро увек у односу на човека: пореде се његове особине и својства са карактеристичним особинама и својствима нарочито животиња и биља, природних појава и небеских тела.

Поређења су по таквој својој улози необично захвална, експресивна, живописна и поетска грађа, од које постаје јак и сажет, фигуративан, понајпре метафоричан израз. По својој каквоћи и намени поређења стоје на прелазу између говорних израза дословног и говорних израза пренесеног значења (Образ му је као ђон; Лепе му се новци за руке као мед за уста, итд.).

Карактерне особине човекове нарочито се пореде са оним животињским (Вредан као пчела, Лукав као лисица, Брљив као ћуре, Крадљив као врана, Ради као кртица итд.). Успела поређења налазимо и у заклетвама (Тако се не савио као срп! Тако се не згрчио као клупко у решето! Тако се не мучио као пртена жица итд.).

Поређења могу да буду: а) права (Љут као рис, Упутио се као миш у мучњаку, Пијан као мајка,¹ Засукао бркове као да ће њима амове прошивати! Наиван је као лисица: све се превари у своју корист и тсл.) и б) супротног значења (Миран као јаре, Прав као уже у врећи, Воли га као квочка узицу, Слажу се као око и сô, Задржаће се као вода у решету, итд.).

Поређења могу да буду и поетске лепоте (Оденуо се као гора листом, Нагиздала се као ливада о Петрову-дне, Оправио се као липа у пролеће, Чиста пшеница као да је голуб зрно по зрно бирао, Господски иде као патка по дубоком виру итд.), али са друге стране има и грубих и простих, чак и драстичних поређења (Заљубљен као пинтер у буре, Досадан као вашљив кожух, Дотерао се као стари фијакер, Офуцао се као папуџијски мачак, Пао у севдах као магаре у јендек итд.).

У поређењима чувају се и поједине географске ознаке и историјске успомене (Обилази као киша око Крагујевца, Прошао као Јанко на Косову, итд.); и особине и карактерне црте појединих личности и народности (Лукав као Латинин, Пуши као Турчин, Шета се као Грк по празном дућану итд.); па и трагови старих избледелих и ишчилелих паганских веровања (Леп као вила, Празна (кућа) као вилина пећина, Црвен као вампир, Јак као вједогоња, Чупава као вештица, Тешко као мора, итд.).

Поређења за боје наш је народ узео из своје непосредне околине, и то путем асоцијације. Она могу бити *статичка*, као: бео као овца, млеко, сир, јаје, дан и снег; црн као катран, угаљ, зифт, ноћ гавран, ђаво (враг); црвен као жар, рак, вампир; плав као небо, море; модар као чивит; жут као восак, мед, смиље, дукат, ћилибар, лимун; зелен као јед, јогурида; шарен као детлић, лептир; и *динамичка*, изведена од истих: побелео као овца итд.

Права поређења су више стварна и озбиљна, а супротна шаљиве и ироничне намене.

Поређења налазимо и као успелу живописну слику и као захвалан песнички зачин у свим родовима књижевних остварења, нарочито у народним песмама и причама, а њих има и у пословицама и говорним изразима (клетвама, заклетвама и благословима), и у бајалицама и здравицама.

Поређења су често у употреби и као пословице (Промеће се као оца кроз пољаву, Прошао као Петроније на Брајићима итд.). Зато је потребно правити разлику између поређења која су само то — и оних поређења која поред тога имају и пословично значење (Худ као и луд, Хранитељ као и родитељ итд.).

Поређења су врло експресивна фразеолошка грађа и с правом их треба убројати у њен понајвреднији део као стилска и поетска средства вишега реда.

В) ГОВОРНИ ИЗРАЗИ ПРЕНЕСЕНОГ ЗНАЧЕЊА

За разлику од говорних израза дословног значења, говорни изрази пренесеног значења стилским прерушавањем предмета који се пореди у слику која га замењује добијају друго, много јаче и сликовитије значење, које је колико изражајни квалитет поетске лепоте, толико и средство вишег књижевног стварања.

Такве фигуративне творевине, озбиљна и стварна, шаљива (иронична) и погрдна (пејоративна) значења, обично су метафора и антитеза, алузија или алегорија и највише се односе на човека у вези са његовим телом и деловима његова тела (Изгубити главу, Чувати као очи у глави, Има више дугова него косе на глави, Вући кога за нос, Скрхати коме врат итд.).

Поједини говорни изрази јасни су сами по себи, али многе од њих тек потпуно и правилно схватамо уз потребан коментар, кад се објасни: ко их, кад, коме и у ком смислу говори, јер не само од употребе, него и од њене камене зависи разумевање свих говорних израза.

Г) ОСТАЛЕ ВРСТЕ ГОВОРНИХ ИЗРАЗА

Осим ових основних и најкарактеристичнијих врста говорних израза дословног и пренесеног значења, у нашој говорној употреби налазе се и друге речи-изрази, реченични обрти и мање и веће стилске, нарочито тонске творевине, којима се постиже што пунија, јача, упечатљивија и адекватнија експресија.

Такве су: а) *беспојмовне речи* — изрази (Ћа-ћу, Тандара-мандара, Аврљ-баврљ, Апа-трапа и др.); б) *речи неспоменуше* које замењују обично какво зло, које се не жели

да спомене правим именом из сујеверја. Тако, „у народу се нерадо употребљавају преви називи за оне животиње које наносе зла и штету, већ им се еуфемистички промени назив да би тобож на тај начин избегли њихово присуство.“¹ Да им се име не би споменуло, казује се „нечастиви“ за ђаво, „вран“ за враг, „дугачка“ и „неспоменица“ за змија, „окамењак“ за вук, „поганац“ за миш, „каменица“ за вештицу, „дјед“ за месец итд.; в) *говорни изрази за изузимање и ограђивање*, којима се ко изузима или ограђује, кад је реч о чему непожељном (Тамо он њему, С опроштењем, Не буди од мене речено, Не буди примијењено, Не било ти заповеђено, По сунцу ходио); г) *говорни изрази за скраћивање или подстицање приповедања* којима се скраћује или подстиче нарација (то било, то свило; обрни-осврни; повуци-потегни; не лези враже; не стој ђаволе, итд.); д) *говорни изрази за одговарање и надговарање* — којима се одговара да би се надговорило или да би се избегло често запиткивање (Како си спавао? — Жмурећи; Колико је сати? — Колико јуче у ово доба).

Оваква одговарања и надговарања махом се чине по сазвучју према питању — случај и код изрицања клетви (— Куда? — у Кудиљево да те скудим!; — Шта? — Штакара на две ноге!); ђ) *шаливи говорни изрази (пошалице)* — служе за узгредно збијање шале. Такви су: ако је скупо, оно и не ваља; и го и бос и опет му хладно; ова и она кућа само што нису моје, а остале све су туђе; из његове руке и шећер је слadak, можеш ми вјеровати: ријетко истину говорим, а још рјеђе лажем, итд.

Посебно место заузимају е) *говорни изрази за имитовање гласом, речју и читавим изразима*, којима се појачава експресија (шљис, трас, цангр, кло-кло; звр (телефон), бим, бам, бум (црквено звоно), цин-цилин (звонце); и којима се имитују животињски гласови (кукурику, пућпурућ) или и читави напеви поготову код птица („дукат!“ вели морка кад снесе јаје; „видим Тител!“ кличе шева кад узлети изнад војвођанске равни; „Отићи ћу чак, чак, / И доћи ћу сад, сад, сад).

II ПОСЛОВИЦЕ

Н

азив „пословице“ није поникао у народу са творевинама које се под

тим појмом разумеју. Овако им је име дао Вук Ст. Караџић, њихов најзаслужнији скупљач. По њему, кад која пословица хоће да се рекне, у народу се обично пре тога каже или дода: „Штоно (има) ријеч“, „Штоно стари веле“, „Штона бабе кажу“ — итд. — случај и са говорним изразима.¹

Пословице су и по сажетом облику и по устаљеној употреби врло сличне говорним изразима, због чега се са њима често и мешају.

Међутим, оно што представља битну разлику између њих јесте пословичка садржина, управо значење које пословица у себи носи, а које говорни израз нема. Пословице су кратке и сажете, мисаоне изреке, дате обично као савет и упут. Оно што су за друге народе афоризми, гноме, сентенције, максиме, проверби, — то су за наш народ пословице.

Основна намена пословица је поучно изрицање животних истина и правила. Пословице и јесу врста умовања на основу стечених сазнања и искустава, онако како их је народ схватио и уобличио.

Пословице могу да буду *праве пословице* (прозне), *пословице причице*, *дијалашке пословице* и најзад *стиховане пословице*.

Праве пословице односе се на опште животне истине (о човеку и свету, о добру и злу, о истини и правди, о судбини и смрти итд.). Најчешће су то констатације стварног значења. (И ово ће се данас сутра звати лане; У радина комадина; Невоља очи нема; Ко крива жали правоме грешу; Кога нема за њим гроб не плаче, итд.), или пренесеног значења (Шапат кућу губи; Да није наде скупа би ужад била; Када орао изгуби крила, онда га и пилад кљују; Болест на хату, а оде на раку), или савети и упуту: како ваља живети (Испеци, па реци, Не ничи ће те не сију, Не пружај се даље од губера, Реци попу поп, а бобу боб).

Пословице причице — у ствари су алузије које се односе на поједине личности и догађаје из живота наших људи и наших крајева (нарочито о свештеним лицима, о женама, о Турцима и Циганима, о Настрадаин-оци), о биљу, животињама и другим разним општим истинама, увек уз коментар или и читаву причу.

На овакве пословице мисли Вук, кад вели „да у народу нашем има много малијех приповиједака које се као пословице приповиједају“. Осим тога постоје и „приповијетке, од којих су пословице постале“. Кад се такве пословице приче користе „понајвише је обичај да се уза оваку пословицу цијела њена приповијетка најприје приповиједи“. Такве пословице су језгро, обично и наслов тих провербијалних прича. Оне се најчешће и памте по том свом најзначајнијем делу (Нека иде на славу свете Госпође, Около бого, у кућу ђаволе, Права се мука не да сакрити итд.). Известан њихов део изгубио је и коментар и причу, и само се тако као њихов фрагмент чува и даље у пословичком исказу.

Дијалогске пословице нису ретка појава (— Што чине деца? — Што виде од оца?; Пошто би се Марко потурчио? — За инат; Ко ти је извадио око? — Брат. — Зато је тако дубоко). Могу да буду и стиховане (— Куга је у Срему. — Није него у трему; — Вами ваше, нами наше! рекоше баше. — Све наше, ништа ваше! — рекоше паше). Дијалогске пословице су често дате у стилизацији питалица, од којих је задржан само дијалог (— Друго моја, твој је човјек пијаница! — А почем ти то знадеш, драга? — Е, кад год мој човјек у механу дође, твога затече!).

Стиховане, махом десетерачке пословице срећемо као творевине које су посебне појаве (На очима капиције нема; Лете данци као санци, / А годишта као ништа; Од живота и где и шта, / А од смрти никад ништа), или као остварења настала у органској вези са песмом па отуд прешла у свакидашњи говор (Злату ће се кујунџија наћи; Није благо ни сребро ви злато, / већ је благо што је срцу драго; Правда држи земљу и градове, / А неправда руши оба двоје; итд.). Уопште узев, и код пословица, као што је то случај и код загонетака и код друге фразеолошке грађе, — стих и проза се срећу у неомеђеном односу.

У стихованим пословицама нарочито се казује оно шта је у животу — по народном схватању — лако а шта тешко, шта боље, шта горе, а шта и најгоре, и не ретко низови таквих издвојених или и измешаних десетераца служе гусларима као шаљиви уводни претпев при певању јуначких песама (Лако ти је пијан запјевати, / А жалосној мајци закукати, / Младом момку пољубит' дјевојку; Тешко вуку с псима другујући / и јунаку с рђом путујући; Боље ти је изгубити главу, / него своју огрешити душу; Састало се зло и горе, да се мало договоре).

Међу стихованим пословицама нарочито се издвајају оне календарске, сезонске и метеоролошке, које су у вези са животом и пољопривредним радовима наших ратара и сточара (Јелисије, / Просо сије; Дође Виде / Да обиде; Од светога Илије, / сунце све милије; Макивије / Косе о чивије, / А српове / За репове, итд.).

Стиховане пословице могу да буду развијене у читаву песмицу и шаљиве каквоће (Ој рогозе, мој добри рогозе, држи воду док мајстори оду!; У Штеде до греде; У Радише свега бише, у Штедише још и више).

Код свих пословица пада у очи економија речи: са што мање речи што више рећи. Ретке су пословице овакве дужине: „Једна коза окози двоје јарића, па од једнога кожа доспе на бубањ, а од другог на јеванђеље“; или „Међеду су уши извукли док су га на мед навукли, а док су га с меда свукли, и реп му и уши откинули“; итд.

Отуда су оне скраћене и сажете, једре и прегнантне до те мере да се не ретко има утисак као да су то непотпуне, недоречене реченице, јер се испуштен део као познат подразумева (Нема за Рајка капа (у Стамболу); Испало (око) које заплакало; Зла година сатерала орла у долину (с кокошима зиму да зимује); Сјаши Курта, да узјаши Мурта).

Мада пословице као виши вид фразеолошких творевина остављају утисак мозаичке исцепканости и шароликости, оне, и као такве, представљају не само велико животно сведочанство — вековима посведочавано искуство за разне, често и опречне случајеве — но и моралну повест духовног живота нашег народа. Праотачка искуства и сазнања изложена у пословицама налазе и данас своје потврде у разним сличним пригодама стварног живота као емпиричко умовање (Туђа рана не боли; Дубља рана од братовље руке; Где се биволи купају, ту жабе цркавају итд.), па се и данас у свакидашњем говору примењују као животно правило и као виши доказ, иако су се разлози њихова постанка већ одавно изгубили.

Народ се и данас служи пословицама, било да употреби ону стару, освештану традицијом, било да искује нову, која често ни по чему не заостаје за њом.

Пословице су најмисаонији део наше читаве народне књижевности. Међу мањим пак говорним творевинама оне заузимају најугледније и највредније место, и то одмах после народних песама и прича, са којима стоје у присној творачкој повезаности.

III ПИТАЛИЦЕ

Питалице су сродне пословицама по свом језгровитом исказу, с том разликом што је у њих дијалогски облик развијен у наравију, са садржином варничаве досетке.

По томе су оне више везане за праву народну причу, и то у првом реду за анегдоту.

За разлику од народне анегдоте, код питалица је причање сведено на најнеопходнију меру. Питалица је најчешће сажет, контрастиран исказ или духовита опаска, дата као дијалог; обично је то шаљив или мудар — парадоксалан одговор на постављено питање. У ствари она и јесте неразвијена и неиспричана анегдота, управо њена срж, али без њеног наративног оквира.

Питалице су, према томе, кратке, неразвијене народне приче сведене на „питање-одговор“. Обично се почињу речима: *питао, питала, питало, питали*, па се на тако постављено питање даје обично духовит одговор са поантом (Питали миша: — у којем селу најбоље живи? — У оном где нема мачака).

Питалица има са разним мотивима. У њима се најчешће збива шала или се ко излаже подсмеху. Нарочито рђаво пролазе Турци и Цигани, жене и бабе, свештена лица и поједине животиње. У више прилика њихов је јунак и Краљевић Марко (— Пошто би се потурчио, Марко? — питао турски цар Марка Краљевића, а он му одговорио: — За инат, честити цар!). Озбиљне питалице могу да буду и поучне и мудре, али су такве јамачно књишког порекла.

Поред обичног надмудривања и јевтине шале у питалицама има и правог, финог хумора као што је он изражен у онима: о свештеним лицима, нарочито о попу, који, кад се понуди да одржи „летурђију“ наместо попа који је остарио, одговара: „Бих, али моје књиге немам при себи, а из туђе не знам!“ Или — одговор попа на питање сељана да ли зна писати: — „Знам, али пошто се осуши не знам читати,“ итд.

Кроз питалице је спроведен и необично добро дат лик једног новог незапаженог народног шаљивца, *Раје*. Лепо је дата његова борбена личност: обезоружан и обесправљен роб, оружјем свога духа супротставља се својим безобзирним господарима — готованима и поробљивачима, јачим али глупљим од њега. Његови кратки духовити и двосмислени одговори на постављена питања заједљиви су и имају

отровну жаоку (Кад га ага упита: — Како с љетином? — Раја одговара: — Слабо ага: да се могу издуванити, лако бих се изљебио. На кадијину примедбу: Од чега је донета цванцика мрсна, Раја одговара: — Од крметине. А кадија ће на то: Примићу је, али гријех на твоју гријешну душу. Или ова питалица финог хумора: „Питао Турчин Рају: — Имаш ли што вечере? — Има, вала, таман што је за људе: купус на крметину. — Ма ја нијесам чојек но Турчин. — Опрости, ефендија, преварих се“).

Као говорне творевине, које се односе на разне предмете и појаве, на личности и догађаје, на њихове карактерне и карактеристичне особине — и уопште на међусобне људске односе, потребе и прохтеве, навике и недостатке, питалице су занимљива фрагментарна повест о назорима нашег народног човека и у односу ка његов личан живот, на туђинску власт, на учене људе, на збивања и дешавања у ближој и даљој околини. По таквој својој природи и особеном књижевном карактеру питалице нису и без мисаоне каквоће и веће етичке вредности.

Знатан део фразеолошке грађе који је језгро питалица налазимо (наравно без оног стереотипног „питали“ и „одговори“) — и у пословицама, а приличан број питалица доживео је ширу и детаљнију мотивску обраду у бројним народним анегдотама, као и у извесном броју правих народних прича.

Оно што је у питалицама понајјаче и највредније, јесу духовита уочавања људских слабости и мана. Обично се односе на наше људе и крајеве. Анегдотички облик и епиграматичка поанта дају им и посебну драж сажетог, често и мисаоног и духовитог, хумористичког израза. По томе су питалице једна врста наших народних епиграма.

IV КАЗИВАЊА

А) ПРОЗНА

А) ВЕРОВАЊА

И

ма казивања којима је првобитно порекло у митским и мистериозним

веровањима, у првом реду паганског карактера, где нарочито место заузимају праотачки култ и антропоморфистичко замишљање природних појава као да су то натприродна бића чудесна изгледа и чудотворне моћи. Поједина празноверичка уобличења из тога нестварног, измишљеног и замишљеног света сама су по себи и као опис занимљива, а не и без поетске каквоће; не ретко баш таква казивања су мотивско повесмо, из кога су се преле маштовите народне бајке и епске легендарне песме.

Таква казивања обично су повести где је необрађена и недотерана материја везана за разна бића: а) *митска* (страшила, чудовишта и приказе), б) *религиозна* (бог, свеци, анђели и ђаво), и в) *историјска* (владари, легендарни јунаци и трагичне личности). Она скоро увек имају и какву реалну подлогу, и то: а) *географску* (о постанку појединих места (насеља), извора, река, језера, планина, раскршћа, гробља и др.); б) *едификативну* (грађевинску) (о зидању градова (Град, Градиште, Градина), кула, цркви, манастира, цамија, ћуприја (мостова), воденица и др.); в) *метеоролошку* (о дуги, бабиним јарчевима и др.); г) *космогонијску* (о небу, сунцу, месецу (нарочито о сликама на њему), Влашићима, Кумовој Слами и др.); д) *религиозну* (о небеској хијерархији); ђ) *историјску* (о св. Сави, Краљевићу Марку, Милошу Обилићу, Стефану Дечанском, Деспоту Стефану Високом, проклетој Јерини и др.); е) *животињску* (етиолишску) (о корњачи, вуку, пауку, свиленој буби, буби, кукавици, врапцу и др.); ж) *биљну* (ботаничку) (о јасици, јасенку, жалосној врби, папрати, ститку, имели, булки, вилинској косици итд.).

Све је то врло измешана озбиљна и разноврсна, неизмерна и немерљива духовна област, коју називамо сујеверје или празноверице, а чија остварења јамачно потичу из непросвећености, — из превласти маште над разумом, из болесних и абнормалних стања човека, који је угрожен природном стихијом, дивљим зверима и елементарним непогодама. Из таквих побуда настале су и разне формуле култичко-заштитне и исцелитељске моћи, и то краће и дуже; ове последње праћене и читавим обредом. Оне су у вези са врачањима, гатањима, бајањима и др., нарочито са

молитвама, у првом реду од разних болести, човекових и сточних, од несрећних случајева (од уједа змије) и од ружног сна (море).

Б) ВРАЧАЊЕ И ГАТАЊЕ

По народном схватању врачање, гатање, па и бајање није једно исто. Ове три тајанствене радње, иако имају посебне улоге, — стоје у међусобној вези.

„Врачањем се тежи да се нарочитим предметима и радњама постигне напредак у животу (на пример: здравље, дуг живот, слога, љубав и др.) и напредак у имовини.“¹

Гатањем се прориче будућност и погађа прошлост, па се на основи одређене будућности и погођене прошлости врача и „опчињава“ (набацују чини).“¹

Поред разних врста гатања (према понашању човечјег тела, разних животиња и биља, сазвежђима и сновима и др.) гатање као обред постоји у народу с разним средствима и у разним приликама. Тако се гата: с варицом, са божићном сламом, са бадњаком, са чесницом, са полагајником, са плећком, са орахом, са црним луком, с прстеном, по ветру, са ситом итд.

Слична врачању и гатању су и чарања, нарочито она девојачка: да би се остварила каква жеља, у првом реду љубавна (да би се у сну видео суђени и др.).

В) БАЈАЊЕ

Најархаичнији део народне медицине је бајање, које је скопчано и са гашењем угљевља и са левањем траве (растопљеног олова у воду) уз разна средства.

„Бајање је нека врста примитивне, тајанствене радње, која се врши уз примитивну молитву или претњу да се зла бића, која пакосте и наносе болест, удаље или униште и да на тај начин болесник оздрави или да се дође до напретка.“¹

Бајања могу да буду разноврсна по намени. Нарочито се много баје: а) људима: од урока, ветра, подљуги, ницине, злога (чира), издати, поганице (падавице), од костобоље, несанице и уједа змије; б) стоци: обично од уједа змије и в) биљу: обично поврћу, против штеточина.

Бајањем се наш човек нарочито бранио од болести. Њима је штитио како себе и свој пород, тако и домаће животиње и обделавање усева.

Бајања су имала првобитно практичну исцелитељску сврху — и била су у народу врло распрострањена. Нарочито су конзервативно чувана од стране жена, највише од баба врачара и биљара, — тих наших првих примитивних лекара и апотекара. Од тога нису била изузета ни свештена лица, на чијим се рукописним требницима са

побожним молитвама налазе крај летописних записа о савременим догађајима и чудне бајаличке басме и упуту за справљање разних лекова. У црквеној редакцији постоје исто тако „басме“ врачалачког карактера, — што је несумњив доказ да су и црквена лица, поред свештеничког позива, преузимала на себе и улогу стародревних жреца и врачева.

Г) БАЈАЛИЧКЕ „БАСМЕ“

Бајаличких „басама“ има противу разних болести, које се тајанствено појаве — било посредством црва или ветрова. „Од оваквих болести се редовно баје, тј. бајалице шапућу неке врсте молитава, преклињања и слично. Или се болестима прети водом, ватром и другим средствима.“²

Бајаличка „басма“ је обично молитвеног карактера. У њој се мешају пагански састојци са онима који су прешли из хришћанског учења. Казују се шапатом, као тајанствен чин.

Бајаличке басме имају своју специјалну стилизацију, — свој ред излагања и чак своју уобичајену технику. Ако и одбацимо оно што оне значе као исцелитељско средство, остаје њихова вредност посебних, и стилских и књижевних творевина. Бајаличке „басме“ чувају у себи одјеке молитава паганских веровања. Често се и у њима срећу општа места, нарочито стереотипна поређења која нису и без поетске каквоће. Сам начин њихова излагања, обично кроз градицију, као и само њихово мистериозно казивање, уз разна обредна средства, осим тога и непосредно обраћање болести као да се говори живом бићу, даје им експресивну снагу и митски корактер. Стилска и поетска вредност бајаличких „басми“ нарочито се огледа у згодно нађеним апострофама и обиљу клишираних поређења, која се понављају до злоупотребе.

Овакве „басме“ представљају посебан вид наше архаичне и примитивне поезије.

Б) СТИХОВАНА КАЗИВАЊА

Стихована казивања јављају се у неколико основних видова: као творевине одраслих, у првом реду за децу; затим као нека врста дечјих стационираних остварења, — наслеђених од претходних дечјих генерација и, најзад, као говорне творевине које су намењене и деци и одраслима.

Нарочито у вези са животом и развитком нашег детета постоји читав низ кратких и пригодних песмица, згодно комбинованих, али без нарочите поетске вредности, које се као какве формуле казују или пенушаво скандирају одојчету, обично уз показивање или покретање каквог дела дечјег тела, или и уз какву радњу, увек са забављачким или васпитним смером.

Тако су настале разне дечје песмице, као: ташуњаљке, цупаљке (или љуљанке, као их назива Ђуро Дежелић), успаванке, молитве (пре спавања), ругалице,

зарицалице и разбрајалице; а осим тога постоје и стихована казивања са дужим говорним творевинама које нису само деци намењене, као што су то: песме о животињама, ређалице, лагарије, и нарочито ругалице.

Ташуњаљке су такве дечје песмице које се казују детету, док му се ручицама удара длан о длан. Обично почињу са „ташун, ташун, ташана“, по чему их и називамо „ташуњаљке“, али могу да започну и са: „Тапши, тапши, танана“.

Цупаљке су добиле овакав назив због стереотипних почетака, са „опа-цупа“, или са „Цуцу“. То су песмице које се казују детету докле га старији цупкају на колену или у крилу. Могу да буду и шаљиве: „Хоп, цуп, на калуп / Четир’ баке — један зуб! И тај један шупаљ!“ Озбиљне „цупаљке“ могу да буду и праве песмице о животињама.

Успаванке заслужују посебну пажњу због своје поетске каквоће. То су песме које се певају кад се дете успављује, а обично почињу са „буји, паји“, са „алула-анина“, као и са „нинај“.

Гдекад успаванке могу да имају и култичку намену; тада су сличне молитви или бајалици, и то нарочито од урока или несаника. Успаванке су највреднији део лирских дечјих песама и могу да буду високе поетске лепоте.

Осим оваквих дечјих песама, које одрасли казују деци, постоје и песме које су обично саставни део дечјих индивидуалних и колективних забава и игара у разним приликама и са разним средствима.

Такве су нарочито *зарицалице*, песмице грубе садржине, којима се деца условно заричу да не проговоре — и *разбрајалице*.

Разбрајалице, или како их народ зове „бројанице“, су кратке песмице, засноване више на ритму и сазвучју, а састављене су од низа набрајања наших, страних или неразумљивих сликованих речи. Оне служе деци за разбрајање на стране при њиховим играма. На кога падне последња ударна, обично кратка и наглашена реч, тај испада из даљег разбрајања, односно на тога је ред да започне игру.

Слично као и код рефрена лирских и других песама, и код разбрајалица је мелодији жртвован смисао.

Од других помињемо: ређалице, лагарије и ругалице.

Ређалице су дуже говорне творевине, које могу да послуже, и као игра — а у којима се нижу у узрочном последичном односу, обично од 1—10 или од 10—1 — поједине радње, најчешће животиња и биља. Такве су: „Врабац пиљац“, „Пошла кока на пазар“, „Неће л’ пелин брду расти“, „Сејање јарице шенице“, „Куповање од најмањег до највећег“ итд.

Лагарије су такве песме које опевају невероватне ствари у којима је и главно: дати оно што је немогуће да се у стварности деси.

Ругалице одраслих су много дубљег захвата но оне дечје. Руга се човек човеку, село селу, покрајина покрајини, братство братству, племе племену, народ народу, породица породици, а и да не говоримо о ругалицама на рачун физичких и психичких, моралних и материјалних, мана и недостатака, како појединаца или струка и професија, тако и њихових сталежа, или и самих других народности.

Ругалице имају заједљив тон, али могу да имају и епиграматичне поанте, које прелазе у духовитост вишег реда.

Веће и боље ругаличке творевине су оне: на рачун „ловца“, „аласа“ и нарочито „бескућника“.

Као посебан циклус занимљивих песама издвајамо песме, намењене у првome реду деци, а које опевају разне животиње, њихово чудно одевање, особито њихове љубавне авантуре, а има и правих епски заснованих женидби (Зечева женидба, Женидба врапца Подунавца, Комарова женидба итд.).

V) ГОВОРНИШТВО

ЗДРАВИЦЕ

нашој народној књижевности, нарочито у поезији, очуване су песме и

фразеолошка грађа у вези са напијањем. Осим тога, зна се и за специјалне песме тзв. „напитнице“ и „почашнице“ у стиху; у прози пак у вези са напијањем уобичајени су нарочити поздрави и благослови у облику здравица.

Здравице су виши вид обичног свакидашњег говора, управо то је јавни и свечани беседнички говор у нарочитим приликама, обично за гозбеном софром: о слави, у сватовима, на крштењу и тел.

Такав говор има и свој посебан ритуал и при самом напијању и при реду и поретку у обређивању здравицама. Здравице су праве говорничке пригодне творевине. Из њих провејава дитирамписки тон, изречен и у ритмованом темпу који често прелази и у прави стих. Најобичније се изричу као похвала, честитка или молитва. То је највиши вид народног непосредног казивања, — право беседништво нашега народа.

Као што је то случај и код народних песама, и код здравица имамо чест појав општих места. Не ретко оне из озбиљног, узвишеног тона могу да склизну и пређу у шалу, подсмех, па чак и заједљиво ругање. У овим случајевима здравица је за народног човека саставни део његовог начина живљења.

Здравице имају заједничке особине са молитвама, само са том разликом што овде појединац изриче на молитвен начин, у свечаној прилици своје обраћање вишој сили да подари здравље, имање и напредак.

Здравице у првом реду зависе од тога коме се, којом приликом и са којом наменом наздрављају. Према томе оне могу да буду озбиљне и свечане, похвалне и захвалне, али и шаљиве и подругљиве, као што то обично бива у сватовима, где весеље узима велике размере, чему доприноси не само јело и пиће, него и сам „чауш“, — специјалан тип народног шаљивог глумца. Шаљиве здравице могу да имају и своју опаку жаоку (Ове године синове женио, а догодине снахе удавао; Ове године у механу, а догодине у апсану итд.).

По својој говорничкој каквоћи здравице су врста пригодног говорништва, — онаквог, каквим је патријархални човек, уз вршење својих обичаја проткивао свој

живот и једино и могао да га до те мере и оствари. Крај све своје патријархалне каквоће и уз појаву честих општих места, народно говорништво има не ретко узлета и снаге, развибриран тон реторства, а одликује се и згодно нађеним реченичним обртима, уз обиље поетских украса, а зачињено је понајвише сликовитим и живописним поређењима. Врло често у здравицама срећемо као захвалан елеменат благослове.

Народно говорништво по оваквим својим квалитетима највиши је вид народног говорног усменог казивања са несумњивим акцентима правог беседништва, које не заостаје иза стилске и поетске обраде правих говорничких творевина.

VI ГОВОРНЕ ИГРЕ

Већ је поменуто, кад је било речи о говору по мелодији, да постоје

говорни изрази који се заснивају „на игри речи, према изговору, слогомерју, сазвучју, интонацији и читавој мелодији“.

Такве појаве нарочито налазимо код говорних игара не само одраслих, него и код деце, и то како код дечјег народног, тако и код ђачког говора.

Специјалну област говорних игара представљају махом стилизована остварења, — производ школе и књишке лектире.

На овом месту нас у првом реду интересује народна игра, и то говорна, како код деце тако и код одраслих.

Дечје игре свих врста — као саставни део дечјег живота и припреме за онај реални, познији — у ствари су психофизичка едукативна гимнастика, помоћу које дете отпочиње да постаје свесно биће.

Као и игре одраслих, и дечје игре остварују се у два основна вида: *говором* и *покретом* и, према томе, могу да буду: *говорне* и *покретне*.

Од *покретних* игара, које могу да буду: а) индивидуалне, б) удвоје и колективне (групне) могу да имају и највише интереса за књижевност, специјално за глуму.

Говорне пак *игре* — тј. оне које се остварују само говором, и које нас на овом месту у првом реду и интересују, заснивају се на игри речи, на завођењу изговором, па било што се поједини изрази задају да се брзо и правилно, више пута узастопце, изговоре, било што је потребно да се погоди у постављеном задатку прерушен смисао — одгонетка.

Најзначајнији део говорних игара јесу „брзалице“ и „загонетке“.

А) БРЗАЛИЦЕ

Брзалице су специјални говорни изрази који се, као и загонетке, задају у облику питања, али са циљем да се брзо, обично трипут, без застоја и погрешке изговоре. Такве говорне творевине распоредом и избором гласова и слогова и засноване су на тешкоћи да се изговоре као какофоничке конструкције, при чему су врло лака говорна огрешења.

Такве брзалице могу да буду врло тешке за изговор, као на пример: Каменчићем ћеш ме, каменчићем ћу те!

Брзалице могу да буду и тако удешене да су врло ризичне за брз изговор, јер лако могу да пређу не само у наопаку комичну говорну омашку, него и у непристојну и порнографску реч. Оне могу, с друге стране, да буду и праве песмице.

Поред своје основне намене да буду забава, и то не само деце него и одраслих, — што важи и за загонетке, — брзалице могу да имају у животу и практичну примену, с другим, педагошким смером. Због своје каквоће: да их је тешко без пажње и напора изговорити, оне су погодно средство да се и нормално дете кроз забаву учи правилном и смишљеном изговору, ломећи језик и казујући ствари по логичном реду; осим тога нарочито код дефектне деце, код оне која тешко изговарају поједине гласове као р, ш, с, ћ, и тел., брзаличке говорне фразе могу да послуже као поправна педагошка мера.

Б) ЗАГОНЕТКЕ

Док је код брзалица циљ да се да правилан, брз и смишљен, обично трипут узастопце поновљен изговор, код загонетке је сврха да се да тачан одговор на постављено питање, разоткривајући прави смисао укривен у њега, — било завођењем изговором, игром речи, или каквом другом говорном смицалицом, било и самим прерушавањем укривеног значења у аналогну, обично алегоријску слику. Загонетке су по томе плод игре говора, маште и духа.

Типове правих загонетки, за разлику од загонетки скривалица и загонетки питалица, лако је познати и по њиховом облику и по самом начину гонетања, а и по томе што се оне задају са „Дашто ми, дашто“.

Загонетке скривалице засноване су на завођењу које се укрива у оно што се казује, или је то управо говорна смицалица, остварена најчешће изговором. Тако, „Ам ти кажем, ам ти не кажем, само ти се каже“ (Ам). Али су већ успелије: Који је чам низак као трава? (Јечам); Иде сељанка и носи котарицу са двадесет јаја; испало једно; колико јој је остало (Ниједно, јер испало је дно).

Загонеткама питалицама требало би поклонити посебну пажњу, више него оним тзв. *рачунским*, које су мало народне а више школски продукт. Ово и зато што су загонетке питалице усмерене на оштро опажање, пажњу, смишљеност, проицљивост и дух, — баш нарочито код детета. За разлику од правих загонетки и загонетки скривалица, загонетке питалице засноване су на поставци: питање — одговор као обичан задатак чији је одговор махом неочекиван, изненађујући, не ретко и

парадоксалан: Зашто се коњ води на појило? (За улар); Кад се коси сено? (Сено се не коси него трава); Куда иде дете кад наврши четврту годину? (У пету).

Као највреднији део говорних игара, загонетке немају за циљ да решавају компликоване рачунске радње, нити пак показују тежњу за каквом било дубоком мисленошћу. Народне загонетке су искључиво средство народне забаве. Најчешће су засноване на игри речи или на пренесеном значењу. У њима је наш народ остварио своју тежњу да разговара у сликама и симболима своје фантазије, и то само у нарочито време У Приморју, Црној Гори и Херцеговини „само уз месојеђе“, у Србији „уз белу недељу“, у Босни и Славонији се „загонетке загонећу само уз дуге зимске вечери на прелима“.

Почеци народних загонетака често сведоче о томе колико наш народ воли игру речи; он, по сличности на поједине изразе или по сазвучју речи, изводи нова беспојмовна говорна остварења која немају друго значење до ли да се и на овај начин увелича загонетност одгонетљаја.

Загонетке могу да буду у прозном и у стихованом казивању. Неретко оне су по читава строфа или и мања песмица, као: „Бисер се моми / Низ лилице рони; / Знаш ли ми казат / Што мому боли?“ (Сузе), „Решето је решетало, / Из решета нешто пало; / Што решето решетало, / То све водом постојало?“ (Лед, град и циганчићи), „Колико је поље намерено, / На њему су овце небројене, / Пред њима је роган-чобан, / А за њиме Ласак Пасак?“ (Небо, звезде и месец).

Предмет загонетке је одгонетљај. Он је најчешће заодевен фигуративним изразом. У њему је сва драж одгонетања, па и корист, нарочито у случајевима „кад их задавач не открије, него наводи погађаче да сами нађу, казујући им место где се она у загонеци сакривена ствар налази, или корист или штету од оне ствари, или друго што се у загонеци наговешћује, само не откривајући је“.¹

Према одгонетљајима загонетке се могу поделити на загонетке које се односе: на човека и делове његова тела, на животиње и биље, на природне појаве и небеска тела, на предмете и алатке. Најбројније су загонетке: о детету, о очима, о прстима, о хлебу, о јајету, о луку, о ораку, о игли, о чунку за ткање, о ситу, о сврдлу, о пушци, о звону, о лађи, о диму, о путу, о снегу, о сунцу и др. Најчешће су оне које су у вези са животом и околином у којој се креће наш народ.

Загонетке су некада имале и другу намену: у давној прошлости употребљавале су се и као култичке и религиозне формуле, у којима се крио митски и мистериозни смисао космогонијског света. Зато се и мисли да су загонетке дубоке старине. Њихова појава у човековом животу везана је за тајанствена дешавања и чудне појаве. Оне могу чак и да чувају архаичне остатке древних веровања. Отуда и „постоји мишљење да су неке загонетке заостатак обредних песама старих нехришћанских религија“.² Деградоване на месојеђску забаву, загонетке су данас сведене на погодан средство у првом реду дечје духовне разоноде.

VII ПРИКАЗИВАЊА

ИГРА И ГЛУМА

И

у обичном, свакидашњем животу деце и омладине, а нарочито у вези

са породичним, пастирским и ратарским сезонским култовима и обредима, пословима и свечаностима, забавама и играма, постоје не само узгредни и спорадични драмски елементи и текстови, него и права глумачка приказивања, са маскама, шминком и костимима, уз инсценацију и другу театарску реквизиту.

Таква остварења нису само говорна; у ствари то су комбинације игре и глуме са говором, и то на тај начин што говорне творевине прозно казиваног монолошког и дијалошког облика или стиховане, певане песмице прати мимика и гестикулација (Девојчица и старац) или читав сценски приказ какве радње („Овако се бибер сеје“, „Паун и коло“, „Жетелачка игра“, „Расцвела се жути дренак“ и тсл.) или и право глумачко групно приказивање каквог догађаја са подељеним улогама, са маском или без ње, али са несумњивим сценским и театарским ефектима.

Драмске и глумачке, нарочито ритуалне елементе имитативног карактера налазимо и у народним култичким обредима као што су врачање и гатање, бајање и чарање; њих има и у импровизованим интерпретацијама народних гуслара-певача, и веселих причала-шљивција, и свечаних здравичарских говорника и код скрушених тужилица (нарикача), а налазимо их и код индивидуалних и колективних извођења кореографских игара, са пратњом песме или свирке, или без те пратње.

Праве профане сценске имитативне приказе имамо највише за време поклада („Беле недеље“), када се јављају „машкаре“ („маске“), кад се воде сватови са невестом (мушко обучено у женско), „баба и ђедова“ и кад се на вечерњим поселима, у домаћој атмосфери, крај огњишта изводе, примитивним глумачким и театарским средствима, праве забавне и сценске игре и приказивања.

Из шаренила наших нарочито покладних „машкара“ и њихових више мимичних приказивања (као што су „бомбељ“, „чороје“, „вила“ и „турица“, „клоцалица“, „баба и ђедова“, „баба-коризме“ и др.) — нарочито се издваја сватовски чауш — редитељ сватовског церемонијала и покретач сватовског весеља, прави народни глумац, кога „одмила“ зову и „чаја“. За Чаушеву глуму постоје и прави монолошки шљиви текстови, који се користе приликом извођења сватовског ритуала, а нарочито при приказивању сватовских прилога (части), невестинских дарова и сватовских уздарја (у новцу), намењених невести.

Као што и за чаушеву сватовску глуму имамо нарочите текстове, тако њих имамо и за друга сценска извођења, али има и таквих драмских текстова који се интерпретирају само као сценски дијалогски дуел, — без маске, у циљу надговарања и надмудривања, или и без таквог импровизованог извођења („Лек за зубобољу“, „Чудо без чуда“, „Назови јунаштво“, „Двије мегданције“ итд.). И овакви драмски текстови, и када нису имали глумачку намену („Два кума“, „Под прозором драге“ итд.); као и они који се само јављају у извођачкој интерпретацији појединаца или највише двојице импровизатора — сведоче: да је наш народ, и онда када није имао посебно организовано позориште као установу, знао за своје сезонскеверске (обредне и опходне) и профане сценске импровизације; и не само да је имао разне видове покладних маски, него је у сватовском чаушу стекао и свог правог народног глумца, који својом интерпретаторском глумом и монолошким текстовима изилази из оквира култа и обичаја — и стварно значи драму, глуму и театар, наравно у границама сиромашних сценских, реквизитских и других могућности, са расположивим примитивним средствима шминке, маске, гардеробе и инсценације.

ЗАКЉУЧАК

По свом јамачно давнашњем анонимном пореклу и колективном постанку, творачки, временски и просторно неодређене наше народне говорне творевине имају све битне одлике традиционалних тековина и онако како су њихови разнородни обрасци очувани у усменом народном предању допрли и до нас, дело су у првом реду живота и рада не само појединаца него и заједнице и племенске организације.

Наш човек, пастир и ратар, упућен на природу, тешке послове и борбу за свој опстанак, живео је од вајкада у необично присном додиру са животињама и биљем, природним појавама и небеским телима. У вези са њима он је створио своје култове и веровања, обреде и обичаје, радове и игре, забаву и поуку, песму и причу.

Народне говорне творевине немају ни лепоту и реномираност народне песме и приче, али у замену за све то, — и ове ситне, често потцењиване творевине, сврставане обично у фразеолошку грађу, могу на свој начин, и по својој каквоћи и по свом уделу у говору, да имају и своју посебну вредност и своју захвалну функцију, нарочито у повезивању битних елемената и примарних видова са оним вишим пречишћеним и оплемењеним, — без чега и не би било оне високе лепоте и уметничке вредности наше народне књижевности.

Ове мање, ситне говорне творевине, махом фолклорне и архаичне каквоће, произашле су из оне исте ковнице у којој су се остварили обрасци великих и значајних књижевних творевина; преко ових творевина са ознакама малих и незнатних остварења ишао је пут у велика књижевна дела; управо те две хемисфере народног традиционалног стваралаштва стајале су и данас стоје у узрочној и посредничкој повезаности. Отуда између народних говорних и књижевних творевина и толике међусобне везе и толике заједничке црте.

Мил. В. Кнежевић

I ГОВОРНИ ИЗРАЗИ

А) ДОСЛОВНОГ ЗНАЧЕЊА

1) БЛАГОСЛОВИ

А) ОЗБИЉНИ

Благо мајци која те родила!

Благо чину доброме а образу свијетломе!

Бог ти придржао досадашње пријатеље, а друге примакао!

Вазда имâ, свога стимâ!

Дао бог да се омразили кô со и хљеб! — (тј. да се тако слажемо).

Добар ми дошао, и с анђелом дошао!

Дуго ти се име спомињало, докле тече сунца и месеца!

Душмани ти под ногама били, како Шарцу под копита чавли!

Ђе је свадба да си делибаша, ђе је софра да си долибаша!

Здрављица се наносили, добре среће находили, младости се младовали, лијепа житка наживјели!

Здраво био, а младости се наносио!

Како ти сада напио, онако јаки бог чуо и у „амин“ записао!

Куд год поступао, свуда ка срећу наступао!

Куд гођ одио, дома долазио!

Куд се гођ окренуо, свуд те срећа пратила!

Куд ходио, срећан био!

Лијепи глас по свему свијету носио, како што носи пчела по меденом цвијету!

Нада те се не нашло јунака!

Ни за камен се залуду не дохватио!

Од неба му росјело, те му добро и лијепо родило!

Сабља ти шијекла, а пушка палила! (при напијању).

Сабљо од Косова! — рече се из милости виђену јунаку или зорну момку.

Са сваким се право љубио и братски грлио!

Снаха ти се сребром ковала а медом примила! (кад ко што право рече).

Свака те срећа на пут пратила!

Све ти се по добру познавало!

Свијетла ти као Милошева на Косово! — рече се у Црној Гори, кад ко учини какво одлично јунаштво.

Срећан био и куд путем ходио и куд водом бродио.

Срећан ти пут и од њега се похвалио!

Срећан уранак, миран данак!

Срећна уранка, а бољег вазданка!

С тијем се поносио ко соко висином, риба дубином, зец брзином и видра мудрином!

С тобом се браћа поносила!

Твоја се срећа родила, звездама сјајним росила!

Узор био чојства и јунаштва!

У сребро ти се оковала! — (кад ко мудру реч рекне).

Уста ти се позлатила!

Хиљадили се такви јунаци!

Б) ШАЉИВИ

Дао бог да био црн кô лонац, танак кô конац: кроз чибук прошао и у лули
ноге прекрстио.

Дао ти бог дукат од сто ока, па нити га могао носити ни трошити, већ
седео крај њега па просио!

Дао ти бог зимљиво срце, а лојане ноге, па нити се могао зими огријати
крај ватре ни лети ка сунцу!

Дао ти бог хиљаду паса, па сви ћутали, а ти сâм трчао око куће и лајао!

Очувао нас, боже, кратке жлице и дубока лонца, дуге луке и мотике тупе;
косе љенице и траве бјелице; барловачке травице и босиљевачке арлице!

У којим се опанцима састали, у оним се и растали! — као благослов у
шали кад се ко с ким састаје — (н. п. жени се или узима слугу) за кога се мисли
да неће дуго заједно живјети.

2) ЗАКЛЕТВЕ

Ако сам, од мене остâ траг Бранковића!

Ако сам (укрâ паре) ишâ куда и оне (паре) оду!

Дабогда ми свака срећа посахнула и не имала напретка као сламка по јутрос! (— и ту преломи сламку).

Дабогда не дочекала зелене венце! (заклетва девојке).

Онако ми живјело што је од мога срца пало!

Сутрашњи дан не дочекао!

Тако згрчен на твоја врата не долазио!

Тако магарећу главу не носио!

Тако махнит по гори не скакао!

Тако ме браћа не издала!

Тако ме гром не убио, а ви сви здраво и весело!

Тако ме живи огањ не сажегао!

Тако ме земља сунцу не отела!

Тако ме коњска копита не сатрла!

Тако ме коњски репови не вукли!

Тако ме не јела губа до паса, а живина од паса!

Тако ме не клело мало и велико!

Тако ме не прождрла пучина морска!

Тако ме не разгубао твој хљеб!

Тако ме не такла љута змија усред ока!

Тако ме оружје не издало кад је највећа потреба!

Тако ме прије сјутра у мртве очи не љубили!

Тако ме стријела усријед, почеока не убила!

Тако ме туђе очи не водиле!

Тако ми ова пушка срце не понијела! (показујући пушку).

Тако ми се вино на крсно име у крв не прометнуло!

Тако ми се крсна свијећа не угасила!

Тако ми се кућа не ископала!

Тако ми се не закаменило дијете у жени, теле у крави, јагње у овци, свако сјеме у башти и дух у костима!

Тако ми се огњиште мојом крвљу не угасило!

Тако ми се племе не затрло!

Тако ми се пси мяса не најели, а ја пасјега!

Тако ми се свака работа не закаменила као станац!

Тако ми се тјело не разлијевало као пјена морска!

Тако ми се траг не затро!

Тако ми се уста на затиљак не обратила!

Тако ми трескот на огњишту не изникао!

Тако моје тијело вран (гавран) не кљувао!

Тако не имао среће као црни паук у гори!

Тако пепео не сијао мјесто сјемена другог!

Тако се небо нада ме не пролило!

Тако се не вукао потрбушице као змија љутица!

Тако се не згрчио као кљувко у решето!

Тако се не савио као срп!

Тако се по рђи не познавао!

Тако с кокотом не орао, мјесто волова!

Тако ме исконска рђа не убила!

3) КЛЕТВЕ

1) ОЗБИЉНЕ

А) НЕПОСРЕДНЕ

А *ле те појеле!*

Болест ти кућу разорила!

Виле те однеле! (женска клетва у Војводини).

Вилице ти се скамениле!

Врагови те на роговима растезали!

Вране ти се на весеље купиле!

Гавранови ти очи испијали!

Гвоздене опанке носио! (тј. робијашке окове).

Господ га минуо, а анђели га не сусрели — кад се коме рече господин, а он то не заслужује.

Грозница те тресла трн годишта код огњишта!

Дабогдâ вавијек лагао, па се 'љебом 'ранио!

Дабогдâ пилићи ти хљеб из руку отимали! — (да остариш и ослабиш да ти живот омрзне а да не можеш умријети).

Дабогда сам не знао, а другог да не питаш!

Дабогда не умро, док не измерио небеске висине и морске дубине!

Дабогда омастио својим вратом личину!

Дабогда не умрла, док те муха са стоџа не оборила!

— Ова клетва има два значења: кад је каже унука баби коју воли, — она изражава жељу да јој баба живи до крајњих могућности; а кад је каже снаха свекрви коју мрзи, онда изражава жељу да се свекрва што више намучи у старости.

Дабогда сâм да не знаш, а другога да не питаш!

Дом ти се од мушкијех глава испразнио!

Ђаво ти чорбу посркъ!

Живео, дабогда, од петка до суботе!

Зашто се гођ до'ватио, све ти се у камен претворило!

Земља те прогонила, а море те избацивало!

Земља те сунцу уграбила!

Земља ти кости избацивала!

Ископала ти се кућа од мушкије' глава!

Јад те јаду додâва довијека!

Кућа ти се кућетином звала, на огњишту изницало трње!

Лијек тражио код седам Стана и девет Марија!

Мајка те у мртве очи пољубила!

Мајчино те млијеко губало!

Мањи умро него што си се родио!

Нашло те више чудо од смрти!

Не било ти доста ни земље, кад се укопао!

Не знало ти се гроба ни мрамора!

Од тебе црни траг остâ!

Отуд те на носила донијели!

Погинуо без замјене! (значи: нејуначки, од женске руке, од коња или вола, или од грома).

Проклет био и ко те родио!

Рана те допала гдје ти мелем не требовао!

Рђа те претуцала, као чавао на путу!

Сачувао те бог као јаје с тавана!

Све ти црно, а очи бијеле!

Смеле те најтеже мађије!

Сунце ми те кроз воду гријало! (тј. да се утопи).

Траг ти се по злу познава!

Трње вро, по трњу 'одио!

Узма те узела! (да ти се узму и руке и ноге, тј. да се укочиш).

У њедра ти се змије легле!

У тебе ни пјевало ни плакало!

Црна се земља под тобом распукла — и у њу пропао!

Што ти руци то ти на врату (било)! (Клетва звонару кад звонећи кога узнемирује; мисли се на уже, тј.

да буде обешен).

Б) ПОСРЕДНЕ

Бесан море локао!

Бијеле власи плела! — (клетва девојци).

Вазда туђа бремена носио!

Глава му град чувала! (тј. била набијена на колац).

Губа га разгубала!

Да бог да и моба божја, волови му не букали, коњи му не хрзали, дјетињи и од гусала глас му се у кући не чуо, ако бог да! — куне се непознат кривац кад се „чине амини“.

Дабогда се станио ђе се море кукама до'ваћало!

Дабогда се удала где се трном врата затварала! — (клетва девојци).

Заклала га пушка црногорска!

Згрчио се као срп у планину!

Колико му одовуд стопа, толико одонуд година!

Колико хљеба појела, толико јада имала!

Ко те изда, издало га љето!

Крв платио на свом дому!

Куд год ишао, ваздан кукао!

Кућа му се коцем затворила, љуба му се у род повратила, а вас мал му у беглук отишђ!

Лак му сан као воденички камен!

Љубила га међу очи гуја, а црна га земља загрлила! (клетва преварене девојке момку).

Мајка га у студене очи љубила!

Ма'нит по народу ходио!

Мрамором се мраморила, а каменом каменила!

На крвничка врата просио!

Не смирио се кђ коло млинско!

Од руке му ништа не родило!

Понео га ђаво на рогове!

Пропао се на њега Содом и Гомор!

Рђа га убила као чавао на путу!

Рђом кап'о док му је кољена!

Своју дјецу на огањ нека!

Сува га муња покосила!

Сунце га не грејало, док мене не видио! — (речи којима девојка тајно заклиње момка који за њу не мари, да би се њом занео).

Тешка га рђа спопанула!

Уста му се на затиок окренула!

Црна му земља кости изметала!

Што га срело, то га јело; што остало, богу не пристало!

2) ШАЉИВЕ КЛЕТВЕ

Ко те градио (да бог да) у теби прекрштеније нога видио! — рече у шали они кад ракију попије из врло мале купице.

Све ти натраг, а пете напријед!

Убило те јајце од кантара!

Умро од студени на Илин-дан!

Б) ПОРЕЂЕЊА

А) ПРАВА

1 БИЉЕМ

Висок као бор.

Витак као јела.

Дркће као прут.

Жути се као смиље.

Заруменио се кô јабука.

Здрав као дрен.

Испуцале му руке као борова кора.

Леже као снопље.

Лети као кунина.

Нагиздала се као ливада о Петрову-дне.

Ођевен као цвијет.

Ођео се као каћун.

Окитио се као гора листом.

Оправио се као липа у пролеће.

Оста један као пањ у лазину.

Порастао као конопља.

Пун беседе као шипак зрна.

Пући ће као неначет кестен (у ватри).

Расте као врба.

Румен као ружа.

Сам као суво дрво у планини.

Сув као вејка.

Танка као конопљика.

Утањио се као стари дуб у лазини.

Шупаљ као буква.

2 ЖИВОТИЊАМА

Бежи ко сова од сунца.

Бијел као лабуд.

Бјежи од људи као дивље паче.

Бира као медвед гњиле крушке.

Бос као пас.

Ведро ноћ као рибље око.

Вири као миш из брашна у мутваку.

Врви војска као челе из улишта.

Вредан као пчела.

Врти се као лептирица око свеће.

Вуче се као пребијена змија.

Глади се као мачка.

Гледа као маче у тиче.

Гледи ко змиче из траве.

Господски иде као патка по дубоку виру.

Грају као овце с попаса.

Гуче као голубица.

Долетели као осе на мед.

Дријема као кобила пред сувачом.

Живи кô риба у води.

Завргао се главом као пас репом.

Загледао се као теле у шарена врата.

Засукô бркове као вилаш рогове.

Затеже се као кобила у вршају.

Згрчио се као јеж.

Здрав као јелен из горе.

Изгубљен као брав у туђем крду.

Изишао као мара (у пролеће) на сунце.

Иде као гуска у маглу.

Какоће као кока на сједалу.

Као да је голуб зрно по зрно бирао.

Као да су га гује пиле.

Кољу се као жути мрави.

Крадљив као врана.

Кротак као јагње.

Кука као (сиња) кукавица.

Лаје као пас на звезде.

Љуља се као вук из гвожђа.

Љут као рис.
Млати језиком као плиска репом.
Мути као риба по плиткој води.
Мучи се као црв.
Навалили као гусеница на лист.
Напали на трешње као чавке ка смреку.
На страну реве као козји рог.
Обилази као мачак око вруће каше.
Огуглао као во на јарам.
Окупили као 'рти зеца.
Пало му на памет као псу рамати.
Подмеће као кукавица јаје.
Понио се као да је добио бијеле пчеле.
Промеће се као мачка међу стаклићима.
Провукао се као пас кроз росу.
Ради као кртица.
Раширио се као жаба на води.
Ретко као бела врана.
Сед као овца.
Сиромах као црквени миш.
Слабо као сврачији мозак.
Слободан као птица (на грани).
Смели се као мрави на главњи.
Смео се као прасе на раскрсници.

Спава као зец (на опрезу).
Спава као јагње (мирно).
Срчан као соко.
Стоје кô ждралови.
Трчи као овца на солило.
Ћути као риба.
Ћути у добру као буба на дудову листу.
Умиљава се кô мачка.
Ушкиљио очима као лисица на кокош.
Хукће као јејина.
Цепти као риба на просуљи.
Цичи као змија у процепу.
Црн као гавран.
Шарен као детлић.
Шепури се као ћуран.
Шири се као паун.
Шиче као гусак.

3 РАЗНО

Благ као мелем.
Бистар као суза.
Брз кô свјетлица (муња).
Глава му као торни маљ.
Говори као из бадња.

Добар као добар дан у години.
Дочекао га као озебао сунце.
Држи га као мало воде на длану.
Жесток као жеравица.
Жут као воштаница.
Задувô се као да је лађу вукô.
Замршено као арапска коса.
Засукао бркове као да ће амове њима крпити.
Играју јој очи као на зејтину.
Иде као да јаја носи на леђима.
Извукао се као тарана из лонца.
Јак као земља.
Јако вино као гром.
Једе се као месец.
Као да му сто шиљака под кожу уђе.
Крив као гудало.
Лако као перо.
Лебди око њега као мати око ђетета.
Лети као муња.
Лети у очи као зној.
Лије киша као из кабла.
Лупа као путо у лотру.
Мек хлеб као душа.
Меље као празна воденица.

Месечина као дан.
Мирише као душа ђевојачка.
Млад као капља росе.
Модар као чивит.
Мутна вода као орање.
Мучи као (сињи) камен.
Накићен као сеоска млада.
Налик кô јаје на јаје.
Намиче као мати с јединчетом.
Намргодио се као да ће му киша из чела ударити.
Нигда му језик не стоји као воденично коло.
Објесио руке (низа се) као пиштоље.
Обрадовао се као сироче сунцу.
Оде на јагму као алва.
Стегло се као гладна година.
Паде као кап.
Помрчина као тесто.
Право као стријела.
Пролази као мимо турско гробље.
Проћ' како јутарња роса.
Прошао као лањски снијег.
Равно као по длану.
Рашчупала се кô да се с витром тукла.
Седи као на иглама.

Ситно брашно као пјена.
Слажу се као хлеб и сô.
Сложни као мед и масло.
Стиди се као невјеста измеђ' ђеверах.
Стиснуо се као грошић у кеси.
Стоји као страшило.
Суво као барут.
Тих је и благ као уље.
Туп нож као бабини зуби.
Ћути као да камену беседиш.
Ћути као завезана врећа.
Ћути као оловом заливен.
Ћути кô вуна у врећи.
Уздише као сироче на даћи.
Хладан као богојављенска тестија.
Хладан као стена.
Чист као сунце.
Чува га као очи у глави.
Шути као мрамор.

Б) СУПРОТНА

Б атли кô бјели зец.

Бијели се као тава на снијегу.

Боји га се као врана скелеџије.

Боји га се кô наковањ чекића.

Боји га се кô свећа помрчине.

Боји се као девојка од удаје.

Весели као на даћи.

Весели се кâ и мати мртву сину.

Весео као да му кућа гори.

Вјешт као магарац у кантару.

Воле се кô око и со.

Воле се кô пси и просјаци.

Готов као бос у трње.

Гладак као 'растова кора.

Гладан је кô млинарева кокош.

Гледају се као козји рози.

Добар као лети крупа.

Добро ми је као змији на леду.

Добро му је као овци међу вуцима.
Добро му је као раку на угљену.
Добро му је кô голом на међави.
Добро му је кô риби на ватри.
Доликује му као крмачи клепетуша.
Држи ријеч кâ и решето воду.
Зна за стид као куја за пост.
Зна пливати као брус.
Иде напријед кâ и комад у шаци.
Има као у кукавице гнијездо.
Има памети као самар свиле.
Има пара као жаба длака.
Исправно као јарчев рог.
Леп је као леп на плоту.
Љубе се као лук и очи.
Љут као овца.
Мекано као кост, медено као жуч.
Милостив као зла маћеха на пасторче.
Милује као враг тамјан.
Мио му је кô трн у нози.
Миран као јаре.
Наудиће му као врабац гуски.
Пазарио као пас на вашару.
Пазе се као мачка и миш.

Паметан као попино прасе.
Плива кô сикира по земљи.
Поуздано као кратак штап у дубокој води.
Прав као уже у врећи.
Приличи му кô крмачи бисер о врату.
Прионуо (на посао) ко чичак за јаје.
Пристоји му као магарцу (златно) седло.
Провео се као бос по трњу.
Пун памети као пијавица костију.
Пуца му срце као кобили за сувачом.
Радују му се кô кокоши лису.
Сигуран као врбов клин.
Сија се као тигањ на мјесечини.
Слажу се као рогови у врећи.
Сретан је као кокот кад се намјери на бобово зрно.
Стоји као у решету вода.
Тврдо као паучина.
Треба му као гуски сено.
Увајдио се као пчела на брусу.
Хаје као за лањски снег.
Царује као гуја на леду.

В) ПРЕНЕСЕНОГ ЗНАЧЕЊА

1) ОЗБИЉНИ

А) ЧОВЕК (ЊЕГОВЕ ОСОБИНЕ И СВОЈСТВА)

Ако му кокош по два јаја не носи, он је не храни.

Би се на сребрној пари обрнуо.

Бржи је од срне, хитрији од куне.

Већ ако се превари, па рекне истину.

Више би попио него би бискуп благословио.

Више има дуга, него власи на глави.

Газда празних јама.

Да га земља не вуче, полетео би.

Да га објесе, донео би кући вјешала.

Да га човек пошље по смрт, могао би се наживети.

Да га човек привије на рану, излечио би је.

Да га уденеш у иглу, — тако је танак.

Да змија окуси од њега, отровала би се.

Да имаш двије главе не би га преварио.

Да може попио би га у капљици воде.

Да му даш очерупане гуске да чува, и оне би му одлетеле.

Да му ко длаку од бркова попије, би се отровао.

Да му по кући повучеш драчу, не би му ни за што запела!
Дао би ти око из главе.
Да окуси гуја од мене, би се отровала.
Да падне с дрвета, однео би кући грања.
Да разапне мрежу за сокола, ухватио би врану.
Да се ослони на планину, и она би се срушила.
Дебља је његова длака, него нечија ћускија.
Десет крат би те продао, и од капаре пити дао, а ти не би знао.
До подне мрзи на себе, по подне на цео свет.
Дохватио би с неба таране.
Жедна би те преко воде превео.
Завадио би два ока у глави.
Завезана врећа.
Зна ђавола на леду поткопати.
Зна шта је цар вечерао.
И камен би рјечма подигао.
И оца би за новце продао.
Једва му кожа кости држи.
Једна глава, хиљаду језика.
Једне капи поштене крви нема у себи.
Једном руком даје, а двјема узима.
Једна му нога другој добра не мисли.
Једну ногу би изио, а на другу 'одио.
Како је лијепа одсијева од ње сунце.

Ко га не зна скупо би га платио.
Комад хлеба не би заискао да зла не помисли.
Ко од њега узме иглу, има ћускију да му врати.
Кусалом га закусује, а дршком му очи вади.
Лак је испод капе.
Лези, хљебе, да те једем.
Мртав да је, а за новце да чује, скочио би.
На језику мед, а на срцу јед.
Накратко (накриво) насађен.
Накитио се без цвијећа — (тј. опио се).
Направио му враг вршај на глави — (тј. оћелавио).
На рану би га привио.
Не би га надлајало сто паса.
Не би ђаволу дао нож да се закоље.
Не би му ни ораха из руке узео.
Не би оћутио, да му сто узлова на језику свежеш.
Не би га пољубио ни кроз девет поњава.
Не вјерује ни својим очима.
Нема на њему ваљане ни длаке.
Нема ни две вијуге у глави.
Нема памети ни колико паче.
Нема четврте даске у глави.
Не стаје он на трулу даску.
Ни вратиша, ни платиша.

Нијесу му све козе код куће (на броју).
Његово свако јаје двожуче.
Обосио по глави (оћелавио).
Овчије рунце, а вучје срце.
Од тога брашна нема погаче.
Од тог бора не отпада смола.
Око му оку добра не мисли.
Он је и у вражје сватове био.
Подметнуо би под вола ждријебе.
Понесен па испуштен.
Попио би и божју кишу.
Потковао би и ђавола на леду.
По свили уводи, а по трњу изводи.
Просејан и на ситу и на решету.
Расте му перје.
Сва му је памет на језику — (ко говори шта му на уста дође).
Сермија јој памет, а друг зрцало.
Скинуо би с матере божје покров.
Тај уме и из воде сув изићи.
Ударен мокром чарапом
Ударила га шљивова грана у главу.
Узјахао на вељег ата.
Ујела га пчела за језик (тј. опио се).
Уточио би ти крви испод грла.

Што му очи виде, руке му не оставе.

Б) НЕУПУТАН, НАОПАК, РАД

Баштованцији краставце продавати.

Бити у свакој чорби мирођија.

Бунар украј реке копати.

Ветар капом терати.

Гасити ватру сламом.

Грлити сјену.

Давати рукама, па тражити ногама.

Дати јарцу да чува купус.

Дрва у шуму носити.

Држати се зубима за ветар.

Забадати трн у здраву ногу.

Зидати куле по облаку.

Змију у њедрима носити.

Извлачити за другог кола из блата.

Изувати се пре воде.

Ићи с грлом у јагоде.

Ићи с решетом на воду.

Кратким штапом у дубоку воду подупирати се.

Кукати на туђем гробљу.

Куповати мачку у цаку.

Маглу збијати у мехове.

Мусти јарца у решету.
На брусу меда тражити.
На ватру сипати уље.
На тавану копати бунар.
На трњу грожђа тражити.
На врапце просо оставити.
На курјака стадо оставити.
Од готовине правити вересију.
Од јалове краве млијека тражити.
Од језика лопату правити.
Орла учити летјети.
По мачки шиљати цигерицу.
Пијесак у море сипати.
Плашити мечку решетом.
По ваздуху рибу ловити.
Правити од комарца магарца.
Преко погаче хљеба тражити.
Пресипати из празног у шупље.
Рибу учити да плива.
Сам под собом дрво подсијецати.
Свакој врећи бити закрпа.
Сваком лонцу бити заклопац.
Свећу у подне жећи.
Свој хљеб јести, а туђу бригу водити.

Со у море метати.
Терати мак на конац.
Тражити ватре на лањском огњишту.
Тражити длаку у јајету.
Тражити ђавола са свећом.
Тући воду у авану.
У јошику дренову батину тражити.
Уочи Божића гојити прасе.
У свакој чорби бити мирођија.
Хранити змију у њедрима.
Цепати длаку на четворо.
Чекати да с неба падну печене шеве.
Чинити другом за вољу, а себи за невољу.

В) НИКАКАВ РОД

Девете пећке жарило.
Десете вуруне жарило.
Кумина ми кума, мајкина ми друга.
Кумине ми куме деверни пасторак.
Кумине ми куме, па њезине друге, из првога села ђеверић.
Моја баба и његова баба двије рођене бабе.
Моја мати и његова мати на једној води пређу прале.
Моја мати и његова мати на једном се сунцу грејале.
Моја је мати и његова на једном сунцу тарану сушила.

Моје секе Јеке, па њене Неке, ручнога девера рођени пасторак.
Невине Неке, брајине секе, рођени рођенастији ђеверовски пасторак.
Од рођене тикве дршка.
С два плота трње.
Чорбине чорбе чорба.

Г) НИКАД

Кад гавран побели.
Кад на врби роди грожђе.
Кад нестане петка у години.
Кад орô летети заборави.
Кад пође сунце натраг.
Кад пси буду људи, онда ћеш и ти бити човек.
Кад рибе проговоре.
Кад се зубима за затиљак уједе.
Кад се отопи лањски снег.
Кад се роди на западу сунце.
На куково лето.
На свето Нигдарево.
О светом Никад.
О кукову дне.
Онога света, првог вашара.
Платићу ти пола на оном свијету, а пола кад се вратим.

2) ШАЉИВИ

Ако је и скупо, оно и не ваља.

Боли га зуб па рамље.

Боље мртав пијан, него мртав трезан.

Валај си чојек, ако ја и лажем!

Вредан за два лена.

Вредан је: више уради за два дана, него за дан.

Газда сам: где ми је лане стајала со, ово године стоји ми брашно.

Добар си, само ти отац рђава сина има!

Запиши угљеном по тави!

Здрав стрелач: кад на банак сједне, у пећ погоди.

И гô и бôс, и опет му је зима.

И ја сам тамо био, и вино пио — и још ми је језик мокар (завршетак у причању за децу).

Јунак испод Јорган-планине — (тј. нејунак).

Кад се његов враг родио, мој је кашу хладио.

Кад се утопим у ваган воде, мора се не бојим.

Кад те опанке подереш, ја ћу ти купити друге (рече се у шали босу чељадету).

Кроз плот ткато, коцем сабијато.

Куни ми кућу ђе стоји (рече се у шали ономе, који се жали да га зуб боли).

Ласно је тебе, ал' је тешко поштену човеку.

Могоао си за те паре и ново купити!

Можеш ми вјеровати: ријетко истину говорим, а још рјеђе лажем.

На чуну катана. — (Кад се за кога хоће да каже да је рђав војник).

Није био дома, кад су му кројили (каже се у шали, кад на кога виде какву хаљину — преуску и кратку или предугачку).

Ова и она кућа само што нису моје, а остале еве су туђе.

Показује докле је снијег лани био (рече се у шали кад женско, идући по роси или по блату, подигне скуте повисоко).

Полако да не поцепаш капу (каже се у подсмеху ленштини).

Правога, боже! (Рекне се у шали кад грми, јер се мисли да су сви људи грешни, и да бог ниједнога неће убити ако стане правога тражити).

Ржу му новци по кеси (кад се као с подсмехом хоће за кога да каже да нема новаца).

Сади купус. — (Рече се у подсмјеху ономе који храмље).

Свака овца своје руно носи — (каже у шали дебео човек за себе).

Свака сила проклета, а та благословена! — (Кад се ко куди, на пример, да остане на ручку).

Сто ћоса-сто гроша, ћос-баша три гроша (кад ко у шали хоће да каже да ћосе, које се држе за мудре и лукаве људе, нијесу ништа).

Ћор-Мијату Сребреницу дају, ћор се креће, Сребреници неће! (Каже се кад ко не види неки предмет који му у близини стоји).

Што имам жита, — све ми је у брашну; што имам брашна, — све ми је у хљебу, а што имам хљеба, — све ми је у трбуху.

Што не може болан Рајко, то ће жалосница мајка. — (Рече се кад се што приправи болеснику за понуде, па поједу здрави).

Што ће богу говеда кад меса не једе.

Г) ОСТАЛЕ ВРСТЕ ГОВОРНИХ ИЗРАЗА

1) ОДГОВАРАЊА И НАДГОВАРАЊА

Б

ила ми је боља мати. — Одговори се ономе који рече: лани си боље живео.

Био сам у млину. — Одговори у шали онај кад га питају: ето, почео си седети!

Два краја и сриједа. — Одговори се у шали кад ко запита: има ли још много неурађено од каква посла.

Ево ме на двије ноге као кокот. — Одговори се ономе који пита: где си или како си?

Ето, не могу даље од капе! — Одговори онај који се упита: расте ли?

И гладан би га јео. — Одговори се у шали, кад ко за какво јело упита: како је.

Из дома. — Одговори се у шали на питање: Одакле си?

Кад спава круха не иште. — Одговори отац, кад га ко пред његовим синчићем пита: је ли ти добар?

Како оваца не држим, паса не чувам. — Одговори се кад ко пита за кога, а онај који се пита хоће да каже да за оног нити зна нити се с онакима меша.

Као сиромаш у богатој вароши. — Одговори се на питање: како си? или како живиш?

Код касалове куће. — Кад ко за што пита, па онај који се пита неће право да му каже, него га вара, тј. да каса једнако узалуд.

Кокиша из Дивоша. — Одговори се, у Срему, кад ко запиткује: ко?

Крвав испод коже. — Одговори се у инату ономе који пита: ма какав си ти човек, болан?

Прву, средњу и последњу (чашу). — Одговори се кад ко пита: колико си чаша попио?

Свежи, ликом, па не дај ником. — Одговори се у шали ономе који каже да га што боли?

Сит весео, гладан плакао. — Одговори онај кога запитају: како му је име, а он неће да каже.

Тешко томе кога воде, а још горе кога носе. — Одговори у шали онај који се водом понуди.

Штакара на двије ноге. — Одговори се у шали ономе који запиткује: шта?

2) ИМИТОВАЊА ПТИЧЈИХ НАПЕВА

(ГОВОР ПО МЕЛОДИЈИ)

— **В**идим *Тител! Видим Тител! Видим Тител!* — кличе шева, узлетела у

плаво небо изнад банатске равнице, обрасле златним класјем.

— *Дуг! Дууг!, Дуг на дуууг!* — гуче голуб, а ласта на то одговара: *Платићемо га! Платићемо га! Платићемо га!*

— *Ду-кат! Ду-кат! Дукат!* — казује морка (мисирка), кад снесе јаје, као да оно вреди дукат.

— *Жив Филип? Жив Филип? Жив Филип?* — *Жив-жив! — Жив-жив! — Жив-жив!* — цивцуће врабац са крова.

— *Ја носим, други купи: упропастих се!* — какоће кокош кад снесе јаје, а петао кокодаком јој на то одговара: *Ко покупи, закон му?!*

— *Ја овај-ти онај! — Ја овај-ти онај! — Ја овај-ти онај!* — казује врана гаврану на разбојишту, показујући лешеве, а гавран јој на то одговара: *Ја скраја! Ја скраја! Ја с краја!*

— *Ја се мучим и носим, а деца крааду, крааду!* — какоће матора кокош кад снесе јаје, а на то петао кукуриче: *То није лепо!*

— *Како реку!* — кукуриче петао.

— *Куку, куку, кô аков! Куку, куку, кô аков!* — какоће кокош кад снесе прво јаје, чудећи се колико је велико.

Куку, Лазар — бритвом заклан! — кука кукавица.

Куку, Стеван, Стеван заклан! — Зашто? — За кључ! — кука кукавица, а односи се на легенду из Темнића: како је кнез Лазар посекао слугу Стевана, свог благајника зато што је сестра овога украла кључеве од ризнице и из ње покрала благо.

Наш газда истук'о газдарицу! — говоре гуске међу собом, а гусан, као да се љути што о томе разговарају, шиче: *Пс! Пссс!*

Наш кулаш! Наш кулаш! Наш кулаш! — гракће гавран у лету.

Отићи ћу — чак, чак, чак, и доћи ћу — сад, сад, сад, док попијем — каву, каву, каву! — казује ћурка кад иде да снесе јаје.

Попу рог! Попу рог! Попу рог! — гуче грлица.

Сиј лук! Сиј лук! Сиј лук! — туче с пролећа голуб дупљаш, — и значи: већ је време да се сеје лук.

Сучи цев! Сучи цев! Сучи цев! — казује, с јесени, сеница, наговештавајући време ткања.

Ћију, ћију, изјео чича гљиву! — казује жуња у лугу, а на то јој друга одговара: — *Није печена! Није печена! Није печена!*

Убио Илија Милију! — кличе прва жуња, а друга је пита: *А што? А што? А што?* — *За лањску кирију! За лањску кирију!* — одговори јој прва.

Шта би, би! Шта би, би! — виче мало гушче кад се откидајући кљунићем травку преврне; а на то му старије гушче одговара: *Тако смо и ми! Тако смо и ми!*

Шчим-ни шчим! Шчим-ни шчим! Шчим-ни шчим! — цвџуће врабац око зрна кукуруза које не може својим малим кљуном да прогута.

II ПОСЛОВИЦЕ

А) ПРАВЕ ПОСЛОВИЦЕ (прозне)

О СВЕТУ

- **С**вету се не може угодити.
- Нико не може целом свету колача намесити.
- Свиту нит' надроби, нит' насоли.
- Нико не може наткати махрама, да цијелом свијету уста повеже.
- Кому вашар капу купује, онај ће ићи гологлав.
- Тешко ономе по кому се свијет свијести.
- Ко за светом плаче, без очију остаје.
- Кол'ко људи, тол'ко ћуди.
- Где је чија кућа, ту и средина света.
- Свет је најбоља школа.
- Би и не би: то смо ми; бит' и не бит': то је свит.
- Ми старимо, свет се подмлађује.
- На млађима свет остаје.

О ЧОВЕКУ

- Ч
- ељаде на свијету, кап на листу.
 - Од повоја без покоја.
 - Дрво је дрво, кам је кам, а човек је и дрво и кам.
 - Дрво без гране и човек без мане — не могу бити.
 - Вино од лозе, млијеко од козе, човјек од човјека.
 - Орлови најрадије самци лете.
 - Орао се увијек на висине вије.
 - Животиње су шарене споља, људи изнутра.
 - Мучно човек увек једнак може бити.
 - Колико је од земље до неба, толико је од нечовека до човека.
 - Море се прозријет' море, а човечје срце не море.
 - Није човјек што се мни, него што га други оцијене.
 - Што човек више живи, више и зна.
 - Жив ће човек све учинити.
 - Човек без заната као кућа без хајата.
 - По делу се човек познаје.
 - Човек без порока није човек.
 - Ко људе не слуша, ни човек није.

- Тешко је човека наћи, а лако познати.
- Мука је до човјека доћи, а од њега ти је лако.
- Добру човјеку све добро стоји.
- Смрти се не бој, но зла човјека!
- Злу човјеку свак је дужан.
- Човјек је човјеку ил' анђео ил' ђаво.
- Звер звера, птица птицу, — човек човека једе.
- Ни докормити стоци, ни докрушити људ'ма.
- Није толико човјек зао да се неће наћи гори.
- Човјек је човјеку вук.
- Лакомац је човјек с ђаволом првобратучед.
- Од свију живина најбоља — човјек, најгора — човјек.
- Човек је тврђи од камена, а слабији од јајета.
- Штети је човек вазда дужан.
- Злато се у ватри пробира, а човјек у несрећи.
- У злу се човек гледа какав је.
- Смрти се не бој, но зла човјека.

О ЗЛУ

- **Н** е тражи ђавол човека, него човек ђавола.
- Не зови зла, јер и само доходи.
- Зло лети, а добро пузи.
- Не једу вуци месо по поруци.
- Зле очи никад добро не виде.
- Злу браву зла паша.
- Од зле птице — зло и пиле.
- Паук по цвијећу бере јед, а чела скупља мед.
- На љуту рану — љуту траву.
- Удри зло, да је горе.
- Кад идеш вуку на част, поведи пса уза се.
- Зло ни на војску не гине.
- Једно се зло из другог снује.
- Цић једног чавла изгуби се плоча, а цић плоче коњ, а цић коња коњик.
- Клин клин тера, а маљ оба.
- Ниједно зло само не дође.
- Зло добродошло, ако си само дошло.
- Зло дође на коњу, а оде на пужу.

- Где зло замркне, ту и осване.
- Свак се свога зла боји.
- Не позна се зло, него кад дође.
- Што за злом дође, с врагом пође.
- Ко за врагом пође, враг га и однесе.
- Од козе јаре, од овце јање, а од врага враг.
- Боље је празна врећа, него враг у врећи.
- Зло оснуј, а враг ће изаткат’.
- Ђаво је увек у свом селу.
- Ако неће зло од тебе, бежи ти од зла.
- Кад се ђаво скута дохвати, откини скут.
- Ђавоље просо ниче и девете године.
- Ђаво ни оре ни копа, већ све о злу мисли и ради.
- Ко са врагом тикве сади, о главу му се лупају.
- Врана врани очију не вади.
- Вук на вука ни у гори неће.
- Зла шиваља дут конач удева.
- Дај злу што можеш, за не дат’ му што и не можеш.
- Злу добра не учини, да те злијем не плати.
- Ни горе без врлети, ни шенице без снијети.
- Ко ветар сије, буру жање.
- Зло рађење готово суђење.
- Од лоше њиве — чанак сочива.
- Зла работа гора плаћа.

- Ко се пса не одбрани, не умоли га.
- Змија, кад не може да уједе, репом ошине.
- Ко сваког слуша зло чини, а ко никог још горе.
- Ко другоме јаму копа, сам у њу упада.
- Угљен, ако не ожеже, он огари.
- Тко зло чини, зло и чека.
- У рђаву читлуку вазда рђава година.
- Злим зло, без зла још горе.
- Тко се туђем злу весели, нека се своме нада.
- Све што је зло — у невреме дође.
- Зло се лако не заборавља.
- Учини рђи добро, да ти чини зло.
- Ко злу прашта, добру шкоди.

О ДОБРУ

— **Д**а нема вјетра, пауци би небо премрежили.

— У овоме свету никаква добра нема које не би помешано било са злим.

— У сваком житу има кукоља.

— И слатка и горка диња на једној врежи расте.

— Колико је низбрдица, толико је узбрдица.

— Што је више брдо, то је дубља доља.

— Зло с добрим сусједује.

— Добру коњу сто мана, а рђаву (само) једна.

— Што је добро, на око и зло иде.

— Пре буде од добра зло, него од зла добро.

— Ни злу теци, ни добру остави.

— Три је добра тешко саставити.

— Мучно је саставит' два добра заједно.

— Добру се надај а зло ти не гине.

— Удри добро да је боље; удри зло да је горе.

— У добру се не понеси, а у злу се не покуди.

— Злу се уклони, добру се поклони.

— Тешко је добро видети, а ласно га је познати.

- Не би било добро, да је увек добро.
- Добро се не позна, док се не изгуби.
- Доброме хату сто мана ваља, а рђавоме једна не ваља.
- Онај ми је брат који ми је добру рад.
- Добро се дрво на пола цепа.
- Гдје није добријех, ту нема ни добра.
- Чија боља тога и старија.
- Ласно је добру уз добра бити.
- Добро на добро, рђа на старину.
- За добрим се коњем бат чује.
- Добро се само хвали.
- Добро се брзо заборави.
- Пусту добро низ воду, а ти хајде уз воду, — сретнеш га!

О ДОБРОЧИНСТВУ

- **К** о што чини све себи.
- Прво помисли, а пак учини.
- Што не желиш себи, немој ни другоме.
- Учини добро, не кај се; учини зло, надај се.
- Ко добро чини, боље дочека.
- Чини добро, па и у воду баци.
- Не губи се добро, кад је добру дато.
- Сто пут дај, а једанпут не дај, ниси никад дао.
- Брат ми није ког ми мати роди, него који ми добра чини.
- Себи помоћ крати, тко је другом нијече.
- Ако ми не можеш помоћи, немој ми одмагати.
- Тко зло чини, добру се не нада.
- Тко зло чини, горему се нада.
- Враг и сам себе није добро учинио.
- Не бој се оног ком ниси добро учинио.
- Нитко човјеку горе не учини нег' он сам себи.

О ИЗГЛЕДУ

— **К**акав изглед, така и прилика.

— Добар изглед добру дворбу твори.

— Дјевојку лице удаје.

— Одјећа не чини човјека човјеком.

— Тица по перју, човек по оделу.

— Бановац је бановац, ако не има ни новац; а ословац је ословац, ако би им'о свиони покровац.

— Раса не чини калуђера, ни мантија владику.

— Сребрно седло не чини добра коња.

— Коњ се кроз длаку не хвали, него кроз брзину.

— У опорој љусци слатка језгра.

— Не једе се све што лети.

— И пањ је леп обучен и накићен.

— Није толико ђаво црн к о лико га молују.

— Није све злато што се сија.

— Споља гладац, а изнутра јадац.

— Под јагњећом кожом много пута курјак лежи.

— Не гледај влат, него клас.

— Пауна гледај, али не слушај!

- У црној земљи бело жито роди.
- Неће хаљина на небо, већ душа.

О СМИШЉЕНОСТИ

- **Ћ**утање је злато.
- У шутњи је пола мудрости.
- Два су уха да се двапут чује, а два ока да се двапут види.
- Ко брзо суди, брзо се и каје.
- Ко паметно ћути, мудро говори.
- Бољу ћеш чути него ћеш рећи.
- Од ћутања глава не боли.
- Која се не рекне, она се не чује.
- Кам из руке а ријеч из уста.
- Испуштену реч не стиже.
- Што прође преко девет зуба, оде преко девет брда.
- Једна ријеч, сто ријечи.
- Тко пуно говори, мало му се чује.
- Не вјеруј ономе који се много куне.
- Бучи већма тко мање разлога има.
- Боље се поклизнути ногом него језиком.
- Да се ријечи купују, мање би их било.
- Празна тиква на вјетру свира.

- Лајавој секи целини ријетки.
- Пас који лаје не уједа.
- Тко много дроби, мало вреди.
- Лонац ћеш познати звонећи, а човјека говорећи.
- Лијепа ријеч гвоздена врата отвара.
- Гора је рана од језика, нег' ли од мача.
- Ко хити врат ломи.
- Хитња је вражије плетиво.
- Брза кучка слепе кучиће рађа.
- Хитар буди што чути, али тих говорити.
- Брзорека пун гријеха.
- Једну реци, а две чуј.
- Добра је намишљена, ну је боља размишљена.
- Боља ј е размишљена, него смишљена.
- Боља је једна размишљена него стотина учињенијех.
- Порани мишљу, а покасни ријечју: нећеш се покајати.
- Испеци, пак реци.
- Језик — целат.
- Погледај низа се, а пака реци.
- Цијени цијеном, а мјери мјером.
- Ријечи треба мјерити, а не бројити.
- Боље је омјерити, па кројити.
- Сто пута мјери, а једанпут стрижи.
- Мери и важи, пак онда кажи.

- Лака памет — брзе ноге.
- Нек' ти уши чују, што ти уста говоре.
- Реч се мери, а не броји.
- Не ваља од језика лопату чинити.
- Свачију слушај, а своју сматрај.
- Реци макар и једну, али вриједну (ријеч).
- Не реци зло да зло не чујеш.
- Тко говори што хоће, ваља да слуша и што неће.
- Не кажи све што знаш, не чини све што можеш, не вјеруј све што чујеш.

О УМУ

- Цар царује, ум богује.
- Ум царује, а снага кладе ваља.
- Што снага (јакос') не може, памет учини.
- У мудре главе, сто руку.
- Глава је старија од књиге.
- Залуд књига гдје памети нема.
- Онај добру памет имаде који својој памети много не верује.
- Мудром јунак коња води.
- Добра памет готово господство.
- Људи се по одјелу сретају, а по памети прате.
- Клони се луда као и света.
- Више луд мисли, него што гора листа има.
- Зао ум, готов суд.
- Луда памет, готова погибија.
- Будаду ће и пас на ланцу ујести.
- Да будала зна да је будала, двије би памети имао.
- Више ваља драм памети, него сто литара (ока) снаге.
- Више ум замисли него море понесе.

- Кад би се све памети изнеле на пазар, свак би се своје машио.
- Људи се не мере пеђу но памећу.
- Памет је старија од књиге.
- Памет — сермије.
- Није памет у годинама, него у глави.
- Ко нема у глави, има у ногама.
- Празан клас се у вис диже, а пун к земљи савија.
- Боље слеп очима, него слеп памећу.
- Тешко томе ко за туђом памети иде.
- С киме се памет не роди, с њиме не умире.
- Нема већег зла од зле памети.
- Црна памет — готова погибија.
- Кад бог хоће кога да казни, најприје му узме памет.
- Бољи је укор мудрога, него хвала лудога.
- Тешко луду и у рају.
- Што један луд замрси, сто мудријех не могу размрсити.
- Чег се мудар стиди, тим се луд поноси.
- Паметан мисли што говори, а луд говори оно што мисли.
- Паметан полако иде а брзо дође.
- Не дај умље за безумље.
- Мука учи памети.
- Шупљу главу ветар носи.

О НАУЦИ

- **Н** аука је једна мука, а одука двије.
- Учећи другог и сами себе учимо.
- Без муке нема науке.
- Пример је најбољи учитељ.
- Нико се није научен родио.
- Младо се дрво савија.
- Добар поп до смрти се учи.
- Човек се до смрти учи, а недоучен у гроб легне.
- Матор се коњ не учи играти.
- Чему се млад научи, стар се не одучи.
- Човек се учи док је жив.
- Ствар која уди, учи.
- Учећу човјеку карара нејма.
- Што дед мисли, то и унуче.
- Од добријех добро се учи.
- Добар наук злата вреди.
- Живећи се учи, а учећи се мре.
- Наук свему суди.

О ЗНАЊУ

- **З**нање је право имање.
- Знање скровено, имање укопано.
- Незнајшу рђа бије.
- Зло је ко не зна, а учити се не да.
- Благо оном ко зна да не зна, а хоће да зна.
- Боље је ништа не знати, него којекако.
- Тко више зна, тај боље види.
- Што човек више живи, више и зна.
- Мудрост свијетом влада.

О ВЕШТИНИ

- **Б**оље је умети, него имати.
- Што тко учи, то умије.
- Тога је поље, тко умије боље.
- Риба рибу — а рибар обе.
- Ко умије тому двије.
- Права преља и на криво вретено зна прести.
- Вјешт гору ломи, а невјешта гора.
- Од невјешта гора плаче.
- За мајстором и гора плаче.
- Сваки попо у својој књизи вјешт.

О ПОЧЕТКУ

- **К**о започне, његова се броји.
- Какав почетак, така и сврха.
- Златна сврха злати и незлатан почетак.
- Зао почетак, а гора сврха.
- Што се не почне то се не доспије.
- Ко добро почне, он је на пола радње.
- Тко добро почне, боље сврши.
- Тко зло почне, горе сврши.
- Чиј је почетак, тога и кривица.
- Добар почетак, — лаки свршетак.
- Рђав почетак (иште) камиш у главу.
- Гори су повраци, нег' ли почеци.
- Боље је не почети, него не дочети.

О РАДУ

- У
- радина — комадина.
 - Није свак орач ко се плуга држи.
 - Онолико човјек ваља колико и како уради.
 - Ништа се не може од вредна човека отети.
 - Рано ранилац и каско легалац кућу стече.
 - Ко рано рани, две среће граби.
 - Леност је највеће бreme.
 - Леност је сваког зла почетак.
 - Беспослица, вражија узглавица.
 - Без труда нема ни задовољства.
 - Где нема рада, ту невоља влада.
 - Кому је врућа постеља, студен му је ручак.
 - Више ваља подранак, него вазданак.
 - Ко доцне устаје, и обојака му нестаје.
 - Лако стани, брзо ступи.
 - Бог даје тежаку, а не лежаку.
 - Лену тежаку миши семе изједу.
 - О труду жито роди а о муци гроздови висе.

- Ништа није боље од добре воље.
- Кад је воље, и зло иде на боље.
- С трудом ишта, а без труда баш ништа.
- Прегеоцу бог даје махове.
- Тко пуно снује, мало ткаје.
- Ко се врабаца боји, просо нек' не сеје.
- Ко се дима не надими, тај се ватре не нагреја.
- Гвожђе се кује док је вруће.
- Ко ради, не боји се глади.
- Како тко ради, онако и има.
- Лако по лако, иде се далеко.
- Од једног удара дуб не пада.
- Капља камен дуби.
- Тиха вода брег рони.
- Вредне су руке најбоља алатка.
- Доста пчела — пуно улиште.
- Лемеш што већма оре, све је светлији.
- Ко ветар сеје, буру жање.
- Слабо семе — њива јалова.
- Каква сетва, таква жетва.
- У црној земљи бијело жито роди.
- У ратара црне руке, а бела погача.
- Нема очевине без крчевине.
- Без орача и здрава копача, не би било круха ни колача.

- Нема круха без руку, нема руку без круха.
- Нема хлеба без мотике.
- Рало и мотика свијет храни.
- Ко лети пландује, зими гладује.
- Без алата нема заната.
- Све, све, али занат.
- Раду је горак корен, али слатак плод.
- Ако не начиниш, не иштети.
- Што сам мож', од другогa не чекај.
- Што можеш данас, не остављај за сутра.

О СВРШЕТКУ

- А**ко не почнеш, нећеш ни свршит’.
- Није тко почне, нег’ тко сврши.
- Боље је у снопу пожњевено, нег’ у класу похваљено.
- Увече се дан хвали.
- Под ноћ тикве цветају.
- Пред зору се мрзне.
- Скочи, па реци „хоп“.
- Ко се последњи смеје, најслађе се смеје.
- Конац дело краси.

О СЛОЗИ

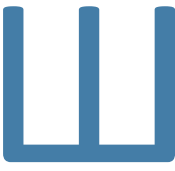
- Б
- ез збора нема договора.
 - Договор кућу гради.
 - Бољи је договор него поговор.
 - Од сложене браће и ђаволи беже.
 - Сложној браћи све је можно.
 - Ће је слога ту је и божји благослов.
 - Слога је најтврђи град.
 - Сложни калуђери мрсе и средом и петком, а несложни ни недељом.
 - Где је браће ту је и дела.
 - Несложна браћа, пропала кућа.
 - Искра браћу дијели.
 - Шапат кућу губи.
 - Кад један неће, два се не сваде.
 - Боље на увратницама договарати, него се на сред њиве карати.
 - Свађа братства — ископ манастиру.
 - Боље с миром него с чиром.
 - Пркос кола ломи.
 - Од ината нема горега заната.

О ШТЕДЊИ

— тедња је прва добит.

- Штедња вреди колико и радња.
- Боља је добра штедња него рђаво течење.
- У радише свега бише, у штедише јоште више.
- Ко не чува мало, не може ни доста имати.
- Већи је приложак, нег' главница (чеона).
- Онај је новац најбоље потрошен с којим се четири заштеде.
- Док не рекнеш крајцара, не мож' рећи форинта.
- Киша пада капљицама, пак напада локвицама.
- Капља капље у кабао, и накапа пун кабао.
- Вlakно по влакно руно.
- Зрно по зрно, ето погача; длака по длака, ето бјелача; камен по камен, ето палача; ногу пред ногу, дођох на гору.
- Ко жали клинац (уже), изгуби поткову (јуне).
- Ко тврдо веже, ласније дријеши.
- Тко веже, не натеже.
- Тко стара не крпи, нова не носи.
- Што данас не потрошиш, то си стекао.
- Чувај беле новце за црне дане.

- Како ко чува, тако и има.
- Доцкан је онда штедјети кад нестане.
- Новци кад одлазе имају сто ногу, а кад долазе само двије.
- Сребрна рука која стече, а златна која сачува.
- Пружај се према губеру.
- Ако је и амбар, варићак је мера.
- Ако не начува, не натече.
- Који штеди, у другог не гледи.

О СВОЈИНИ

- **С**ваком се своје чини најљепше.
- Свак' се бави о своме.
- Што је оцино, нек' је под главом.
- Свака бака под свој котао пуше.
- Башта је први амбар.
- Ако је и колиба, наша је.
- Свак' је од свога мала господар.
- Тешко оном ко у својој кући служи туђа господара.
- Туђа кора зубе ломи.
- Свак' је у својој кући краљ.
- Сваки је кокот у свом буништу господар.
- Свака је кока на свом сједалу пијетао.
- На свом кориту свако псето најјаче.
- Свуда је проћи (ходити), ал' (најбоље) је дома доћи.
- Свуд је добро, а у дому најбоље.
- Мој стан, ја бан.
- У своје воће кад ко хоће.
- С туђег хата насред блата.

- Своје чувај, а туђе не дирај.
- Ни туђега узми, ни свога губи.
- Тко туђе носи, свога жели.
- Тко туђе жели, ни своје не ужива.
- Боље је своје и мало тециво, но големо туђе дариво.
- Боље је своје јаје него туђа кокош.
- Боље је и мало с благословом, нег'ли и доста с проклетством.
- Пусто масло и пси лочу.
- Којој овци своје руно смета, онђе није ни овце ни руна.
- Туђе је све лијепо, али своје најлепше.

О ДОБИТИ

- Свак' се бије да добије.
- Свака служба своју плаћу иште.
- Боље је ишта него ништа.
- Боље је иђе икакво, нег'ли нигђе никакво.
- Боље је једно „држ“, него сто „узми“.
- Свака корист није корисна.
- Боље је на мекињама добити, него на злату штетовати.
- Боље је штетовати данас јаје него сутра кокош.
- Ништа није тако корисно да оно исто и шкодити не би могло.
- Пса већма кос' веже нег'ли га верига стеже.
- Интерес (каматник) душу губи.
- Боља је штета договорна, нег'ли корис' самовољна.
- Штета и лудому очи отвори.
- Нема штете без користи.
- Зла добит штети је сестра.
- Задња врата кућу штете.
- Поштен добитак, — слadak ужитак.
- Јамац и штета кô нокат и месо.

- У повратку добијања нема.
- Залуду ми је бисер, кад ми врат откида.
- Ко за туђом вуном пође, сам острижен кући дође.
- Ако ми брат козле односи, оно ми је вук; ако ми вук козле доноси, оно ми је брат.
- Да је стећи кô што рећи, сви би богати били.
- Међу реченијем и стеченијем гора је по сриједи.
- Боље је и мало с благословом, него дато с проклетством.
- Боље је немати него отимати.
- Криво стечење, кратко уживање.
- Отето-проклето.
- Чувај и опанке, док стечеш чизме.
- Што човек не потроши, оно је добио.
- Боље је да претиче, него да не дотиче.
- Што к’о више има, то се више стеже.
- Од сувишка свијет не гине.

О БОГАТСТВУ

- **К**о има откуд, има и зашто.
- Није богат тко веле има, нег' тко мапо жуди
- Што тко више има, то више жели.
- Богат је тко у другога не иште.
- Богат како хоће, а убог како може.
- Ко има да трати, ко нема да пати.
- Богатству је мати сиротиња.
- Богат једе кад хоће, а сиромах кад може.
- Богата Влаха и штета помаже.
- Ко има у прочеље, ко нема за врата.
- У богата Влаха и говеда паметна.
- На слану руку овце трче.
- Док имаш свачији си, кад немаш ничији си.
- Неста блага, неста пријатеља.
- И најбогатији да прода све што има, не може да купи све што нема.

О СИРОМАШТВУ

- **О**д немања тврђег града нема.
- Најгори је немало (који нема ништа).
- Убоштво човјештво губи.
- У убошкој кући и паучина је потребна.
- Из празне куће и миши беже.
- Врећа празна не може на ноге.
- Сиротиња нема сродства.
- Сиротињо, и селу си тешка, а камоли кући у којој си.
- Не тражи смока где није оброка.
- Празна кућа, — луда газдарица.
- Празна кеса, — готова гробница.
- Празан тарчуг, — зла прилика.
- Празна је торба тежа од пуне.
- Најцрња је хаљина сиромаштина.
- Празна торбица, — зла брашненица.
- Кад нема погаче, добра је и овсеница.
- Празна рука мртвој друга.
- Празна не пали.

- На сиромаша и зец вади пиштољ.
- Тешка је немоћ шупаљ тоболац.
- Тешко мени и по брату моме, ако немам у тоболцу своме.
- Залуду је начина, када није зачина.
- Убогу шавцу и игла се криви.
- Најгоре су празне јасле.
- Чеге није, ни цар не ије.
- Јунака нема од глади.
- Глад очију нема.
- Глад је највећи господар.
- Глад и вука на зло натера.
- Црње болести нема од глади.
- Гладан трбух разлога не чује.
- Голог и босог и хладна вода боде.
- Сит гладну не верује.
- Гладног не теши, већ нахрани.
- Жедан коњ воду не пробира.
- Сиротињска суза јемљеш (раоник) пробија.
- Убоштво убија човештво.
- Где нема ту ни ђаво не узима.
- Где је танко ту се и кида.
- Крпеж је сиротињска мајка.
- Даровна рука сиротињска мајка.
- Нада држи и цара и сиромашка.

- Због сирота сунце греје.
- Не стани сироти на скут, нећеш себи на срећу.
- Најцрња је хаљина сиромаштина.
- Најскупља је сиротињска солда.

О НЕВОЉИ

- **С**вако у својој кожи живи (и својом душом дише).
- Сваком је своје бремене најтеже.
- Сваком своја невоља.
- У невољи нема погодбе.
- Свак' је тузи и невољи дужан.
- Гдје невоља руча, ту и туга вечера.
- Туђа рана не боли.
- Пало дрво, готова клада.
- Ком кућа гори, тај буну прави.
- Грм у нужди бедем.
- У невољи је и миш јунак.
- Утопљеник и за гују хвата.
- Кад човек тоне, и за врело се гвожђе хвата.
- Кад гори кров над главом, не мисли се на свадбу.
- Бијен се прети.
- Кога су и лани тукли, тај и ове године зна како боли.
- Жежен (опарен, опечен) кашу хлади.
- Опарен пас и кише се боји.

- Тко се ожеже врелим, и на хладио пуше.
- Кога су курјаци ћерали, тај се и зечева плаши.
- Ког су змије (гује) уједале (клале), боји се и гуштера.
- Невоља (кудељу) танко преде, а далеко снује.
- Ниједна мука довека.
- Невоља танко преде, а нужда уводи у сваке нити.
- Зид руши влага, а човека тута.
- Туга, невољи друга.
- Рђа једе гвожђе, а туга срце.
- Весело је срце големо благо.
- Лако је наћи хранитеља, али није бранитеља.
- Болест дође на хату, а оде на раку.
- Невоља не има свеца (закона).
- Свака сила за времена, а невоља редом иде.
- Зло годиште рода иште, а невоља пријатеља.
- Невоља мати и кћери је рада.
- Чувај се беде, докле не дође.
- Беда беду рађа.
- Где је невоља, ту није воља.
- Невоља брода не тражи (не иште, не гледа).
- Разбивену броду сваки ветар противан.
- У невољи сви су путеи равни.
- Невоља свачему човека научи.
- Невоља је највећи учитељ.

- Лањској киши кабаница не треба.
- Када орао изгуби крила, онда га и пилад кљују.
- Зла година сатерала орла у долину с кокошима зиму да презими.
- Тко не пати, не ужива.
- Не пада снег да помори свет, него да свака зверка покаже свој траг.
- Тврда мука кад дође на човека, ваља да трпи док скапље.
- Да не да бог онолико мука колико се може трпети.
- Крпеж и трпеж по свијета држе.
- Трпен спасен.
- Најпречи су комшија и кошуља.
- Нужда закон мења.
- Потреба закона нема.
- Свак је себи најпречи.

О ДУГУ

— **Д**уг је зао друг.

— У зајам — у најам.

— Гдје се дуг укопити, ондје рђа царује.

— Дужан кесе не веже.

— Стари дуг — нова закрпа.

— Тко се дугом хвали, тај се гладом храни.

— Тко на вересију пије, тај се двапута опије.

— Од готових новаца не ваља вересију чинити.

— Мртва глава дугова не плаћа.

— Од рђава дужника и коза без млика.

— Дуг неплаћен гријех неопроштен.

— Како узајмиш, онако ће ти се и вратити.

— Лези без вечере, устаћеш без дуга.

— Није погинуо зајам, но враћање.

— Богат је ко није дужан а млад ко је здрав.

— Стари дуг кова наплата.

О НОВЦУ

- **Н** овац је ловац.
- Пара бије гђе ни зрно неће.
- Новац (је) душогубац.
- Новац је неверан слуга.
- Новац је најбољи светац.
- Пара је велика намигуша.
- Без пара ни у цркву.
- Празна кеса — готова грозница.
- Новци ситно звече, ал' се далеко чују.
- Пара камен дуби.
- Гдје новци ту и масни лонци.
- Иде пара на пару.
- Динар је милиону басамак.
- Где злато говори, уста ћуте.
- Новац планине пробија.
- Пара врти где бургија неће.
- Гвоздена врата златна рука разбија.
- Новцу се свугде клања.

- Златан кључић царев град отвори.
- Злато не збори а чуда створи.
- Где злато господује, разлог се не чује.
- Злато је чисто и у прљавој кеси.
- Празна кеса тежа од товара.
- Човек без новаца, пањ без жила.
- Са новцем свуд код куће.
- Није госпара без динара.
- Што тања кеса све дебљи образ.

О СТАРЕШИНСТВУ

- **К**аква старјешина, таква сва опћина.
- Жиле се коријена држе.
- Док се старјешина освијести, кући се занесвијести.
- С главе риба смрди.
- Старије јутро од вечера.
- Тешко глави кад реп заповједа.
- Ко за репом пође, тај у трње дође.
- Гдје нема мачке миши господаре.
- Господареви очи коња гоје.
- Што смије поп, не смије ђак.
- Служба није дружба.
- Док је леђа, биће самара.
- Тко није служио, не умије ни заповиједат’.
- Боље је доброга служити, него рђаву заповиједати.
- У млађега поговора нема.
- Поштуј старије, и тебе ће млађи.
- Поштуј ако хоћеш да си поштован.

О СВОЈТИ

— **С**вак' од свога.

— Свак' је себи први брат.

— Какво звоно такав глас; какво жито, такав клас; какво дрво, такав клин; какав отац, такав син.

— Не пада ивер далеко од кладе.

— Ни оца да кара, ни мајке да сјетује (сироче).

— За својима ране поред срца, а за децом посред срца.

— Деца једу дивљаке, а старима зуби трну.

— Туђа мајка зла свекрва.

— Свекрва — свекрива.

— Кад се матер зове, небо се отвара.

— Богу се иде кроз мајчино срце.

— Сваком своја мајка мила.

— Мекано је крило материно.

— Мајчина љубав, дјетиње весеље.

— Над мајком нема пријатеља.

— И била мати, и мила мати.

— Рђавој мајци деца пасторци.

— Брат брата над јаму води, али у јаму не меће.

- Тко не љуби свога брата, оног туђа бију врата.
- Брат брату најдубље очи вади.
- Ко не држи брата за брата, он ће туђина за господара (душманина).
- Боље с братом братовати, него с пашом пашовати.
- Да је игдје брата у свијету, да пожали као да би помогао.
- Права браћа без аршина чоху дијеле.
- Брат је мио које вјере био.
- Господска до вријемена, а братинска до вијека.
- Свој своме и нехотице братује.
- Тешко овци која се туђи свог крда.
- Туђа крв браћу дијели.
- Најгора је птица која каља своје гнијездо.
- Свака птица к своме јату.
- Ближа је кошуља него ли хаљина.
- Без деце — без руку.
- Умре кумче, раскину се кумство.
- Ако смо и браћа, нисмо дружина.

О ПРИЈАТЕЉСТВУ

- **П**ријатељ се хита у вољи, а кума у невољи.
- Пријатељ се у невољи познаје као злато у ватри.
- Боље је и пријатељ наблизу, нег' брат надалеко.
- Добро је у паклу имат' пријатеља.
- Човјек: не жали толико на непријатеља, колико на пријатеља.
- Бољи је паметан душманин, него луд пријатељ.
- Ко је себи душманин, како ће другом бити пријатељ.
- Сачувај ме, боже, од пријатеља, а од непријатеља ћу се сам сачувати.
- Потужи се пријатељу — да те пожали; потужи се душманину — да ти се освети.
- Ко непријатељу опрашта, пријатеља добија.
- Сваком пријатељ — себи душманин.
- Ко нема душмана, нема ни пријатеља.
- У старом душманину нема нова пријатеља.
- Тко тражи пуно пријатеља, наводи мало.
- Држ' се нова пута и стара пријатеља.

О ДРУШТВУ

- Ј**една ластва не чини пролеће.
- Сам човек никуд пристао.
- Сама рука мртвој друга.
- Човјек је сам као дуб посјечен.
- Ни у рају није добро самоме.
- Туђину се хвали а својему се пожали.
- Дрво се на дрво наслања, а човек на човека.
- Гора се с гором не састаје, а човек с човеком вазда.
- Нема зиме док не падне иње; ни пролећа док сунце не сине; ни радости док не делиш с киме.
- Дај ти мени плачидруга, а певидруга је лако наћи.
- Ако ми је брат, ма ми није друг.
- Вјеран је друг најбољи брат.
- Чувај друга као брата.
- Тешко другу без друга и славују без луга.
- С добријем другом прико свијета, а са злијем ни на пир.
- Боље је имати рђаву годину него рђава сусједа.
- Тежи је рђав друг него дуг пут.
- Са злијем се немој садружити, јера ти се хоће сатужити.

- Ко се у мекиње меша, изест' ће га свиње.
- Подобан подобра тражи.
- Све тражи слика прилику.
- С ким си, онаки си.
- С ким те виде, с тијем те пишу.
- Кажи ми с ким си, да знам тко си.
- Тко се с умним састаје и сам уман постаје.
- Боље је с мудрим плакати, него с лудим пјевати.
- Ако је ко луд, не буди му друг.
- Ко с вуком другује, научи се вијати.
- Уз криво се дрво и право искриви.
- Ко је себи зао, како ће другом бити добар?
- Не ортачи се с оним с којим ћеш се гологлав хесапити.
- Задружна кућа тече имућа.
- Ортачкој кобили ребра се броје.
- Боље самот него ли зла дружба.
- Друзи ме чују, а ја се знам.
- Више виде очи него око.
- Уздај се у се и у своје кљусе.
- Ко није за се, није ни за другога.
- Тешко мени без мене.

О МАЛОМ И ВЕЛИКОМ

— **Н** и прсти у руке нијесу сви једнаки.

— Стотину малијех чини једно велико.

— Много зрна гомилу начине.

— Свака вода с поточића јака.

— Паде Плива у Врбас па изгуби свој глас.

— Свака вода к мору тече (иде).

— Од мала мало.

— У мало може бити доста, а у доста мало.

— Кап по кап иде све до кап.

— Мали во уз великог оре.

— Малог хвали, а големог терај.

— И велик мањег требају.

— Од мале искре велик огањ.

— Малој пећи мало дрва доста.

— Два љешника ораху (су) војска.

— Два лоша убише Милоша.

— Већа глава, више главобоље.

— Велика дрвета дуго расту, али за час падну.

- Мала сјекира велики дуб повали.
- Соколове поједоше врапци.
- Ће велика звона звоне, ту се мала не чују.
- Ће велики коњи играју, онђе малијема трбуси пуцају.
- Где се биволи купају, ту жабе цркавају.
- Када се велике птице побију, онда мањим перје лети.
- У великим ријекама велике се рибе хватају.
- Велике рибе (реке) мале прождиру.
- На малу се рибу велика хвата.
- За мало се веле изгуби.
- Веће прекреће.

О ЛЕПОМ И ДРАГОМ

- **Л**ијепо је свакому мило.
- Све је ново лијепо.
- Сребрно је лијепо, а позлаћено још љепше.
- Налепши цвет никне на буњишту.
- Све је лијепо до мјере.
- Није лијепо што је лијепо, него што је (кому) драго (угодно).
- За чим срце, за тим очи.
- Како је ком мило, тако и мисли.
- Умиљато јање двије овце доји.
- Убаво се брашно у комшилук продаје.
- На драго очи утјечу.
- Туђе мило, али своје најмилије.
- Што није лијепо гледати, није лијепо ни љубити.
- На најмилијега је најжалије.
- Од миле руке удар не боли.

О ЛЉУБАВИ

- Б
- ез срца не има живота.
 - Да није љубави не би свита било.
 - Није силе над љуvenом.
 - Љубав је почетак и добра и зла.
 - Љубав разлог заслијепи.
 - Љубав срама не позна.
 - Тко љубав сије, љубав и жање.
 - Што га није на очи, није га ни на срцу.
 - Далеко од очију, далеко од срца.
 - Љубав је ђавољи посао.
 - У љубави није вјере.
 - Чист рачун дуга љубав.
 - Чести целови губе љубав.
 - Где је већа милост, ту је већа жалост.
 - Велика љубав, бржа омраза.
 - Тко не љуби, не мрзи; тко не мрзи, не љуби.
 - Боље се с јунаком бити, него с рђом љубити.
 - Ко ме је лане био, ни данас ми није мио.
 - Што омиље, не омрзну.

— Ко доброту сеје, љубав жање.

О ЖЕЉИ

- то око не види, срце не зажели.
- Шта ко жели томе се и нада.
- Није што је, нег' што би се хтјело.
- Какву ко питу жели јести, онакве и јуфке развија.
- Ствар брањена већма је жуђена.
- Слађа смоква преко плота.
- Туђа коза пуна лоја.
- Туђа кока ћурећа јаја носи.
- У туђој руци увек комад већи.
- Ласно се вјерује што год се жели.
- Што је жуђено, свето је и посвећено.
- Ко хоће веће, изгуби (и оно) из вреће.
- Ако не можемо како хоћемо, а ми ћемо како можемо.

О ГРЕХУ

- **С**лађи је гријех од меда.
- Ко се не роди, не погреши.
- Није грех у јелу, већ у злу делу.
- Тко посрће, и падне.
- Грех је греху заметак.
- Један грех рађа сто греха.
- Једна штета сто грехова.
- Гријех једнога све село плаћа.
- Гријех најмањи зло је највеће.
- Дваред греши ко се грехом хвали.
- Чији греси, тога и кајање.
- Стари грех нова покора.
- Дигни узрок, дигнут' ћеш и гријех.

О ЛАЖИ

- **Л**аж је мајка преваре.
- У лажи је пуно побратима.
- Лаж је слијепа, али је лијепа.
- Да је ражи колико је лажи, не би свијет гладовао.
- Боље је поштено сакрити, него рђаво приказати.
- У лажи је (су) плитко дно (кратке ноге).
- Где лаж руча, не вечера.
- Лаж добро руча, али зло вечера.
- Ако лаж и омркне, али не осване.
- Увече триста, ујутру ништа.
- Што се говори а није истина, рашчини се као маглина.
- Ко иде с преваром из дома, враћа се кући са штетом.
- Ако коза лаже, рог не лаже.
- Лаж свака на лажи остаје.
- Лаж се брадом не може покрити.
- Ко много лаже, много се и куне.
- Лаж је дебела, али је кратка; истина је танка, али је дуга.
- Ко једанпут слаже, други пут залуду каже.

- Лашцу се истина не вјерује.
- Лажа удроби једанпут и у млијеко, а други пут баш ни у сурутку.
- Ко (радо) лаже, тај (радо) и краде.
- Лаж истини врата отвара.

О ИСТИНИ

- **Д**алеко је од чувенога до виђенога.
- Слушај што ти се вели, а вјеруј што ти се види.
- Истина сунцем сја.
- Реци бобу: боб, а попу: поп!
- Много ашова треба док се истина сахрани.
- Боље је вјеровати својим очима, него туђим ријечима.
- Говори истину, макар ни дан не живио.
- Истину тражи, правицу уважи.

О ПРАВУ

- Ј** – ђ право, јђ никако.
- Што је право и богу је драго.
- Што није право није ни поштено.
- Од крива дрва на страну је сјена.
- Прав дијел, дуг мир.
- И ђаво зна шта је право, али неће да чини.
- И ђаво кад право има, ваља му разлог дати.
- Не чини све што можеш чинити, него само што је право, пак се нећеш покајати.
- У правој руци и крив кантар право казује.
- Боље је неправо трпљети него неправо чинити.
- Криво сједи, а право бесједи (реци, суди).
- Збори право, сједи ће ти је драго.
- Тешко правом, док се крив не нађе.
- Ко крива жали, правом гријеши.
- Право ријет', (м)а умријет.
- Како Јакову — тако свакому.

О ПРАВДИ

- **П**равда држи земљу и градове, а неправда руши обадвоје.
- Ако правда не поможе, кривда неће помоћи.
- Кад клин клин потера, онда правда изиђе на среду.
- И бог би имао посла, кад би све стављао на кантар.
- Да је памет до кадије као што је од кадије, другојаче би било.
- Боља је мршава погодба, него претила (дебела) правда.
- Благословена (слатка је) вечера с правдом стечена.
- Није ми жао на мали део, већ на криви.
- Тешка је незаслужена казна.
- Неправедно тециво на треће колено не силази.
- Где вуци суде, онде овце не дођу до правде.
- Где новац звечи, правда јечи.
- Правда страда, ал' не пропада.
- Над силом сила је правда.

О СИЛИ

- **Ј**ачи — кобачи.
- Сила гони силу.
- Сила разлог побија.
- Притиснуто јаче, све то више скаче.
- Чија сила онога и царство.
- Свугде јачи најачега тлачи.
- С голим прсима град се не узима.
- Тешко је шуту с рогатим бости се.
- Кад је морање, није питање.
- Луда сила брза погибија.
- Јакој мишици свак' стријеле додава.
- Чија бусија (засједа) онога и даворија (побједа).
- Чији су мнози онога и бози.
- Ко (је) јачи, тај (и) квачи (тлачи).
- Тко мало може, ваља да пуно трпи.
- Јача су двојица, него сам Радојица.
- Јаче село од сватова.
- Тежи је хатар од силе.
- Чија влада, тог и правда.

— Где је сила, ту није разлог.

О РАЗЛОГУ И ЗАКОНУ

- **С**вака сила до времена, а разлози до вијека.
- Разлог правду добива.
- Што сила не може, (то) разлог оправи.
- Разлог законом, а закон свијетом влада.
- Закон веже, а разлог стеже.
- Разлог је над законом.
- Закон је мрежа у коју се муве хватају, а стршљенови прољећу.
- Залуду је разлог (имати), када нема правде (кад га не имаш пред ким казати).
- Што је разлог, то је закон.
- Што је од обичаја, то је од закона.
- Обичај је спрам закона.

О ДЕЛУ

- **Х**вала је празна плаћа.
- У хвалише свега више.
- Лако је говорити, али је тешко творити.
- Гола реч — труло семе.
- Лашње је забавит' нег' справит'.
- Ди је много ријечи, мало је створа.
- Слатке (лијепе) ријечи (смока) не (чине) мјесе колача.
- Од речена до створена како од листа до корена.
- Од збора до твора има простора.
- Од ријечи до чина, триста аршина.
- Благо добром чину и светом образу и поштењу.
- Реч без дела мртво тело.
- Лепе речи не месе колача.
- Зла мис'о трује добра дела.
- Бачва бачву гради.
- Пређа пређу хвали.
- Стрпљење од дудова лишћа свилено рухо кроји.
- Јаче је дело него беседа.

- Што тко дјела, пред њега пада.
- Мудри мало зборе, али много творе.
- Изиће ће дјело на видјело.
- Дело човека хвали.
- Лепо дело, вечни живот.

О ЧАСТИ

- **О**браз нема цене.
- Где је реч, ту је и образ.
- Ће је образ ту је и душа.
- Образ и душу сваки за себе бере.
- Образ је мучно стећи, а лако изгубити.
- Човек све дава за образ, а образ ни за што.
- За образ даћу свашто, а образа ни за што.
- Образ нема сто рала.
- Све дај, а човјештва не дај.
- Више ваља прст образа, него свијета благо.
- Благо добром чину и светлом образу.
- Рука руку мије, образ обадвије.
- Ако неће брука (напаст) на човека, човек ће на бруку (напасти).
- Не гори образ од сунца, већ од поштених људи.
- Без поштења нема живота.
- Ко има образа, неће се закрити за прст.
- Ко нема образа, купити га не може.
- Поштењак вјековњак.

- Поштење, најјаче корење.
- Поштење је најбоље огледало.
- Где је стида, ту је и поштења.
- Поштење је претежније од новаца.
- Потреба поштење крати.
- Боље ти је бити поштеним сиромашком, него непоштеним богаташем.
- Боље је самоћовати, него срамотовати.
- Нечисте руке, црн образ.
- Чисту образу и суза је доста.
- Не гори образ од сунца, него образ од образа.
- И сунце пролази кроз каљава места, али се не окаља.
- Игла ако и кроз злато прође, гола изиђе.
- Чиста се злата рђа не хвата (прима).
- У честита све је честито.
- Требају четворе очи за два прста образа.
- Чисту образу мало воде треба.
- Док се човек сам не осрамоти, не може га нико осрамотити.
- Страх образ каља.
- Што поштен човек рече, не порече.
- Обећање свето дуговање.
- Во се веже за рогове, а човек за језик.
- Боље је обрећи, него ријеч не држати.
- Боље је сиротоват', но срамотоват'.
- Веру ко ломи, њега ће вера.

- Образ пред образ.
- Са образом није ништа помешано.
- Ко хоће часно, не може (неће) ласно.
- Ко друге срамоти, себе не части.
- Ко се од свога образа не стиди, тојаге се не боји.
- Ко се не стиди свога образа, не стиди се ни туђега.
- Где нема страха, нема ни стида.
- Изгубио стид, изгубио вид.
- Часна хаљина срамоте не покрива.
- Чувај се онога који ставља образ под опанак.
- Грехота и срамота најближе су комшинице: чувај се прве, не бој се друге.
- Чија штета оног и срамота.
- Стари руг нова срамота.
- Добар глас далеко иде, а зао још даље.
- Бољи је дабар глас, неголи златан пас.
- Зао глас сам лети.
- У колико се самштујеш, у толико те и други цене.
- Образ је скупљи од живота.
- Боља је поштена смрт, него непоштен живот.
- Ко хоће да га други људи поштују, ваља најпре сам да се поштује.
- Гора је брука него мука.
- Туга се не лечи срамотом.
- Ништа боље од поштеног имена.
- Поштено име не гине.

- Поштење се не крпи лепотом.
- Вода свашта опере (све носи) до црна образа (изван срамоте).
- Најгора зараза од црна образа.
- Свакој рани има лијека, а срамота до вијека.
- Боље је чисто чело, него пуна кућа.
- Боље да си мртав но срамотан.
- Глава за главу, образ ни за главу.
- Образ иде с главом

О СРЕЋИ

- **Н** е бјежи од прве среће.
- Није вук никоме срећу појео.
- Сваком своја срећа.
- Сваки је своје среће ковач.
- Ко је срећан, и вране му јаје носе.
- Ко бежи од прве среће, последња га рђа бије.
- Бољи је драм среће, него сто ока памети.
- Дај мени срећу, а знање кому ти драго.
- Дај ми срећу, пак ме баци у врећу.
- Средња је срећа најбоља.
- Срећу моли да те испрати, а нек' те не причека.
- Срећан је кога туђа несрећа учи памети.
- Ако те срећа не причека, на вељег је хата стић' не можеш.
- Роди ме мајко без главе, само немој без среће.
- Ако човек неће на несрећу, несрећа ће на њега.
- Не стани сироти на скут, нећеш себе на срећу.
- С кијем је срећа, и мрав му помага.
- Човек може сироти стати на скут, али не може на срећу.

- Где срећа вечера, несрећа руча и вечера.
- Где је срећа ту је и несрећа; где несрећа ту и среће има.
- Многима срећа на велику несрећу служи.
- Срећа корача брзо, а несрећа још брже.
- Хитар одвише срећу прескаче.
- Човек срећу стигне, али не сретне.
- Срећу за косе, а несрећу за роге.
- Инат је несрећу родио.
- Несрећа је дугорепа.
- Срећа никада до краја не траје.
- Не бој се никог, сем своје зле среће.

О ВРЕМЕНУ

- **В**реме је најскупљи новац.
- Ништа није јаче од времена.
- Време се за диреке не веже.
- Чему земан томе и вријеме.
- Чему време томе и час.
- Све у своје вријеме (доходи).
- С временом и сланом и мушмуле зре.
- Мало времена и мало сламе па и од оскоруше буде слатко воће.
- Причекај време; време и трпеж и дудово лишће у свилу претворе.
- Протрчи сад, зече!
- По звуку се вријеме позна.
- Пропуштено лето две зиме води.
- Вријеме све направља.
- Дан за ноћим' ходи, а ноћ за даном хрли.
- Дан за даном, а иза дана дан.
- Ни шака дана ни врећа година.
- Боље је икад него никад.
- Није толико далек дан, да брзо не дође.

- Кратак је дан, али је дуго годиште.
- Нико не зна што носи дан, што ли ноћ.
- У час се згоди што се у вијек не згоди.
- На хипу се вријеме врти.
- Сад је сад, сутра бог зна кад.
- И ово ће се „данас“ сутра звати лане.
- Свако „лани“ боље било.
- Вријеме кадгод и мати, а кадгод и маћеха.
- За злијем се вријеменом добро чека.
- Охо мијене вазда је вријеме.
- Време гони вријеме.
- Време је и мати и маћеха.
- Иде време, носи бремене.
- Време гради низ Котаре куле, време гради, време разграђује.
- Вријеме и родни дан никад се не враћају.
- Ничија није вечита.
- Што се грбо роди, време не исправи.
- Што је било — више бити неће.
- Много прошло, мало остало.
- Вријеме ствара, вријеме и обара.

О СМРТИ

- то колевка заљуљала, то мотика закопала.
- Ако враг није разбио колевку, разбиће гроб.
- Смрт је чаша поредуша.
- Од двије смрти нико не гине.
- Смрт рока не стави, али не чека.
- Умреће и ко се још родио није.
- Што даље све ближе смрти.
- Смрт је ближа него кошуља.
- Смрт је варалица.
- Ко се у бари удави, оном друго море не треба.
- Једна (је) смрт, а сто узрока.
- Живи кадгод, а мртвац никад.
- Мука живети, а жао умрети.
- Свакоме злу смрт је лек.
- Нико се смрти није отео.
- Не бојим се смрти, него зла живота.
- Боље је добра смрт, неголи зао живот.
- Ко се није родио, тај и не умире.

- И Гвозден је умро.
- Лијепа смрт — блажено благо.
- Боље је часно умријети, неголи страшно зло живјети.
- Доста живе ко добро живе, али ко добро умре.
- Смрт је лек свему.
- Ко ме није вијека, није му ни лијека.
- Пошто човјек умре, глава га не боли.
- Свему је лијек до смрти.
- Мртвој глави лека нема.
- По смрти нема кајања.
- Једној смрти ејвала, а друге се не бојим!
- Смрт се паром не купује.
- Умри ја — умре цео свет.
- Мртви се зла не боје.
- Ко ће данас изеденом јагњету помоћи, ако сутра курјаку и кожу здере.
- Онако живи, да и после можеш живети.
- Тко зло живе, горе умире.
- Ум за морем а смрт за вратом.
- Гроб је ближи од куће.
- Данас човек, сутра црна земља.
- Данас јесмо, сутра нијесмо.
- Док смо, нек' смо, кад умремо, нек' се спомињемо.
- Мртви живима очи отварају.

О СУДБИНИ

— **К**о се за вјешала родио, неће утонути.

— Једна коза окози двоје јарића, па од једнога кожа доспије на бубањ а од другога на јеванђелије.

— Нема смрти без суђена дана.

— Није коме је речено него коме је суђено.

— Данас везир — сјутра резил.

— Сваком ће своја доћ'.

— Мука душе не води но суђен дан.

— Што мора бити, бити ће.

— Што ријека доноси, ријека односи.

— Тећ' ће вода куд је текла.

— Еле би, еле ће бит' откле и докле буде свит.

— И даље ће сунце грејати.

О БОГУ

- **Б**ог не плаћа сваке суботе.
- Бог ником дужан не остаје.
- Бог је спор, али достижан.
- У Бога су вунене ниге, а гвоздене руке.
- Лако мељу божји жрвњи.
- Бог и у црној ноћи на црном пању црног мрава види, бахат му чује и помисли зна.
- Дobar је Бог, али су и ђаволи јаки.
- Бога не гневи, врага не дражи.
- Враг би и главу скинуо, али бог ни длаке не да.
- Богу се моли, али ни ђавола не срдџ.
- Ужежи богу свјећицу да ти поможе, а врагу да ти не на'уди.
- Кад враг бога моли, приварит' мисли.
- Кога бог чува, онога пушка не бије.
- И Бог се седми дан одмара.
- Бог дао, бог и узео.
- Бог не дâ једном човеку сва добра.
- Коме је бог ујак, лако му је бити светац.
- Човек снује, а бог одређује (одлучује).

— Ако си јединац у мајке, ниси у бога.

— Ко се чува и бог га чува.

О РАЗНОМ

- **А**ко си и вражиј', право кажи!
- Бег ја, бег ти! ко ће на воду?
- Бој се шушња, бој се вука, па никад у гору.
- Боље је сите комарце трпљети, него гладне напуштати.
- Више повуче женска длака, него два пара волова.
- Волиј' бих зецове чувати — но жену.
- Где се коњи туку, ту магарци мртви падају.
- Грмови споро расту, ал' брзо се извале.
- Да није наде, скупа би ужад била.
- Док је човек здрав, и вода му је слатка.
- Дошло вријеме да се море у ријеку дави.
- Ће је врана излегла сокола?
- Ће нема крви, нема ни млијека.
- Ће ће крушка но под крушку?
- Жена је врагу с удице утекла.
- Женска је суза пасје храмање.
- Зрело зрно — готово стрњиште.
- И бел коњ једе зоб.

- И празилук има белу браду — ама реп му зелен.
- Ја ага, ти ага: ко ће коња водати?
- Један коноп планину не окружи.
- Једно коло из кала, а друго у као.
- Јунака нема од глади.
- Кад великаши буздоване ломе, народу кичма пуца.
- Кад лисица предикuje, пази добро на гуске.
- Кад се синовац жењаше, стрица не питаше, а кад се ражењаше, и стрину припитиваше.
- Кад султан назебе, раја кија.
- Клепан камен боље меље.
- Ковач зато има клијеште да руке не жеже.
- Која уста меда неће?
- Кој' си има чавку, тај си вика „иш“!
- Крпи мање, док није било више.
- Куд ће суза но на око?
- Кус петô пиле довека.
- Кућни праг — голема планина.
- Лакше је сачувати решето бува, него жену.
- Лумпују банови, пукови плаћају.
- На вуку вика, а лисице месо једу.
- Народ је као облак: неког ороси, неког покоси; неког нахрани, неког сахрани.
- На цареву љебу има седам кора.
- Небојшу најпре вуци поједу.
- Не буди свакој птици кобац!

- Не може једна врана на сто колаца.
- Некоме и гвожђа плутају, а неком и плута тону.
- Нема лоја у роговима, ни памети у брковима.
- Не откини прст при меду!
- Не пењи се уз оно дрво уз које се не можеш попети!
- Не пири ђе те не жеже!
- Не стоји кућа на земљи, него на жени.
- Ни горе (све) посијечи, ни без дрва дома дођи.
- Нуђену госту бројени залогаји.
- Осветници из крви ничу.
- Подмукло псето најприје ће ујести.
- Поклоњеном коњу самар се не гледа.
- По курјаку се јагње не шиље.
- Помоз' бог чаршијо, на обадве стране.
- Попо, попуј, ама мало и приоруј!
- Права браћа без аршина чоху дијеле.
- Пред немогућим нема делије.
- Преста вјетар — стадоше галије.
- Предње ране падају задње.
- Пси зими кућу граде, а лети у копривама хладују.
- Пусти данас коку у јарак, сутра ти се и стота хвата.
- Расточи црвић и најздравију бачву.
- Ружној дјевојци и огледало је криво.
- Сави прво грану, па убери јабуку.

- Свака сјекира себи маљ начини.
- Свако звијере своје оружје има.
- Сиромах броји јаде, а зенђил хиљаде.
- Слабу животињу двојица јашу.
- Слађе је даровано но куповано.
- Спрам потке снуј основу.
- Сребрни крст и Турци вјерују.
- Старост и младост нису у својти.
- Стар се во не учи орати.
- Тко је бога измолио, и море изловио?
- Траг по трагу иде а крв по жилама.
- Уза суво дрво и сирово гори.
- Учувао нас бог од млетачке галије и турског балије.
- Хајдучка мајка црна клупка смотава.
- Хвала народска од данас до сутра.
- Што ђаво не зна, пита жену.

Б) СТИХОВАНЕ

1) ШТА ЈЕ ЛАКО (ЛАСНО)

Лако ти је без тојаге проћи

Кроза село у ком паса нема.
Лако ти је трошит' богатоме
И јачему бит' се с нејачијем.
Ласно, ти је аги беговати,
Младим момцим' игру заметати!
Ласно ти је живјети Турчину
Уз кадију и сироту рају!
Ласно ти је пјану запјевати,
И жалосној мајци закукати,
И страшљивој куци залајати,
Удовици сести до бећара,
А ђевојци поискати пара,
А удовцу узет' пушћеницу!
Ласно ти је пландовати овци
А јањцима играт' на ливади!
Ласно ти је попу поповати,
А зенђилу кнезу кнежевати.

Ласно ти је рану позледити,
Самохрану мајку уцвелити!
Ласно ти је сјетовати мудра,
А још лакше преварити луда.
Ласно ти је силну запредати,
Старом свату сести у зачеље,
Мртвом вуку бројити зубове.
Ласно ти је стару закашљати,
Удовици младој уздахнути.
Ласно ти је ситу бенетати,
У прољеће кењу заревати,
А гостит' се зету у тазбину.
Ласно ти се момку оженити,
А прикладној цури удомити.
Ћелава је ласно обријати.

2) ШТА ЈЕ ТЕШКО

Богата је тешко даровати,

Сита госта још теже частити.
Лако није планине бродити.
Није лако невољу трпјети,
Тешко у злу добра чекајући.
Није ласно на бој ударити.
Пјевала је тица на глоговцу:
Тешко ти је свакоме трговцу
Који нема у своме тобоцу.
Тешко брату што не роди мајка,
А хајдуку без Ђурђевог данка!
Тешко ватри од љескове гране,
Горе ташти од зетове хране!
Тешко везу на дебелу безу,
Огрлици на усеђелици,
А скерлету на обешањаку!
Тешко вуку за киме не лају
И јунаку за ким не говоре!

Тешко вуку кога тице хране,
А јунаку кога жене бране.
Тешко гладну у конаку празну,
А јунаку у братству нејаку!
Тешко дому у ком слоге нема!
Тешко другу без својега друга
И славују без зелена луга.
Тешко земљи куда војска прође,
И ђевојци која сама дође!
Прво јој је јутро прекорено:
„Да си добра, не би дошла сама!“
Тешко злату на дебелу платну,
И ђердану на гараву врату.
Тешко кеси често кумујући,
И магарцу с коњ’ма путујући,
И нејачем с јачим се бијући.
Тешко кући ће није госпара,
А баштини ће није пудара!
Тешко мени и Омеру моме,
Кад ја немам у тобоцу своме.
Тешко овци с вуком путујући
И паметну луда слушајући.
Тешко оном кога воде жива,
И још горе кога носе мртва!

Тешко оном кога снага храни
И оное кога други брани.
Тешко оном свакоме јунаку,
Који узме врага ради блага.
Тешко сабљи у страшивој руци,
Џефердару на лошу јунаку, —
Још јунаку — у селу нејаку.
Тешко сваком оное јунаку
Што не слуша свога старијега!
Тешко свуда своме без својега.
Тешко томе ко памети нема,
Самур капи на ћелавој глави,
Мор-долами на грбава леђа,
А чизмама на кривим ногама!
Тешко трави која росе нема,
А ђевојци која драгог нема.

3) ШТА ЈЕ БОЉЕ

Боље да те смрт пријека дигне,

Него суза сиромашка стигне.

Боље злато и поиздерато,

Него сребро изнова ковато.

Боље ј' имат' комшу пријатеља

Него брата у бијелу свијету.

Боље ти је једном погинути,

Него увјек туђина дворити.

Боље ти је изгубити главу,

Него своју огр'јешити душу.

Боље ти је мушки погинути,

Него женски сто годин' живјети.

4) ШТА ЈЕ ЗЛО

З
ло годиште рода иште,

А невоља пријатеља.

Зло јунаку у братству нејаку,

А још горе кад никога нема.

Зло чинила Ђурђева Јерина,

Зло чинила горе дочекала.

Најмио се зао у горега,

Жље га храни а горе му ради.

Никад зао на горега неће;

Врана врани очију не вади.

5) ШТА ЈЕ НАЈГОРЕ

Синџир гвожђе мука је велика,

Дђ велика мука на јунака;

Тавница је гора од синџира,

А зла памет горе од обоје,

А зла жена горе од све троје.

6) РАЗНО

Ак' у гору: изједоше вуци,

Ак' у поље: ухватише Турци.

Волим бити морској риби 'рана,

Нег' љубити немила драгана.

Волим брати по горици цвеће,

Нег' љубити што ми срце неће.

Вук на вука ни у тору неће,

А камол' би брат на брата свога.

Вук не вије што је меса гладан,

Него вије да дружину свије.

Где је добра старешина —

Весела је сва дружина.

Глуху шаптат', сл'јепу намигиват' —

Баш ко тријезан пјана свјетовати.

Да зна човјек ђе ће погинути

Не би никад тамо ни ходио!

Да је потке колико основе,

У сваког би доста платна било.

Да је срце тврђе од камена
Опет би га растопило злато.
Данас мени, сјутра теби, побро:
Редом рђа по дружини хода.
Добро љето види се спрољећа,
Добра нева прве неђељице.
Док ђевојка, дур ђевојка;
Кад невјеста, баш ни смјеста.
Ђегод руча сив — зелен соколе,
Ту и врана море вечерати.
Ђе се коњи бију и играју,
Ту магарцу нигда мјеста нема.
Ђе се трава нише и помиче,
Ту заиста нешто живо има.
Жари, пали, удбински диздару,
Док и твојој кули реда дође!
Жива глава дуговање плаћа,
Жив икада, мртав баш никада.
Закон веже и старо и младо,
Закон веже, разлог одр'јешује.
Залуду је кула и пенџери,
Када није ништа у тенџери.
Земља туђа, калауза нема,
Туђи људи, не знамо им ћуди.

Зла година прићерала орла:
Изгубио и канџе и крила.
Злату ће се кујунџија наћи.
Зрно по зрно погача,
Камен по камен палача.
Кад лисица преко леда пријеђе,
Онда можеш топове возити.
Какво гнездо, таква тица,
Какав отац, таква дица.
Како сам се надала,
Добро сам се удала.
Киша пада капљицама.
Пак напада локвицама.
Која воћка пада земљи сама,
Не треба се ни бацати на њу.
Коју воду треба да пијемо,
Не треба је никако мутити!
Коноп веже коње и волове,
А поштена ријеч витезове.
Куда Турци с ђордом,
Туда фратри с торбом.
Мало рука малена и снага,
Мало друга — мало и јунаштво.
Малена је тица препелица,

Ал' умори коња и јунака.
Мила мајка своју ћерку кара,
Ћерку кара, неви приговара.
Мујо умро, Бојчић обољео:
Сам Алија војеват' не море.
На дв'је гране није добро стати:
Рачваст колац у земљу не иде.
Нема зиме док не падне иње;
Ни прољећа док сунце не сине,
Ни радости док не делиш с киме.
Нема лета без Ђурђевог дана,
Нити брата док не роди мајка.
Не плаче слијеп што није лијеп,
Већ што не види бијели свијет.
Не страши се мушки умријети,
Већ се боји срамотно живјети.
Није анђел да се не разљути,
Нит је шејтан да се не помири.
Није благо ни сребро ни злато,
Већ је благо што је срцу драго.
Није ђогат гори од дората,
Али бџата доратова нема.
Ни по бабу ни по стричевима,
Већ по правди бога истинога.

Ни хвали Херака,
Нит' куди Петака, —
Оба су једнака.
Од зла рода да није порода.
Од како је свијет постануо,
Неком мати, неком је маћеха.
Од невоље нема школе боље.
Од шта врећа од тог и закрпа.
Ој рогозе, мој добри рогозе,
Држи воду, док мајстори оду.
О мој куме, не уздај се у ме,
Већ у бога и у своје руке.
Оштар вјетар погони облаке,
А каматњак браћу у просјаке.
Пошље смрти разговора нема.
Празна глава свака је охола:
Празне тикве по води пливају.
Иза тмине и сунце огране.
Прије ћеш се одужити дуга,
Нег' рђава раздружити друга.
Свака земља има господара,
Јадна раја триста зулумћара.
Свака крава своје теле лиже.
Свака мука има своје вр'јеме,

А срамота оста за вијека.
Сваки Марко ради наопако,
А наш Марко зло и наопако.
Сваком вјетру једра не отварај.
Све изгуби, а поштење чувај,
Јера блага над поштење нема.
Све се знаде што је и како је:
Свако дјело дође на видјело.
Складна браћа нове дворе граде,
А нескладна и старе продају.
Славно име племе посвећује.
Сретнога ће причекати мајка,
А несретног никад ни до вијека.
Турци поље, а Латини море,
А хришћани дрвље и камење.
Ту су мајци танки разговори.
Ту се, Мујо, осолити нећеш.
Ђор-бег сјаши, Мустај-бег узјаши,
Док дорату гриве отпадоше.
Удовици, нане, магла пред очима,
А дивојци, нане, сјајна мисечина.
У Турчина и у змије љуте,
У њих никад тврде вјере нема.
Хваљене јагодице —

Празне котарице.
Хоће пушка, но није кремена.
Храни сироту на своју срамоту.
Црна капа — жалосна прилика;
Црни данци — црни похођани.
Чиста злата рђа се не прима,
Чисто злато потамнити неће.
Џефердаре, мој по богу брате!
Немој мене с ватром преварити,
За око те ни молити нећу.
Што је право и богу је драго.
Што су телу добра јела,
То су души добра дела.

В) ДИЈАЛОШКЕ

- **Б** ако, вјерујеш ли бога?
- И вјерујем и не вјерујем.
- А бојиш ли га се?
- Ко се не би зла бојао.
- Видиш ли, баба, кулу?
- Не видим.
- А видиш ли старца?
- Назирем.
- Ће ти је син?
- Отишао у Зворник да се закадија.
- Па шта ради сад онамо?
- Тимари коње код Али-бега.
- Ће си био?
- Нигдје.
- Шта си чинио?
- Ништа.
- Јеси ли се оженио?
- Јесам, валај!

- А имаш ли дјеце доста?
- Јок, валај!
- Имају ли дјеца крува?
- Јок, валај!
- У зли час се оженио!
- Јесам, валај.
- Игра мечка пред чичином кућом,
- Доћи ће и пред нашу.
- Како тамо, бако?
- Како коме драго.
- Како ти је име?
- Ислам.
- Тако сам ти и сам. (И мени је тако као и теби).
- Калуђере, да те оженимо?
- Да је просто, кад сте наумили.
- Калуђере! Жениће те.
- Не би та.
- Калуђере! Избиће те.
- Биће та.
- Кириција, камо ти кирија?
- У ханџије и у механџије.
- Ко је добар јунак?
- Доста људи добар јунак.
- Ко ти ископа око?

- Брат.
- Зато је тако дубоко.
- Лијепа је кисела погача у кисело млијеко.
- А окле ти знаш?
- Виђео је мој отац ђе једе попов ђак.
- Одакле си?
- Одакле ми је и жена.
- О Турчине, за невољу куме!
- А ти, Влаше, силом побратиме!
- 'Оћеш ли добро?
- Нећу.
- 'Оћеш ли зло?
- 'Оћу.
- Попо, зар и ти чуваш говеда?
- Е, мој синко, те још да су моја.
- Убоде ли се, Мујо?
- Срце ми га зна.
- Циганине, ти и у неђељу кујеш?
- Па какво ми добро видиш?
- Црн Алија, црн ти си ми, синко?
- Црна си ме и родила, мајко!
- Шта ти чини отац?
- Клања.
- Шта ти чини мати?

— Крсти се.

— Шта чиниш ти?

— Ја стојим међу њима, па се каменим. (Казало дијете којег је отац био турскога закона, а мати хришћанскога).

— Што чине дјеца?

— Што виде од оца.

Г) ПОСЛОВИЦЕ-ПРИЧИЦЕ

О БИЉУ

Р

екла ива: „Не квари ми жила, од мртва ћу направити жива!“ — у

народу држе да је планинска трава „ива“ необично лековита (као и срчаник, линцура).

Ти мене чувај од нокта, а ја ћу тебе од сваког зла. — Кажу да говори бијели лук човеку, и ваља да значи да је бијели лук здравији кад се не љушти, него онако без љуске кад се једе.

Остави ме без друга, родићу ти за два друга. — Казао кукуруз, јер што се у копању ређи остави боље роди.

Уклони се ти мене а ја ћу тебе, па ћу родит' и за тебе и за мене. — Овако је рекла лоза лози, јер што су ређе боље роде.

О ЖИВОТИЊАМА

Б

јеше ми га давати докле могах жватати. — Казао во жени кад је од

глади пао, а она му онда стала давати кукољ да једе.

Болан здрава носа. — Казала лисица кад се је претворила болесна, па ју заиста болесни вук морао носити. Сад се ова пословица рече кад се ко пренемаже да је болан, а јачи је и здравији од онога који га послужује.

Бе си пјевао љетос, пјевај и зимус! — Казале пчеле бумбару, кад је био дошао да презими код њих, па га питале шта је љети радио те се није за зиму старао, а он рекао да је пјевао.

Е пуста журба: да се нисам журио, не би' просуо вино! — Рекао пуж, кад је пошавши за Божић да донесе вино, ово донео за покладе и на кућњем прагу се саплео и пролио га.

Иза зиме топло, иза кише сунце (бива). — Приповиједа се да у мору има некаква тица, која на ружну времену пјева (јер се нада лијепу), а на лијепу плаче (јер се боји зла).

Ја сам лањски и ономлањски! — Казао врабац кад су га питали како ће презимити.

Кисело грозђе, не ваља, трну зуби од њега. — Рекла је лисица кад га није могла дохватити.

Ко је мој, близу рупе стој. — Казао некакав стари миш осталим мишима кад су се негђе с мачком мирили.

Комар стануо волу ча рог. — Приповиједа се како је комарац сио волу на рог, пак му запријетио: „Валај ти се с рога не дижем, приђе него ме молиш!“ А вџ му одговорио: „Валај, нити сам чуо кад си дошао, нити ћу чути кад пођеш!“

Медвеђа услуга. — Казује се како је једном човек медведа спасао, и за то му је овај био захвалан.

Када је једанпут човек легао да спава, медвед је остао да га брани од мува. Једна мува пала је човеку на главу, а медвед, да би је отклонио од свог пријатеља, дохвати стену и убије и муву и човека.

Отуда ова изрека.

Не гризеш ти мени уши, веће онај што се вије изнад мене. — Казао зец жаби кад му је гризла уши, а он од орла није смио да макне.

Нијесу биле ни зреле. — Рекао међед за некакве крушке, кад их није могао дохватити.

Пуче тријес из небес', те мене поврх главе. — Кажу да је овако миш рекао кад га је љешник у главу удрио, — Овако се рече и ономе који се из боја мало рањен врати.

Танкије' је ушију као вук. — Казују да је рекао вук кад су га крстили да не коље овце: „Стан, попе, мало, — не заборави на коју си, — учини ми се као да негђе заблејаше овце!“

Убио ти бог ту моју хитњу! — Рекао пуж кад се двадесети дан припео на грану, па се оклизнуо и пао!

А зашто шиче на свеца? — Курјак се зарекао да не коље више ништа и да не једе меса, и пошао у пустињу да се посвети. Ударивши у том путу негђе поред гусака, гусак по обичају своје дигне главу и стане шикати, а он га ухвати и поједе. Кад га доведу на суд и стану га питати зашто је то учинио, он одговори: „А зашто шиче на свеца?“

Да нијесам патила, не бих се у сриједу спратила. — Ухватио курјак козу, која је била легла на крају осим осталијех коза, па пође да је изједе, а она му се стане молити говорећи да је сад мршава, него да је остави до јесени, док утије, па онда нека дође и нека је изједе. Приставши курјак на то, запита козу како ће је наћи кад други пут дође, а она му одговори: „Мени је име Патила, тако кад дођеш, ако ме не нађеш на овоме мјесту, а ти ме зовни по имену, па ћу ти ја изићи“. Потом курјак отиде, али коза више нигда не легне на крају, него све усред сриједе другијех коза. Кад једно вече курјак, мислећи да је коза већ дебела, дође и не наставши је на ономе мјесту стане је звати: „О, Патила!“ она му из сриједе одговори: „Да нијесам патила, не бих се у сриједу спратила“.

Знаду пси за мир! — Казала лисица, почевши бјегати кад је са земље говорила кокошима, које су биле на дрвету, да не бјеже од ње него да сиђу доље, јер је мир између свију животиња, па јој пијевац рекао: „Ето и наших паса ће иду и носе гласове од мира!“

Мисли да ће му сном проћи — као лисицу. — Приповиједа се како се лисица била уфатила у гвожђа, па на сваку руку обидовала да би се ослободила, те најпоследне рекла: „Дај да мало заспем не би ли ме у спавању прошло!“ а у то приспије ловац и убије је.

Моја кућа моја слобода. — Лисица частила дању јежа па га увече устављала на конак, али он никако није шћео остати, говорећи: да је рад ићи својој кући. Кад се опрости с лисицом и пође својој кући, онда лисица пристане за њим поиздалека да види каква је та његова кућа за којом он толико чезне и неће да остане код ње у лијепој пећини на конаку. Дошавши јеж до једне кладе, увуче се под њу у дубоко лишће, па се протегне колико је дуг, и одрезавши рече: „Моја кућа моја слобода“. — Говори се и: „Моја кућица моја слободица“.

О НАСРАДИН-ХОЏИ

Јеси ли ти падао с тавана? — Питао Насрадин хоџа љекара, кога су му

били дозвали да га лијечи, кад је пао с тавана, па се убио. А кад је љекар одговорио да није, он га оћерао и казао да зову човека који је падао с тавана.

Кад кућа гори, барем да се човек огрије. — Приповиједа се како је рекао Насрадин хоџа кад су му казали да му је кућа изгорела, и покућство и имање — све да су људи разграбили: Штета што нијесам био да и ја што уграбим!

Што је моје нек је код мене. — Рекао оца кад је увече вадио исто јутро посађени лук.

Да бог да! али како ја знам... — Насрадин хоџа у некаквој врлети сјекао велику букву за дрва, па кад види да ће буква да му падне низ брдо, он одозго привеже свога магарца, да је затегне уз брдо; али буква паднувши низ брдо однесе и магарца за собом и свега га разбије низ некакве стијене, да му ни кост с кошћу заједно не остане. Виђевши то све, Насрадин хоџа приметне сјекиру на раме и пође кући, а кад у путу сустигне некаквог човека, запита га није ли онуд ђе путем виђео његова магарца; човек пак, који је однекуд гледао шта је он са својим магарцем урадио, одговори му: да је мало прије онуд прошао и однио кући товар дрва; онда Насрадин рече: „Да бог да! — али како ја знам, не носи он више дрва“.

Промеће се као хоџа кроз поњаву. — Приповиједа се да је Насрадин-хоџу карала жена да не сједи беспослен него да се промеће, тј. да ради што; хоџа пак разумјевши то (по свој прилици навалице) сасвим друкчије, разапне поњаву у авлији па прорезавши је, стане скакати кроза њу и тамо и амо.

О ТУРЦИМА

Алија, ђе је Арбанија? — Приповиједа се како је једноме далматинскоме

броду калаузио некакав Турчин, па кад су у мору били, овако га запитао капетан од брода, а Турчин су све пет прста каже: „Ено онамо!“, а капетан није знао којему ће прсту вјеровати. — Ова се пословица обично приговори ономе кад не зна да по истини каже или (каже) што замршено.

Вакуп хуп! — „Приповиједа се како су питали некаквог хоџу који је управљао вакупом: „Камо, хоџа, вакуп?“ а он, ухвативши се шаком испод носа и повукавши је преко уста доље низ браду, одговори: „Вакуп хуп!“ (тј. појео га)“,

Жали, боже, три оке сапуна, што по'арчи була на Арапа! — Приповиједа се како се некаква була (усиђелица, те је прерасла за удају) уљуби у некаква Арапа за невољу, и мислећи да ће га добро сапуном испрати кад се вјенчају, прала га је толико дана, али Арап, као и други Арап, вазда црн.

Јао, мој Влахо; ни ти рад ту лежати, ни се ја више тебе дерати, али не даду Власи забадава пити и јести. — Приповиједа се да је казао Турчин кад му на хришћанском гробљу нијесу дали да једе док не плаче.

Још да ти платим и жвакалицу! — Приповиједа се да су некакви Турци зликовци, пошто их људи почасте, искали још да им плате и жвакалицу, тј. што су се трудили и жватали. И сад ко којешта иште много, рече му се: „Још да ти платим и жвакалицу!“.

Пуха ка' и хоџа на тикву. — Приповиједа се како се некакав хоџа опарио једући кухане тикве (бундеве), пак послјије пирио на тикву и кад је видео у пољу на вријежи.

Што говориш, то мени, а што мислиш, то теби. — Ово је рекао при ручку неки Турчин, кад му је Србин домаћин, коме је он свакојака насиља пре ручка у кући починио, здравицу напио.

Као злогук. — Некакав босански спахија, који је имао у своме селу таковог злогук, спреми се на ћабу, али прије него пође, дозове злогук к себи па му рече: „Злогуче, ја полазим, у име бога, на ацилук, него ти да не говориш за мнош ништа зло, док не дођем кући, па ћу ти онда поклонити шиник проса“. — Добро, господару, — одговори злогук, — али ако ти не дођеш, ко ће мени дати просо!“

Накваси мало, нијесам баш из Сарајева (него поблизу оданде). — Некакав Турчин, дошавши у берберницу да се обрије, каже, на питање, да је из Сарајева. Берберин од ђаволства стане хвалити како су Сарајлије сви јунаци, и да се они нигда не даду наквасити, него суву косу брију. Турчину то буде мило, и, показавши да је и он јунак, пристане да га брију ненаквашена; али кад стане врло бољети, и више не могне трпљети, онда рече: „Накваси мало, нијесам баш из Сарајева нето поблизу оданде“.

Пустио бих ја њега, али неће он мене. — Некакав Турчин сврне с пута у поток да се напије воде, па га ухвати хајдук, а он онда, дозавши свога друга који је био остао на путу, каже му: „Ходи, ухватио сам хајдука“, друг му одговори: „Кад си га ухватио, а ти га поведи амо“. Онда му он каже: „Али неће да иде“. Кад му друг на то рече: „Ако неће да иде, а ти га пусти“, а он му одговори: „Пустио бих ја њега, али неће он мене“.

О ЦИГАНИМА

Али ћеш мало љеба али млијека? — Причају како је просило некакво

циганско дијете, па дошло пред нечијом кућом, и овако га упитала домаћица, а оно одговорило: „Најволиј’ удробит“ (тј. и једно и друго).

Да је рало к’о дрљало, а дрљало к’о сва њива, и ја бих орао! — Рекао Циганин, кад су га питали што не оре.

Да се овђе гуцало, не би се овђе пуцало. — Казала Циганка, кад су је прекорили што је изјела скоруп који је искала да намаже испуцане усне.

Киша и снијег и још једно вријеме. — Одговорио Циганин кад су га запитали како је на пољу, а ишла киша и снијег и цигани; а како се то треће вријеме зове, никако га није ћео по имену казати, него најпослије рекао: „Онако као што се ми зовемо“.

Ласно је орати и копати: сиј, виј, па у кош, него је тешко плетиће игле теглити, — што казао Циганин.

Нек’ осуши, ал’ за што пресуши? — Рекао Циганин кад је зими метнуо обојке на месечини да се суше, а они се смрзли.

Пржио бих, господару. — Одговорио гладан и озебао Циганин кад су га запитали: или воли јести или се гријати; тј. пржио би хљеб према ватри: дакле обоје, и јести и гријати се.

Та познавам ју још кад беше пиштољ. — Приповиједа се како је Циганин био сведок за неку пушку, па да би боље осведочио и потврдио да он познаје ту пушку рекао је: „Та познајем ју још кад беше пиштољ“.

Шкакљив сам око врата. — Рекао Циганин кад су га осудили на вјешала.

Да имамо масла, како немамо брашна, па бисмо посудили у селу тепсију, те бисмо начинили питу. — Приповиједа се да је рекла некаква Циганка. — Онда једно Циганче рекне: „Ја бих је однио у пећ да се испече“, а друго — мичући руком као да што нагло испред себе узима и трпа у уста — „А ја бих је овако јео“. На то Циганин

размахне шаком, те дијете по глави, говорећи: „Полако, враг ти матери! Шта си навалио: зар хоћеш ти сам све да поједеш?“

Забунио се као Циганин у луку. — Ваља да кад су га, као што се приповиједа, нашли ђе краде лук, пак га запитали што то чини, а он одговорио да не чупа лук да краде, него се ухватио за њ да га вјетар не обори на земљу, па се лук сам ишчупао из земље. А кад га господар од лука запита: „А што ти је то у торби?“ из које су вирила пера од покраденог лука, он, видећи да се нема куда, одговори: „То зло и јест што је у торби“.

Тог ћу зеца ухватити, однети господару, па ћу за њ добити... — Ишао Циганин њивом па опази зеца где спава у једном грму. Циганин стао, па га гледа, а све сâм у себи мисли: сад ћу лепо тог зеца ухватити, однети господару, па ћу за њ добити четири сексера, па ћу онда за те паре купити мало прасе, па ће нарасти крмача, она ће се опрасити, па ће бити читав чопор, па ћу све за њима викати: „Уј, гиц!“.

Он викну, а зец се поплаши и побеже.

О СВЕШТЕНИМ ЛИЦИМА

Ј а ћу, духовниче, узети сребарце, а ти носи ребарце куд ти драго. —

Приповиједа се да је некакав калуђер у невољи донио трговцу од некаква свеца ребро оковано у сребро, и искао да му на њ позајми новаца (тј. да му га да у залог), а трговац му (то) рекао.

Мируцају! — Кад је некакав велики помор био, запита неко попа мру ли људи, а он ну одговори да мируцају; али кад послѣ неколико дана умре и попадија, одговори поп на таково питање: — „Помрије сав свијет“.

Мој мертик неће убити (а два ми не даду, макар на сваком чокоту родио). — Кажу да рече калуђер кад ко каже да је туча побила или да ће побити — винограде.

По пустој цркви и пси лају. — Овако је рекла попадија кад је видјела да други једу без њена попа поскурице у олтару.

Село Рибарица, писала Ришћаница, трубу сира и чабар сукна. — Приповиједају да се нашло у тефтеру некаквог калуђера.

Тука, буби штука! — Казао поп или калуђер, кад су негдје уз пост преда њ донијели печену туку, и овијем речима као претворивши је у рибу, стао јести.

Штође, штође! — Некаквога попа, који је рђаво читао и прескакао ријечи, запитао неко гдје је учио књигу а он одговори: „Штође, штође“; онда му онај, који га је питао рекне: „Ва истину и читаш штође, штође“.

Ако је и Богу, много је. — Калуђер и ђак дошли код некакве бабе да свете водицу. Кад калуђер заиште свијећу, баба му донесе велики сирац воска, говорећи да нема свијеће готове, већ нека је с ђаком начини. Калуђер видећи велики сирац воска, и знајући да свијећа она што у такијем догађајима претече, остаје њему, повиче на ђака да донесе с коња улар, да око њега од свега онога граде свијећу. Кад ђак улар донесе, и баба виде шта они хоће, она истргне калуђеру восак из руку говорећи: „Нећеш, бога ми! Ако је и Богу, много је!“

Анатемате ђавола (и његова имена)! — Ђаци у некаквој манастиру узму живијех рака, па прилијепивши свакоме упаљену воштану свјећицу на леђа, пусте их ноћу по порти да би поплашили калуђера који је врло ранио у цркву и није им дао

спавати. Кад калуђер, поранивши по свом обичају у цркву, види по порти упаљене свијеће ђе иду, он се стане крстити и говорити: „Анатемате ђавола и његова имена!“ а ђаво му онда из зида одговори: „Анатемате тебе и твојијех ђака! јер то ни ја досад нијесам виђео!“

Из (пре-)пуна чанка није греота одсркнути (тј. где има доста, оданде није греота украсти!). — Приповеда се како је архимандрит од некаквог манастира закупио сиромаша човека, за кога је знао да је мајстор украсти, да му пише ждрепца. Кад му човек одговори: „Како ћу ти, господине, писати ждрепца, кад, га ни сâм немам, већ ако да украдем; а украсти не смем од тебе, јер си ти у том судија.“; онда архимандрит рекне: „Ваистину, из препуна чанка није гријота одсркнути, само не дирај у сиротињско, и немој на близу, да се не осрамотимо“. По том човек отиде, па ухвати најлепшега ждрепца из ергеле онога истог манастира, и доведе га кријући, те пише архимандриту, уверавајући га да је баш из препуна чанка, и да се не боји да ће га ко познати. Архимандрит не познавши свога ждрепца, зафали човеку, почаста га лепо и поклони му талир. Пошто човек отиде, онда се тек позна да је ждребац манастирски, и да је поштени крадљивац преварио архимандрита.

Оправио посао као Петроније на Браићима. — Игуман у некакome манастиру, наређујући увече млађе шта ће који сјутрадан радити, рече некакome Петронију: „Ти ћеш, Петроније, сјутра ићи на Браиће“. Кад ујутру сване, Петроније, не чекајући да му игуман каже зашто ће ићи иза Браиће, узме пушку на раме па управо у Браиће; и проведавши онамо читав дан, врати се пред вече опет у манастир. Кад га игуман, који га је ујутру тражио да му каже шта ће чинити на Браићима, запита: „Ђе си ти данас, Петроније?“ — он му одговори: „Ишао сам на Браиће као што си ми ти синоћ рекао“.

Слово „иже“, али сирца ниже. — Записао калуђер на сирцу (ђе се реже) „иже“ (и), да би познао ако ђак одсијече мало. Кад калуђер изиђе из собе, ђак узме сирац да одсијече мало, а кад види на сирцу иже, он одсијече повелику кришку, па запише опет онако „иже“ као што је и било. Кад дође калуђер, погледа сирац и узме у руке: „Ваистину, слово „иже“, али сирца ниже“.

Шербеташче, поне, закон ти! — Срете некакав бијесан Турчин калуђера на путу, па притјера к њему коња и повиче: „Шербеташче, попе, закон ти!“ Калуђер, као заплашен, одговори: „Хоћу, господару, хоћу“. Па завуче руку за собом у бисаге као да извади нешто да му да; али мјесто чарапа или чега другога, извади из бисага буздован на синциру, па онако изненада потегне Турчина њим у главу, те га онесвијести и обори с коња; па брже боље стане га газити и бити буздованом по леђима. Онда Турчин повиче: „Медет“, а калуђер: „Безакониче један: ко ће ти угодити? Сад иштеш шербета, сад меда“.

Варка пред Марка. — Сјела четири калуђера да ручају; кад се донесе пред њих у једној чинији с чорбом риба расјечена на троје, онда игуман узме главу, говорећи: „Глава пред главу“; други узме сриједу говорећи: „Ребра сјеверова и град царја великога“; а трећи, коме ваља да је било име Марко, узме варку, говорећи: „Варка пред Марка“; четврти пак видећи да они сву рибу узеше, узме чинију с чорбом врућом, па по њима свој тројици говорећи: „Излија сја на вас благодат божија“.

О ЖЕНАМА

Вид'ла вода свекрвину кошуљу. — Приповиједа се како је некаква снаха

узела свекрвину кошуљу да опере, па је само умочила, говорећи јој: — Виђи, водо, свекрвину кошуљу!

Дан по дан, доћи ће и Ђурђев дан! — Говорила с јесени, у петак, мајка удовица ћерци која је требала да се венча о Ђурђеву-дне, тешећи је да ће време брзо проћи; а сама је требала у идућу недељу да се преуда, и већ је сада бројала дане, говорећи за себе: — *Петак, субота, — далеко је недеља!*

За путника добро а за чобанина зло. — Одговорила баба кад је један од путника који су били засјели око ватре, те чобани нијесу могли приступити да се огрију, запитао како је вријеме напољу.

Куд је, снашо, у то село пут послѣје ручка? — Запитао накакав путник младе пред кућом, ђе је био стао да се напије воде или да запали лулу, а она му одговорила: *Овуда, брато, испод градине прије ручка.*

Не вјеруј, куме, пасјим устима. — Казала кума куму, којег је нудила да једе, а он се изговарао да не може јер је сит.

Нека кадгођ и женски дан дође! — Рекла је жена мужу, кад је карао и био што се била један дан опила.

Неко пољем — неко морем, неко водом — неко гором, неко у гроб — неко у дом! — Овако је казала баба кути, кад је неђе срела, а куга је питала: *ђе су људи?*

Није кум хала, да сам поједе цијело јаје! — Рекла мати дјетету, кад је ово почело плакати, видевши да кум као гост једе јаје, и тражило силом од матере да и њему запреће у пепео на огњишту — и испече.

Около, бого, у кућу, ђаволе! — Приповиједа се да је рекла некаква жена кад је грмљело: она је мислила да бог тучу оправи около, а на дијете које је било пред кућом викнула је да иде у кућу.

По репу, ко бабино кајање. — Питао свештеник бабу каје ли се за гријехе, а баба му одговори: *кајем, синко, ама по репу (тј. касно).*

Пошета миш по рафу па обори сунђер те ми разби главу. — Казала Сарајевка кад је муж, дошавши из чаршије, нашао у постељи болесну па је запитао што јој је.

Пошто, Влаше, кокош? — Некаква се потурчила у суботу па то казала у неђељу своме оцу кад га је виђела ђе коси кокош да прода. Кокош лије ћела казати, јер би то било по српски а она је ћела да говори као Туркиња; а тако му је и Влаше рекла као да га не познаје.

Радојица, и Грујица, и јошт тројица. — Казала некаква ђевојка кад су је питали који јој је момак у селу најмилији.

Слути, слуте, наслутите. — Приповиједа се да је казала жена мужу кад јој он рекао да она иде по рђаву путу, па кад је он послије ухватио у том послу, а она стала кривити њега зашто је слутео.

Што се ти пољуби с њим? — Секин во код њега на изору био. — Пољубила се нека жена с милосником на сабору, а другарица је запита, што се љуби с туђим човеком, па јој она одговорила: да је секин во код њега на изору био, дакле својте су, није туђ.

Што би онда мајка кукавица. — Приповиједају како је некаква ђевојка сједећи сама у кући угледала више себе на тавану крушац соли па стала у себи говорити: „Да се ја удам, па да родим сина, па да му нађену име Јован, па да се он овуда стане играти, а да падне онај крушац соли с тавана и да убије мога сина Јована, што би онда мајка кукавица?“ Па онда удри у плач и у тужњавау иза гласа. Уто јој дође мати и једва је утеши.

Благо о коме ко што зна. — Некаква снаха полије свекра, који је ћео да се измије, врућијем цијећем по глави; кад га цијећ ожеже, он скочи па брже боље главу забоду у снијег. Снаха видећи то помисли да он нешто врача па рече: „Благо ономе ко шта зна! а ја сирота не знам ништа“.

И вриједи! — Поставила кума куми чанак граха и мало хајвара, па сјеле обје да једу. Кад се гошћа наклопи на хајвар а граху ни мукает, онда домаћица рече: „Узми, кумо, и граха“. А гошћа јој одговори: „Хвала, кумо, добар је и хајвар“. На то домаћица рече: „Али је хајвар скуп: ока по то и то“, а гошћа одговори: „И вриједи“.

Кисни, не мисли, стигло ме до врата! — Закуселила жена у соби (или у мљечару) лонац млијека, па га покрила и повезала торбом да би се у топлини прије укуселило. Кад то све сврши, онда рече: „Кисни, не мисли, стигло ме до врата!“ (тј. да се млијеко укусели док она буде до врата), па се обрне к вратима, а лонац и млијеко за њом по земљи, јер је нехотице била запела ногом за упрту од торбе.

Милутину по полутину. — Приповиједа се како је некаква жена имала сина Милутину и три пасторка, па умијесивши три колача, дала свакоме пасторку по један, говорећи: „Ево вама свакоме по један колач, а ви моме Милутину подајте само по полутину“.

Мини га сабља, мини га пушка! — Некакав човек који се скоро био оженио, опремао се на војску, а жена увразила конач у иглу да нешто зашије, али будући да није добро виђела, зато није могла одмах да уврзе, него све промашала мимо ушице иглене говорећи: „Мини га сабља, мини га пушка!“ као да муж не осјети да је она слаба вида, него да рече да она њему врача; али он опази шта је, па јој рече: „Минуло је мене свако добро како сам ја тебе узео“.

Наше жене брашно крале. — Сад ћу казати. — Жене молиле некако дијете и поклонило му нешто да не каже људма што су оне домаће брашно давале за нешто, и дијете им обрело да неће казати; а кад се људи увече скупе, оно пред њима стане говорити: „Наше жене брашно крале. — Сад ћу казати!“

Не зна још ћерка што је завјет. — Приповиједа се како је одила мајка и кћер на завјет у некакав манастир, па, кад дошли до близу манастира, удари киша те мајка прва загрне зубун, с њим се покрије по глави, а уз зубун подигне и кошуљу.

Кад то види шћер, и она исто учини, и тако идући дођу до манастира; но кад их виде ђаци манастирски, почну се смејати и гледати.

Мајка се спази па викне на шћер: — „Што ми, кукавице моја, не каза!“ а она мајци: — „Богме мајко, и ја сам исто тако урадила, јер сам ја мислила да се овако на завјет иде!“

Нема болећега. — Некаквој болесној жени падне на ум усред зиме на букову мезгру. Кад јој муж каже: „Бог с тобом, жено! откуда сад букова мезгра? Сад букве пуцају од мраза“, она му одговори: „Е мој чоче! нема болећега, а он би наложио ватру око букве па би се буква откравила, и било би мезгре“.

Осам ми мањка, а девету ћерам. — Приповиједа се да (се) некаква веома стара баба опклала с неким да ће до подна девет тица живијех уфатити, и узевши штап у руке, почне их ћерати. Ови што се окладио пође за њом (послије неколико времена) и запита је: „Бабо, у које си доба?“, а она одговори: „Осам ми мањка, а девету ћерам“.

Ова се пословица у доста случајева може приуподобити, а особито кад ко има какав дугачки посао свршити, пак теке што га почне да га ко упита: у које си доба?, а он одговори оно.

Помоз' бог, зла жено! — Ударивши некакви путници поред много жена које су у друштву сјеђеле, један од њих рече шале ради: „Сад ћу ја познати која је зла жена међу овим женама;“ па онда кад им се прикуче рече: „Помоз' бог, зла жено!“ А једна између њих, која је управо била зла, одмах одговори: „А како сам ти зло учинила? Јела те болест!“

Шатра патра, — вилајетска затра. — Узјахао Турчин јарца, па пошо у народ да глоби. Дошав у прво село, упита: „На што јашем?“ — „На јарца“ — одговорише му. — „Какав јарац, кад је ово хат? Хиљаду гроша плаћа глобу то село“.

У другом селу одговорише му да јаше на хату, ал' опет платише хиљаду гроша глобе, јер Турчин рече да није хат но јарац. Због тога су из трећег села сви побегли, а само остала једна баба, која није магла ићи. Наишавши на њу, Турчин је упитао: — На чему јашем, бабо! — То је, ага, шатра патра, — вилајетска затра!

— „Бунца баба“ — рече Турчин — и оде у друго село.

О НАШИМ ЉУДИМА

А

ко сахат лаже, сунце не лаже. — Казао је некаков (човек) те је био огладнио.

Аце Рамо, добар ти си! — Хвала богу, јер не могу. — Приповиједа се, како је некад у Никшићу био неки гласовити јунак и велики хајдук именом Рамо, па када је веома остарио и почео већ о штапу ходити, пристала би мала дјеца за њим, говорећи му: „Аце Рамо, добар ти си!“ — а он би им на то одговорио: „Хвала богу, јер не могу!“

Благо мене, ево мога кума, самљеће ми без ујма. — Казао некакав у себи, који је ишао у воденицу, па нашао кума воденичара; али воденичар опазивши њега са житом, помисли у себи: *Благо мече, ево мога кума, даће ми два ујма.*

Да грдне цркве! а бијесни светаца! грдна мјеста за јагњиво! Устаните коње да се пуста бога намолимо! — Приповиједају да је рекао некакав Херцеговац кад је ударио поред неког великог манастира.

Да падну кускуни с неба, вујашу би се о врату објесили. — Приповиједа се да је некакав Вујаш сједио негђе између Мучња и Јавора, па га Турци све биједили које зашто и глобљавали, а кад му се већ досади, онда рече:

*„Јаох, Мучњу, мучан ти си!
„О, Јаворе, јадан ти си!
„Да падну кускуни с неба,
„Вујашу би се о врату објесили“.*

Даће бог, родиће зоб, неће бити Ћира без водира! — Рекао неки Ћира кад је косио ливаду, те сваки час морао ићи на поток да покваси брус, јер водир није имао, а уздао се у зоб.

Дједе Раде, тако ти свијета и вијека, је ли ти жао умријети? — Јест, тако ми свијета и вијека, као да сам се јучер родио. — А учини ти се колик вијек? — Учини, попе, божја ти вјера, као да пасох с гумна у појату. — Овако се разговарао некаки поп с некакијем Радом на исповијести.

Ил' ћеш ће гледиш или ће мислиш? — Питао друг зрикава човјека који је био измахнуо сјекиром да удари свињче које је он држао.

Ја је чела, ја је брус, ја од мотике штене. — Приповиједа се да је одговорио Херцеговац кад је први пут виђео рака, па га неко запиташта је то. Ваља да му се учинило да је налик на челу по ногама и по брковима, а на брус по оним зрицима што се виде по самару, а на штене од мотике по шији. Сад се рече кад ко двије врло различне ствари пореди једну с другом.

Јаох, за ситом јесени, а гладан цвијеће не мирише! — Рекао неко некоме кад му је хвалио лијепо и весело прољеће.

Како сам постао, није ми подробац остао. — Рекао некакав гост гребући жђелу, а домаћица наспе опет пуну, говорећи: *Откако сам доведена, није ми жђела огребена.*

Клапило се, не клапило, јешћу те, платио сам те. — Приповиједа се да је казао Херо кад је јео сапун који је купко мјесто сира.

Куку мене до неба. — Овако је из гласа викао неки Ерцеговац, кога је притисло посечено дрво. Турчин, туд пролазећи и те ријечи чујући, одговори му на то: „Ја би’ ти, брате, помогао, али ће ћу ти наћи куке до неба?“

Митар је наш, не мари! — Рекла домаћица, кад је дошао комшија Митар па вечеру, па не хћела ништа више приставит’ него на намјерну, па тако више пута рекла ће оп чује, те он једном рече: „Ма, комшинице, немој да сам вазда ваш, него кадикад нека будем и туђин!“

Не говори на сва уста (кад ко што зло говори за унапредак). — Приповиједа се у шали како је некакоме човјеку син казао да им је вук изио кобилу, а отац му рекне: „Не говори на сва уста!“ Онда син метнувши на по уста три прста: „Богме и ждријебе“.

Не да ћосо Босне. — Приповиједа се како је неко некад казао да је турски цар некоме од хришћанскијех краљева дао Босну, а некакав сиромашак ћосо Бошњак плесне се по свом јатагану, говорећи: „Ако је цар дао, ја не дам“.

Њешто њешто изјело и од њешта кости остале. — Наиђу’ Рвати на изедену стрвину, па се почну чудити, нит’ су знали ода шта су кости, ни куд се месо дело. На то домишљан као најпапетнији рекне: „Њешто њешто изјело и од њешта кости остале“.

Одступите неколико, много вас је. — Приповиједа се да је рекао некакав пијан човјек који је пошавши да узјаше на коња рекао: „Помозите триста и седамдесет богоносних отаца!“ па се онда превалио на другу страну.

Причај ти то мојој поњави. — Гонио некакав Турчин Србина, па му спала с рамена поњава. Кад Турчин види да га не може стићи, стане га звати да му само нешто каже. „Причај ти то мојој поњави, ето је тамо ва путу, а ја немам кад“, одговори му овај.

Просих и просих, па једва себи. — Рекао некакав који је био послан да проси ђевојку за другога па је испросио за себе.

Саво, Саво, себе не забијели, а мене не зацрни! — Казао сиромах човјек који је имајући у чанку мало млијека, притискао чанак у Саву да би мало воде захватио и тако више да би начинио, али уједанпут напуни се чанак воде, и млијеко помијешавши се с осталом водом изгуби се сасвијем.

Скупи брке, сад ћеш путовати. — Рекао косац гладан кад му је у кашику скакавац натрапао.

Шта нема у царевини. — Тако се приповиједа да је некакав гост на јелу запитао домаћина има ли паприке, а домаћин му одговорио: „Шта нема у царевини!“, па онда одмах к жени: „Трчи де к сусједу томе и томе те заишти једну паприку“.

Ако смо и попадали, ми смо и тебе покренули. — У шали се приповиједа да су Брачани негда хтјели острвце Мрдуљу да привуку крају, да начине пристаниште, па свезавши га великом дебелом личином, дошли сви на бријег и стали га вући. Кад се личина стане отезати, ови помисле да Мрдуља иде за њима, па повичу: „Гре Мрдуља, гре!“ А кад личина пукне и они нападају, онда оно реку.

Вала, свети Клементије, климаћеш ти око моје куће, а ја ћу одсад славити светог Николу! — Прича се како је свечар који слави св. Климентија, прелазећи реку, запао у матицу и хтео да се удави. Видећи се на невољи, сети се свога заштитника св. Климентија, и позва га неколико пута у помоћ, али помоћи никакве, већ га вода све даље носи.

Када се нађе на невољи, он се сети и св. Николе, који сваком на води помаже, — и он се спасе. Нашавши се на обали, он управи поглед небу и јетко је изговорио горње речи, а убрзо напустио своје дотадашње крсно име св. Климентија, заменивши га св. Николом.

Добро је (кашто) и паметну жену послушати. — Некакав Херцеговац запитао кадију ваља ли жену послушати, а кадија му одговори да не ваља; онда Херцеговац настави: „Моја жена јутрос бјеше навалила да ти понесем један ћуп масла; но сам ја међер добро учинио што је нијесам послушао“. Онда кадија рече: „Добро је кашто и паметну жену послушати“.

Зао спахија оћера једну краву, а добар двије. — Јер се од зла човјек чува, а добар лакше превари и излаже. Приповиједа се како су људи из каквога села тужили и кренули између себе субаше што није шћео с њима да се мијеша и лијепо разговара. Дознавши то нови њихов субаша, заповједи да се данас зготови част код једнога сељака и ту да дођу сви да се часте и веселе а сјутра код другог, и тако редом док се сви не изреде, па онда опет испочетка. Кад сељаци виде не само да хоће тако да поједу све што имају него и да не могу својијех послова да раде, онда се дигну те туже и онога субашу; а кад их запита онај коме су се тужили: „Каквога ћете сад да вам дам?“ они му одговоре: „Дај нам онога првога!“

Кад ли се прије потурчи, кад ли чалму стече? — Приповиједа се како је некакав Турчин подсмјеха ради полагао скинуо улар с Херове кобиле, коју је Херо за собом водио, и метнуо га себи на главу, па он мјесто кобиле ишао за њим. Кад Турчин

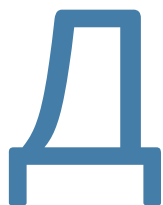
уједанпут стане и затегне улар, Херо се обазре, и виђевши мјесто кобиле Турчина, рече: „Кад ли се прије потурчи, кад ли чалму стече!“

Нешто шушну. — Некакав човјек казао да је ту и ту виђео десет курјака. Кад га они којима је казивао закупе с доказивањем да то не може бити истина, онда спусти на девет, па на осам, и тако доћера до једнога; а кад му ни то не ћедну вјеровати, него му стану говорити да је он то превиђео, откуд онђе курјак! итд., онда рече: „Нешто шушну, мени се учини има десет курјака“.

О РАЗНОМ

Дај ми мало хљеба, да поједем ово сира; па онда: Дај ми мало сира да поједем ово хљеба. — Приповиједа се како је некакав тако искао једно по једно, док се није најео; а уједанпут да је искао хљеба и сира колико му треба, не би му дали.

Доста је ђаво опанака подерао док је то и то учинио. — Приповиједа се како је ђаво некаквога побратима свога све варао, и на зло навраћао, докле га није на вјешала довео, а кад га објесе онда га запита види ли што, а он му одговори да не види ништа осим једног магарца и на њему читав товар подеранијех опанака; онда му ђаво рече „Све сам ја оно подерао, док сам тебе ту виђео“.

Еј тужан! где не у'вати за осовину и за благословину него за оно што се смиче и намиче! — Приповиједа се да је некакав хотећи уставити таљиге, ухватио за чатлов, па се чатлов скинуо и онај на таљигама побјегао, а он с чатловом пао натрашке и ово казао.

Махни и ти рукама, махни! — Казао свети Никола човјеку који је био пао у воду па само викао: „Помози, свети Никола!“ а није гледао да плива или од воде да се отима.

Не бије мене торба, већ оно што је у торби. — Казао некакав кога су тукли торбом у којој је било камење.

Не гледа бог на каљаве ноге, већ на чисто срце. — Казао некакав који је харајући цркву стао каљавим ногама на часну трапезу да дохвати кандило, па га друг опоменуо на то.

Нек' носи бисаге, кључ је у мене. — Казао Грк кад су му хајдуци однели бисаге.

Нуде се као Грци у апсу (аришту). — Приповиједа се (у војводству) како су Грке поћерали у ариште, па су на вратима све нудили један другог да први (као части ради) уђе унутра, док их није пандур батином ућерао.

Удари ли ме, удари! Вратих ли ти вратих! — Казао Арнаутин коњу кад га је коњ ударио у колена, а он коња из пиштоља у чело.

Док ја гледам мој реп, а ти твога сина гроб, нема правог пријатељства међу нама. — За кућом некаквога човјека, који је имао једнога сина, дијете од неколико година, била под каменом у рупи змија, која је често излазила, те се пред рупом својом сунчала. Једанпут син овога човјека узме сјекиру, те змији, која се била као удомаћила и није се од њега ни бојала, пред рупом одсијече реч; а змија се расрди те њега уједе и зада му смрт, па утече у своју рупу и престане више излазити на сунце. Пошто човјек сина свога с највећом жалости више куће закопа и пошто му вријеме жалост мало утиша, онда дође једном змији пред рупу, и дозавши је стане јој говорити да се помире и да излази опет пред своју рупу и да живе у пријатељству као и прије што су, додајући да се већ не може поправити што је учињено. А змија му одговори из рупе: „Можемо се помирити, али док ја гледам мој реп, а ти твога сина гроб, дотле правог пријатељства међу нама бити не може“.

Е, лијо, сад си долијала! — У некаквој земљи огласи се лажљив врач. Цар од оне земље дозове га преда се и изнесавши у завезаној врећи лисицу, рече му: „Ако погодиш шта је у тој врећи, прави си врач, и нећу ти ништа; ако ли не погодиш, погубићу те“. Онда он замисливши се мало рече сам себи: „Е, лијо, сад си долијала!“ Чувши то, цар одмах повиче: „Погоди лисица и јест!“ И тако га отпусте као правога врача.

И то ће проћи. — Све ће проћи и највеће зло као и највеће добро. Некакав путник дође у једно село у коме је господар имао велики прекрасан двор, па код двора једнога свог роба ухватио у јарам те орао на њему. Кад путник то чује, буде му врло жао, и отишавши господару на орање, стане му говорити да то није право, и заиште да би му продао онога роба да се онако не мучи; али прије него му господар одговори, окоси се на њ роб говорећи: „Шта је теби стало за то? и то ће проћи“. Путник се нађе у чуду па окрене својијем путем. Кад се путник послѣ дугога времена врати натраг, и дошавши опет у оно село дозна од сељака да је цар, чувши како је господар свога роба мучио, господара погубио, а његов двор и остало све имање дао робу. Путнику то буде врло мило, и дигне се к робу и стане му срећу честитати захваљујући богу што се тако догодило. Али роб не марећи ништа за то, одговори му: „И то ће проћи“.

На несрећном се увек кола ломе. — Ишли путем два човека: срећан и несрећан, а према њима у силовитом трку нагло избију упрегнути коњи у кола, који су се били отргли из возаревих дизгина.

Несрећан човек, нашавши се пред очигледном опасношћу да буде згажен, сиђе с пута у јарак, а срећан човек остане на путу да мирно сачека коње с колима и своју судбину. Али, кад кола дођоше тик до њега, коњи се као преплашени уставише и, пропети увис, скретоше с колима у јарак, где се био склонио несрећан човек, — који под скрханим колима нађе своју смрт, а срећан човек оста нетакнут.

Од суђења се не може утећи. — Народ наш мисли да је свакоме човјеку суђено шта ће му се у вијеку догодити и каком ће смрти умријети и да се човјек од суђења не може сачувати. Тако се приповиједа да је некакав цар имао кћер за коју му некакав гатар или пророк каже да ће је ујести змија и да ће јој од тога бити смрт. Цар чувши то начини кћери својој двор од стакла у који се ни мрав није могао увући а камоли змија, и из њега је никуд није пуштао напоље. Кад царевој кћери дође суђен дан, она здрава

читава заиште грожђа да једе. Слуга јој одмах донесе велики грозд, у којему је унутра била скривена мала змијица, која је уједе и зада јој суђену смрт.

Остала су ми лагала у селу, него дај ми кола и волове да их донесем, па ћу ти онда лагати колико ти драго (приповиједају да је некакав лажа одговорио цару, кад му је цар рекао: кад се тако људи туже да много лажеш, да видим можеш ли мени што слагати. И цар му дао, те тако и њега преварио).

Ти ћеш свирати. — Кад је некакав човјек полазио некуд на пут, комшије и познаници навале око њега, па један вели: донеси ми ово, други вели: донеси ми оно, а ниједан не даје новаца; онда некакво дијете изиђе преда њ и пруживши му пару рекне: „На ти, молим те, ову пару, те ми купи и донеси свиралу“. А он му онда одговори: „Ти ћеш, синко, свирати“.

III ПИТАЛИЦЕ

1. О БИЉУ

1

Питао драчу:

- Зашто свакога одиреш кад мимо тебе прође?
- Даље од мене стој, пак се не бој!

2

Питао дуб трску:

- Зашто се тако и бољему и горему од себе поклањаш?
- Казаћу ти онда кад ти корјен са свим жилама спрема сунцу видим.

3

Питао лети гору:

- Зашто плачеш кад си тако окићена?
- Зато што знам да после лета долази зима.

2. О ЖИВОТИЊАМА

1

Питали вука:

- Кад је највише зима?
- Кад се сунце рађа.

2

Питали су вука:

- Бојиш ли се паса?
- не бојим, али ми није мило да на мене лају.

3

Питали су коња:

- Каква је најгора слама?
- Бобова.
- А има ли горе од бобове?
- Има: кад су празне јасле.

4

Питали миша:

- У којем селу најбоље живи?
- У оном где нема мачака.

5

Питао магарчић оца:

— Што те оно данас зову на свадбу?

— Биће нестало дрва.

6

Питали пса:

— Зашто много лајеш?

— Другога заната не знам.

7

Питао пас зеца:

— Ће окрећеш кад годину свршиш?

— Пут нове године, ће ја знам!

8

Питали јежа:

— Кад ћеш у вино?

А јеж одговори:

— И данас и сутра ћу.

9

Питала жаба корњачу, кад се превалила преко једног камена:

— Што ти би, бона?

— Ево моја луда глава, јер се нијесам научила полако, па све у хитњи, а враг узео и прешу!

10

Рекао је међед:

— Родиће ове године крушке.

А неко га упитао:

— Од куда ти знаш?

— Зато што су ми миле и драге.

11

Питали пса:

— Зашто свакога ријепом поздрављаш?

— Зато што немам капе.

12

Питао крмак крмака:

— Кад тебе најбоље хране у години?

— Богме, кад и тебе: они мјесец кад ме мисле утући.

13

Питали рибу.

— Али ти је милији они те зна али они те не зна пливати?

— Први, јер се последњи боље чува.

14

Питали зечеви свога харамбашу:

— Хоћемо ли бјежати ђе људи нема?

— Ма зашто?

— Зато што нас свак кори да смо страшљивци.

— Шутите, будале, јутрос испред мене поскакаше све жабе у воду!

15

Питала лисичица мајку, кад се уфатила у гвожђа:

— Што ти би, мајко?!

— Зло, ћерце! мудри се по једном могу преварити.

16

Питала лисицу шћер:

— Има ли, мајко, ико на свијету од нас паметнији?

— Јесу, ћерце, они те се нашим кожама зими огрћу.

17

Питало јагње вука, кад га је око врата праметнуо и с њим бјежао:

— Куда ћеш са мном?

— Нећу далеко.

— А шта ћеш од мене?

— Притрпи се мало, знаћеш.

18

Питали вука:

— Зашто кољеш више од једне овце?

— Кад прву узједем, да ми је друга готова.

19

Питали змију:

— Зашто ти је свак душман?

— Зато што ни ја нијесам никому пријатељ.

3. О ТУРЦИМА

1

питала шћер оца:

- Који оно људи прођоше сад испод нашега села?
- Шути, ћерце, нијесу оно људи но Турци.

2

Питао кнез агу:

- Ма хоћете ли ви, Турци, вазда тако уживати, а ништа не радити?
- Док смо живи, хоћемо.
- А како ће ваша деца?
- Нек' се она брину.

3

Питао хаџи-Мују Кара-Мустафа:

- Кажи ми, хаџија, дика ти, може ли Влах у рај уљести?
- Може онда кад вјерно Турчина служи дванаест година, па тринаесте да га ага посијече.

4

Питао син оца:

- Куда сијече Турчин рају?

— Зулумћар куд год хоће, и ће му се деси, а прави Турчин само оно мало што је мимо рамена навише.

5

Питали Турчина:

— Бојиш ли се свете Тројице?

— Ја се бојим и двојице, па и да нијесу свети.

6

Питали кадију:

— Зашто ти је мито мило?

— Зато што је мукте дошло.

7

Питао ага агу:

— Од овијех твојих чипчија који ти је најмилији?

— Вала, то и сам знаш! Богме, они који ми се не може више но до паса поклонити од тешке торбе на леђима.

8

Питали Турчина:

— Зашто ти не једеш сланине?

— Доклен је раје и масла, боље је но крметина.

9

Питао раја зулумћара:

— Зашто ми гониш тога коња у једно око ћорава?

— Ако је коњ ћорав, нијесу гроши.

10

Питао раја Турчина:

— Кад ћеш ми, ага, оно кусура подмирити?

— Кад се састану два петка заједно.

11

Питао раја Турчина:

— Зашто ме, ага, дина ти, бијеш?

— Зато да те боли.

12

Питао кнез својега агу:

— Што бегенишеш, мој златни ага, да приправимо вечери?

— Не харчи много, мене је доста цигерица од јањца и крило од пјевца.

13

Питао ага агу:

— Ма, дина ти, штоно твој чипчија Влашче по мјесецу кукуруз окопава?

— Да је крсту више муке.

14

Копео чипчија аги у башчи, па га упитао:

— Смијем ли, ага, мало починути?

— Остави куку, а узми мотику, биће ти одмах лакше!

15

Питао кадија рају:

— Од шта је ова цванцика овако мрсна?

— Од крметине.

— Примићу је, али гријех на твоју гријешну душу.

4. О РАЈИ

1

питали рају:

— Зашто плачеш?

— Богме, ако ми не даду пјевати, даду плакати, доклен је мени мој добри ага жив!

2

Питали рају:

— Што давате агама на годину?

— Немам ти кад све редом казивати е ми одоше коњи, него ћу ти казати само оно што не давамо.

— А што не давате?

— Душу.

3

Питали су рају:

— Који вам је до данас био најбољи паша?

— Они те није међу нас ни долазио.

4

Питао силан Турчин рају кад је дошао на конак:

— Долазе ли вам вукови у село?

— И данас је дошао један.

5

Питао Приморац рају:

— Кад вам је најгори ага?

— Кад осиромашимо.

— А кад је најбољи?

— Кад умре.

6

Питао Турчин рају:

— Је ли вам жао што Николу потурчисмо?

— У нас, ага, кад окинемо псу уши, зовемо га „кудров“, а реп, зовемо га „кусов“,
— пас био и бити ће.

7

Видио Приморац рају ће бос по снијегу гази, па га упита:

— Зашто не навучеш какве старе опанке на ноге?

— Рекао ми је ага, кад ове раздерем, да ће ми он нове купити.

8

Питали рајино дијете оца:

— Зашто, бабо, даде аги оно јагње?

— Хе, мој синко, боље је дати једно с миром него двоје силом.

9

Питао ага чипчијско дијете:

— Знаш ли зашто те бијем?

— Зато што си наш ага.

— А ко ти је казао?

— Казао ми је ђед и отац.

10

Питао бег рају:

— Ма како можеш тако слатко суха хљеба јести?

— Огладни овако као ја, па ћеш и ти за ме два.

11

— Ма ко оно јутрос сабајиле (рано) кука и лелече?

— Не знам почисто ко је, али ће бити наш, јер ваш онако не умије.

12

Питао Турчин рају:

— Како ти бијаше, Влаше, оно име?

— зову ме „Тодоре“, јер ми је сваки дан то горе.

13

Питали рају:

— Како си?

— Добро, али бих јошт бољи био да ми није туринога „аферим“ и калуђерскога „бог да прости“.

14

Питао кадија рају:

— Зашто ти је капа тако раздрта и окаљана?

— Скидајући је агама и ефендијама.

15

Питао Турчин рају:

— Имаш ли што вечери?

— Има, вала, таман што је за људе: купус на крметину.

— Ма ја нијесам чојек но Турчин.

— Опрости, ефендија, преварих се!

16

Питао ага чипчију:

— Колико крава носи мјесеци теле?

— Онолико, мој златни ага, колико је тебе носила твоја мајка раметли-Ханума.

5. О КРАЉЕВИЋУ МАРКУ

1

Питали Краљевића Марка:

- Како постаде таки јунак?
- Научио сам од дјеце и пашчади.

2

Назвао Турчин Марку:

- Добро јутро, газијо!
- Ма што ће ми твоје „добро јутро“, кад ја знам: што ми мислиш и што би ми урадио да можеш!

3

Питали Турци Марка:

- Кажи нам, Марко, хришћанске ти вјере, за што би се најприје потурчио?
- За инат.

4

Питали Марка:

- Али је боље вино оно те је мукте, али плаћено?
- Оно најгоре, кад га нема да се пије.

5

Питали Марка:

- Који је јунак најбољи на свету?
- Онај који презире смрт а воли живот.

6

Питали Рељу од Пазара:

- Што устуче Марку на мегдану?
- Зато што ми онај свет није омрзнуо.

7

Питали Марка: Шта би чинио кад би се нашао који јачи јунак од њега?

- Онда бих ја био још јачи.

8

Питали ђаци старца калуђера:

- Кажи нам, деда, који је био најјачи српски јунак?
- Краљевић Марко.
- Па после?
- После опет Краљевић Марко.

6. О НАШИМ ЉУДИМА И КРАЈЕВИМА

1

онио Херо у врећама лонце на кобили, па га упитали:

— Шта то гониш?

— Ако превали, ништа.

2

Питали Црногорци Бокеља:

— Зашто нам прољетос украдосте звоно са цркве?

— Богу је свеједно: или звонило на вашу или на нашу цркву, пошто су обје његове.

3

Питали Бошњака кад се вратио из Херцеговине:

— Има ли онамо земље?

— Један дан сам по сахата тражио ће ћу побити колац да коња привежем.

4

Питао Приморац Херцеговца:

— Зашто и ви не идете по мору?

— Чули смо да ваше поље није као наше тврдо и плитко, него дубоко и житко.

5

Питао Приморац Црногорца:

— Зашто ти отац онако лудо лани погибе?

— А зашто твој прољетос опако женски умрије?

6

Питали Црногорца:

— Од шта се може најприје застиђети један ваш убојник?

— Они те под оружјем умре, а још га није душманском крвљу омрсио.

7

Питали Црногорку:

— Погинуше ли оно оба твоја сина?

— Зато сам их и родила.

8

Питали Црногорца на исповјести:

— Јеси ли препостио све петке и сриједе у години?

— Јесам и суботе и неђеље, — више но мрсио.

9

Питали Црногорца:

— Како ти би у которску тамницу?

— Проста и благословена турска сабља!

10

Питали Црногорца пред стријељање:

— Јеси ли имао у животу тежи час од овога?

— Јесам, светог ми Василија!

— А који је то био, бож'ја ти вјера?

— Кад нијесам имао чиме госта да угостим.

11

Питали Дробњаци војводу Шуја:

— Пошто би, војвода, продао ђевердан, бога ти?

— Бога ми, ђецо, нема пара ко би ми га могао платити; а кад би дошла нужда, само бих га дао робљу за ручак. И ни за какве паре друге!

12

Питао Приморац Црногорца:

— Знаш ли талијански?

— Ја за туђим никад не чезнем.

13

Питао Херцеговац Приморца:

— Има ли и код вас магараца?

— Четвороножних нема много, а двоножних без броја, јер више но магарци трпимо.

14

Питао Дрињак жену:

— Чим си данас осмочила кртолу?

— Ласно је што није осмочена, ма није ни слана

15

Питали Дрињанци на сијелу кнеза:

— Ма, вала да је господару богу, што ови цареви и краљеви иду и пију?

— Богме све бубрежна лоја печена и медовине, а зато су и крупни.

16

Питали неслогу:

- Ће си се родила?
- Ће и ви.
- А ће сада најрадије станујеш?
- Међ Србе.

7. О ЦИГАНИМА

1

питао Циганин харачлију:

- Шта, зар ће и кнез с нама на ручак?
- Хоће кнез, али нећеш ти.

2

Питали циганско дијете:

- Кажи нам, дијете, чија је кућа данас најоглашенија у селу?
- Богме, наша, јер је ономадне изгорјела.

3

Питало Циганче мајку:

- Који је дан најдуљи у години?
- Они кад се чека вечера без ручка.

4

Питали Циганина:

- Зашто ти је у жене пунана торба?
- Зато што јој је црн образ.

5

Питали Циганина:

— Како знате кад је у вас подне кад немате сахата?

— По трбуху.

6

Питали Циганина:

— Ко ти је највећи душманин?

— Празна торбица.

7

Питала Циганка мужа:

— Чији су ово силни коњи?

— Наши.

— А ко ову силу оседла?

— Богме, сваки свога.

8

Питала домаћица циганску жену:

— Али ћеш да ти изнесем пред врата хљеба, али да се огријеш?

— Најволија сам хљеб покрај ватре погријавати.

9

Питала попадија Циганку:

— Али ћеш с благословом мало хљеба, али без благослова ваган жита?

— Волијем жито, ако ли и јест тешко косити.

10

Питао Циганин фратра:

— Хоћеш ли ми дати врећу жита да се прекрстим?

— Хоћу; прекрсти се!

- У име оца и духа светог!
- А ђе ти је и син?
- Ено га чека с врећом напоље.

8. О БАБИ

1

Питали злуреку бабу: где су јој зуби?

— У језику, чедо моје.

2

Питала шаљива ђевојка бабу:

— Хоћеш ли, бако, и ти с нама вечерас у коло?

— Хе, мој синко, кад су се твоји врагови рађали, моји су у колу скакали.

3

Питала унучад бабу:

— Зашто, бако, плачеш?

— Плачем за некадашњим ђевојачким стидом и за данашњом њиховом слободом.

4

Питала баба непознато момче:

— Кога тражиш, момче?

— Једнога човјека, па не могу да га нађем.

— Било је некад и жена и људи, мој синко, али их више нема!

5

Питали бабу, кад су је виђели по гробљу да плаче:

— Бако, што плачеш?

— Промишљаам колико их овђе без памети и без лијека лежи.

9. О СВЕШТЕНИЦИМА

1

питао неки сељанин попа дубровачкога:

- Дум-Ловре, у којој се цркви бог моли а ништа не плаћа?
- У оној, синко, у којој се миса не служи.

2

Питали сељани попа:

- Зашто нам, попо, што не проповедаш?
- Не смем криво од бога, ни право од кадије.

3

Питао хоџа попа:

- Може ли се икад десити да у један дан дође Бајрам и Божић?
- Могло би али нећемо ја и ти.

4

Питали црногорскога попа, кад је дошао у Бањане:

- Би ли нам, попе, служио шјутра летурђију, јер је наш остарио?
- Бих, али моје књиге немам при себи, а из туђе не знам.

5

Питали латински попови попа црногорскога:

- Ко је Мелхиседека родио?
- Кажите ви мене најприје: које мене родио?
- Ми не знамо.
- Ну, стид вас било, а све бабе у моме селу знаду.

6

Питали попа црногорскога:

- Кад ће, попе, ово Божић доћи?
- Како ми је виђет на фаџолу (граху), ове га године не долази.

7

Питали сељани попа:

- Знаш ли писати?
- Знам, али пошто се осуши не знам читати.

8

Питали калуђера:

- Какво ти је најтеже бремене?
- Празна торбица.

9

Питао калуђер попадију кад је исповиједао:

- Да нијеси, пошо, који гријех затајила?
- Казала сам ти све оно што бих мому попу казала.

10

Питао млади поп попадију:

- Знаш ли што сељани о мени говоре?

— Они веле да си им тежак и крив, а ја да си здрав и жив!

11

Питао владика попа:

— Који ти је у нурији најгрешнији?

— Они те ми нема откуда да преда бир.

12

Питали фратра:

— Каква ће бити година?

— Што буде меда, — биће слатак, што пане снијега, — стопиће се у воду, — и више ће ове године дати једва крава масла, већ десет волова.

10. О РАЗНОМ

1

Питали мудраца:

- Који је најтврђи град?
- Празан и гладан човјек?

2

Питали ђаци учитеља:

- Који је занат најмучнији на свету?
- Поштена човека и књижевника.

3

Питао син оца, кад је по свету хтео поћи:

- Од шта ми се ваља највише чувати?
- Од туђе муке.

4

Питао син оца:

- Каквом је сиромасу најдушевније дати?
- Ономе што очима гледа, а устима не пита.

5

Питали старца стогодишњака:

— Како му је било у толиком животу?

А он одговорио:

— Као да сам на једна врата ушао, а на друга изишао.

6

Питали робијаша:

— Шта му је на робији најтеже било?

— Не робија, него робијаши.

7

Питали ленивца:

— Што се тако протежеш и зијеваш?

— Уморила ме леност.

8

Питали кнеза:

— Какву тајну жене крију?

— Ону коју не знаду.

9

Питали момци и ђевојке сеоскога кнеза:

— Што је најскупље на ономе свијету?

— Образ, ко га зна цијенити.

10

Питао син оца:

— Који угаљ најжешће опече?

— Потајни.

11

Питао син оца:

- Зашто ми треба највише бога молити?
- Да те, синко, очува од душмана, а не завади с пријатељем.

12

Питао син оца кад је пошао по свијету:

- На што ми треба највише пазити?
- На страх божји и на стид људски.

13

Питао син оца:

- Шта најприје може човјека изневјерити?
- Око и падање.

14

Питао магарац ђака:

- Па шта ћеш ти бити, када непрестано учиш?
- Не знам шта ћу бити, али знам да нећу бити магарац.

15

Питали лупежа:

- Где научи красти?
- Тамо где сам научио и лагати.

16

Питали богаташа:

- Где ти је благо?
- У гвозденом сандуку.

Питали вредна сиромашка:

- А где је твоје благо?
- У мојим здравим рукама.
- Међер, твоје је лепше и сигурније.

17

Питали сироче просјаче:

- Ко ти је отац?
- Сваки добар човек.
- А ко ти је мати?
- Свака добра жена.
- А ко ти је брат?
- Ко ме много не пита, већ брзо даје што може.

18

Питао син оца:

- Ко је најсрећнији на овом свијету?
- Они те се није рађао.
- И још ко?
- Они те се неће рађати.

19

Питали ученици учитеља:

- Ко је највећи непријатељ свјетског рода?
- Смрт.
- А пријатељ?
- Смрт.

IV КАЗИВАЊА

А) ПРОЗНА

А) ВЕРОВАЊА

1. НЕБЕСКА ТЕЛА И ПРИРОДНЕ ПОЈАВЕ

ЗЕМЉА

дјекоји прости људи приповиједају да земља стоји на води, вода на огњу,

а огањ на змајогорчеву огњу. (Гдјекоји пак у шали кажу да земља стоји па волу, па кад во макне ухом, онда се земља затресе).

ПОМРАЧЕЊЕ СУНЦА

Сунце кад помркне сељаци држе да нека хаждаја, по имену Врколак, хоће да га прогута. Зато истрчи и мало и велико напоље, и, што јаче могу, лупају у котлове, тепсије, тигање, клепетуше, и у све што звечи, те том лупњавом поплаше Врколака, а без тога, држе, он би сунце прогутао.

ГРОМ

Кад гром удара, онда кажу да свети Илија, по заповијести божјој, гађа ђавола; зато говоре да се не ваља крстити кад гром пуца, да не би ђаво у невољи побјегао под крст, у који гром неће ударити. (Узврдао се као ђаво испред грома).

ДУГА

Срби кажу: да мушко прође испод дуге, постало би женско, а женско да прође, постало би мушко.

ВЛАШИЋИ

Влашиће, звезде, сељаци држе као седам брата и: зову их: Мика и Миока, Рака и Раока, Орисав и Борисав, и седми Милисав.

ЗВЕЗДА

Звезда кад полети преко неба, не треба да казује онај који то осмотри. Јер то роб, чија је то звезда, побегне из тамнице, па ће се обазнати и ухватиће га, ако се проговори о бежању његове звезде.

КУМОВА СЛАМА

Срби приповиједају да је кум у кума украо бreme сламе, па како га је носио, слама испадала и просипала се путем, онако бог оставио на небу за вјечни спомен.

МЕСЕЦ

1

Њеки дрвар крадимице сјекô шуму неђељом, пак га за каштигу као таришуму уклело у мјесец. Видит га је у пуном мјесецу са сикиром у руци, сад опет са снопићем грања на кркачи.

2

Ђевојка обичавала уочи неђеље на мјесечини прести, пак ју уочи младе неђеље привукао мјесец у себе, те ено је сад сједи у мјесецу и преде. Кад у јесен настане бабје љето, лете по зраку бјели конци, — то је пређа оне ђевојке.

3

Био ковач који је знао ковати тајне кључеве којима се могла лако отворити свака брава. Ковао је петком и светком, те га за каштигу осудило у мјесец, гђе мора непрестано ковати.

БАБИНИ ЈАРИЋИ (КОЗЛИЋИ)

Приповиједају да је некаква баба истјерала јариће у планину, па дунуо сјевер и ударио снијег, а она рекла: „Прц, Марцу, не бојим те се: моји јарићи петоришчићи“.

На то се расрди март, па узајмивши од фебруарија неколико дана, навали са снијегом и с мразом, те се смрзне и окамене и баба и њезини јарићи.

Кажу да се и данас може виђети у некаквој планини (гђе се то догодило) оно камење што је постало од бабе и од јарића: баба стоји у сриједи и јарићи око ње.

ЂУРЂЕВ ДАН И МИТРОВ ДАН

Свети Ђурађ вели светом Митру:

— Види како је, Митре, мени лијепо! Сунце сија, трава клија, на све стране птичице кличу, док народ ради и пјева; а теби кише и снијегови падају, вјетрови душу: нико од зиме ни носа не смије на пољу помолити!

— Е мој Ђурђу! — пасмија му се на то свети Митар. — Ти се све вријеме мучиш по пољу и скупљаш плодове, да ја преко зиме ништа друго не радим, већ сједим крај топле пећи и сладим се оним што си ми ти преко лета урадио и у кућу свезао!

2. ЖИВОТИЊСКА ЧУДОВИШТА

АЛА

За алу се мисли да има од аждахе особиту духовну силу те лети и води облаке и град наводи на љетину.

АЖДАЈА

По народном веровању, аждаја је животињско чудовиште, слично али. Као и ала, аждаја има крила и лети, али обично живи у води, из које излази и прождире момке и девојке.

Аждаја — како народ верује — може да живи онолико стотина година колико човек има зуба у вилици.

ЗМАЈ

Дође дугачак као вратило. Кад лети, са њега сипа ватра и опада крљушт као сребро. — Живи по шу— мама: у стенама и пећинама. Из њих долеће на изворе те се купа...

Змај кад лети ноћу преко неба, онда му се особито реп сија, и од свега њега одскачу варнице.

3. НАТПРИРОДНИ СТВОРОВИ

ВИЛА

1

Наш народ држи да је вила некакво надземаљско створење. Виле се легу у вилинским планинама, гдје човјечија нога не море доћи... Оне се замећу од росе, па се у некаквој чудноватој планини на некакву чудновату дрвету одгајају...

2

Вила је свака млада, лепа, у белу танку хаљину обучена. Виле су неке *облакиње*, што воде облаке, а неке су *бродарице*, које бораве крај вода. Виле ником не чине зла докле им ко не учини што на жао. На високим планинама оне воде коло. На то коло човек не треба да нагази.

СУЂАЈЕ

У неким се крајевима верује да прве ноћу, кад се дете роди, долазе *усуде*, или *суђаје*, да одсуде што ће детету бити. Њих може чути само намерник који случајно у кући заноћи, кад се дете роди.

Усуда или суђаја има седам, у бело су обучене, улазе кроз димњак и седе на огњишту. Редом му одсуђују, и што рече она, кад први петлови запоје, на то се све сложе и све то исто вичући невидом одлете кроз димњак. То се детету после и збуде. (Тако су му суђаје досудиле. Тако му је суђено).

’РОМИ ДАБА

По народном веровању бог је дао ев. Илији муњу и гром да побије све ђаволе. Св. Илија је све ђаволе побио, само му је побегао ’Роми Даба, који се био сакрио у циганском ћеманету. Од ’Ромаг Дабe напатили су се други ђаволи.

ЂАВО

Кад удариш ђавола једанпут, он те моли да га удариш још једанпут, јер се они (ђаволи) онда од једног направе два. А ако га не удариш још једном, онда и онај један цркне.

АНЂЕО И ЂАВО

Сваки човек има по једнога анђела, који га чува од зла и по једнога ђавола, који га навраћа на зло. Анђео стоји човеку на десном рамену, ђаво на левом. Кад човек чини добро, анђео се весели и крилом својим хлади човека по образу, а ђаво се тада жести и љути. А кад човек стане да греша, анђео се сневесели и плаче, ђаво пак све подиграва од радости и пркоси анђелу говорећи: „Е, мој је, мој је!“

МАЦАРУО

Мацаруо је дијете које умре некрштено, па послѣје (као што се приповиједа) у гробу оживи и из гроба кашто излази и малу дјецу мучи и дави.

Кажу да мацарули ноћу иду у друштву, и свакоме наврх главе гори мала свјећица, а они пљешту рукама и подвикују.

ГРОБНИК

„Гробник“ постаје у гробу од веома грешног човека. Он устаје ноћу из гроба, претвара се у разне животиње и чини свакојаке пакости својим суседима, па се опет враћа у гроб. Ако „гробник“ успе да оплоди своју жену, родиће се вампир. Само он може да убије гробника.

ВУКОДЛАК (ВАМПИР)

Вукодлак се зове човјек у кога послѣје смрти 40 дана уђе некакав ђаволски дух, и оживи га (повампири се). Потом вукодлак излази ноћу из гроба и дави људе по кућама и пије крв њихову..

А у вријеме глади често га привиђавају око воденице, око амбара житнијех и око чардака и кошева кукурузнијех. Кажу да све иде са својим покровом преко рамена.

Он се може провући и кроз најмању рупицу; зато не помаже од њега врата затварати као ни он вјештица. (Црвен као вампир).

КАРАКОНЦУЛА

Караконцула је стара баба, с гвозденим зубима и с роговима, која се јавља као авет у глуво доба ноћи и, како не може ићи, узјаше човека кога гони да је носи, куда она хоће и докле она хтедне.

4. ДЕЧЈА СТРАШИЛА

БАУК

Баук, како га дете замишља, неодређена је облика и изгледа. То је нека страшна неман, мрачна као помрчина, бездана као простор, — која уништава живот, нарочито деци, поготову кад су она сама, незаштићена и беспомоћна. (Ето баучине!).

КАРАНЂЕЛОЗ

Каранђелоз је вас шарен, свијетлијех очију, носи велику штапину, па бије непослушну дјецу (Изјешће те каранђелози).

ГВОЗДЕНЗУБА

У Сријему гвоздензубом плаше дјецу, а особито младе преље, говорећи да она носи у лонцу жара и да ће спалити прсте онима које добро не преду.

КУЧИ-БАБА

И Кучи-бабом страше мајке дјецу, да не иду по мраку. Кучи-бабу представљају као стару женетину, која има двије врећетине, па непослушну дјецу купи и некуд у некакву јамурину баца. (Однешће те Кучибаба).

БАБА-КОРИЗМА

Баба-коризма је мршава — мршава, а висока тако да би у ниској кући досегла главом у шљемена; има седам зубава, који јој сваке неђеље поста по један испане, а о Ускрсу остане без иједнога, па је некуд нестане.

Она држи у једној руци дугачки дренов штап с којим бије велику чељад по кући, ако би се чимгођ омрсио, а у лијеву (руку) велику врећу, у којој баца немирну и непослушну ђецу, па их неђе у планину носи и у једној пећини спрема, а отац их и мајка о Ускрсу шареним јајима откупљују...

Која мајка нема толико јаја колико баба-коризма заиште, не враћа јој се дијете; зато... не ваља уз пост јести јаја, да о Ускрсу не би премањкало.

Њу не може нико виђети кад у кућу уљезе, зашто она не улази кроз врата, него се крадимице кроз умар провуче, па кад 'оће претвори се у лептира и у најмањој рупици укрије.

5. БОЉКЕ

КУМА (КУТА)

Многи кажу да су је виђали гдје иде завјешена бијелом марамом; а гдјекоји приповиједају да су је и носили тј. она нађе човјека у пољу, или срете гдје на путу, а гдјеком дође и у кућу, па му каже: „Ја сам куга, већ хајде да ме носиш тамо и тамо“ (куд она хоће).

Онај је упрти на кркаче драговољно (јер већ њему и његовој кући неће ништа учинити) и однесе је без икакве муке (јер није тешка намало) куд му каже.

Куге имају преко мора своју земљу (гдје само оне живе), па их бог пошље амо (кад људи зло раде и много гријеше) и каже колико ће људи поморити.

МОРА

Приповиједа се да је некаквога човјека тако морила мора, да већ најпослије није могао заспати, и досади му се код куће живљети, него узјаше на свога бијела коња и побјегне у свијет не знајући ни куд ни камо; али му је и то било залуду, јер и на путу како би склопио очи, одмах мора на њ.

Идући тако по свијету дође на конак некакме терзији. Кад послјије вечере терзија узме свој посао и стане шити, гост му се потужи како га мори мора, „Него, —

вели, — док ти још радиш, лећи ћу овдје крај тебе, не бих ли могао заспати“. Потом се покрије гуњем и легне.

Како заспи, одмах га мора притисне, и кроз сан стане викати и отимати се. Кад терзија то чује, он дигне свијећу да види како се гост мучи, кад тамо, а то по његовом гуњу којијем се био покрио миче се велика бијела длака тако брзо као змија кад трчи.

Кад терзија то види, он својим ножицама, које су му се у руци десиле, длаку пресијече, и како се она престане мицати, гост се одмах ућути — и тако је спавао мирно док ујутру сунце није огријало.

Кад се пробуди, захвали богу што је тако спавао и опоравио се, па одмах потрчи коњу да га види и намири, кад тамо, а то коњ у кошари лежи мртав.

Пошто му терзија приповједи како га је мора давила и како му је он длаку на његову гуњу пресекао, онда дознаду да му је коњ био мора која га је притискивала и морила. (Тешко као мора).

6. ЉУДСКА БИЋА

А) НЕОБИЧНА

ПСОГЛАВИ

Псоглави (или пасоглави или и циганде) „живе у пећинама тамо негдје у мрачају, у земљи гдје дан не освиће, и сунце не свијетли. Са свијем су као и други људи, само имају пасју главу, гвоздене зубе, и око на врх чела. Стога се зову још и пасоглави, псоглави. Најволију ждерати људе, а особито онакове који су икада дрењине зобали. — Циганде изилазе из своје пећине, ходају по гори и њуше траг људски. Нос им је тако оштар да могу траг чак и од три дана нађушити... О циганди приповиједа се по народу од сваке руке. За његову палицу ко би прихватио руком, тај је уловљен, већ да одсијечеш руку“.

ВЈЕДОГОЊА

Вједогоња је човјек из којег у сну изиђе дух (отприлике као из вјештице).

Овакови духови по планини изваљују дрвета те се њима бију између себе, па који надвладају, они род од љетине привуку на своју земљу; они и онако ломе горе и ваљају велико камење. (Јак као вједогоња).

ВЈЕШТИЦА

1

Вјештица се зове жена која има у себи некакав ђаволски дух, који у сну из ње изиђе и створи се у лептира, у кокош или у ћурку, па лети по кућама и једе људе, а особито малу дјецу.

Кад нађе човјека гдје спава, а она га удари некаквом шипком преко лијеве сисе, те му се отворе прси док извади срце и изједе, па се онда прси опет срасту.

Неки тако изједени људи одмах умру, а неки живе више времена: колико је она одсудила кад је срце јела и онаковом смрти умру на какovu она буде намијенила. (Чупав као вјештица).

2

Приповиједа се у Сријему како је некакав човјек, виђевши из постеље како му је из куће вјештица одлетјела, нашао њезин лонац с масти, па се њоме намазао и, рекавши онако као и она, прометнуо се и он у нешто и одлетео за њом — и долетјевши на орах више Моловина, нашао онђе много вјештица гдје се чате за златнијем столом и пију из златнијех чаша.

Кад их све сагледа и многе међу њима позна, онда се, као од чуда, прекрсти говорећи: „Анате вас мате било!“

У онај исти мах оне све прсну куд која, а он спадне под орах, човјек као и прије што је био. Златна стола нестане као и вјештица, а њихове златне чаше претворе се све у папке којекакијех стрвина.

КОЗЛАК („ЧОВЈЕК С РЕПИЋЕМ“)

У Дубровнику, па и у околици, неуки народ вјерује да имаде људи којима је отрага, као и животињама, израстао реп, али тај није потпун, па га стога и зову „репић“. Такови људи, особито када се расрде, необично су јаки, јер им се „репић“ подигне и исправи. Кад се расрде, и када сједну „репићем“, те добро испруже руке стиснутих прама земљи шака, могу полетјети у „аер“, да их нико ни не види. У „аеру“ остану све дотле док их мине љутина, јер да остану на земљи, могли би починити много зла.

Б) ОБИЧНА

1) ЛЈУДИ

МАЋИОНИК

Мађионик је мало налик на вјештицу, али се не може као она претворити у другу животињу, него носи уза се различне мађије, као на примјер игле без ушију, сиједе длаке из главе, осјечене нокте, пређу која је сагрињала, црну вуну итд.; па кад хоће коме да науди, он зна које од овијех мађија ваља саставити и на какво зло намијенити (и зато игле без ушију нико неће узети кад је гдје нађе).

Приповиједа се да су гдјекоји овако замађијани људи молитвама свештеничкијем (испод петрахиља) избљували све оне мађије којима су замађијани, па најпослије и само своје срце.

ЧАРАТАН

Човјек који се роди у *марчаној свијећи* (луни), па прије него је крштен, пријеђе преко њега мачка или другова какова погана животиња, зато послјије остане несрећан, те не може имати никакога заната нити постојаног посла, него се смуца којекуда, и својом мајсторијом, игром и шалом људе забавља и вара и новце од њих мами, али му ни ови новци не могу бити пробитачни, него како дођу тако и оду.

2) ЖИВОТИЊЕ

КРИЈЕСНИЦА (СВИТАЦ)

У Хрватској се приповиједа да су искре од кријеса оживљеле, и тако од њих постале ове бубице.

ЗМИЈА

Приповиједа се да гуја има ноге које само онда покаже кад се у процијепу припече к ватри; али ко их гођ види онај мора умријети.

БЛАВОР

Блавором се назива једна неотровна змија, за коју се у народу прича да је пријатељ човека и да га брани од отровних змија, с којима се бије и побеђује их.

По том празноверју, тај блавор-змија закоље дванаест змија, а тринаеста закоље њега.

КОРЊАЧА

Србљи приповиједају да је човјек (прије него је корњача на свијету била) умијесио погачу и испекао кокош, па сјео да једе, а у тај час рупи кум његов на врата, а он онда брже боље метне кокош на погачу па поклопи чанком, и тако сакрије од кума.

Кад кум отиде, а он устане опет да дохвати кокош и погачу да једе, али се оно све (кокош, погача и чанак) претворило у корњачу (што је сакрио од свога кума). и тако постане корњача.

КУКАВИЦА

Србљи приповиједају да је кукавица била жена и имала брата, па јој брат умро и она за њим тако много тужила и кукала да је бог претворио у тицу.

Једни кажу да се брату досадило њено кукање и јаукање, па је он проклео те се претворила у тицу, а једну кажу да се бог на њу расрдио што је тако много тужила за братом, кога је он био узео себи па је претворио у кукавицу да кука до вијека.

МЕДВЕД И СРЕТЕЊЕ

Неки причају да медвед који, преко зиме, лежи у својој јазбини, на Сретење, кад се сунце рађа, изиде напоље и погледа низа сунце. Ако тада сагледа своју сенку, врати се одмах натраг у јазбину, и спава још шест недеља; ако ли не види своје сенке, то јест ако не буде сунце уранило да огреје, он се већ упути у шуму, да тражи што за јело.

ВУЦИ — ХРТОВИ СВ. САВЕ

Савица се зове пост који се пости светом Сави. Тај пост траје седам дана. У Старом Влаху чобани посте овај пост, да им вуци не би клали овце, јер су вуци хртови светога Саве.

Онамо чак има и прича како је свети Сана једном у планини шиљао вукове у разне торове да вечерају. Ту један стари вук приђе и рекне да је стар и немоћан, те да не може никуд у тор да иде. Свети Сава погледа око себе, види једног чобанина који се био сакрио, па, пруживши на њега штаку, рекне: „Ето ти вечере!“ И после оде.

Сиромах чобанин, дркћући дође колиби, и каже дружини што је чуо и видео. Чобани му се почну смејати, а он их моли да га пусте у среду међу њих да спава. Они га пусте.

Ноћу дође вук: дрмне крајњега за ногу; овај се промигољи, а он га остави; дрмне другога крај њега, а и овај се промигољи. Кад дрмне онога у среди, он се укочио као колац, па не сме да мрдне. „Ово је мој,“ — рекне вук, па га шчепа, извуче пред колибу и поједе свега. Сутрадан само му главу нађу чобани пред колибом.

3) БИЉЕ

БАДАЉ

У Боци се приповиједа да у земљи под овом травом ко је срећан може наћи некакав драгоцен прстен.

ИМЕЛА (МЕЛА)

На којој би се лијесци нашла мела, над оном лијеском има гуја с драгим каменом на глави, или још бог зна какво друго благо поред ње (тако приповиједају: јер се мела ријетко налази на лијесци).

СТИДАК

Ова биљка има бијел цвијет, у сриједи мало црвен. Србљи приповиједају да је оно црвено од прије веће било, па сад сваки дан бива мање: јер већ нестаје стида међу људ'ма.

ЈАСИКА

Света Богородица, бежећи с Христом од Јевреја, уђе у неку честу да се сакрије; али је међу дрвећем било неколико јасика, у којих је лист тако трептао да се она није ту могла склонити. Зато она јасику прокуне овим речима:

— Трептала до века, ни од ветра ни од кише, него од страха божијега!

ПАПРАД (БУЈАД)

Док је још свети Сава ишао по земљи, и чинио добра, пређе једном преко Јавора, и дође чак на Рудник. Оно што је било пред њим земље и простора, он с Рудника благослови те нема папради, а не сети се да се окрене натраг, да и ону страну благослови.

Зато сад у оним горе нахијама расте папрад.

РАСКОВНИК

То је некаква (може бити измишљена) трава за коју се мисли да се од ње (кад се њоме дохвати) свака брва и сваки други заклоп отвори сам од себе.

Ову траву желе особито они који траже у земљи новаца, јер кажу да су они, особито гдје их је много, тако затворени и да се без ње не могу отворити и извадити.

4) ЗАКОПАНО БЛАГО

1

Где у земљи има закопаног блага, ту се често ноћу јавља пламен онакав какав је пламен од ракије кад гори. Ко то види, треба добро да запази место из кога избија пламен, па да однесе пепела и да га просеје на то место, па сутрадан да види од какве је животиње траг остао на том пепелу. Ту животињу треба да закоље, и њеном крвљу да попрска то место, и да копа па ће наћи благо. Не учини ли то, благо ће му се, иако га нађе, претворити у угљевље.

2

У народу се нашем мисли да закопане новце, особито гдје их је много, чува нешто и да се не могу ласно ископати; многи приповиједају како су их у томе послу плашиле различне авети.

Гдјекоји кажу да оно мјесто гдје су новци закопани ваља увече посути брашном, па ујутру од какве се животиње по њему траг нађе, онаку животињу ваља заклати па ће се онда моћи новци ископати.

3

Приповиједају како је некакав човјек гледао из прикрајка гдје је други новце закопао у земљу, па кад их закопа, а он преко онога мјеста баци виле, рекавши: „Чувајте како сад тако до суда божјега, већ ако ја да бих дошао по њих.“

Послије тога дође онај што је гледао из прикрајка да новце ископа, али се уједанпут од некуда обре велики страشان бик и навали на њега да га убоде и он једва утече; потом доведе бика и закоље на оном мјесту и новце онда ископа на миру.

5) МЕСТА И ГРАЂЕВИНЕ

ДВОРИ БОГАТОГА ГАВАНА

У Имотскоме, у Далмацији, имају два језера, од којих се веће, које нигде не пресуши, зове Црљено језеро (зато што је око њега црвено камење); више овога на брегу познају се некакве зидине, за које се овде прича да су остаци од Гаванових дворова, под којима се земља провалила и оно језеро постало.

ЗМИЈА-ДЕВОЈКА У МРСИЊГРАДУ

Мрсињград по причању народном саградио је неки грчки краљ. Он је опазио на Пљешевици нешто јако бијело и послао посланике да виде шта је.

Посланици донесу с Пљешевице снијега и даду краљу. Краљ је узео снијег и ставио га на руку, а кад виђе да од тога рука зебе и да га одмах нестаје, поплаши се и побјеже са својом породицом. Само једна му кћи не хтједе ићи, већ остаде у граду, гдје је остало закопано големо благо. Краљ је ту своју кћер проклео да се у змију претвори и тако остане чувајући то благо, догод људско не пољубила лице. Ова се дјевојка доиста у змију претворила и остала чувајући благо.

Пре више година неки пастир из села Врановаче доспије са својим стадом прије сунца пред Мрсињград, и пред градом угледа бијело обучену дјевојку гдје плеше. Пастир се уплаши и хтједе бјежати, но дјевојка га призове и стане му приповиједати ову ствар, молећи га да је избави и спасе, да ће се њих двоје узети, те ће све оно благо што је у граду бити њихово.

Пастир пристане, и дјевојка се створи змијом, те је плазила по неком штапу да пољуби пастира. Но пастир, чим би се змија привукла његовом лицу, сваки пут би је стресао. Кад је пастир змију и трећи пут стресао, она је цичећи отишла у град и уклела пастира, да му три пута опустјела кућа.

Пастир се на то вратио кући, брзо затим умро, а кућа му је већ два пута била пуста.

СРЕБРНИ ЦАР

У Кучајни се од памтивека копа руда...

Једном у старо време копало је руду у окнима кучајнским око шесет окнара. Копајући тако наиђу у земљи на неку ствар која је изгледала мртва и сијала се као јарко сунце; глава је у те ствари била од самога сребра.

Окнари навале да ту ствар извуку напоље, али им она проговори: „Море, људи, маните ме се! Доста сам вам дао сребра и злата, шта хоћете више од мене?“

Ово је био Сребрни цар, чији и јесте мајдан, али људи нису то знали. Окнари, видећи тако скупочену ствар, а не знајући ко је она и шта је, навале опет да је изнесу напоље.

Опет им цар проговори: „Море, људи, маните ме се! Доста сам вам дао и сребра и злата, шта хоћете више од мене?“

Окнари не хтедоше да се ману, него навале и по трећи пут.

Сребрни цар, видећи се на невољи, позове околне реке, Млаву, Пек и Мораву, и све омање потоке, да га избаве од оних напасника. Ни једна му вода не дође у помоћ осим речице Дагудин.

Дагудин брзо пројури кроза земљу и дође у помоћ: сва окна залије и окнаре све подави, потом изиђе напоље и све окнарске куће потопа и однесе.

ЦАР ТРОЈАН

У граду Тројану, на Церу, живео је некакав цар Тројан, који је имао три главе: од њих је једна јела људе, друга стоку а трећа рибу. Он је дањавао у свом граду на Церу, а ноћивао у граду Ширину, на Сави.

Народу се то додија, па оду светом Димитрију, који је у њега служио, и замоле га да упита Тројана чега се он боји. „Само се бојим сунца, — одговори Тројан, — и никога више под небом“.

Свети Димитрије дознавши то, да коњма пуне зобнице песка место јечма, а људима закаже да сваки својим петловима поваде језике, да не би певањем објавили Тројану зору. То њега омете, те се одоцни, али ипак побегне, но сунце ухвати. Он се зарије под пласт сена, али дође бик те преврне пласт, и он се растопи.

У бегану Тројан је оглувео на месту где је сад село Глушци; отпали су му табани у селу Табановићу; ослепио је у Слеччевићу; изгубио је штит у Штитару, а највећа несрећа десила му се у селу Десићу.

ВРЗИНО КОЛО

Срби приповиједају да неки ђаци, кад изуче дванаест школа, отиду (њих дванаест мора бити) на врзино коло (да доврше са свијем и да се закуну. А гдје је то врзино коло, и шта је, бог би га знао), и ондје некакву особиту књигу чатећи, нестане једнога између њих дванаест (однесу га ђаволи или виле), али они не могу познати кога је нестало.

Људи из Хрватске приповиједали су ми да под Велебитом има село *Врзићи*, и више њега наврх Велебита мјесто које се зове Врзино Коло, на коме виле играју.

Такови ђаци послѣ зову се грабанцијаши, и иду са ђаволима и са вилама, и воде облаке у време грмљаве, олује и туче.

ГАВАНОВО ЈЕЗЕРО

Тако се у Лици зове Ballaton See — Блатно језеро (у Мађарској).

Онамо се приповиједа да су мјесто два анђела, Христос и свети Петар дошли пред дворе Гаванове. Кад је слуга казао да би им дао јагње, али је у планини с овцама, они му рекли: „Ако ти је на срцу говорење, сад ће јагње ту бити“. И у тај се мах јагње ондје обре.

Пошто они рекну слуги да бјежи оданде у планину, ударе муње и громови, те дворе Гаванове сажегу и ондје постане језеро, у коме, веле, да и сад пијетли поју и звона звоне.

ВЕЗИРОВ МОСТ

(Цар Дукљан)

У Црној Гори и онуда по околини приповиједа се да је цар Дукљан у виру под Везировијем мостом свезан у синцир, који једнако глође, и уочи Божића таман да га

преглође и свијет да ужди, а Циганин сваки по једном удари маљем (великијем чекићем) у наковањ те притврде.

БУКУМИРСКО ЈЕЗЕРО

У планини Мамуњеву (Црна Гора) има једно језеро, у коме су, вели се, живели нечастиви, па би сваког уморили ко би у стану (бачији) близу језера ноћио.

Једном се договоре два Букумира да преноће у стану и да виде шта ће с њима бити, али кад легну, туре један другом ноге у ногавице од пеленгира.

У глуво доба дођу нечастиви у њихов стан и не могоше разумети како су две главе с једним трупом, па зато позову свог старешину испод крша Каримана, који је био добар домишљан да он то објасни. Он дође и, после подужег разгледања, рећи ће:

— Не могу знати какво је ово чудовиште, а шта би нас могло да затре знам. Да се дигне народ и да наложи ватру па она два крша што су се у страни наднели над језером, па кад се стена усија да је одгурне доле у језеро, сви би нечастиви погинули.

Бокумире су то добро запамтили, па чим сване, оду у своје племе и испричају им свој доживљај, и шта им ваља чинити да се од нељуди ослободе.

Ко је год могао секиру понети крене се на крш и сву гору исеку и запале. Кад се камен беше ужарио, прљевима га порискоше и низ стрмен се стропошта у језеро. Сва вода намах крваво провре од изгинулих нечастивих. У томе искочи из језера један старац, па завапи к небу:

— Хеј, Букумире, крвав нож међу вас пао!

У томе га и нестане.

Бокумире се потом покупе на једну косу и седну да се одморе и почасте. Али се ту заваде и триста их изгине. Оно што је остало расели се по свету.

Котор

Више Котора у каменитој гори види се некака велика јама као пећина.

Онуда се приповиједа да је ону пећину био почео копати силни дар Стефан, да ондје гради град Котор, па му казала вила да то не чини, јер му ондје у оној врлети нема ни броду пристаништа ни коњу поигришта, већ нека га гради доле крај залива.

Цар послуша вилу, и с помоћу њезином начини град Котор, и довршивши га са свијем, позове на част многу госпoду и вилу.

Кад се цар пред господом стане хвалити какав је лијеп град начинио, вила га прекори да он то без ње не би могао учинити; цару на тај укор буде тако жао да удари вилу шаком по образу, а она се на то расрди, те све изворе и студенце по Котору отрује и све госте царева полуди.

Кад цар ту освету види, он стане вилу молити и једва је којекако намоли те му госте поврати од лудила и очисти му од отрова само један извор иза јужнијех врата градскијех. И од тога кажу да је остало те су и сад, особито лети кад је суша, све воде по Котору мало слане, осим онога извора иза града на јужној страни.

ХЕРЦЕГОВИНА

Кад је Бог стварао свијет, свети Петар је за њим носио у једну торбицу земље, а у другу пијеска, и, ђе је Бог хтио да буде поље, наредио је светом Петру да баци измеђ два прста мало земље, а ђе брдо и планина, да баци један мали пиљак, па би после Бог њих створио онолика, колика су данас; а кад је дошао над Херцеговином, просула се светом Петру торбица.

Отуда се рече: „Над Херцеговином се просула Богу торбица“.

КАМЕНО СИЈЕНО

Ишао свети Саво са ђаком и тако дођу у Тодоров до; то је било усред зиме, када су чобани на торини и код оваца.

Свети Саво са ђаком стигне једном чобанину, који је имао доста сијена, и пошто га поздрави, рекне му:

— Молим те, да ми даш малко сијена за коња, веома ми је гладна ова моја животињица.

А чобанин му одговори:

— Е, море, ја сијена немам; иди, пролази и не досађуј ми!

Продужи свети Саво пут даље и, одмакавши се неколико стотина корака, застане, прекрсти штапом и прокуне онога чобанина. Онда рекне ђаку:

— Ђаче, ђе оно би сијено и чобанин?

Обрне се ђак пут чобанинове колибе, па погледав, — у чуду рекне:

— Ух, оче, ено сада камено сијено и камене овце!

А свети Саво ће на то:

— Е, па нека је, — и нека остане камено сијено и камене овце.

И тако се и дан-данас зове Камено сијено у планини Тодорову долу у Дурмитору.

БАЊА КОВИЉАЧА И ПЛАНИНА ВИДОЈЕВИЦА

1

Ковиљача је село у Јадру (под Гучевом, близу Лознице). На дну тога села, под самијем брдом, има један округао бријег, обрастао рабићима, и другом којекаквом шумом, и на врх њега налазе се некаке зидине у земљи, а ниже тога бријега извире у пољу *смрдљива бара*.

Срби отуда приповиједају да су некад биле двије сестре: *Вида* и *Ковиљка*: па *Вида* градила Видојевицу, а *Ковиљка* тај град Ковиљачу; па послије кажу да су људи засули Ковиљачу у земљу, кад су полазили на некакву „војску“.

2

Прича се да су некад биле две сестре: *Вида* и *Ковиљка*. Њихов отац није имао никог другог до њих две, а био је врло богат. На смрти својој он им подели све своје благо, рекавши им том приликом: „Ћери моје, овим новцем треба да учините какво добро своме народу“. Па онда умре.

Сестре се одмах растану, једна оде на једну а друга на другу страну. *Вида* се устали на планини Видојевици, где сазида велики град, због кога се и ова планина прозове Видојевица. Видојевица је последњи огранак планине Цера, а удаљена је од варошице Љешнице за пола часа. А *Ковиљка* се устави под планином Гучевом; ту угледа један мали извор, и напије се воде из њега.

Сељаци нису хтели никад да пију воде са овог извора, јер су говорили: „Нечиста је, удара на сумпор“, па видевши да *Ковиљка* пије са овог извора воду, прозову га „Ковиљача“. А *Ковиљка* да би испунила очев завет, озида овај извор и намести дрвене цеви кроз које је вода текла.

ТРОНОША И ВОТЊАК

У Јадру имају два намастира: Троноша и Вотњак.

Онуда приповиједају да су их градиле двије сестре (Лазареве кћери), па једна другу запитала (кад су се састале) колико је која начинила; онда она што је градила Троношу рекла: Ја сам тек затроношила, и од тога се назове Троноша. А друга рекла: „Ја сам нешто начинила као мали вотњачић“ (тј. као за воће), и од тога остане Вотњак.

СЕМЕНТЕШКО ЈЕЗЕРО

Некада неки поп вро о празнику на месту гдје је сад језеро. Тога дана прође св. Сава поред гувна и упита попа зашто на празник врше.

Не знајући ко је, поп љутито одговори да му се у посао не меша. Одмах затим гумно са стоговима, вршајем, коњима и попом потоне, а појави се вода.

Једини траг од попа и вршаја била је његова камилавка, која је запловила Ибром испод Попова поља.

МАЧВА

Приповиједа се да је кнез Лазар питао Милоша Обилића (кад је дошао да иду на Косово): „Камо ти, Милошу, Мачвани?“ — А он му одговорио: „Остали, честити кнеже, да крче и да сију шеницу“.

Онда Лазар рекао:

„Е да бог да све крчили, а све Мачва у трњу лежала; и што год стекли, све Турцима у биједу дали!“

МОЈАНКА

(Долина између Думна и Сиња)

Приповиједа се да су негда хајдуци ондје дочекали и побили сватове, те остала само дјевојка Анка, и мати жалећи је викала: „Моја Анка“ и тако се оно мјесто назвало Мојанка.

ПОНИКВЕ

У доба „проклете“ Јерине висораван изнад Ужица била је кулуком обрађивана од околних становника на корист ове наше злогласне владарке.

Народ је био дужан за њу не само да кулучи и да аргатује него и да сеје ћетен (лан) и конопљу о своме труду и круху.

Кад је то народу било дозлогрдило, он се договори да том тешком намету једном учини крај, и то на тај начин што је семе пре сетве кришом обарено.

Тако жетва ђетена и конопље која је дотле била обилна, овога пута не донесе ни зрно плода.

Тада „проклета“ Јерина прокле ово место:

— О да бог да, Поникве, никад не поникле!

И тако од тада ова висораван доби име „Поникве“.

ВИШЕГРАДСКА ЋУПРИЈА

(Оста као ћуприја на Вишеграду). О постању ове пословице овако се приповиједа: Кад мајстори ћуприју доврше, онда увече ону прву ноћ дође уједанпут вода и понесе кладе и читаве јеле и борове те је поквари и однесе. Пошто мајстори ћуприју наново сазидају и вода је тако исто поквари и однесе, каже неимару неко у сну, кад ћуприју трећи пут сазида, да се прво вече под њом негђе намјести са сјекиром у руци, па кад вода дође и понесе кладе и јеле и борове, да удари у нешто сјекиром, и тако да ће му се ћуприја одржати. Неимар учини, и кад удари сјекиром у оно што му је речено, а нешто из мрака повиче: „Оста! како данас тако и до вијека“. И вода онај час удари натраг и ћуприја остале до данашњега дана.

ПЕЋИНА НА ГРАДИНИ

(Краљица с голубовима)

Вели народ да на Градини, недалеко од босанског Петровца има пећина. Врата су јој од земље, обрасла травом, сама се отварају и затварају.

У пећини стоји краљица с голубовима. Краљицу голубови питају. Кад голубови улазе и излазе, врата се сама отварају и затварају. Краљица сједи у пећини за златном таром у које су златне нити и брдила, и тка златно платно.

Тако ће ткати увијек, док нестане рђавих људи. А када буду сви људи добри, онда ће и краљица изићи из пећине и владати својим добрим народом, а златно платно које отка, простијеће по својој земљи куда њен народ буде ишао.

МАНАСТИРИ СВЕТОГ НАУМА И СВЕТОГ КЛИМЕНТА

Приповеда се да су свети Наум и свети Климент дошли на Охридско језеро, да на његовој обали, један према другом, саграде своје манастире.

Пре но што су отпочели рад, договоре се да онај који први заврши свој манастир другом да знак да престане са зидањем помоћу једног ужета, затегнутог преко језера од једног свеца до другог свеца.

Зидање манастира је напредовало. Оба свеца журила су: ко ће први да буде готов и да тада повуче за уже. Међутим догоди се да однекуд залутају над језером голуб и голубица, па, видевши преко воде пружено уже, слете насред њега и стану на њему, задовољни и срећни, да се милују и љубе.

Од тога потреса и Наум и Климент на један мах примете како се уже на својим крајевима трза као да га неко с друге стране вуче. Обојица помисле да је неко од њих већ довршио свој манастир И да преко ужета даје другом знак да са зидањем престане, — и тако обојица истовремено обуставе даљи рад.

Зато су, по народном веровању, ова два манастира на Охридском језеру остала недовршена.

6) ИСТОРИСКЕ ЛИЧНОСТИ

СТЕФАН ДЕЧАНСКИ

Срби приповиједају да је Дечански краљ (пошто му је отац извадио очи и објесио на концу више градских врата) изишао слијеп у шетњу иза града (Призрена), па га опазио свети Аранђел и сажалио му се, па се створио у орла и долетео те украо његове очи изнад врата и даровао му их, и рекао: „Одечи очи!“ Онда краљ прогледао, и на оном мјесту начинио Дечане.

ВУЧИТРН

(Војвода Вук из Херцеговине).

Приповиједају да је некакав војвода Вук из Ерцеговине ишао с војском на Косово у помоћ кнезу Лазару, па га ту срели војници, казали му да је војска разбијена и кнез Лазар погинуо. Онда он извади свој мач, па оно ће се држи руком набије на некакав *трн*, а оштрице опре себи у трбух, те се тако прободе и убије, и од тога се назове Вучитрн.

МИЛОШ ОБИЛИЋ

Приповиједа се да је силни цар Стефан ловећи по Церу угледао на једном мјесту ђе се гране од дрвећа и доље савијају и горе узвијају. Кад дође на оно мјесто, а то дијете код неколико оваца ударило своју сјекирицу у кладу, па легло на леђа те спава: кад духне из себе, онда се гране узвијају у висину, а кад повуче пару у се, онда се савијају к земљи. Кад то види цар, зачуди се врло, па пружи руку с коња да му узме сјекирицу, али хоћеш! не може да је извади из кладе! Брже боље сјашу слуге и војводе с коња, огледају сви редом објема рукама да изваде сјекирицу из кладе, али ни један је не може ки помаћи. Онда пробуде дијете, и цар га запита како му је име, а оно одговори: „Милош“.

Цар: — Имаш ли оца и мајку?

Милош: — Имам мајку а отац ми је умро.

Цар: — А ђе ти је мајка?

Милош: — Ето је тамо доље у селу код куће.

Цар: — Хајде, да нас водиш твојој кући.

Милош: — Не могу од оваца.

Цар: — Хајде, ми ћемо поћерати и овце. — И тако га којекако намоле да поћера овце и да поће пред њима кући. Сад су они ради знати и вићети шта ће он радити са сјекиром: како ће је извадити из кладе, или ће је овако оставити. Кад Милош крене овце, а он узме сјекиру једном руком и заметне на раме. — Како дођу у село кући, Милош одмах остави овце и непознате госте, па замакне међу зграде да тражи мајку. Пошто цар сјаше с коња, поће и он за Милошем да гледа да му се ђе не сакрије: кад погледа кроз брвна у једну зграду, а то му мајка мијеси хлеб, а пребацила десну сису преко лијевог рамена, а лијеву преко деснога, те он остраг сиса. Онда цар рекле: „Мећер, обила мајка родила обила јунака“.

МАРКО КРАЉЕВИЋ

За смрт Марка Краљевића различно се приповиједа: једни веле да га је негђе у селу Ровинама убио некакав каравлашки војвода Мирчета златном стријелом у уста, кад су се Турци били с Каравласима; други казују да му се у таковоме боју заглибио Шарац у некакој бари код Дунава и да су ондје обојица пропали; у Крајини Неготинској приповиједа се да је то било у једној бари ондје близу Неготина, испод извора Јаричине; ондје има и сад бара И зидине од старе цркве, за коју говоре да је била начињена на гробу Маркову.

Трећи кажу да је у такоме боју толико људи изгинуло да су по крви попливали кољи и људи, па Марко онда пружио руке к небу и рекао: „Боже, што ћу ја сад!“

На то се Бог смиловао и некакијем чуднијем начином пренио и њега и Шарца у некаку пећину у којој и сад обојица живе: он забодавши своју сабљу под треду или је ударивши у камен, легао те заспао, па једнако спава; пред Шарцем стоји мало маховине од које помало једе, а сабља све помало излази испод греде или из камена, па кад Шарац маховину поједе и сабља испод греде или из камена испадне, онда ће се и он пробудити и опет па свијет изићи.

ВИСОКИ СТЕФАН

У народу се нашему приповиједа да је Високи Стефан по смрти оца својега побјегао у Московљу, па послѣ неколико година одонуда с војском преко Маџарске дошао у Србију и с Турцима се био — и надвладавши их и претјеравши преко мора, бацио за њима свој буздован у море, говорећи: „Кад овај буздован изишао на сухо, онда се и Турци вратили амо!“ А буздован одмах сам изиђе на бријег; у том му се анђео јави, говорећи: „И ти можеш, и коњ ти може, али ти бог не да!“

ЈЕРИНА И ЂУРАЋ БРАНКОВИЋ

Народ ужичког краја верује да ни Јерина, позната као „проклета“, а ни њен несрећни муж деспот Ђураћ Бранковић нису умрли, него због почињених грехова за свог живота везани су једно за друго „леђа у леђа“ дебелим конопима, — и тако живе потопљени у море.

Они су тако кажњени и тамо бачени да све дотле испаштају своје грехове, док зло на земљи сасвим не превагне и свуда не зацари. Када то тако време настане, они ће се моћи вратити у своју земљу и над њом ће као и раније и даље владати. Ослобођени својих почињених грехова и својих уза, они ће се тек тада моћи окренути једио другом.

Кажу да су се Јерина и Ђураћ, тако свезани и бачени у море, до сада „само до поле“ окренули једно другом.

Б) ГАТАЊА

С ВАРИЦОМ

(У Боки варицу носе и на воду не говорећи ништа путем, и њоме просипају воду, говорећи):

— „Д обро јутро, 'ладна водо! Ми тебе варице а ти нама водице и јарице, јањице и мушке главице — и сваке срећице!“

(Вративши се с воде, поспу њоме по кући, говорећи):

— „Оволико људи, волова, бродова, коња, улишта, пила, коша, да се роди плод и род“.

(Потом иду те посипљу њоме уљанике, говорећи):

— „Урочници и урочнице низ улицу; — ненавидници и ненавиднице низ улицу; — бјегунци и бјегунице низ улицу; — море и вјештице низ улицу; — а моје челе пут истока уз улицу. Ни на мору моста, ни на псу рога, ни на длану длака, ни на моје челе урока!“

С ПОЛАЖАЈНИКОМ

1

(Кад уђе у кућу, полагајник *скреше* бадњаке, тј. узме ватраљ, па удара њиме бадњаке гдје горе (да скачу вернице), говорећи):

„Оволико говеда, оволико коња, оволико коза, оволико оваца, оволико крмача, оволико кошница, оволико среће и напретка!“

2

Краве вам се телиле, кобиле ждребиле, крмаче прасиле, пчеле ројиле, њиве родиле, квочке легле као што се ове искре сипају (Говори полагајник на Бадњи дан).

3

(Полаженик обиђе три пута око ватре, старне мало бадњаке, па седне на прочеље, где га огрну губерром; он узме ватраљ па креше угарке и говори):

„Колико ових варница, домаћине, толико ти било оваца и новаца; крмака и трмака; овнова и волова, итд.“, (па онда дарује прочеље сребрном паром).

(Сад извади иза појаса повесмо, развије га, превеси преко греде и рече):

„Довде ти тежина порасла!“

(И тек тада се поздрави с домаћином и осталим кућанима).

С ПЛЕЋКОМ

(Божихни полазник гата домаћину у овчије плеће):

Кутњи ти је стожер јак и тврд; у ајвану и у уљанику напредак; раног жита и озимог бити ће на претек, али јарога и кукуруза поредно; у ливадама и у шјенокосима нећеш косу уносити него кошјерић и кућен зато што ће га љетна припека уништити; дувана и купуса бити ће ове године много више него лане; облизниће ти се ове године много коза и оваца, али у у телад и у ждребад како ми је виђет, неће бити напретка.

Видиш ли, куме Вујадине, лопатицу? Поље је свуд по сриједи чисто као крпа, а окрајцима по ђе-ђе крваво, које значи да измеђ’ нас и Турака неће бити голема боја, али ’оће неколико окршаја. У плећу страна од крста вазда се нагла бројила, а поље турско; но видиш ли ове барјаке испод раскршћа? Ово су наши, а турски се ни један не види, и то је знак да ће више мртвих глава турских но наши’ бити.

Једна ме цигла биљега коју у плећу гледам мало уплашила: види се један гроб који ми испод палца остаде кад омјерих, те није изван, но посред твоје куће. Бојим се биће ти у кући отпатка и једно ће ти унуче умријети, ама ће ти једна од двије снахе помашити мушко дијете, те тако, кад Бог ’оће, штету намирити. У њега су пуне руке те дава и узима, и све у његовој вољи стоји, па му се ваља молити нека влада и управља како га је воља.

Сад дај да пијемо и да се веселимо, тако је Бог и Божић наредио, да му је за славу и милост!

С ОРАХОМ

— О Боже како је ови орах пун језгрица, тако да је пуна кућа здравља, тако да је пун обор говеда, плуг волова, тор оваца, амбар жита, млекар смока, и сав мој мал сваке среће! (Ако је орах пун, добро је, ако је празан, не ваља).

С ГРАБОМ И ПРОСОМ

(У Боки се састану по три дјевојке које су већ за удају, па на Ђурђев дан рано отиду на воду, носећи једна у руци проса, а друга у њедрима грабову гранчицу па једна од оне двије запита ону трећу):

— Куда ћеш?

А она одговори:

— Идем на *воду*, да *воде* и мене и тебе и ту што гледа про тебе.

Онда она запита ону што носи просо:

— Шта ти је у руци?

А она јој одговори:

— *Просо*, да *просе* и мене и тебе и ту што гледа про тебе.

Потом упита ону што има грабову гранчицу: шта јој је у њедрима, а она јој одговори:

— *Граб*, да *грабе* и мене и тебе и ту што гледа про тебе.

В) ЧАРАЊА И ВРАЧАЊА

(да би се остварила каква жеља)

ДЕВОЈАЧКА

1

(Девојка, умивајући се рапо ујутру, говори):

У

мивам се хладном водом, јарким сунцем, и мога драгог зеницом!

2

(Кад је девојка у башти, отргне струк траве, говорећи):

Куд год ходам, вратић тргам; за мном се свила мота (погледа иза себе), из уста ми бисер капље (погледа преда се); спреда сам вила, отраг сам мама: ја помаших вас свијет: и у путу путника, и у срету сретника, а најбоље свога суђеника! (и духне низа се).

3

(Кад пође у коло, узме се за грану какве воћке! па се окрене на ону страну, где јој је драги, и дрмне граном, говорећи):

Ја дрмнух граном, а грана земљом; земља свим свијетом; сав свијет мојим суђеником: цркао, пукао, док до мене не дошао! (И духне на ону страну, где јој је драги).

4

(Гата се са пауком, који се „затвори у какву шупљу цијев од трске“, зачепљену хлебом са обе стране: да би драги дошао на сан):

„О, ти мало пауче! Ти плетеш мрежу по цијелом свијету, уплети ноћас мога драгога, те ми га бар на сан доведи!“

5

(Пре спавања да би се сазнао суђеник):

„О, Боже, створитељу свијета! Ти си створио свијет и све на свијету, те тако и мога суђеника. Нареди му, господе боже, да ми ноћас дође, да заједно хљеба и сол вечерамо, а сјутра вјенчанице кошуље кројимо. Ако је прео горе, ево му ножа нека расијече. Ако је прео воде, ево му кашике нека се превезе. Ако је прео поља, ево му српа нека раскоси!“

6

(Кад први мрак падне на земљу, — у први акшам — девојка узме нож па га забоде у земљу где капница са стрехе пада, и овако врача):

Не забатам ја овај нож у земљу, него у Мујино срце и цигерицу, и његових седамдесет и седам дамара, осамдесет и осам жглавака (а међутим све јаче упире ножем у земљу) и његових деведесет и девет костију.

(Затим погледа у своју звезду и рекне):

Јалдузлице, по богу сестрице (остави нож), ди ми Мују најдеш, да га снајдеш, ди га стигнеш да га жигнеш; у перчин га удри, срце му изадри, мени га доведи!

(Затим се прихвати за земљу и говори):

Црна земљо, по богу мајко! Ова се басма не примила ни мене, ни тебе, ни башче грађене, ни воћке сађене, ни овце јаловице, ни краве баковице, већ Мује и Мујина срца, и цигерице, и његових седамдесет и седам дамара, осамдесет и осам жглавака и његових деведесет и девет костију! (Сада духне у звезду и без обзира оде кући).

7

Ја посијах саландар, није један већ је два, није два већ је три, није три већ је четири и тако до девет. и на деветом мој драги Петар (или већ како му је име) клечи, од свег срца јечи.

Питала га Марија Анђелија: „Што ти, драги Петре, клечиш, од свег срца јечиш? — Не питај ме Марија Анђелија, имам драгу Јелену (или већ како јој буде име) у златне нити унићена, у сребреном брду убрђена, ја те драге не могу из златних нити изнитити, нит је могу из сребрена брда избрдити!“

Ал' говори Марија Анђелија: „Ако ти те драге Јелене из златних нита не изнитиш, из сребрена брда не избрдиш, — крви ћеш ракати, мозгом ћеш кијати, црви ће те точити, а мрави ће те склопчити!“

Ој ти, вило Загорко, посестримомо моја! Узму своју басмицу, хајде басмице, по богу сестрице, не запињи ни о брдо, ни о камен, ни о шљиву садницу, ни о гљиву кресницу, ни о кућни сјек. Већ ти удри управ у мог драгог Петра главу; у главне жиле, у врат, — у вратне жиле, у руке, — у ручне жиле, у ноге, — у ножне жиле, у срце, — у срчане жиле! Жив бити не мог'о, жив мира не имао, док мени не дош'о и мене не видио, и са мном не саст'о и не проговорио са мном, — танком, високом, бијелом, руменом, најизврснијом, осим свију другу, — ријечјом, помочјом блаженом дјевицом Маријом!

Г) БАЈАЊА

А) ЗА ЉУДЕ

ОД УРОКА

1

С

ан заспао, а урок не заспао; ако и заспао, у сну се разабрао. Два ока два урока; једно водено, друго огњено; узех водено па залих огњено.

Хајте, уроци, по земљици, и по водици, и по зеленој травици!

2

Урок сједи на прагу, урочица под прагом; урок срочи, урочица одрече. Хајте, уроци, уз море, ликом се штапали, вратилом се опасали, не урекли мило и драго, док не пребројили у мору песка, на гори лиска, на земљи травице, на трави капљице, амин!

3

Полетело деветоро урочића: од девет осам, од осам седам, од седам шест, од шест пет, од пет четири, од четири три, од три два, од два један и од један ниједан.

Беж'те, уроци! По ветру сте дошли, по ветру и отишли; без семена сте постали, без семена вас и нестало! Без оца зачети, без мајке рођени, без попа крштени, немате станка до белог данка, нити имате помоћи — до тавне ноћи.

ОД ВЕТРА

1

Ево иде (име бајалице) да избије ветрове валовите, нагазне, натрапне, намерне, водене, плускане, црвене, беле, морасте, жуте, зелене, плавовинасте, црне, розне и кафене. Иди, ветре, у црну гору, под церову кору, где се слава не слави, где невеста не рани, где се ватра не ложи, где се кућа не чисти. Оста (име болесника) лак к'о перо, чист к'о сребро.

2

Иде црвени човек на црвеном коњу и носи црвени нож, да о'сече црвени ветар, и отера га у море, у воду. Иде црвена квочка и води црвене пилиће, црвени им ноћити, црвени кљунићи и однесе их ветар у море, у гору.

ОД ПОДЉУТИ

Н. (име болесника) има грдну рану, цвили и пишти гласом до неба, сузом до земље. Сусрела га мајка божја Богородица. — Што ти (име болесника) цвилиш, пиштиш гласом до неба, сузом до земље? — Како нећу цвилити, пиштати гласом до неба, сузом до земље, кад пођох по песку, убодох се на треску, грдне се ране подљутише, грдне се љутице разљутише. — Али вели мајка божја Богородица: „Лако ћемо ране угасити, с паметном метлицом, с девојачком душицом и кокошињим перцетом.“

ОД НИЦИНЕ

1

У нице три сина има: један слеп, други глув, трећи нем; слеп не види, глув не чује, нем не говори. Устук, ницо одумуцо, ти одуми што си наумила.

2

Што сте изашле вас три?

Родиле се три девојке; једна глува, друга слепа, трећа нема. Докле глува прочула, дотле слепа прогледала, дотле нема не проговорила.

Устук, ницино, мања да си од макова зрна!

3

у ницине родило се дете. Звах кума да га крсти; кум дође, дете се нађе. Начини се дете мање од макоВог зрна. Устук мир, Устук Велимир. Сту (назад) ницина, тера те мрцина. Да изађеш у Дунав, у море, у камен, да више ту не будеш. Левах прст крста нема. Сту ницина, тера те мрцина. Изађи у море, у Дунав, у камен да више ту не будеш.

ОД ЗЛОГА

(Од црног пришта)

1

Изиђи мирни, изиђи добри из кости у месо, из меса у кожу, из коже у длаку, из длаке у нож, с ножа под нож; изиђи па иди преко мора без одмора на пастушасте коње, у кошутин рог; изиђи па иди у калајгору где се ватра не ложи, где девојке косу не чешљају, где невесте хлеб не месе, где петао не пева, где

не лаје, где мачка не мауче. Иди и тамо се скраси, овде места немаш. Пошао Станимир, Санимир и Гинимир. Станимир да етане, Станимир да усане, Гинимир да угине!

2

Устума се, бјеж отолен, зла натруно: у висинске висине, у дубинске дубине, у морске пучине, ђе кокот не поје, ђе крава не риче, ђе во не буче, ђе се бог не моли, ђе се дјеца не крсте. (Трипут).

Бјеж отолен, зла натруно: да те ћерају девет бабица са девет штапчића, девет невјестица са девет куђељица; девет дјетића са девет сјекирица; девет дјевојчица са девет иглица; да те туку, да те бију, да те сијеку, да те боду, — да те нигдје нема. (Опет три пута).

ОД ИЗДАТИ

1

(Баје се ножем црнокорцем)

Ој ти Луко, божја слуго, узми нож црнокоран, па иди уз пут, низ пут; кога сретнеш, убоди га; кога стигнеш, прободи га; па ти иди уз гору, гору крши, гору ломи и по мору песак купи; кад си гору покршио, поломио, и по мору песак покупио, и на мору ћуприју начинио, преко ћуприје прешао, овде места нашао. О издати, мили брате, иди оном ко те прати.

2

Издат комендат! Пошли седамдесет и девет ножића; ви седамдесет и девет, јесте ли га ударили у срце?

Ја сам пошла с једним ножићем и свих ћу вас седамдесет девет да распорим. Ако си водени, у воду да идеш; ако си горени, у гору да идеш! Устук мали и големи!

Ако си водени, с рибом у воду да идеш; ако си горени, у гору. Зубима ћу да те изем, водом ћу да те удавим; Устук, мали и големи! (и онда забоде нож у земљу).

3

Издат комендат! Устрелъниче! прострелъниче! Не севај, не стрељај, не боли; већ иди у гору талелејску, где петао не пева, где овце не блеје, где магаре не риче, где коњ не вришти, где свирке не свирају, где девојке не певају, где коло не игра. Удри јелена у рог а кошуту у стопу. Устук, издат! Устук, издат, Устук издат.

ОД ПАДАВИЦЕ

Болан ми је Петар (или како је име болеснику) а сretoше га анатемници: глава им као сено (велика). очи као сито, зуби као срп, главом га уплашише, очима га испише, зубима га изедоше. Пишти Петар од земље до неба. Зачу га божја мајка, неумитна Богородица, па пита: „Што пиштиш, Петре, од земље до неба?“ — Пиштим, вели јој Петар, сretoше ме анатемњаци, па ми снагу строшише, кости поломише, а крв попише!“ — „Не пишти, Петре, не цвили, — вели му мајка Богородица, — него иди Дони бајалици нека ти душом одуха, нека ти руком омаше, нека ти басмом обаје, нека травом отрује, па ће ти лакнути, и заспаћеш као младо јагње на зеленој трави.“

Петар дође Дони бајалици, а она се овако замоли: „Немитници, недојеници, невенчаници, виле, ветрови, и некама—болести (падајућа болест), вама се молим ја Дона бајалица, изидите из Петрове главе, из мозга, из памети, из косе, чела, веђа, носа, зуба, усница, чељусти, ушију, из гуше, гркљана, рамена, мишица, лакта, чланака, руку, прста, ноката, грбине, крстина, груди, ребара, слабине, из срца, из црне и беле цигерице, из пупка, желуца, црева, бубрега, мехура, бедра, колена, из цеваница, из ногу, из пета, из прста, и ноката, молим се ја вама, анатемници, — устај! уступите, растуриите се, разнесите се, као прах по путевима, као ветар по гори, као сабор из манастира, као пазар из чаршије; усту! — уступите, анатемници!

ОД КОСТОБОЉЕ

(„Поганица“)

Проклета проклетнице, несретна несретнице, излази из роба божијег (име онога ком се баје). Ето отуд пресвете матере Богородице на врану коњу, на златну седлу. У рукама носи бојно копље: Гдје те стигне да те жигне, гдје починеш да погинеш!

Хајде, несретна несретнице, небом те и земљом кумим, у морске ширине, у морске висине, у дубоке дубине: гдје пјевац не пјева, гдје крава не риче, гдје овца не

блеји, гдје коза не вечи, гдје пас не лаје, гдје дијете не плаче, гдје маша не куца, гдје се гусле не чују; хајд у ками, у гору, у воду: ту ти мјеста није!“

ОД НЕСАНИЦЕ

(Кад неко не може да спава, онда му се овако трипут баје):

Дува ветар! Дува ветар! Дува преко високих гора, преко широких поља, преко великих вода! Дува преко родних воћака, преко грозних винограда! Дува преко корених кукуруза, преко танких конопаља, преко кластих јечмова! Преко пшенице белице, преко зелене детелине!... Дува ветар! дува ветар! Дува преко медведа, преко јелена, преко срна, преко куријака, преко лисица, преко зечева! Дува преко коња, преко говеда, преко оваца, преко коза, преко кокоши, преко голубова! Дува преко јаребица, преко препелица, преко кукавица! Преко врана, сврака, чанака, вивака, славуја, врабаца!... Дува ветар! Дува ветар! Дува преко свега и свачега, док не подува нашега Н... сам богдан!

ОД УЈЕДА ЗМИЈЕ

Пољуби змија змију, роком дневи и роком ноћи; роком бога господа. Тебе, змијо, не хвала која лежиш на ржаном колачу, на глогову простирачу, но метни језичак под камичак. Паде мува на међеда, није ништа било, наудила колико чела на брусу, рогобере вечера, уговор постеља; није постеља за злу жену, но за добра човјека. Шака бака, злата краса; поцјеливале се двије змије на глогову коцу и ржаном колачу.

ОД ЗЛИХ ДУША (ВЕШТИЦА)

(Да не би што чељадима и стоци наудиле, говори се увече, на Велике покладе):

Заспао краљ Караулац на Цицено брдо, на метено гувно; чудан санак снио: тридесет јунака преко Спасеника предумреже тоноте, да хватају слепачке.

Оне им се молиле: „Немојте нас хватати, ми ћемо вам платити. — Нећемо вас пуштити, докле не пребројите: на коњу струњу, на пашчету руњу, на пијевцу перје, испод горе лишће; па ћемо вас пуштити: ни ће коза вечи, ни ће овца блечи, те набери зеља, зеља невесиља!

Угљеном солила, пепелом смочила, вратилом се опасала, ужетом се поштапала!

Б) ЗА СТОКУ

ОД УЈЕДА ЗМИЈЕ

О небо небу, о земљо земљу, кумим те Богом и светим Јованом! Не кумим те Богом и светим Јованом због оног доброг човека што добро чини, већ те кумим Богом и светим Јованом оне зле жене што зло чини.

Рог рогу доватио, земља земљу пољубила, Зеку (или како је волу већ име) ништа не било! (Тако се баје пет пута).

Б) СТИХОВАНА КАЗИВАЊА

А) ОДРАСЛИХ

1. УЗ РАЗНА ЗАБАВЉАЊА ДЕЦЕ

1

(Окрећући десну руку детета, да би било дешњак):

отала, мотала свилицу

На ту десну ручицу!

2

(Шашољећи дете руком по глави):

Ова гаша род родила
Све трњине и глогиње,
Деца брала, па покрала.

3

(Узимајући детету прсте десне руке, почињући од палца):

Овај вели: „Ајде, ајде!“
Овај вели: „Куда, куда?“
Овај вели: „Мајци, мајци!“
Овај вели: „Шта ће, шта ће?“
Овај вели: „Сики, сики!“

4

(Детету, кад лази):

Лази, лази, Лазаре,
Те долази до мене,
При'ватај се за мене,
За свилене рукаве,
За свилене мараме,

За клечане кецеље.

2. ТАШУЊАЉКЕ

1

Ташун, ташун, ташана
И свилена марама.
Ко ташуни 'леба да,
Родила му шеница
И винова лозица.

2

Ташун, ташун, танана
И свилена марама,
У марами шећера,
Да ми дете вечера.

3

Тапши, тапши танана
И свилена марама —
Расте гача погача.

3. ЦУПАЉКЕ

1

Хоп, цуп, на калуп,
Четир' баке, један зуб —
И тај један шупаљ!

2

Опа, цупа, танца,
Љуби баба старца,
А девојка момчића
За два за три грошића.

3

Опа, цупа, танана

Што ми ниси казала,
Да мој драги болује,
Да му носим понуде:
Од комарца ребарца,
Од мушице душице,
Једну коцку шећера,
Да мој драги вечера;
У решету ракије,
Да се драги налије.

4

Цуцу, роде па роде,
Ујак бере јагоде.
Јагоде се румене
Кано ружа у мене;
Јагоде су слатке,
Јеле би и патке;
Гле, како су зинуле,
Не би л' коју скинуле!

4. УСПАВАНКЕ

1

Мајка сина у бешици ниша:
„Нини, сине, нини, добро моје.
Мајка тебе под ружом родила,
Ластавица пупак урезала,
А пчелица медом задојила,
Бела вила у свилу повила,
Друга вила бабица ти била!“

2

Мајка сина у ружи родила,
Ружица га на лист дочекала
Ластавица пупак одрезала,
Бела вила у свилу повила,
А челица медом задојила.
Вила му је до три добра дала:
Једно биље, да се не урече,
Друго биље, да ми напредује,
Треће биље, да ми добро слава.
Спавај, спавај, чедо, сине мили!
Уроци ти под ногама били

Као коњу плоче све четири!

3

Мајка Јова у ружи родила,
Ружица га на лист дочекала,
Бела вила у свилу повила,
А пчелица медом задојила,
Ластавица крилом покривала:
Нек је румен к'о ружа румена,
Нек је бео, као бела вила,
Нек је радни к'о чела малена,
Нек је хитар као ластавица!

4

Буна, нина у бешици сина,
Буна, нина, сан те преварио!
Прије тебе него мајку твоју:
Сан у бешу, а несан под бешу!
Твоја беша на мору кована;
Ковале је до три кујунције:
Један кује, други позлађује,
Трећи гради од злата јабуке,
Поткића их ситнијем бисером.

5

Нини, сине, нини добро моје!
Уроци ти по гори ходили,
Траву пасли, с листа воду пили,
Моме сину ништа не удили;
Но удили дрвљу и камењу!
Душмани ти под ногама били,
Ка'но коњу чавли и поткови.

6

Бука, нина (мајка) свога сина:
Спавај, спавај, ја те не дам баји!
Сан у бешу, а несан под бешу,
Несана ти вода однијела,
За велика брда занијела,
Бе' но нема вука ни баука,
Душмани ти под ногама били!

7

Нини, сине, радосна ти мајка!
Мајка те је у жељу родила,
У велику зевку одгојила,
По трипут те на дан повијала:
Из бешике у бијелу свилу,
А из свиле у жежено злато.
Нини, сине, дочеко ти бабо,
Да те ветар седом брадом нixa.

8

Спавај, чедо, родила те мајка,
У горици ће се легу вуци,
Челица те медом задојила,
Б'јела вила злату баба била,
У свилене пелене повила,
Мушкијем те опасала пасом,
Дала тебе капу вучетину,
Вучју капу и од орла крило,
И на капи свакојака биља,
А највише девојачког смиља,
Кад ми будеш момак на женидбу,
Да те нико урећи не може.
Спавај, спавај, сан те преварио,
Прије тебе, него твоју мајку.
Сан у бешу а несан под бешу.
Уроци ти под ногама били,
Моме злату ништа не удили,
Наудили у гори хајдуку.
Уроке ти вода однијела,
Моме чеду здравље донијела,
Донијела здравље и напредак,
Да ми буде здраво и напредно.

9

Баји, буји, моје чедо мало,
Баји, буји, а нарасти нани,
Па ћеш ићи у сватове уји.
Мајка ће ти ујака женити,
И тебе ће у сватове звати
Када стану ујака женити,
На дори ће дивојку просити;
На вранчићу сватове купити,
На зеленку дивојку довести:
Ако дођу коњи играјући,

Весела ће бити нам дивојка;
Ако дођу коњи дримајући,
Невесела биће нам дивојка;
Ујка ће нас липо даривати:
Марамама, танким кошуљама,
А тебе ће зелен-јабукама.

10

Иш, пауне златопере!
Не шетукај, не загучај,
Не шобоћи, не клопоћи!
Спушти твоја златна перја,
А рашири ђузел репа,
Улез' лако у одају:
Крил'ма Јову лада чини,
Да он спава у ладини!

11

Дјете моје, сан те преварио,
Преварио, не заборавио!
Злато моје, сан те преварио,
Прије тебе, него твоју мајку!
Сан у бешу, а несан под бешу!
Насанка ти вода однијела,
За велико брдо занијела,
Гдјено нема вука и баука!

12

Нина, сине, сан те преварио!
Сан у љуљу, уроци под љуљу!
Уроке ти вода однијела,
Мимо твоју љуљу пронијела, —
Анђели ти у помоћи били!

13

Спавај, сине, бог ти добар дао,
Бог ти дао добро а за много!
Спавај, сине, бог ти на помоћи,
На помоћи и дневи и ноћи!
С крстом легло, с анђелом устао,
Анђели ти били на помоћи,
На помоћи и дневи и ноћи!
Крст те чуво до поноћи,
А анђели, сине, од поноћи,

А сам Господ, сине, до вијека,
Спавај, сине, бог ти добар дао!

5. О ЖИВОТИЊАМА

1

Миш посеја проју
По јежеву пољу;
Нарасла је проја
Мишу до колена,
Жаби до рамена.
Миш сазове мобу,
Да му пожње проју,
И закоље мрава —
Дебелога брва!

2

Три су зеца за гувном орала,
Лисица њим плугом управљала,
Брала сије, гавран крилом дрља,
Голуб коси, голубица сноси,
Пућак дије, а пућка се смије,
А спуж гмиже, па на таван диже.

3

Грлица је просо брала,
К њој доходи друго грле:
— „Дај ми, грло, једно зрно!“
— Не дам, грле, ни једнога,
Беше брати а не спати!
Ја сам брала, нисам слала,
По гори се не играла,
У грм главе не верала!

4

Седи маца на препреду,
Једну ногу оточила,
А другом се повалила.
Питала је девојчица:
— Шта је теби, моја мацо?
— Мен' су жене потвориле,
Да сам њима сир изела:

Сир ли би, хлеб ли би,
Моје зубу меко би!“

5

Бере уја јагоде
У шарену мерицу;
Отуд иде лисица,
Па превали мерицу.
Стаде уја плакати.
— Немој, ујо, плакати:
Данас, сутра Видов-дан,
Па ћемо те женити:
Сврака плете чарапе —
Оће' кума да буде;
Врана пере кошуље —
'Оће девер да буде;
Миш препаса кецељу —
'Оће кувар да буде.
Гледи мачак с тавана.
Скочи мачак с тавана.
Па улови кувара.
Шатка — патка играла,
Бела гуска свирала,
Зећ је коло водио,
Ћурак барјак носио.

6

Данас јесте субота,
Е па шта, е па шта!
Сутра јесте недеља,
Јесте да, јесте да!
Женићемо медведа,
Е па шта, е па шта!
Крај голема језера,
Јесте да, јесте да!
Зећ коло водио,
Ију-ју, ију-ју!
Ћуран барјак носио,
Пућ-пурућ, Пућ-пурућ!
Беле гуске играле,
Трапа-трап, трапа-трап!
Кокошка се пела,
На чандији снела.
Чандија се срушила —
И песма се свршила.

7

Драго, дођи амо,
Да се нагледамо
Чуда свакојака:
На ливади врата,
Патка потковата,
Ћурка зауздата,
На лисици вјенци,
На зецу једеци,
На врани ђердани.

8

У Мостару чудан адет кажу:
Патке су им златом потковане,
Гуске су им срмом оковане,
У кокоши четвере минђуше,
У ороза црвене тозлуке,
У лисице ситне плетенице,
А у вука зелена долама,
А у зеца гаће шаренгаће,
Не чудим се вуку ни лисици,
Већ се чудим зецу у гаћама:
Куд се вуче, како их не свуче,
Куд се вере, како не подере!

9

Гргутала грличица
Више млина дреновина.
Питала је млинарица:
Што гргућеш, грличица?
— „Како не бих гргутала,
Кад ме просе за пупавца!
А ја нећу за пупавца,
За пупавца, за губавца,
Већ ја хоћу за голуба,
Који шеће по пшеници,
У жутијех чизмичица,
У модријех димличица.
У голуба три кошуље:
Једну њему, једна жени,
Једна куму венчаноме.

10

Платно жаба бијелила,

На камену седила.
Њој долази рак из воде,
Па је својим брком боде;
Проговара раче-баче:
— Ој, бога ти, жабо-бабо,
Дош'о сам ти кћер просити,
А за мога рака брата.
Можеш ли је одмах дати —
И на племе погледати?
Окрену се жаба-баба,
Па говори раку—баку:
— „Ид' отале, раче-баче,
Не дам теби моје кћери,
Да је водиш раку брату!“
Окрену се рак на пети,
Па говори жаба—тети:
— „Ид' отале, жабедино,
Твоје племе неваљало:
Напред идеш, натраг гледаш,
Самар носиш ко парипче,
А крекећеш ко јариште!
— Твоја ћерка буветина,
Твоја кућа локветина:
Кћер ти нисам ни просио,
Само сам се нашалио?“

11

Кад се жени врабац подунавац,
Запросио сјеницу дјевојку —
Три дин хода преко поља равни,
А четири преко горе црне,
Запросио и испросио је;
Па он купи господу сватове:
Кума — свраку дугачкога репа,
А прикумка — птицу шеврљугу,
Старог свата — из осоја жуњу,
А дјевера — птицу ластавицу.
Здраво свати дошли до дјевојке,
И здрави се натраг повратили;
Кад су били на Косову равном,
Проговара сјеница дјевојка:
— „Тихо јаш'те, господо сватови,
Тихо јаш'те, тихо бесједите;
Долетит' ће кобац аваница,
Одвести ће сјеницу дјевојку!“
Још су они у ријечи били,
Залеће се кобац аваница,

И одведе сјеницу дјевојку,
Сви сватови у трн побјегоше,
Ђувегија у просену сламу,
А кум — сврака наврх трна чучи.

6 РЕЂАЛИЦЕ

1. Грличица грче...

Грличица грче,
Петар коња трче.
Дај ми, Петре, палицу,
Да убијем грлицу,
Да ми грле соли да,
Да ја овну соли дам,
Да ми ован лоја да,
Да ја лој маци дам,
Да ми маца миша да,
Да ја миша жуњи дам,
Да ми жуња перо да,
Да је перо свату дам,
Да ми сват коња да,
Да ја коња попу дам,
Да ми поп књигу да,
Да ја књигу богу дам,
Да ми бог срећу да,
А ја срећу, па у врећу,
Преко прага — па у кућу.

2. Било га, па није

Испаде ми мрвица!
Испаде ми мрвица!
А камо та мрвица?
Изјела је грлица!
А камо та грлица?
Отишла је путем!
А камо тај путак?
Зараста' је травицом!
А камо та травица?
Покосио дугоња!
А камо тај дугоња?
Посјекла га сјекира!
А камо та сјекира?
У ковача за пасом!
А камо тај ковач?

Завуко се у мијех!
А камо тај мијех?
Расточили црви!
А камо ти црви?
Позобала кока!
А камо та кока?
Снијела је јаје!
А камо то јаје?
Изјела су дјеца!

3. Сејање јарице шенице

Ја посејах јарицу шеницу,
За градем, за ладем —
За лугем зеленом;
Навади се мишица с мишићима,
Те ми жито потираще —
Јарицу шеницу,
За градем, за ладем —
За лугем зеленом.
Ја доведо' ласицу с лакчићима,
Да ми тера мишицу с мишићима:
Лас ка миша, миш на жито;
Миш ми жито потираще —
Јарицу шеницу,
За градем, за ладем —
За лугем зеленом.
Ја доведо' мачицу с мачићима,
Да ми тера ласицу с лакчићима:
Мац на ласу, лас на миша, миш на жито;
Миш ми жито потираще —
Јарицу шеницу,
За градем, за ладем —
За лугем зеленом.
Ја доведо' лисицу с ликчићима,
Да ми тера мачицу с мачићима:
Лис на мацу, мац на ласу, лас на миша, миш на жито —
Миш ми жито потираще,
Јарицу шеницу,
За градем, за ладем —
За лугем зеленом.
Ја доведо' кучицу с кучићима,
Да ми тера лисицу с ликчићима:
Куц на лису, лис на мацу, мац на ласу, лас на миша, миш ка жито;
Миш ми жито потираще,
Јарицу шеницу,
За градем, за ладем —
За лугем зеленом.

Ја доведо' вучицу с вучићима,
Да ми тера кучицу с кучићима:
Вуц на куцу, куц на лису, лис на мацу, мац на ласу, лас на миша, миш на жито, —
Миш ми жито потираще,
Јарицу шеницу,
За градем, за ладем —
За лугом зеленом.
Ја доведох мечицу с мечићима,
Да ми тера вучицу с вучићима:
Мец на вуцу, вуц на куцу, куц на лису, лис на мацу, мац на ласу, лас на миша,
миш на жито; —
Миш ми жито потираще,
Јарицу шеницу,
За градем, за ладем —
За лугем зеленом.

4. Неће л' пелин брду расти

Ја посејах пелин траву:

Не хте пелин брду расти.
Ја доведох шуту козу,
Да опасе пелин траву.
Не хте шута пелин пасти,
Не хте пелин брду расти.
Ја доведох мрка вука
Да закоље шуту козу.
Не хте вуче шуту клати,
Не хте шута пелин пасти,
Не хте пелин брду расти.
Ја набавих бојно копље,
Да ми копље вука боде. —
Не хте копље вука бости,
Не хте вуче шуту клати,
Не хте шута пелин пасти,
Не хте пелин брду расти.
Ја наложих живу ватру,
Да изгори бојно копље.
Не хте ватра копље горет',
Не хте копље вука бости,
Не хте вуче шуту клати,
Не хте шута пелин пасти,
Не хте пелин брду расти.
Ја наврнух мутну воду,
Да истули живу ватру.
Не хте вода ватру тулит',
Не хте ватра копље горет',
Не хте копље вука бости,
Не хте вуче шуту клати,

Не хте шута пелин пасти,
Не хте пелин брду расти.
Ја доведох вранца коња,
Да попије мутну воду.
Не хте вранац воду пити,
Не хте вода ватру тулит',
Не хте ватра копље горет',
Не хте копље вука бости,
Не хте вуче шуту клати,
Не хте шута пелин пасти,
Не хте пелин брду расти.
Ја донесох бојно седло,
Да убије вранца коња.
Не хте седло вранца бити,
Не хте вранац воду пити,
Не хте вода ватру тулит',
Не хте ватра копље горет',
Не хте копље вука бости,
Не хте вуче шуту клати,
Не хте шута пелин пасти,
Не хте пелин брду расти.
Ја донесох малог миша,
Да преструже бојно седло.
Не хте миш седло стругат',
Не хте седло вранца бити,
Не хте вранац воду пити,
Не хте вода ватру тулит',
Не хте ватра копље горет',
Не хте копље вука бости,
Не хте вуче шуту клати,
Не хте шута пелин пасти,
Не хте пелин брду расти.
Ја донесох малу мацу,
Да изеде малог миша.
Не хте маца миша јести,
Не хте миш седло стругат',
Не хте седло вранца бити,
Не хте вранац воду пити,
Не хте вода ватру тулит',
Не хте ватра копље горет',
Не хте копље вука бости,
Не хте вуче шуту клати,
Не хте шута пелин пасти,
Не хте пелин брду расти.
Ја отидох у лужину,
Те одсекох супружину;
Удрих мацу по лубину:
Поче маца миша јести,

Поче миш седло стругат',
Поче седло вранца бити,
Поче вранац воду пити,
Поче вода ватру тулит',
Поче ватра копље горет',
Поче копље вука бости,
Поче вуче шуту клати,
Поче шута пелин пасти,
Поче пелин брду расти.

5. Пошла кока на пазар

Пошла кока на пазар,
Укаљала ножицу.
Она иде једном грму:
„Тари, грме, ову ногу!“
— Нећу!
— Причекај се, један грме,
Ја ћу на те козу довест',
Нека тебе коза брсти.
И доведе једну козу:
„Брсти, козо, овај грм!“
— Нећу!
— Причекај се, једна козо,
Ја ћу на те вука довест',
Нека тебе вук изеде.
И доведе једног вука:
„Једи, вуче, ову козу!“
— Нећу!
— Причекај се, један вуче,
Ја ћу на те село довест',
Нека тебе село бије.
И доведе једно село:
„Удри, село, овог вука!“
— Нећу!
— Причекај се, једно село,
Ја ћу на те ватру довест',
Нека тебе ватра пали.
И доведе једну ватру:
„Пали, ватро, ово село!“
— Нећу!
— Причекај се, једна ватро,
Ја ћу на те воду довест',
Нека тебе вода гаси.
И доведе једну воду:
„Гаси, водо, ову ватру!“
— Нећу!
— Причекај се, једна водо,

Ја ћу ка те коња довест',
Нека тебе коњ попије
И доведе једног коња:
„Попиј, коњу, ову воду!“
— Нећу!
— Причекај се, један коњу,
Ја ћу на те седло донет',
Нека тебе седло таре.
И донесе једно седло:
„Тари, седло, овог коња!“
— Нећу!
— Причекај се, једно седло,
Ја ћу на те миша довест',
Нека тебе миш изједе.
И доведе једног миша:
„Једи, мишу, ово седло!“
— Нећу!
— Причекај се, један мишу,
Ја ћу на те мачку довест',
Нека тебе мачка једе.
И доведе једну мачку:
„Једи, мачко, овог миша!“
— Нећу!
— Причекај се, једна мачко,
Ја ћу на те хрта довест',
Нека тебе хрт изједе.
И доведе једног хрта:
„Једи, хрте, ову мачку!“
Стаде хрт мачку јести,
Стаде мачка миша јести,
Стаде миш седло јести,
Стаде седло коња бити,
Стаде коњ воду пити,
Стаде вода ватру гасит',
Стаде ватра село палит',
Стаде село вука бити,
Стаде вук козу јести,
Стаде коза грм брстити,
Стаде грм ногу трти:
Оде кока на пазар.

6. Све једно друго поједе

Ја посијах бјелицу шеницу
Далек' села, близу пута,
Крај луга зелена,
Крај луга зелена;
Наврани се кока с пилићима

Те поједе бјелицу шеницу,
Далек' села, близу пута,
Крај луга зелена,
Крај луга зелена.
Ја посијах бјелицу шеницу
Далек' села, близу пута,
Крај луга зелена,
Крај луга зелена;
Наврани се лија с лисичићим',
Те поједе коку с пилићима,
Кока поједе бјелицу шеницу
Далек' села, близу пута,
Крај луга зелена,
Крај луга зелена.
Ја посијах бјелицу шеницу
Далек' села, близу пута,
Крај луга зелена,
Крај луга зелена;
Наврани се вујо с вучићима.
Те поједе лију с лисичићим',
Лија коку с пилићима,
Кока поједе бјелицу шеницу
Далек' села, близу пута,
Крај луга зелена,
крај луга зелена.
Ја посијах бјелицу шеницу
Далек' села, близу пута,
Крај луга зелена,
Крај луга зелена;
Наврани се медо с медићима,
Те поједе вуја с вучићима,
Вујо лију с лисичићим',
Лија коку с пилићима,
Кока поједе бјелицу шеницу
Далек' села, близу пута,
Крај луга зелена,
Крај луга зелена.
Ја посијах бјелицу шеницу
Далек' села, близу пута,
Крај луга зелена,
Крај луга зелена;
Наврани се рисо с рисићима,
Те поједе меда с медићима,
Медо вуја с вучићима,
Вујо лију с лисичићим',
Лија коку с пилићима,
Кока поједе бјелицу шеницу
Далек' села, близу пута,

Крај луга зелена,
Крај луга зелена.
Ја посијах бјелицу шеницу
Далек' села, близу пута,
Крај луга зелена,
Крај луга зелена;
Наврани се тигро с тигрићима,
Те поједе риса с рисићима,
Рисо меда с медићима,
Медо вуја с вучићима,
Вујо лију с лисичићим',
Лија коку с пилићима,
Кока поједе бјелицу шеницу
Далек' села, близу пута,
Крај луга зелена,
Крај луга зелена.
Ја посијах бјелицу шеницу
Далек' села, близу пута,
Крај луга зелена,
Крај луга зелена;
Наврани се лаво с лавићима,
Те поједе тигра с тигрићима,
Тигро риса с рисићима,
Рисо меда с медићима,
Медо вуја с вучићима,
Вујо лију с лисичићим',
Лија коку с пилићима,
Кока поједе бјелицу шеницу
Далек' села, близу пута,
Крај луга зелена,
Крај луга зелена.

7. Врабац пипац

Ја посијах боб.
Навади се врабац
Пипац у бобац.
Ја одох старцу,
Да ми старац штап да,
Да истерам врапца
Пипца из бобца.
Мени старац рече:
— Ево има три године дана
Како нисам окусио млека.
Ја одох крави,
Да ми храна млека да,
Да ја млека старцу дам,
Да ми старац штап да,

Да истерам врапца
Пипца из бобца.
Крава мени рече:
— Ево има три године дана
Како нисам окусила сена.
Ја одох пласту,
Да ми пласт сена да,
Да ја сена крави дам,
Да ми крава млека да,
Да ја млека старцу дам,
Да ми старац штап да,
Да истерам врапца
Пипца из бобца.
Мени пласт рече:
— Ево има три године дана
Како мене подгризају миши.
Ја одох мачки,
Да ми мачка маче да,
Да ја маче пласту дам,
Да ми пласт сена да,
Да ја сена крави дам,
Да ми крава млека да,
Да ја млека старцу дам,
Да ми старац штап да,
Да истерам врапца
Пипца из бобца.
Мени мачка рече:
— Ево има три године дана
Како нисам окусила сала.
Ја одох браву,
Да ми брав сала да,
Да ја сала мачки дам,
Да ми мачка маче да,
Да ја маче пласту дам,
Да ми пласт сена да,
Да ја сена крави дам,
Да ми крава млека да,
Да ја млека старцу дам,
Да ми старац штап да,
Да истерам врапца
Пипца из бобца.
Мени брав рече:
— Ево има три године дана
Како нисам окусио жира.
Ја одох 'расту,
Да ми 'раст жира да,
Да ја жира браву дам,
Да ми брав сала да,

Да ја сала мачки дам,
Да ми мачка маче да,
Да ја маче пласту дам,
Да ми пласт сена да,
Да ја сена крави дам,
Да ми крава млека да,
Да ја млека старцу дам,
Да ми старац штап да,
Да истерам врапца
Пипца из бобца.
Мени 'раст рече:
— Ево има три године дана
Како нисам окусио кише.
Ја одох облаку,
Да ми облак кише да.
Мени облак кише даде,
Ја кише 'расту дадох,
'Раст мени жира даде,
Ја жира браву дадох,
Брав мени сала даде,
Ја сало мачки дадох,
Мачка мени маче даде,
Ја маче пласту дадох,
Пласт мени сена даде,
Ја сена крави дадох,
Крава мени млека даде,
Ја млека старцу дадох,
Старац мени штап даде,
Те истерах врапца
Пипца из бобца.

8. Куповање од најмањега до највећега

Рано пођох на пазар,
Купих пиле за динар;
Ој ти пиле питето!
Рано пођох на пазар,
Купих коку за динар;
Ој ти коке, кокорајко!
А ти пиле питето!
Рано пођох на пазар,
Купих п'јетла за динар;
Ој ти п'јетле рано дођи,
Тер ми хој, тер ми пој;
А ти коке кокорајко,
А ти пиле питето!
Рано пођох на пазар,
Купих патку за динар:

Ој ти патко, шиго-миго!
А ти п'јетле, рано дођи,
Тер ми хој, тер ми пој;
А ти коке кокорајко!
А ти пиле питето!
Рано пођох на пазар,
Купих гуску за динар:
Ој ти гуско шевељајко!
А ти патко шиго-миго!
А ти п'јетле рано дођи,
Тер ми хој, тер ми пој;
А ти коке кокорајко!
А ти пиле питето!
Рано пођох на пазар,
Купих козу за динар:
Ој ти козо, бриго моја!
А ти гуско шевељајко!
А ти патко шиго-миго!
А ти п'јетле, рано дођи,
Тер ми хој, тер ми пој;
А ти коке кокорајко!
А ти пиле питето!
Рано пођох на пазар,
Купих овцу за динар:
Ој ти овцо, стриго моја!
А ти козо, бриго моја!
А ти гуско шевељајко!
А ти патко шиго-миго!
А ти п'јетле рано дођи,
Тер ми хој, тер ми пој;
А ти коке кокорајко!
А ти пиле питето!
Рано пођох на пазар,
Купих вепра за динар;
Ој ти вепре, рано моја!
А ти овцо, стриго моја!
А ти козо, бриго моја!
А ти гуско шевељајко!
А ти патко шиго-миго!
А ти п'јетле рано дођи,
Тер ми хој, тер ми пој;
А ти коке кокорајко!
А ти пиле питето!
Рано пођох на пазар,
Купих коња за динар;
Ој ти коњу, трко моја!
А ти вепре, рано моја!
А ти овцо, стриго моја!

А ти козо, бриго моја!
А ти гуско шевељајко!
А ти патко шиго-миго!
А ти п'јетле, рано дођи,
Тер ми хој, тер ми пој;
А ти коке кокорајко!
А ти пиле питето!
Рано пођох на пазар,
Купих краву за динар;
Ој ти краво, музо моја!
А ти коњу, трко моја!
А ти вепре, рано моја!
А ти овцо, стриго моја!
А ти козо, бриго моја!
А ти гуско шевељајко!
А ти патко шиго-миго!
А ти п'јетле, рано дођи,
Тер ми хој, тер ми пој;
А ти коке кокорајко!
А ти пиле питето!
Рано пођох на пазар,
Купих вола за динар;
Ој ти воле, кућо моја!
А ти краво, музо моја!
А ти коњу, трко моја!
А ти вепре, рано моја!
А ти овцо, стриго моја!
А ти козо, бриго моја!
А ти гуско шевељајко!
А ти патко шиго-миго!
А ти п'јетле, рано дођи,
Тер ми хој, тер ми пој;
А ти коке кокорајко!
А ти пиле питето!

9. Кад бих дуго живјела

Кад бих год'ну поживјела,
Ја бих коку подранила:
А ти, коке, јаја носи,
А ти, јају, пилу лези,
Пилићи војводићи!
Да бих другу пожив'јела,
Ја бих патку подранила:
О ти, пате, шевер-певер!
А ти, коке, јаја носи,
А ти, јају, пилу лези,
Пилићи војводићи!

Да бих трећу пожив'јела,
Ја бих гуску подранила:
О ти, гусо, шиго-миго!
А ти, патко, шевер-певер,
А ти, коке, јаја носи,
А ти, јају, пилу лези,
Пилићи војводићи!
Да бих јоште жива била,
Ја бих мацу подранила:
О ти, мацо, мау, мау!
А ти, гуско, шиго-миго,
А ти, патко, шевер-певер,
А ти, коке, јаја носи,
А ти, јају, пилу лези,
Пилићи војводићи!
А да бих још пожив'јела,
Ја бих вука подранила:
О ти, вуче, бау, бау!
О ти, мацо, мау, мау,
О ти, гуско, шиго-миго,
А ти, патко, шевер-певер,
А ти, коке, јаја носи,
А ти, јају, пилу лези,
Пилићи војводићи!
А да бих још пожив'јела,
Ја бих овцу подранила:
О ти, овцо, стриго моја,
А ти, вуче, бау, бау,
А ти, мацо, мау, мау,
А ти, гуско, шиго-миго,
А ти, патко, шевер-певер,
А ти, коке, јаја носи,
А ти, јају, пилу лези,
Пилићи војводићи!
А да бих још пожив'јела,
Ја бих козу подранила:
О ти, козо, бриго моја,
А ти, овцо, стриго моја,
А ти, вуче, бау, бау,
А ти, мацо, мау, мау,
А ти, гуско, шиго-миго,
А ти, патко, шевер-певер,
А ти, коке, јаја носи,
А ти, јају, пилу лези,
Пилићи војводићи.
А да бих још пожив'јела,
Ја бих краву подранила:
О ти, краво, музо моја!

А ти, козо, бриго моја,
А ти, овцо, стриго моја,
А ти, вуче, бау, бау,
А ти, мацо, мау, мау,
А ти, гуско, шиго-миго,
А ти, патко, шевер-певер,
А ти, коке, јаја носи,
А ти, јају, пилу лези,
Пилићи војводићи!
А јошт' да бих жива била,
Ја бих вола подранила:
О ти, волу, рано моја!
А ти, краво, музо моја,
А ти, козо, бриго моја,
А ти, овцо, стриго моја,
А ти, вуче, бау, бау,
А ти, мацо, мау, мау,
А ти, гуско, шиго-миго,
А ти, патко, шевер-певер,
А ти, коке, јаја носи,
А ти, јају, пилу лези,
Пилићи војводићи!

10. Мома која мало вечера

Синоћ мома доведена
Мало вечера,
Мало вечера:
Једну тицу препелицу,
Тицу господску,
Тицу господску.
Синоћ мома доведена,
Мало вечера,
Мало вечера:
Двије тице јаребице,
Једну тицу препелицу,
Тицу господску,
Тицу господску.
Синоћ мома доведена,
Мало вечера,
Мало вечера:
Четир' патке, три голуба,
Двије тице јаребице,
Једну тицу препелицу,
Тицу господску,
Тицу господску.
Синоћ мома доведена,
Мало вечера,

Мало вечера:
Шест овнова, пет гусака,
Четир' патке, три голуба,
Двије тице јаребице,
Једну тицу препелицу,
Тицу господску,
Тицу господску.
Синоћ мома доведена,
Мало вечера,
Мало вечера:
Осам волов', седам крава,
Шест овнова, пет гусака,
Четир' патке, три голуба,
Двије тице јаребице,
Једну тицу препелицу,
Тицу господску,
Тицу господску.
Синоћ мома доведена,
Мало вечера,
Мало вечера:
Девет погач', десет сира,
Осам волов', седам крава,
Шест овнова, пет гусака,
Четир' патке, три голуба,
Двије тице јаребице,
Једну тицу препелицу,
Тицу господску,
Тицу господску.

7. ЛАГАРИЈЕ

(Све што не може бити)

1

Заједрила по кршу галија,
Коња игра на море делија,
Пољем бјеже два печена зеца,
Ђерају их два 'рта одрта,
Чекају их два слијепа ловца,
Вино пију два мртва јунака,
Служи вино без руке ђевојка,
Чудне лажи, да је бог убије!

2

Поранио Краљевићу Марко
Прије зоре на петнаест дана,
Па скинуо Шарца са тавана;
Не седла га где се оседлава,
Већ му меће седло по трбуху,
На реп ставља узду и дизгине.

3

Текла Сава по вр' Гребенара;
Вода Лика по вр' Велебита;
Вода Уна по вр' Пљешивице.
Све три су се воде састануле
Испод Сења града бијелога.
Пуче пушка у сред Сења града,
Уби цара у сред Цариграда!
У зло га је мјесто погодило:
Под кољено у срце јуначко;
На ноздрве бубрег изгонило;
Туј погибе, а здрав кући дође;
Старог бабу у гребен'ма нађе;
Стару мати одведоше свати.
Ту какоћу варене кокоши;
А пјевају печени орози.
Играју се печени зецови,
Ђерају их одрти 'ртови.
Чудне лажи... Јао мајко моја!

4

Да вам певам што истина није:
Гуска воду из решета пије,
Крмача се на сламу попела,
А пилићи крмачу сисају.

5

Купус бере ага Асан-ага
У Мостару на сред Сарајева,
Из Беча га момче угледало,
На Биоград пушку наслонио,
Асан-агу добро погодио,
Међу очи под лево кољено,
Мртав паде ага Асан-ага,
Мртав паде, а жив дома дође.
Жалило га до двоје чељади:
Млада мајка и мртва љубовца.
Чудне лажи, да је бог убије!

Поранио Хусеин владика
Пређе зоре на петнаест дана,
На вранчићу коњу бијеломе,
Па ето га мору на планику;
Даде му се нешто погледати:
Морем трче два печена зеца,
Ђерају га два хрта одрта,
А гађа их пушка без кремена,
А нишани човек без очију;
Не погоди два печена зеца,
Но погоди Хусеин владику,
Усред пете у срце јуначко;
Мртав паде, а жив кући дође;
Кад код куће чудо невиђено:
Баба му се у бешици љуља,
Отац му се није ни родио,
За мајку му отишли сватови.

8. РУТАЛИЦЕ

1. МЕСТИМА

Вранићу

Хеј, Вранићу, зар си и ти село?
Брдом куће, а долем бунари
И у њима хладне воде нема!¹

Врчину

Врчин село варошка касаба:
Седам кућа а осам бунара,
Па им опет жене неопране.

Реснику

У Реснику, болан, сукњу носе,
Сукњу носе, а сурутку просе:
Једну козу девет кућа музе,
Још се хвале да се добро хране,

И од сира карауле граде.

Рипњу

Рипањ село, та то ти је варош!
У њему су пашали-девојке:
Саме суде, саме пресуђују,
Свако вече по једна утече!

Поповићу

Поповић је село поносито;
У години три пореза даје:
Један цару, а два Исаилу!²

Бодиграду

Чудна раја села Бодиграда:
Девет кућа једну козу музу,
Још се хвале да се добро хране,
Од млијека протицала р'јека,
Од сурутке млини промиљали,
А од сира куле сазидали,
Од скорупа малтер поправили!

Ужичком вашару (због кише)

Кад се жени Ибар, вода 'ладна,
Он позива кишу у сватове —
А киша му на то одговара:
— „Не могу ти у сватове доћи,
Јер ја морам Ужицу на вашар!“

2. ЛЈУДИМА

Рђавој ткаљи

Нова ткаља, нова натра,
Цака! цака! три дин лакат!

„Правичном“ кадији

У нашега каде
Два тега имаде:

Једним мери мени,
Другим мери теби,
А обадва меће,
Када мери себи!

„Силном“ ловцу

Силан ловац, крај му јаду нема:
На лисицу пушку наслонио,
За пећину главу заклонио;
Кад удари, за много не мари,
Када пуца, њему срце куца,
Кад промаши, мало се уплаши,
Кад убије, од крви се крије!

Аласима (рибарима)

Све се њиве зелене, а аласке црне,
Алас капу накривио, у ме'ану гледи:
Чунови му водом плове, а исполци звече,
Кесеге му коло воде, а гргечи гледе,
Кечиге му њиву ору, а моруне влаче,
Сомови му жито сеју, а јесетре жању,
Лињаци му сламу деле, а штукe му вршу,
Када они све овршу, а аласи једу!

Гољи

Каква му је зелена долама:
Да искрпи, нова би му била,
Да измјери, претегли би конци!

Бескућницима

1

Имам кућу од ивова пружа,
Амбар-тикву пуну кукуруза
И поњаву од стотине љета,
Изгорела на стотину мјеста,
Да с' окрпи, још би нова била!
У подруму три акова вина:
У једноме само паучина,
У другоме само киселина,
У трећему није ништа нема!

2

Изгорила дидина колиба;
Силна јој се штета догодила!
У колиби шанта-квочка била,
Шанта квочка и ћораво пиле,
Крња здила и куса кашика
И дидина нова јапунџија:
Кад је гледаш — ни закрпа нема,
Кад је мириш — конци је притежу!

3

Побратим се побратиму 'вали:
— Имам жита више него лани:
Два кошића — до светог Божића,
Два амбара — до светог Лазара;
Шарка ми се кока опилила,
А риђа се коза окозила;
И жена ми доста вредна била,
Па је доста мрса накупила:
Лулу сира и чибук кајмака —
и камишлук масла бијелога!
Где је среће, ту је и несреће:
Шарку коку поједе лисица;
Жега плану о Илину дану:
Оно ми се покварило мрса!

4

Кад се жени који куће нема,
Цуру проси која среће нема,
Свате купи који посла нема —
Све пандуре и воденичаре;
На њима је дивно одијело:
Све у чоси а голи трбуси,
Два пешака, трећи коња нема;
Кад одоше свати по девојку,
За готову совру заседоше:
Што год треба, то на соври нема!

Б) ДЕЧЈА

1. ЖИВОТИЊАМА

ПУЖУ

(да пусти рокове)

1

усти, пужу, рокове,

Да хватамо волове,
Да оремо долове.

2

Пуж, муж, пусти роге ван,
Да ти кућу не продам
Старом деду за духан!

3

Пуж, муж, пусти баби рокове!
Ако нећеш пустити,
Ја ћу тебе убити,
На зеленој трави
Секиром по глави!

КОШУТИ

Беж', кошуто, стрмо доле,
Ето момка брзонога!
Момак ће те уловити,
Цару ће те поклонити,

Цар ће њега даровати.

2. ПРИРОДНИМ ПОЈАВАМА

СНЕГУ

(кад пада)

Падај падај, снеже,
Нек' се гора слеже,
Нек' зечеви беже,
Јер се ражањ реже.

МАГЛИ

1

Бежи, магло, вихором
И на перо и на рог:
Ето попа за тобом,
Вуче сабљу за собом,
Где те стигне, да те шине,
Где починеш, да погинеш!

2

Бежи, магло с маглићима,
Ето попа с попићима,
Са лесковим прутићима,
Убиће те, смрвиће те!
Турит гуји под камен.

КИШИ

(да пада)

1

Падај, падај, кишице,
Да нам буде пшенице:
Да се деца хране!

2

(да престане)

Престај, престај, кишице,
Мајка ти се мољаше,
На камену стојаше,
Два детета дојаше;
Једном име Ранко,
Другом Превртанко:
Преврну се небо
И постаде ведро
Као чисто сребро!

ДУГИ

(кад се угледа после кише)

Ко не види дугу,
Не вид'ла га мајка
До суђена данка!

3. РАЗНОМ

ВАТРИ

Гори, ватро, горцем,
Ето бабе с коцем!
Гори, ватро, пламеном,
Ето бабе с каменом!

ДИМУ

(да не иде на децу):

Тамо, диме, сака — диме,
Тамо су ти врата
И шарена јајца,
И стругача погача —

И буклија вина!

КОКИЦАМА

(кад се кокају):

Пуцајте ми, кокице,
Као моје песнице,
Од буцака до буцака
И уврх оцака!

4. РАЗБРАЈАЛИЦЕ

(При започињању дечјих игара)

1

Бумбар, делипар,
Сео цар на кантар;
Жарипан пеливан,
Мерили га по вас дан;
Паде па се скљуси,
И рече му: „Ту си!“

2

Једна врана куса
Прелетела Овче поље
И украла Гргу свилу,
И напрела мужу гаће,
И деверу кошуљицу,
И свекрви прегачицу.
Смоква,
Локва,
Дивиња;
Потркушо девојко!

3

Ој Јоване, кордоване,
Сви су коњи копитари,
И орлови соколови;
Соко паде на ливаде,
Са ливаде на тарабе:

Тарабе се поломише,
Турске куће оборише; —
Елем,
Белем
Бербаутан-орашћин!

4

Један, два три,
Побили се фратри
Пред црквени врати:
Један другог туче
И за браду вуче:
Један другом виче;
„Помози ми, стриче!“
— „Како ћу ти помоћи,
Кад и мене туку,
А за браду вуку!“

5

(Кад остану два играча)

Еци, пеци, пец! —
Ја сам мали зец,
Ти си мала препелица —
Еци, пеци, пец!

6

Два се петла побише,
На попово огњиште;
Један вели: „Иш!“
Други: „Да жмуриш!“

5. РУТАЛИЦЕ

(Ономе који се зове Никола)

Николица пеца,
Уловио зеца;
Мајка му се хвали:
„Мој Никола мали!“
(Ономе који је гладан)

Глади муху по трбуху,
Да ти муха питу куха,
Да ти питу маца једе,
Па за пећи да ти преде!
(Ономе који плаче)
Тјера Плачко говеда
И бабину јуницу;
Закла баба јуницу,
Даде Плачки капицу.
Оде Плачко плачућ'
И капицу жваћућ'!

V ГОВОРНИШТВО

ЗДРАВИЦЕ

А) ОЗБИЉНЕ

А) У РАЗНИМ ПРИЛИКАМА

1 ПОЛАЗНИКОВА ЗДРАВИЦА НА БОЖИЋ

„Н
апијам, брате домаћине, у твоје здравље, за твој житак и ужитак,

живот и добро здравље, па у здравље твоји' синова и синовица, унука и омладака, нека вас јаки бог и данашњи Божић много и задуго у свакој срећи придржи. Дичио се с твојим породом као Даница на ведру небу, и китио славом и поносом као гора с Ђурђевданом, а перивој с ружом и босиљем, дабогда! Који год рад радио, ода зла се бранио, нико ти не наудио. Душманину се с пушком у руци, а с оштром ћордом јуначки бранио, а никад капом у руци не умолио, него ти под ногама били као коњу чавли и потковима људи те стимавали, дабогда! Испод твога високога и јакога шљемена износио двадесет и четири сретња шјемена, твојим воловима орао, а твоји синови сијали. Под јарко сунце пред орачима и копачима домаћа шјемена износио а милосном се богу молио, дабогда! Плуго ти широм гонило, а раоник с миром у дубину ронило те ти се окретало источном и западном. Од неба ти росило, а од земље родило; било ти у класу класато, а у бусу бусато, у струку трснато, а у гумну рпато; у амбару много, а у кући хајер и берићет, да дијелиш вољну и невољну, дабогда! Свакога на твоју поштену софру дочекивао, пунану је справљао, пред људ'ма постављао, никад ти у кући не пресушило, а највише себи оставио. Ко гођ ти за софру сједио и благовао, сваки се ситан и довољан дизао говорећи „Ко нас је частио, бог му самоседмо наспорио и да бог прости ко нас гости“, дабогда! Како ови Божић здраво и весело прославио, дабогда и унапријед за много година у бољему бићу а у мањему грију; а сад здрав си ми.“

Одговор домаћинов полазнику (положајнику):

„Здрав, куме Јоване, мој давни и сретњи полазнице. Велики бог и данашњи Божић удијелио, да будеш у добри и сретњи час за моју кућу јутрос дошао, и свака ријеч која је из твојих уста сад истекла, код господа се бога стекла, а не порекла! Боже, дај да те до наше дубоке старости љубимо као крух и вино, један друготога походећи као сретни и честити, никад се не омразили него се милосном богу молили, прибораних се

људи држали, а душу чисту пред богом понијели. И ја не знам даље но нам, боже, дај здравље!“

2 ДОМАЋИНУ

1

Чаша ти пуна, рука ти дуга, срце ти весело, веселио те бог у овај дом, под овај кров. У твојој се кући свака срећа свила. У дому ти се рађала мушка дјечица, у брду ти расла винова лозица, а у пољу класала шеница бјелица. Твоје торове бог напунио са витонгим коњима, вилорогим воловима и виторогим овновима! Овце ти се хиљадиле, краве ти катун промушиле, а пчеле ти небо помрачиле!

2

Сачувâ те бог од зла госта, од трула моста, од пса гарова, од Турчина манова и од кучке која коље мучке.

Ове године дијелио шаком, догодине капом, до друге торбом, до треће врећом, и снахом срећом. Поносио се том срећом као меница са пљевом, као вук са зубима... као лисица с мудринама, као зец с брзинама.

Ко ти зла мислио, зајмио га бог низ потајне лугове да тражи старе дугове; нити дугова наплатио, нити се дома повратио!

3

Чија је ова здравица, помогâ га бог и света Богородица. Сјâле му се ливаде травама, кућа мушкијем главама; дичила се њива сноповима и торови овновима; кукуруз шишаркама, пшеница класовима, коњ седлом, пас мећом, а гост сваком добром срећом.

4

Домаћине, фала, Богородица ти дала, што ти дала, то ти одржала! Бог ти био на помоћи, па те сачува од јада, од града, од тресова, од мрака, дренова кијака!

Ко ти о злу мислио, лонце ти крпио, црњи од лонца, тањи од конца, кроз чибук ти се провлачио, а на лули ноге прекрстио, па му и ту дуго и широко било! Плакао с врећом пред твојом кућом!

Бане домаћине, вазда примицо, никад не одмицо. Примакло се љето, родило ти жито; било ти по дну бусато, по средини трсато, а на врху класато. Били ти класови ка накови, снопови ка попови! Вазда људима дава, који ти за част знали, а за здравље бога молили, а злија ти бог не дао!

5

Здрав, бане, домаћине и банице, кућна домаћице! Дао ви бог синова колико у бога жуђели, снашица — питомијех ружица: да се с њима дикате, ка зец брзином, ка поље ширином, као небо висином.

Сачува те бог, бане, домаћине, од попузљива моста и стидећа госта, и пртене вреће и од сваке напашне среће. Више куће ти стог, на небеса свемогући бог, па дијели народу: некеме шаком, некеме капом, а тебе, бане, домаћине, и шаком и капом и врећом и сваком другом срећом.

Ваши води по шуми шушкали, а злотвори од муке кукали, а ми у здравље и весеље да пијемо, да се веселимо!

3 (ПРИЈЕ ДАН КРСНОГА ИМЕНА)

Здрав си, кућни домаћине, здрав ти свак у кући био како и ови орах. Како ови орах пун био, тако ти пун тор, пун обор, пун род, пуни коши, пуно улиште, пуна кућа, пуне вреће, пуне ћесе и ове остале среће. Како ови орах тврд, онако ти тврдо сљеме и под њиме здраво племе. Да бог да ти вазда овце блејале, козе врчале, волови рикали, а коњи фрускали, челе ројиле, а невјесте младе јунаке родиле. Здрав домаћине био и пријатеље вазда часно гостио!

Б) О КРСНОМ ИМЕНУ

1

Боже помози, боже весели! Писмо у добри час и у бољи час, а овом трећом највишом срећом. Помогао нам Бог и св. Тројица! Да бог да и милост божија, те нас св. Тројица из сваке муке избавила; до воље добавила, а дала нам руку помоћи, па нам не могло нико одмоћи — Здрав си, брате, који си према мени, а у здравље нашег домаћина, живота и доброга здравља! У здравље његове браће и братучеда! У здравље његових синова и синоваца! У здравље његових унука и омладака! У здравље његова кућнога шљемена! У здравље његова житнога сјемена! У здравље његових волова и тежака! У здравље његова у пољу рала! У здравље његова у брду стада! У здравље његове пуне и изобилне ћесе! У здравље његове сваке добре среће! — Да бог да и милост божија; што смо поменули нашега брата домаћина: господин га Бог помогао, а у напредак помакао! Да је његова најпрво глава за дуго жива, а добро мудра: У господу Бога умољена, а у господе удворена: на дивану божијем штимана и прибрана: ко сретнога и богу милога јунака. Да бог да и милост божија, те се браћом хвалио, а синовима и хвалио и ранио; унуцима и омлатцима дичио и китио како Ђурђев дан Спасовијем даном, Спасов дан миром и бехаром и сваким од бога послатим даром. Онако се омлађивале мушке главе у његовом дому, а у великом добру. Што смо му споменули кућно шљеме и житно сјеме: кућно му шљеме било тврдо, темељито, без земана непромјенито; ако му било промјенито, било му сретно и честито! Житно му сјеме било надно и напредно, и милијем господом Богом благословено! — Што смо му

поменули његове волове и његове тежаке: волови му били сретни и честити, а тежаци здраво и весело! Што смо му поменули у пољу рало и у брду стадо: рало му орало дубоко, а стадо му ишло широко, планина се прихватало, цвијетака укидало, своме домаћину сваки хајир и берићет доносило, и од сваklen му здраво долазило! — Што смо му споменули пуну и изобилну ћесу, и његову сваку добру срећу, — бог дао и милост божија; те му вазда у њедрима играла пуна и изобилна ћеса, а у његову дому играла свака добра срећа; ко у сретнога јунака. — Дабогда и милост божија, наш брат домаћин које год изнио сјеме испод свога кућнога шљемена, те десном ногом крочио, а десном руком мануо, бога поменуо; бог га помогао, па му нико наудити не могао. Гдје год му које зрно падало, ондален му се и младило; које му најмилије било, оно му најбоље и родило. Од неба му шкروطило, а од земље му плодило, те му боље родило. На бусу му бусато, на трсу трсато, на класу класато, на гувну много, а у кући споро и берићетно и милијем богом благословено. Да бог да и милост божија; наш брат домаћин, које год госте жудио од светих мјеста: архијереје и владике, попове и калуђере, па кнезове и кметове, браћу договорнике и кумове и пријатеље, господин му их Бог случио. — Што му долазили попови и калуђери, долазили му на писмо и на милостињу, те он њима писмо писао, а они њему свештенически благослов. Да бог да и милост божија, да успребива свештенички благослов на њему и на његовим чедима након њега. — Што му долазили кумови и пријатељи, долазили му на подобну част и поштен глас, ка' и ми данас. Њему дао бог руке пуне, а срце весело, те се стида не застидио, а страшна не препануо, већ свакоме доранио, и даривао части и љубави, ка' и нама данас. Жедна напојио, гладна на'ранио, гола преодио, невјешту пут показао. Ко год му полио мујалику вина, а изио крупицу хљеба, по један берићет у срцу носио, а по пет и девет у његову дому освајало; међу својом га браћом хвалио, а за здравље бога молио; бог му помогао, па му нико наудити не могао. — Што ћемо даље? Да нам бог да здравље! У домаћиново здравље, а и у наша леђа!

2

(ПРИ СЕЧЕЊУ СЛАВСКОГ КОЛАЧА)

Здрав онај јунак који ће 'љебац изломити, совру поновити и браћу разговорити!

Ово је тежачка, јуначка!

Који је тежак врло уранио, воке на'ранио, гвожђе наоштрио, објесио деветера сјемена о левом рамену, а десном руком ма'нуо, па му родило по дрвету, по камену, по црној земљи — за највише на'ранити: и царску, и краљевску, — и тичицу у горици и мравка у земљици!

(Узимајући хлеб — колач):

Помоз', боже, две поле, четири четврти, осам комада, триста и осам добрих часа! Којих часа? — Којег се преблагИ Христос родио — и међ' нана доходио!

Колики је млинац овај 'љебац млио, толики у нашег домаћина сирац био; колика га гонила ријека, толико у нашег домаћина било млијека; колико у њега зрнаца, толико у нашег домаћина било јагањаца!

Душмани му отишли у лугове, наплаћивали дугове; нит дугове наплатили, нит се више 'вамо вратили: у лули сједили, низ чибук ноге опружили! И то им било дуго и широко: нит могли ни на сунце ни на мјесец! Руке им биле од воска, а ноге од лоја: ако пошли на сунце, они се кравили; ако пошли на мјесец, они се смрзавали!

(Сече колач)

Што у десној руци, то браћи повуци; што у лијевој руци, мају туци!

3

Помози, Боже! Сунце на исток а господин Бог на помоћ.

Помози, Боже, весели, Боже, у дом домаћина и његове кумове, и његове пријатеље који су му овдје и друговдје и на све четири стране да би му се вазда купили на пуну сопру (софру), на добру вољу, на поштен глас, на свијетал образ; досад, добро а у напријед боље, а подржи му их, јаки Боже, и овако.

Дај, Боже, нашему бану домаћину хајер и берићет у његовој кући, у његовој муци, у тврду вољу, и брзу коњу, у пуној ћаси и веселој срећи, ћаса му напредовала, а срећа му се вазда веселила. Куд год наш бан домаћин одлазио, од свуда к своме двору долазио; пред двором вољне и невољне находио, вољне у двор уводно да му вино пију, благо благују, бога моле и о свакоме добру зборе; невољнијем пред врата износио. Који зловолно дошђ, од двора му весело пошђ, рукама пунаних а срца весела, путем ходећи, бога молећи и лијепо зборећи: добра господара, добре господарице, добро ти ми је удијелио, удијелио њему господ Бог одсвуда добро а с небеса најбоље!

Дај, Боже, да би наш бан међу браћу и дружину долазио, мјесто му чинили, част му наносили, нека би пријатељ имао гајрета; да би наш брат домаћин у цркву ходио, праведно се Богу молио, да би задужбине дијелио, прилоге остављао што би јак био, све од својега труда, а од божјега дара, а вазда му бог на помоћ био!

Дај, Боже, нашему брату домаћину свега до воље а без невоље: круха, вина, меда, млијека, сребра, злата и свакога добра од тебе, Господине, послата; понајвише здравља јуначкога су чијем би се у младости дичио, у старости хранио, и господара Бога славио и хвалио. А највише, Боже дај му чисту душу на умрли час како му је била и на крштени дан!

Бана домаћина ово крсно име св. Стјепан у здрављу заскочило, а бољему оставило од ове године до године, а од године док буде воља божја а пожудња срца његова. Данашње свете мисе које су се пјевале по пуку и народу кршћанском, да буду од користи и на небу богу од славе и мртвијема душом за спасење а на земљи живијем јунацима на здравље и весеље!

Боже, дај свети дио оному који је на њима био и који није био, Теби се молимо!

А што ћу вам даље? Од Бога вам лијепо здравље!...

4

(ПРИ ПРВОЈ РАКИЈИ)

Добра ракија а боља срећа данас и вазда, да бог да! Ракија радост, ово нам, браћо, била највећа мрзост. Њу пили а вазда се веселили! У чији смо дом, помогао га господ Бог, њега и његове синове и синовце; браћу и рођаке, кумове и пријатеље, ове овђе и све друге који нијесу овђе оне године дошли, а кад догодине дошли, нас здраво нашли, да бог да! Које пријатеље Бог нашему брату домаћину до данас подарио, те му и подржао, а к овима друге, сваке врсне банове кумове и пријатеље, побратиме и браћу Србе придобио, да бог да! Сад да сте ми, браћо, сви здрави и ја с вама.

(При другој чаши)

Писмо првом, а ово ћемо другом, у љубави другој, да бог да! О чем гођ радили, ода зла се бранили. Бога се бојали а душе не огријешили, у цркву одили, православну летурђију служили, живе помињали а мртвијем спомен чинили; четворо поста ришћански препостили; људима се не омразили и спрам њи' свијетла образа носили, да бог да! Душману се никад не умолили ни покорили, но јуначким оружјем вазда бранили и убранили, да бог да! И здраво, браћо, сваки као ја по двије, да нам криво није. (Док напија, свак шути, само се кадикад чује покоји: „Амин, бог те чуо!“)

5

Хвала домаћину, руком делио, а срцем веселио! Бог ти помогô, нико ти ништа не могô! Њива и ливада ти родила а весела чељад по кући ходила! Да ти бог дâ у тору оваца, у кеси новаца, кокоши на бубњишту, дечице на огњишту. Славио, на млађе оставио! Што ми потрошили, Господ навашао. Хај, твоји коњи вриштали, душмани ти пиштали; твоје краве мукале, душмани ти јаукали! Да бог да!

6

Вала и ејвала! Земља дала, да ти помаже господ Бог и свети данашњи год! Дао ти Бог велико стадо и благо и оно што је твом срцу драго: и волове витороге, јаворове јармове, кестенове заворњове, босилкове ђулове, јаке воке и упутне тежаке; те ти орô брда и долове, сијао шеницу бјелицу: у струку ти били струкасти, у класу класати! Класови кô влакови, а снопови кô попови, те ти дио стогове кô царске дворове! На сунцу је вро и на вјетру је вио, те ти насуо амбаре кô царева куле и касаре! Много имао, свакоме дјелио: некое капом, неком шаком, нами, браћо, који овђе сједимо, свом врећом, а тебе ће господ Бог сваком срећом! и још томе сиротињи кувао колаче, да на те не плаче, и у цркву лијепе летурђије, да ти поможе господ Бог и свети Ђурђије и сви свеци, те прогледали слијепци! А и старе бабе, да им не буде цабе: бог им дао добре јарце, козе музенице и лијепе старце.

Ој, мили јуначе и јуначки сине, вала и ејвала! Земља ти дала, помого ти господ Бог и свети данашњи год. Заклонио те сваке муке и душманске руке, ђаволске области,

тијеснога сокака, бијеснога Бошњака, рђава пута и Турчина љута, шупља моста и рђава госта, старог оца и кесе без новца, мале таве, попрдљиве маје, старе бабе која се свађа цабе и онога Пере, који се с њима дере и ђеда који те зло гледа и мисли, боји се великијех протисли.

Заклонио те бог велике планине и лугова, рђавијех другова и онога који се свакоме руга, не боји се ни друга ни људи, — убиле га велике ђуди!

Ој, мили јуначе, вала и ејвала! Земља дала, помогô ти господ Бог и свети данашњи год! Ко ти о злу мислио, о клину висио, ништа не радио ни браздио, оро ни копô, већ иш'о у савске лугове ћерати дугове! Нити изаш'о из лугова нити ишћерао дугова. Ако би по несрећи рупио: тањи од конца, црњи од лонца; кроз камиш се привлачио, у лули ноге прекршћô, зими се смрзô, љети се раскравио! Шуба му до пете: нити је раздрô у цркву ходећи, ни богу се молећи, већ по трњу се верући и срдобољом се... и! Убио га господ Бог стријелом кроз плот!

Вала, мили домаћине, и ејвала! Земља дала, да ти поможе господ Бог и свети данашњи год!

7

(ДОМАЋИН У ЗДРАВЉЕ ПРИЈАТЕЉА)

Фала, брате делибаша! Како ти данас напио, тако бог услишио! Која се данас овђе међу вама рекла, та се у амин код престола божјега стекла, да бог да!

Ти мене, на име све браће наоколо, сад напи у здравље, а вама бог удијелио у здравље и весеље! А ја ћу пити у ваше поштено и јуначко здравље, срећу и напредак, дабогда!

Ви, како дошли у мој дом ове године, дошли и до друге, па за године дуге; ви у мене а ја у вас вазда на сретни глас и на сретно мјесто, ако бог да! Љубили се као крух и вино и миловали као права браћа, а бог свијех нас и у сваки добри час!

За здравље и дути живот свакојега мојега пријатеља и побратима, кума и друга који се овђе намјерио и који није могао приспјети од дуга пута али посла крута, да их поможе бог и Богородица, која може и хоће, ако бог да!

Ко је од моји' пријатеља, кумова и побратима на дому да ради о добру, а ко је на путу, да га бог пропути и здрава своје дому поврати, пукани' рука, без икакови мука, веселе среће а пунане ћесе, да бога да! И куда ћу даље и нам бог дао здравље, и да сте ми сви здрави, и ја с вами!

8

Дај, Боже! овоме дому сложну дружину, ваљане радине, добре господаре.

У биртију не свраћали! На путу не преваљивали! По судовима се не ћерали, а будали опростили! Туђе међе не преорали, туђе муке не жељели! Туђа мука — готово проклетство!

Што има ли то братимски дијелили, од сироте и просјака не заклонили; што кљасту и слијепцу уделили, то бог видио и намножио. — Да бог да!

9

Ево наше шесте и, богме, честе.

Бог је створио небо и земљу а нами дао у главу памет и разум. Па 'ајде, браћо! да речемо да се закунемо: тако нам долибашио апостоле Павле, који нађе часне крсте, и посрами све људе, — и ми о чем гођ радили, ода зла се бранили. Бога се бојали, душе не огријешили, у цркву ходили, српску службу слушали, живе спомињали, мртвијем спомен чинили. Људима се не омразили, а образа не оцрнили. Душманину се помолили.

Наше слуге не сукратили, наше сироте не заборавили, већ се за њих молили да их бог избави — луга простирача и пепела покривача.

Ђе брат још робује, ђе сужањ у тавници тавнује, — по звијезди га познати, ми га не издали, већ „за грм, друже“ — помагали му.

Дај, Боже! да се ослободи сваки сужањ и невољник тавнице проклете и тиранске руке. Да бог да!

В) О ВЕНЧАЊУ

1

Стари свате господине, добре ти сиједе. Кад гођ је од бремена доброћа, све трчи 'чела иа љепоту цвијећа, тако и ја еве тебе те тебе. Ја идох по свијету кâ и чела по цвијету, и тражих нећу ли наћи бољег од тебе, а ја не могах ни ка тебе, а камол' бољег од тебе, ако је менесвако добро код тебе. — Сад да си ми поздравом здрав, каконо бих и сам себе рад! Писмо најпре у добри час, помого бог и добри час! Писмо другу и у бољи час, помого бог и у најбољи час. А ево сад трећом и најбољом срећом, с молбом пресвете мајке Богородице, која стоји ка пријестолу небеском, те се моли богу за прави род ришћански, молитва јој у бога послушна, а ми од бога и Богородице помиловани. Помиловао бог вас род ришћански, а најбоље нас који смо овђе данас. За здравље оба брата домаћина, и нашега и нашега. Веселје им ово сретно и честито било! И за здравље свијех нас који смо се овђе састали у ови поштени дом, а под кућни кров. Била нам срећа на састанку како Ристу и Јовану на уранку па води Јордану. Вазда се састај али и вазда се љубили. И за здравље оба племена, и нашега и нашега. Да бог да да наше и наше племе буде племенито, надалеко гласито, од рода родно, а од бога сретко и честито! Бог и у наше и у наше племе удијелио у свачем срећу и берићет, како у права

и сретка мјеста ришћанска! За здравље нашијех племеника и договорника! Да бог да да буду међу својом браћом и туђом крајином вазда штимани, а у господе ка дивану призвани и прибрани, а од бога помиловани и поњеговани. Нико ме се не молили, но свакоме јуначки одговорили, на дивану језиком из уста, душманину оружјем из рука, оштром сабљом, јаком мишком и добром згодом, а све с помоћу божјом! — И здрав си ми, брате! За здравље нашега кола и поља! Да бог да да нам коло води, а поље роди, поље нам родило вином и пшеницом, наше коло мушком дјечицом, планине урдом и тјеницом, наше зграде и ливаде овсом и купусом, наше стране и главице медом и маслом и сваком живом имовином, од бога благословеном! Наше сестре и невјесте из дома ходиле а коло водиле, по холу се гиздале, свијем колом њи'але, све оглавља бијела, образа свијетла и гласа поштена! У колу веселе биле, играјући скакале, и својему дому ишле играјући и пјевајући, мушка чеда грлећи, у наручју носећи, и на лијеп род ришћански гледајући, за своја чеда бога молећи, богу се умолиле, чеда одгојиле, с оружјем их саставиле, душе им мјеста уфатиле. И опет ти фала, мој бане стари свате, и спаси те Ристе и Богородице.

2

СТАРИ СВАТ ДОМАЋИНУ ДЕВОЈАЧКОГ ДОМА

За дома и домаћина и његове среће и ћесе, за његовог племена и сјемена, стада и рала, живота и доброга здравља! Стадо му у широко, а рало му у дубоко!

За његовога тврдога и високога шљемена, брат домаћин на више подизао, под њим доста чуда и веселја учинио, да бог да и мајка божја!

Испод њега косио плодна сјемена, па ишао на дуге и широке њиве: мануо десном, бог му дао срећом, рекао: „Помози, Боже“. — Бог му дао и помогао! Ријетко га тур'о, често му ницало! У трсу му трсато, у класу му класато; еве му клас од земље отежао од рода земаљскога и благослова божјег!

У гумну му много, у кући му споро! Брат домаћин на своје сјеме ту своје племе дочекивао на лијепу просуру и многе добре и изабране кумове и пријатеље — на част и поштени глас!

Немуште на удјелак, он пружио једном руком, они прихватили са обје! За здравље му молили, лијепе му гласе носили по свијету као пчела по медену цвијету!

Браћа га миловала, чаршија га вјеровала.

Највише му мисао била од пшенице просуру ми правити, а од вина пуне чаше точити, цркви ходити, богу литургију служити, своје крсно име славити, своје пређе спомињати, да га бог спомене у царство небесно!

Шта ћемо даље! Бог нам дао здравље! Здрав си, домаћине. У твоје здравље, све ћемо јунак и бардак!

3

НЕВЕСТИ

'Ајде, Љубица (или већ како јој је име), да ти је срећни пут у твој дом! Са твојом се домовином дичила и поносила!

Бог ти дао сваку срећу, а нарочито ову чест: да родиш синова шест, кћери двије, да ти криво није. Прво кћери, потоњи синови да се кћери прије разудају, да снахе заове не застају: да се два зла у дом не састају.

Од синова један ти био као Петар наш, а други као Радоња ваш (помињући имена најбољих у братству момака и ђевојака). Један ти био као Марко Јошов, а други као Мираш Радованов (опет узима по једнога из рода младе и младожење).

4

МЛАДЕНЦИМА

Срећни женици и младенци, срећни ни (нам) зелени венци! Нека стареју и бељеју кô старе планине, нека цветају кô пролет, нек' вену кô јесен. Како сад у свадба и весеље, тако догодине у крштење и у стрижду!

5

(ПАШТРОВИЋКА „ДОБРА МОЛИТВА“)

1

(Дјевојка, док сватови још сједе за трпезом, клекне на прострте струке насред куће, па пружа од себе руке, на које јој натрпају малијех пушака и ножева колико год држати може, а два засједе (или заставе), узму јој вео с главе, и држећи га раширена изнад ње један од њих говори):

— Помози, Боже, — и намјери се велики добри час! Моја сестрице! Бог ти дао мјесто породе девет синовах и десету кћерцу за милост: два кâ и два засједе; два кâ и два првијенца; два кâ и два дјевера: један добар и поштен, кâ твој отац; а кћерца била добра и поштена као и твоја мајка!

2

(Кад сватови већ устану да пођу, онда опет на кућноме прагу простру струке, и дјевојка клекнувши на њих, отац јој, држећи у рукама букару вина, овако даје „добру молитву“):

Помози, Боже, — и намјери се велики добри час! Ајде с богом, моја кћерце! Из овога дома ижљегла у добри час!, а у други дом уљегла у бољи час! Да бог да, моја кћерце, да ти креши и реуши (тј. расте и напредује) свака твоја работа, како вода о Божићу, а лист и трава о Ђурђеву-дне! И да ти сваки твој брат и пријатељ завиди па добро! И да ти у ови дом повратка више не буде; већ ако гостом кад дођеш!

6

ВОЈВОДИНА ЗДРАВИЦА

(Војвода од дома војводи од сватова)

Фала, друже, десни а у бога сретни, вазда здрав био и у сватове 'одио, С десне стране сидио, весело вино напијао а дружину, како прави сват, јуначио и соколио!

За здравље оба наша стара свата, да бог да вазда били стари сватови, врсни банови, брацки цвјетови а земаљски кметови! Да бог да да здраво до старе старости а у свакој радости буду и при здравој памети и да вазда сједе под косе сиједе, у богату селу а трпези у челу; господа их поштовала и прибирала, крајина им у очи гледала, бешједу им слушала и међу браћом била им послушна а од господа Бога услишана! Помогao их бог и њ'ов род и њ'ов дом и свијех нас који смо овдје данас.

Па за здравље и добри живот домаћинови' пирница и узорница, који гођ се јунак данас овдје десио, свакога бог помогао и у напријед помакао, колико је воља и милост његова, да бог да!

Здрав, барјактару, здрав ми одио, вазда барјак носио; барјак ти трептио, а ти под њим као пеливан летио; здрав ми био, јуначки га вио како би сам хтио и желио!

Првјенче, брате, здрав си ми и ти, мој брате мили, вазда ми први одио и за совром овако јуначку и поштену браћу водио; здраво их дома доводио, а на дому здраво и весело наодио! Здравом ми био као што бих и себи желио! Кад ти дође ова здравица, пригни шједећи и одмакни стојећи: коња уздај а више се у пићу не уздај, но на ноге, соколе, пут крчи а сватове вичи!

7

ЧАУШЕВА ЗДРАВИЦА КУМУ

(Држећи „кумовски хљеб“ — чурек):

„Ево дошô поштени кум — помогô га бог — и донô чуреке печене, буклије наливене. Широкијем путем ишô, а ширијем отишô! Колико му било у ономе бијелом хљебу зрна пшенице, толико му дао бог овнова вилаша, јараца рогаша, вранијех коња и плавијех волова! Изорô своје плаве воке рано ранећи и богу се молећи, орући дуге и широке луке! Родила му шеница бјелица, по дну била бусата, а по врху класата, по сриједи модра а по врху родна! Била му стрњика колик подрашка врљика, снопина колик попина, а зрно колик брдо! Колико му било на ономе хљебу писова, толико му

било синова; а колико му било шара, толико му било снаха, па се с њима поносио као жарко сунце на истоку љетњом врућином, као мјесец зимном вједрином, као јунак на равну пољу а на врану коњу! Златнијем се штитом заштитио, на плећима му ћурак, а на глави калпак. Што ће њему ћурак и калпак? — Кад му треба плоска и наџак: плоску пити и наџаком се бити.

У двору му била два пута. С којег му долазили кумови и пријатељи, с оне му стране било блато до кољена! а с које му стране долазили злотвори и душмани, они пути порастали црнијем трњем, те се по њем шалацале срне и легла се папрад и дивја прасад!

Ко нам био злотвор, убио га господ својом стријелом кроз кост, одлетио на отур као коло, па котур низа санске лугове да покупи дугове. Ни дугова наплатио, ни се амо повратио, већ га срела вода и незгода: оздо Сана а озго Страна, капа му лојава, глава му ћелава! Нити мого доље од Сане, нити горе од Стране, ни у земљу од плоче, ни у небо од драче, већ се попео на један велики храст па уломио врат; низ храст летио, па у камиш улетио и у лули ноге прекрстио — и ту му широко мјесто било!...

Б) ШАЉИВЕ

Коме ћу наздравити, добро ће му бити. 'Ајде, баш, нашем Јову.

Здрав си, Јово, срце соколово! Бог ти дао: шупаљ нос до очију; плодну жену, неплодну стоку, — жена ти се близнила, стока јаловила; у кући ти се рађало женскиње, у тору мушкиње; из тора продав'о, из куће удав'о; синове женио, 'леба желио;

сва ти стока куса била, само ти им'о реп;

све ти кукало, поп ти по кући пев'о;

све ти хукало, а бурета певала;

губио другаре, добивао шамаре;

образ ти био црн, а салаш светао;

жена те миловала прutom, пси те нападали путем.

Е, 'оћу ову чашу попити, макар се нећу опити. Све до малог прста, тако ми часнога крста!

Коме сам год наздравио, добро му је било. Здрав си, Јово, моје десио крило! А и теби, тако ми вере, биће добро преко сваке мере, јер ово је шала, а од шале глава не боли, мој брале.

VI ГОВОРНЕ ИГРЕ

А) БРЗАЛИЦЕ

(ИЗРАЗИ ЗА БРЗ ИЗГОВОР)

— **Г**ра' бијели, гра' жути, гра' жућачић.

— Жуте чизме у чизмеџи-баше.

— Јаворов јарам, јаворова ралица-рало дрво јаворово.

— Ја пасах покрај злокотлокрпове куће, ђе злокотлокрп котле крпи, а злокотлокрповица ручак кува; око њих триста и троје злокотлокрпчади.

— Јеси ли ти то ту? Јеси ли то ту ти? Јеси ли то ти ту? Јеси ли ту ти то? Јеси ли ту то ти?

— Канурах, канурах — и осташе ми две недоканурице.

— Клупко кануре оканурене и неоканурене.

— Клупчићем ћу те, калемчићем ћу те!

— Ко покопа попу боб у петак пред Петровдан?

— Криво рало Лазарево криве лазе разорало.

— Лежи куја жута украј жута пута.

— Лисица и реп, и над реп, и под реп, и на репукитаста, оздол подбјеласта, уз уши уздаста, наћулила уши, оде у кокоши.

— Лула зелењара и крајцара бакрењара.

— Миш уз пушку, миш низ пушку.

— Моја браћо, обвеселисте ли ми се?

— Наврх врочића румена јабука.

- На кантару катран, кантар мери катран.
- На ливади коњ учустечен и растустечен.
- Отуд иде црн трн, да одгризе црном трну црн врх. — Црњ трнче, не одгризе црном трну црн врх.
- Павте, под павтама потпавтак и под потпавтком потпавтак.
- Паса пол проз поток три дни пред Петровдан.
- Петар плете Петру плот су три прута по трипут. — Брзо плети, Петре, плот су три прута по три пут.
- Прође поп кроз прокоп и проведе 'рта под покровцем.
- Прокапа кап кроз поковац те у лонац.
- Прокицошио ми си ли се, сине?
- Проши конац кроз поковац!
- Птрптрпковић птрптрче с птрптрпковићима птрптрпковици.
- Разрасте ли се орашчић у вршчић?
- Разрасхатлеисалисте ли се?
- Рсом срзни, руком врзи, људски рсу!
- Свака сврака скака на два крака.
- Уплетосте ли кајишчиће у опанчиће?
- Црвена крвца из срца врца.
- Црква и пред црквом предцрквац.
- Црн јарац, црн трн, — црн брсти трн.
- Четири чавчића на чунчићу чучећи чијућу.
- Чоканчићем ћеш ме, чоканчићем ћу те!
- Шаш деветерошаш, како се раздеветерошашио!

Б) ЗАГОНЕТКЕ

А) ЗАГОНЕТКЕ-СКРИВАЛИЦЕ

1 — **А** м ти кажем, ам ти не кажем, — само ти се каже? (Ам)

2 — Били у соби Нико и Ништа, па Нико избади Ништа; шта је остало? (Слово „и“)

3 — Грчић говори, ни Грк не зна шта Грчић збори? (Дете које „грче“)

4 — Зец је, а на двије ноге? (Човек с презименом Зец)

5 — Иде поп, за попом пас. Шта је поп псу? (Длака)

6 — Иде сељанка и носи котарицу, у којој је деветнаест јаја; испало једно: Колико је јаја у котарици остало? (Ниједно; „испало је дно“ = данце)

7 — Ишла путем три друга: нико напред, нико натраг, нико у сриједи? (Три Нике, Николе)

8 — Ја се зовем куку и руз, без мене вам куку и леле? (Кукуруз)

9 — Јас ти кажем, јас ти показујем? (Јаз)

10 — Која сен може се руком ухватити и пуна их кола натоварити, па чак и пећ њима наложити? (Јасен)

11 — Ко је лијеп и сваком драг? Ако не погодио, љубио те црни враг? (Љубидраг)

12 — Који је чам низак као трава? (Јечам)

13 — Који се лед никад не смрзне? (Поглед)

14 — Највише дуга има и нико му није позајмио? (Буре)

15 — Нити кажем, нити показујем? (Нити)

16 — Сто и четири? (Четири ноге и сто)

17 — Ти га ја, ти га ти, — ти га не мож' погодити? (Тигањ)

18 — Увече сатера чобанин у тор сто црних оваца, а кад изјутра све бијеле? (Све би јеле, тј. гладне су)

19 — Чиме почиње ноћ, тим се свршава дан; а чим свршава дан, тиме почиње ноћ? (Слово „н“)

20 — Шта је по сриједи у Београду? (Четвртак, тј. после среде)

21 — Шта је презиме? (Јесен, тј. пре зиме)

22 — Шта се налази између неба и земље? (Слово „и“)

23 — Шиче ко гуска, иде ко гуска, а гуска није? (Гусак, гусан)

24 — Што је при теби, а пѧс му је име? (Пѧс, тј. појас)

Б) ПРАВЕ ЗАГОНЕТКЕ

1 (ЧОВЕК)

25 — **Б**исер се моми / низ лишце рони; / знаш ли ми казат' / — што мому

боли? (Сузе)

26 — Град од три спрата: на првом су врата са тридесет и два бијела војника а међ њима црвен капетан; на другом су два прозора, на трећем два огледала, над којима се вије равно поље, а над пољем шумица? (Глава, уста, зуби, језик, нос, очи, чело и коса)

27 — Дању сам лажа, а ноћу истина? (Сан)

28 — Два локвања око пања? (Уши)

29 — Два низа бисера позобаше сав род из села? (Зуби)

30 — Два пута до неба сижу? (Очи)

31 — Две виле из пећине вире? (Очи)

32 — Двије греде пуне бијелих голубова? (Зуби)

33 — Жива земља мртвом господари? (Човек)

34 — Запјева сужањ кад на слободу изађе? (Новорођенче)

35 — Земља земљу копа? (Човек)

36 — Ја се попех на липу / и погледах низ липу, / али вуку владику / бјелоглаву за кику? (Човек вуче овна за вуну)

37 — Ја довека натраг ходим и репове напред водим? (Мутавција, длакар, струнар)

38 — Мала башчица ситним трњем ограђена? (Очи и трепавице)

- 39 — Мање од зрнца, брже од зеца? (Зеница у оку)
- 40 — Мојих је родитеља син, а није ми брат? (Ја)
- 41 — Највише зла чини, нико га не кара? (Језик)
- 42 — На челу ти сједи кад радиш? (Зној)
- 43 — Они прели, они ткали; они ваздан, јадни, голи? (Прсти на руци)
- 44 — Пролеће јато голубова златнијех кљунова, дрвених репова? (Жетелице са срповима)
- 45 — Пружих златну жицу преко белог света, па је савих у орахову љуску? (Очни вид)
- 46 — Сватко га треба, али само једанпут? (Гробар)
- 47 — Сабља без гвожђа, а јунак без кости? (Језик)
- 48 — Татино дијете, мајчино дијете, а ничији син? (Кћи)
- 49 — Ти га имаш, и ја се њим служим? (Име)
- 50 — У јутро иде четвороношке, у подне двоношке, а на вечер трonoшке? (Човек)
- 51 — Умива се, па ипак је увијек црн? (Арапин)
- 52 — У соби теше, а иверје ван пада? (Мисао и говор)
- 53 — Царски је град са седам врата: на двоја улази све лијепо, на двоја звучно, а на једна слатко. Четвора врата су увијек затворена? (Глава, очи, уши, нос и уста)
- 54 — Што си год од кога чуо, ја сам ти казао? (Језик)

2 (ПРЕДМЕТИ)

- 55 — Без коже уђе, с кожом изађе? (Хлеб у пећи)
- 56 — Бијесна куја лежи у 'растовом пању? (Ракија у храстовој бачви)
- 57 — Блесак, па блесак, / и у блеску огањ гори — / и у огњу човјек стоји? (Огледало)

- 58 — Вода га запали, ватра га не спали? (Живи креч)
- 59 — Вода иде кроз воду, а воду не дотиче? (Ракија)
- 60 — Води иде, воде не пије? (Звоно на живинчету)
- 61 — Гвозден кер, пртен реп? (Игла и конац)
- 62 — Где жујка пасе, трава не расте? (Пламен на огњишту)
- 63 — Где нам је вранац лане лежао, и данас му се место познаје? (Ватра и ватриште)
- 64 — Говори без уста и језика? (Перо којим се пише)
- 65 — Голо момче проз гору промаче и изнесе косу у зубима? (Звоно)
- 66 — Гора овуд, гора отуд, међу њима змај лежи? (Чешаљ)
- 67 — Дању клања, ноћу броји звезде? (Ђерам)
- 68 — Два се брата побише, трећега живот родише? (Кремен и огњило)
- 69 — Два се ђеда кроз плотове за бијеле браде вуку? (Гребени за гребенање вуне)
- 70 — Две се владике вуку за кике? (Гребени)
- 71 — Двије козе, један врат, / и тај један прорезат? (Бисаге)
- 72 — Док се мати роди, / син по кући ходи? (Ватра и дим)
- 73 — Дрвена кучка у потоку лаје? (Пратљача за прање рубља)
- 74 — Дрвена мати, жељезна дјеца? (Дрљача и клинци на њој)
- 75 — Друге зове, себе не чује? (Звоно)
- 76 — Дугорепа хала море препливала, крила не сквасила? (Барка)
- 77 — Живо било и живо хранило, а сад живе носи? (Кожна обућа)
- 78 — Жута јарад у море скачу? (Колачићи)
- 79 — Збори без грла, чује без ува, живи без душе? (Гусле)
- 80 — Земљу рије, а жив није? (Раоник)
- 81 — Зијева, а језика не има? (Маказе)

- 82 — Зими госпођа, лети слушкиња? (Пећ)
- 83 — Зими путује, љети хладује? (Саонице)
- 84 — Злаћена прса, сребрне ресе? (Кандило)
- 85 — Зуби гвоздени, срце пртено, а тијело дрвено? (Тестера)
- 86 — Изнутра шупље, извана јамасто? (Напрстак)
- 87 — Има главу и једну ногу? (Клинац)
- 88 — Ја вас носим, а ви мене? (Обућа)
- 89 — Ја чувам благо, а људи мене чувају? (Кључ)
- 90 — Ја сам око без окца и заклопца; без мене је тама по свима собама? (Прозор)
- 91 — Јаше врабац мечку? (Катанац на ковчегу)
- 92 — Један језик све село превело? (Весло)
- 93 — Један прут све поље огради? (Кајиш на нози)
- 94 — Једно грло, а седам гласова? (Свирала)
- 95 — Једно на двоје иде? (Гаће)
- 96 — Коњ без главе, пут без траве? (Лађа)
- 97 — Корице има — нож није; листове има — дрво није? (Књига)
- 98 — Криво дрво земљу држи? (Обралица с крчазима)
- 99 — Лани зец лежѐ и сад му се место познаје? (Ватриште — место где се ложи ватра)
- 100 — Мајка мршави, а дијете дебља? (Преслица и вретено)
- 101 — Мање од ораха, теже од товара? (Жишка, жар)
- 102 — Миш медведа свеза? (Кључ и ковчег)
- 103 — Мртви родише живог? (Огњило, кремен, варница и труд)
- 104 — Највише зна, најмање говори? (Књига)
- 105 — Насред куће змајево гнездо? (Огањ)

- 106 — Не једе а пије? (Сунђер)
- 107 — Ни у соби, ни на пољу? (Прозор)
- 108 — Обрнем га доле — пуно; обрнем га горе — празно? (Капа)
- 109 — Огањ гори, и у огњу човек стоји? (Огледало)
- 110 — Одовуд брег, одонуд брег, а у среди веје снег? (Наћве, сито и брашно)
- 111 — Орлови нокти, бумбара глава, сврачји реп? (Кантар)
- 112 — Пет баба једна за другом око јаме ходе? (Плетеће игле за чарапе)
- 113 — Посијах сјеме без рала, а пожњех без српа? (Писмо — кад се напише и прочита)
- 114 — Посијах црно сјеме по бијелој њиви? (Писање руком по хартији)
- 115 — Путем иду сто кобила: једна плоча спаде, — цео чопор стаде? (Жице пролазећи кроз брдило, кад се на разбоју тка)
- 116 — Сав свијет заођела а себе не могла? (Шиваћа игла)
- 117 — Све има, а говора нема? (Слика)
- 118 — Све по кући изгоре, а кућа оста? (Лула на којој се пуши дуван)
- 119 — Све сам поље позобала, још се нисам назобала? (Коса за кошење траве)
- 120 — Свој дроб ије, своју крв пије? (Свећа — лојана или воштана)
- 121 — Сито цвили, гладно ћути? (Мех у ковачници)
- 122 — Скочи срна иза трна, и где паде, ту остаде? (Варница)
- 123 — Слама изгоре, појата не море? (Лула и дуван)
- 124 — Тијело ми дрвено, а срце ми камено? (Писаљка)
- 125 — Товар носи, а на глави иде? (Клинац у потковици)
- 126 — У кући се само гради? (Пукотине)
- 127 — У наше баке стаклене очице? (Наочаре)
- 128 — У нашега солдата дудук од злата, ко год му приступи, дудук му пољуби? (Крчаг с водом)

- 129 — У огњу гори, огња се не боји? (Котао)
- 130 — Цару на глави сједи, а никад не бесједи? (Круна)
- 131 — Цео дан иде, а никуд не одмиче? (Часовник)
- 132 — Црно бело брише? (Гума за брисање трага писаљке)
- 133 — Четири уха, два трбуха? (Јастук за спавање)
- 134 — Шкљоцну шкљоцкара,
Чу се до цара;
Цар се препаде,
у гору упаде,
За њим царица:
— „Не бој се, царе,
Земља се тресе,
Војске се купи —
Добро ће бити!“ (Разбој за ткање)

3 (ЖИВОТИЊЕ)

- 135 — Бацим га горе — бело; бацим га доле — жуто? (Јаје)
- 136 — Бијела жица, а црна куђеља? (Црна овца кад се музе)
- 137 — Бијела кула без прозора? (Јаје)
- 138 — Везак везе везиља златном жицом по гори? (Свилобуба)
- 139 — Већи ивер од кладе? (Сврака и реп ка њој)
- 140 — Вије кâ вук, иђе кâ вук, коље кâ вук, длака кâ на вуку, а вук није? (Вучица)
- 141 — Виче: „Пођ’-пођох, пођ-пођох!“, а па једном мјесту сједи? (Препелица)
- 142 — Гујина глава, господско рухо, арапске ноге? (Паун)

143 — Два се бора завадише, све се гране потресеше, а четири не могоше? (Кад се два овна роговима потуку, вуна се тресе, а рогови не)

144 — Има очи, — а не види; има уши, — а не чује? (Слеси миш)

145 — Један вечера, двојица свијетле, четворица дворе, а хиљада игра? (Коњ — кад зобље те очима гледа, на ногама стоји, а репом маше)

146 — Маказе имам, — кројач нисам; у води живим, — риба нисам; оклоп имам, — војник нисам? (Рак)

147 — Малено кô маково зрно, а читаву врећу подигне? (Бува)

148 — На по поља сама земља расте? (Кртичњак)

149 — Насред поља лончић ври, а ни воде ни ватре? (Мравињак)

150 — На царевићу без узла кошуља? (Јаје)

151 — Наш војвода воду пије,

А над њим се барјак вије;

Круну има, краљ није,

Сабљу има, војник није;

Оструге има, војник није? (Петао)

152 — Не има руку, а љешњаке бере? (Веверица)

153 — Ни везено, ни решено, свукуд златом нарешено? (Змија)

154 — Ни ранар, ни видар, а свакоме крв пусти? (Комарац)

155 — Озго јаре, оздо јање, спријед шило, остраг виле? (Ластавица)

156 — Оре као орач, црно као ковач? (Кртица)

157 — Пође слат непослат, нађе град незидан, на њем штап неђељат? (Змија)

158 — Преде, а ништа не напреде? (Мачка; — мачак)

159 — Роге вије, коза није,

Самар носи, кљусе није,

Траву пасе, овца није? (Пуж)

160 — Сам лончић у пољу ври? (Мравињак)

161 — Све извезено, руком недо'ватано? (Перје на птицама)

162 — Смо орлова једно јаје снесе? (Груда сира)

163 — Товар носи, — коњ није, иглом боде, — шваља није? (Јеж)

164 — Трчи, трчи трчуљак,

Виси, виси висуљак;

Бога моли трчуљак,

Да опадне висуљак? (Прасе и жир)

165 — У ватри мокро, а у води сухо? (Восак)

166 — У горици висибан у кучине замотан? (Паук)

167 — У зраку бијело, кад на тле падне — жуто? (Јаје)

168 — У нашега вранца триста покроваца? (Перје на ћурану)

169 — У нашега солдата сва кошуља од злата? (Муха златица)

170 — у тамној клијети везе и танку гајту плете? (Пчела)

171 — Целога века преде, а жицу му не видиш? (Мачка; — мачак)

172 — Црна кудеља бијелу жицу даје? (Црна овца и млеко кад се музе)

173 — Црни калуђер црно плашће дене? (Кртица)

174 — Црно ко ковач, а ковач није; земљу оре, орач није? (Кртица)

175 — Шарено је, — змија није; рогато је, — коза није; товар носи, — а коњ није?
(Пуж; — спуж)

4 (БИЉЕ)

176 — Бијела се роди, зелена одрасте, црвена умре? (Трешња)

177 — Вије се као узда, — узда није; канџе има, — мачка није? (Купинова лоза)

178 — Госпа у двору, а коса јој на двору? (Репа)

179 — Двије су горе упоредо расле; која роди, не цвати, која цвати, ке роди?
(Конопља која даје и која не даје семе)

180 — Жуто је, — смиљ није; зелено је, — јед није; црвено је, — крв није? (Дренов
цвет, грање и плод)

181 — Звоно, а не звони? (Цвет у висибаве)

182 — Зелени се као шума, а шума није? (Шумица)

183 — Зелено се роди, бркато узрaste, сакато умре? (Житно класје)

184 — Златни коњи, свилени покровци? (Зрна на неокомишаном кукурузу)

185 — Ја отјерах на воду вола сива, а дотјерах бијела? (Жито у млин, а брашно из
млина)

186 — Један отац има хиљаду синова, па свима купио шешир, а себи не може?
(Храст и жир)

187 — Једна глава, а стотину капа? (Главица купуса)

188 — Коса зелена, а тијело жуто? (Мрква)

189 — Крстише ме, у шуми сам одрасла? (Бадњак)

190 — Кућа од земље, кости црвене, а лишће зелено? (Мрква)

191 — Мање има када метнеш, више бива када узмеш? (Јела)

192 — Најприје бијело, па онда зелено, а најпослије црвено? (Броћ)

193 — Ногама у блату, а главом у злату? (Клас)

194 — Оздо перјаница, озго брада, а у сриједи турска чалма? (Јагода)

195 — Отац у колијевци, а син у сватовима? (Дозрело класје)

196 — Посијах колачиће, порастоше конопци, обрах клупчад? (Лук)

197 — Пуна џамија црнијех Арапа? (Чокот и вино)

198 — Пуна школа ђака, ниоткуда врата? (Лубеница и семенке)

199 — Пун дô људи, свакоме кубура за пасом? (Кукуруз)

200 — Сви синови у капи, отац без капе? (Жир и храст)

201 — Сви царићи у црвену, а сам царе у зелену? (Дрен и дрењине)

202 — Сто орла на једну ногу седе? (Купина)

203 — Уже вола родило? (Тиква на врежи)

204 — У пролеће те одмарам, лети те хладим, с јесени те храним, а зими те грејем? (Дрво)

205 — Црвено, малено, цара од коња скида? (Јагода)

5 (ПРИРОДНЕ ПОЈАВЕ)

206 — Бијеле пчеле на земљи сјеле? (Снежне пахуљице)

207 — Бије те, а не видиш га? (Ветар)

208 — Брат и сестра родише се, вазда скупа путоваше, један другог не виђеше? (Понедељак и недеља)

209 — Водом иде, воду разговара; гором иде, гору разговара? (Одјек)

210 — Гором иде, не шушка, водом иде, не брчка? (Сенка; — хлад)

211 — Да купиш сто годишта, не би крчаг накупио? (Роса)

212 — Живо без душе, чује без уха, збори без грла? (Одјек)

213 — Звијукну баба из Дунава, помете хоџу наврх мукора? (Олуја)

214 — Зуба нема, руку нема, а опет уједа? (Зима)

215 — Иза гора вила граје, / носи вјенац око главе? (Зора)

216 — Ја изиђох на сребрно гувно и ударих у златне свирале, свак' ме чу, а нико не виде? (Ветар)

217 — Ја сам дрво с дванаест грана, свака грана са четири гнезда, свако гнездо са седам птића? (Година дана, са дванаест месеци, сваки месец са по четири недеље, свака недеља са по седам дана)

218 — Једна гуја преко бијела свијета? (Дуга)

219 — Једна гуња, дванаест рукава? (Година и дванаест месеци)

220 — Једно дрво у планини, а на њему дванаест ступова, на сваком ступу по четири гнезда, на сваком гнезду по седам пилића? (Година, месеци, недеље и дани)

221 — Једно момче у собу уђе, а никога не пита? (Ветар)

222 — Кад видиш, онда га не видиш, а кад не видиш, онда га видиш (Мрак)

223 — Коке беле

С неба пале,

Па и врата

Затрпале? (Снег)

224 — Коло води мајка с два сина и једном ћерком. Један синак цвијеће носи, други жито вуче; шћерца винце точи, а мајка воду лијева? (Четири годишња доба: пролеће, лето, јесен и зима)

225 — Крава риче иза Дубровника, теле риче иза Шибеника? (Грмлавина и њен одјек)

226 — Кроз сламу иде а не шушка? (Зрак)

227 — Мајка роди мене, а ја мајку? (Вода и лед)

228 — Мркоња и плавоња по небу се вијаху, па се свијету прете? (Облаци)

229 — Наш бијелоња и мркоња

Јутро, вече боду се:

Јутром надбоде бјелоња,

Увече мркоња,

Те на једно мјесто лијезу,

А мјесто им се не познаје? (Дан и ноћ)

230 — Никад нити га је било, нити ће га бити, а сад је? (Данашњи дан)

231 — Од живота је: отиђе и дође, а живо није? (Одјек)

232 — Од њега живиш, а нити га једеш нити га пијеш? (Ваздух)

233 — Отац у колевци, а син по кући ходи? (Огањ и дим)

234 — Отац је свих ствари: све дочека и преживи? (Време)

235 — Паде бисер у село, село бисер покупи? (Киша)

236 — Послао цар царици и тисовој здјелици дванаест златних јабука: у свакој јабуци по четири кришке, у свакој кришци по седам сјемењака? (Година, месеци, недеље и дани)

237 — Преко бијела свијета једна гуја? (Муња)

238 — Пуно га је поље а не могу њим ни котарицу напунити? (Магла)

239 — Решето је решетало, из решета нешта пало, то све водом постајало? (Лед, град, циганчићи)

240 — Сад га видиш, сад га не видиш? (Магла)

241 — Сваки данак мајка црна бијелога рађа сина? (Ноћ и дан)

242 — Ситније од ђинђуве, а теже од товара? (Искра)

243 — Старац и бака најстарији и најмлађи су ка свијету; старац је бијел и радин, а бака црна и лијена? (Дан и ноћ)

244 — Ти мене вијаш, а ја тебе; нити ти стиже мене, нит' ја тебе? (Жишчица)

245 — Три ето шездесет вранића, дванаест голубића, и пред њима орао гривљаш? (Дан и ноћ)

246 — Уз брдо лети, низ брдо не може? (Дан и ноћ)

247 — Цар посла царици 12 јабука, у свакој по 4 цвијета? (Дванаест месеци и у сваком по четири недеље)

248 — Чујеш га, а не видиш га? (Ветар)

249 — Бијеле пчеле, на тло сјеле; огањ паде, њих нестане? (Снег и сунце)

6. НЕБЕСКА ТЕЛА

250 — Бијели коњ све поље прелети, копито не поквари? (Месец)

251 — Види се, а не да се резати? (Сенка)

252 — Во бијелоња лежи међу хиљаду оваца? (Месец)

253 — Из долине излази, за брдо залази? (Сунце)

254 — Изиђе вила иза церовика и просу сто грана из златног ручника? (Сунце на изгреву иза брда)

255 — Једно момче у собу уђе, а никога не пита? (Сунце)

256 — Не једу га, а једе се често, чим промени место? (Месец)

257 — О делијо, делијо,

Куд си сву ноћ ходио?

— Сâм сам хитро летио,

По свијета тјешо? (Сунце)

258 — Оца нема, мајке нема, а свако јутро се рађа? (Сунце)

259 — Пола хлеба на планини стоји? (Полумесец)

260 — Поље немерено, овце небројене, међу њима чобан рогоња (Небо, звезде и месец)

261 — Пуна таваница огњених свјетлица? (Звезде)

262 — Пуна тепсија златних колачића? (Звезде)

263 — Пуно решето љешника, а међу њима ора'? (Звезде и месец)

264 — Путник је долазио из бијела свијета: нити хода, нити лети; нити једе, нити пије; не говори, а не чује се? (Сунце)

265 — Ријез сланине преко све планине? (Небо)

266 — Све поље чавлима поковано? (Небо и звезде)

267 — Сви се радују Ђурђеву дну, само се њих седам не радују? (Влашићи — звездана плејада)

268 — Сивац море прескочи. ни копита не укваси? (Месец)

269 — Увече златно просо просу, а ујутру све покупи? (Звезде)

270 — У ноћи свијетао, а у дне таман? (Месец)

271 — Цијелу ноћ број, а не можеш избројати? (Звезде)

В) ЗАГОНЕТКЕ-ПИТАЛИЦЕ

1

Б

272 — **Б**ез чега не може млинар млети? (Без лупњаवे)

273 — Где чизмар почне најпре чизму да шије? (На колену)

274 — Зашто људи виноград копају? (Јер га не могу орати)

275 — Зашто људе вешају? (За врат)

276 — Зашто човек иде? (Што не може да лети)

277 — Зашто човек има два уха а један језик? (Да више чује а мање говори)

278 — Кад је будала паметна? (Кад ћути)

279 — Кад слепац види, а хроми ходи? (Кад слепац хрома носи)

280 — Кад човеку нису потребна оба ока? (Кад нишани, — јер тада на једно око зажмури)

281 — Ко више види: човек с једним оком или човек са два ока? (Човек с једним оком, јер у онога другог види два ока, док човек с два ока види у њега једно)

282 — Ко живи од ветра? (Човек који има ветрењачу)

283 — Ко има шест ногу, а иде само на четири? (Коњаник)

284 — Која коса никад више не расте? (Коса која се одсече)

285 — Колико има човјека на свијету? (Само четири, — јер преко тога броја каже се људи)

286 — Ко ме је пета за ногом? (Ником — јер је на нози)

287 — Ко у цветњаку најбоље осећа мирис? (Нос)

- 288 — Куда иде дете кад наврши четврту годину? (Иде у пету годину)
- 289 — На шта човек ујутру устаје? (На ноге)
- 290 — У којој води нема песка? (У сузи)
- 291 — Шта би највише волео ћорав човек? (Да има и друго око)
- 292 — Шта звонар мора да чини ако хоће да звони? (Да вуче за уши)
- 293 — Шта је најбрже ка свету? (Мисао)
- 294 — Шта је најскупље на овоме свету? (Част — образ)
- 295 — Шта је најцрње на свету? (Срамота)
- 296 — Шта је на левој, а шта на десној руци? (Прсти са ноктима)
- 297 — Шта је на свету и најбоље и најгоре? (Људски језик)
- 298 — Шта је природа створила пред лицем целог света? (Нос)
- 299 — Шта мисли звонар кад звони? (Кад ће престати)
- 300 — Шта не може иструнути? (Име)
- 301 — Шта не може ни један човек о себи казати? (Да је умро)
- 302 — Шта није још нико на свету заборавио? (Да умре)
- 303 — Шта човека ћелавим чини? (Коса)
- 304 — Што баш онда опада када расте? (Човеков живот)
- 305 — Што ми имамо, а бог не има? (Себи равна)
- 306 — Што раде сви људи заједно? (Дишу)
- 307 — Што све људе једнаке чини? (Смрт)

2

- 308 — Где је вино најбоље? (На језику)
- 309 — Где се вода најскупље продаје? (У апотеци)
- 310 — Где се коњ с овцама разговара? (На гуслама)

- 311 — Где се све херцеговачке вреће скупљају? (При врху)
- 312 — Зашто се куће граде? (Јер неће да расту)
- 313 — Из какве је чаше најбоље пити? (Из пуне)
- 314 — Кад је црна капа бела? (Када на њу пада снег)
- 315 — Каква песка у мору највише има? (Мокра)
- 316 — Ко бије а руку нема? (Сат)
- 317 — Кога ударају највише по глави? (Ексер)
- 318 — Ко жељезо једе? (Рђа)
- 319 — Ко има прсте без ноката? (Рукавица)
- 320 — Која је батина најтежа? (Просјачка)
- 321 — Која кућа нема ни комшија ни улице, а пуна је света? (Лађа на мору)
- 322 — Која свећа више гори: воштана или лојана? (Ни једна више, већ обе ниже)
- 323 — Која су крила без перја? (Прозорска)
- 324 — Које брдо може да прескочи сваки човек? (Оно из разбоја за ткање)
- 325 — Ко је викао, да га је сав свет чуо? (Магарац у Нојевој барци)
- 326 — Који коњи не једу ни зоби ни сена? (Дрвени)
- 327 — Који кривац сече ноге свима правима? (Срп)
- 328 — Који пет'о нема кресте? (Онај на пушци — пиштољу)
- 329 — Ко казује много прича, а нема ни грла ни језика? (Књига)
- 330 — Ко ме је памет у репу? (Кантару)
- 331 — Ко на купање иде, а трбух код куће оставља? (Јастук, јер остави навлаку)
- 332 — Ко пролази онуда куда нико никад није прошао? (Сврдло)
- 333 — Ко се по смрти весели? (Кожа од гајда)
- 334 — Ко увек иде а с места се не миче? (Часовник)

- 335 — У кога су прсти без ноката? (У рукавице)
- 336 — У шта се ексер најпрво удари кад се кућа гради? (У главу)
- 337 — Чеге има највише у брду? (Жица у разбоју за ткање)
- 338 — Чим је торањ покривен? (Ничим — да је покривен, не би се ни видео)
- 339 — Шта бива мање кад додајеш, а веће кад одузимаш? (Јама)
- 340 — Шта дише без душе? (Мех — мешина)
- 341 — Шта је најбоље на свету? (Дан)
- 342 — Шта је најбрже на свету? (Ум)
- 343 — Шта је најслађе на свету? (Сан)
- 344 — Шта капу на глави држи? (Конци)
- 345 — Шта на ватри гори, а ватра га се не дотиче? (Вода кад ври у суду)
- 346 — Шта на глави светом иде? (Клинац у потковици)
- 347 — Шта на зиду без ексера виси? (Паучина)
- 348 — Шта на очи свира? (Двојнице, — свирала са два писка)
- 349 — Шта није ни у кући ни на пољу? (Кућни праг)
- 350 — Шта по ноћи цвати, а по дану вене? (Свећа)
- 351 — Шта се водом пали? (Креч)
- 352 — Шта се пече, а не може се испећи? (Црепуља)
- 353 — Шта стоји у цркви на глави? (Ексер на обући)
- 354 — Шта треба једној доброј чизми? (Друга чизма)
- 355 — Што ваздан гори, а никад не изгори? (Огњиште)
- 356 — Што је од дрвета и од коже, а длакама говори? (Гусле)
- 357 — Што увек иде, а с места се не миче? (Часовник)
- 358 — Што уме свакога саветовати, а ни зборити не уме? (Књига)

3

- 359 — Где је зец најсигурнији? (На ражњу)
- 360 — Где у вола има највише мяса? (Под кожом)
- 361 — Зашта се коњ води на појило? (За улар)
- 362 — Зашто во лежи? (Што не може да седи)
- 363 — Зашто кокош кљује? (Зато што не може да лиже)
- 364 — Зашто ловац зеца тражи? (Зато што не зна где је)
- 365 — Зашто се 'ватају зечеви? (За уши)
- 366 — Зашто се веже во? (Да не оде)
- 367 — Зашто се риба струже? (Јер нема перја да се чупа)
- 368 — Кад је за коње мраз? (Кад и за кобиле)
- 369 — Кад је крава најтежа? (Кад вам на ногу стане)
- 370 — Кад крмача има највише памети? (Кад је супрасна)
- 371 — Кад су мале рибе добре? (Кад нема великих)
- 372 — Како јаје носи кокош? (Бело)
- 373 — Ко без конца преде? (Мачак; — мачка)
- 374 — Ко вазда кука, а невоља му није? (Кукавица)
- 375 — Која је риба најбоља? (Печена)
- 376 — Која је риба најмања? (Којој је реп најближе врату)
- 377 — Ко је мачки најсличнији? (Мачак)
- 378 — Које су животиње после смрти црвене? (Ракови)
- 379 — Ко је увек сам у својој кући? (Пуж, спуж)
- 380 — Који довед натраг ходи, а зло му се не догоди? (Рак)

381 — Који коњ види напред као и натраг? (Слеп)

382 — Ко самом себи кућу направи и само себе у њу затвори? (Свилобуба)

383 — Ко своје маказе не оштри? (Рак)

384 — Колико ексера треба добро поткован коњ? (Ни једнога, пошто је већ добро поткован)

385 — Колико корака направи врабац за један дан? (Ни једнога, јер не корача, него скаче)

386 — На којој страни има пас више длака? (На коју репом крене)

387 — Чији се траг познаје, а по земљи не иде? (Онај од кртице)

388 — Шта мање веће премеће? (Мрав зрно)

389 — Шта ради петао кад скочи на плот? (Држи се да не падне)

390 — Шта ради рода кад стоји на једној нози? (Другу дигне у вис)

391 — Шта се по смрти весели? (Кожа од гајда)

392 — Шта целог века преде, а жицу му не видиш? (Мачка, мачак)

393 — Шта чине дванаест гусака на леду? (Туце)

394 — Што без кости воду преплива? (Пијавица)

395 — Што без ногу бежи, а без руку граби? (Риба)

396 — Што во лежи? (Јер не може да седи)

397 — Што живо роди мртво, а мртво живо? (Кокош јаје, а јаје пиле)

398 — Што зец бежи у луг? (Што луг неће за њим)

399 — Што зец има колико и длака? (Крајеви од длаке)

400 — Што на репу зубљу носи? (Свитац)

401 — Што се у води на ноге хвата? (Пијавица)

402 — Где се коси сено? (Сено се не коси, него трава)

- 403 — Зашто су створени кромпири? (Да би и сиротиња имала кога да гули)
- 404 — Каквог дрвећа има највише у шуми? (Крива)
- 405 — Који звончић не има гласа? (Онај у купуса)
- 406 — У ком царству репу сеју? (Репа се не сеје, него семе од репе)
- 407 — Чему налачи пола тикве? (Другој половини)
- 408 — Шта је хладно, а жеже? (Коприва)
- 409 — Шта на овом свету цвета, а на оном роди? (Кромпир)
- 410 — Шта прође кроз сламку а не шушну? (Жито кад расте)
- 411 — Што има капицу, а није купљена? (Жир)
- 412 — Што у женским рукама име губи? (Јан)

5

- 413 — Кад је вода тврда? (Кад се смрзне)
- 414 — Ко иде на таван без лестава? (Дим)
- 415 — Која ватра не пече? (Угашена)
- 416 — Које је море најшире и најплиће? (Роса)
- 417 — Ко кроз затворен прозор уђе у собу? (Светлост)
- 418 — Ко све језике на свету зна? (Одјек)
- 419 — Ко увече има последњу реч? (Одјек)
- 420 — Од чега нема сенке? (Од воде)
- 421 — Шта гору ломи без руку, а лишће једе без зуба? (Олуја)
- 422 — Шта може по зиду трчати? (Сенка)
- 423 — Шта не може вода однети? (Сенку)
- 424 — Шта не може сунце под ведрим небом обасјати? (Сенку)
- 425 — Шта преко сламе иде а не шушка? (Сенка)

- 426 — Шта прође кроз трње а не огребе се? (Зрак)
- 427 — Шта путује без ногу? (Вода)
- 428 — Шта се чује а не види? (Ветар)
- 429 — Што дође кући без шушка? (Дим, магла, облак, пара)
- 430 — Што је мање од макова зрна, а теже је од товара соли? (Варница)
- 431 — Што сву росу попије, а сав снег поједе и облак развије? (Сунце)

VII ПРИКАЗИВАЊА

(ИГРА И ГЛУМА)

I ИГРА

ИГРА С ПРСТИМА ДЕЧЈЕ РУКЕ

(Да би се детету заварала глад)

О

во вели (показујући палац на руци) био бабо, па отишао у чаршију

(одвојивши при томе палац од осталих прстију). А ово су (остали прсти) били, вели, његови синови. Овај први (кажипут) — вели — огладнео, па рек'о браћи: „Хајде да ручамо!“ Овај други (велики прст) рекао: „Немојте, него да чекамо! Трећи рекао: „А што да чекамо?“ А овај четврти, љутица, цикнуо: „Ако чек'о, не пораст'о!“

И зато није ни порастô, већ остао колики је и био. А ова двојица (први и трећи прст) порасли мало више, јер нису толико увредили баба. А највише порастао овај у среди што је рекао: да чекамо.

ВОЈВОДА И ДВА УЛАКА

О

даберу се тројица од играча који лепо певају. Један од њих буде војвода, а друга двојица улаци. Остала деца поређају се у један ред.

Војвода и улаци удаље се од остале деце за двадесет до тридесет корака. Војвода се окрене улацима и почне певати:

Ид'те, ид'те, два улака,
Два улака, два јунака,
Доведите лепу Мицу (или како било име)
И уз Мицу кондир вина,
И огледало, и огледало!

Улаци се поклоне војводи, па иду полако ка реду деце и кад се приближе поклоне се и почну певати истим гласом:

Послао нас наш војвода,
Да нам дате лепу Мицу,
И уз Мицу кондир вина,
И огледало, и огледало!

Из реда деце изађе крајње дете и приђе улацима. Ред деце пева истим гласом:

Ид'те, ид'те, два улака,
Два улака, два јунака,
Одведите лепу Мицу
И уз Мицу кондир вина,

И огледало, и огледало!

Улази се поклоне, окрену се, и пођу с Мицом војводи, певајући:

Радуј нам се, наш војвода,

Водимо ти лепу Мицу,

И уз Мицу кондир вина

И огледало, и огледало!

Кад стигну војводи, поклоне му се, и предаду му играча којег су довели. Игра се продужава све дотле док се не одведу сви играчи.

РАСЦВЕТА СЕ ЖУТИ ДРЕНАК...

О

ву игру играју само девојке, и то на тај начин што стану две и две

окренуте лицем једна према другој: оне које стоје у пољу, представљају „дренак“, а оне које су унутра, представљају „пчеле“.

У таквом поретку „две и две“ певају:

Расцвета се жути дренак,

Више сада винограда;

То дознале брзе пчеле,

Те су дренку долетеле,

На цвеће му одмах пале

И медак му посисале,

Па одатле одлетеле!

Кад отпевају и последњи стих, онда једна другу пољубе као да сишу мед; затим се промене и отидну на суседно место, па опет наставе игру и певање.

ЖЕТЕЛАЧКА ИГРА

етеоци — момци и девојке — када дожњу класје, сви се искупе око

једног момка, који узме „онолико сламки у пола, колико има жетелаца (да свакоме по један крај може допасти), па све те сламке стисне руком преко сриједе; а жетеоци стану око њега, и „ухвативши се“ свако по за један крај од сламке — (пјевају):

Да с' ватамо танке сламке, танке, танане,

Да гледамо ко ће с киме да се љубимо!

'Ватајте се танке сламке, танке, танане,

Да гледамо ко ће коме у срећи пасти,

Коме старо, коме младо, ком' што срећа дâ!

Било старо, било младо, љубићу га ја.

Ко се неће пољубити, убио га бог!

Убила га света Петка Параскевија!

Пуштајте се, беле руке, не држите се!

Ко се с киме у'ватио — да се љубимо!

У том тренутку момак који је дотле држао сламке, док се ово певало, пушти их из своје руке — и сада се љуби свако с оним који се држи за други крај сламке коју је он ухватио.

ОВАКО СЕ БИБЕР СИЈЕ...

руштво се подели ка две групе тако да мушки дођу с једне, а женски с друге стране. Кад свжи играчи поседају, игру започиње једна женска и једно мушко, а сви остали играчи у њој суделују.

ЖЕНСКЕ: Овако се бибер сије, овако, овако! (Чине покрете рукама као кад се сеје жито).

МУШКИ: Није тако већ овако, овако, овако! (Почну сви мицати обема ногама, навише и наниже, као да се бибер њима сеје).

ЖЕНСКЕ: Овако се бибер копа, овако, овако! (Чине покрете рукама као кад се окопава кукуруз).

МУШКИ: Није тако, већ овако, овако! (Исплазе сви језике те њима мичу).

ЖЕНСКЕ: Овако се бибер жање, овако, овако! (Чине покрете рукама као кад се жње пшеница).

МУШКИ: Није тако, већ овако, овако, овако! (Машу сви убрусима по долини).

ЖЕНСКЕ: Овако се бибер меље, овако, овако! (Чине покрете рукама као кад се меље кава).

МУШКИ: Није тако, већ овако, овако! (Врте сви главама).

ЖЕНСКЕ: Овако се бибер сипље, овако, овако! (Чине покрете као да посипају јело бибером са два прста свуд унаоколо).

МУШКИ: Није тако, већ овако, овако, овако! (Посипају пуним прегршима као да је пред њима ваган јестива).

ПАУН И КОЛО

(Играчи и играчице ухвате се у шупље коло, а једно од њих — које се зове „паун“ — постави се у његовој средини. Тада сви, сем „пауна“, отпочну да певају, док за то време „паун“ чини оне радње што се у песми казују):

Коло (пева):

Паун пасе, трава расте —

Паун мој, паун мој!

(Припев који се понавља иза сваког стиха).

Паун:

(Маше се рукама за траву — као да је чупа).

Коло:

Пауна нам ноге боле —

Паун:

(Ухвати се руком за главу — као да га боли).

Коло:

Пауна нам леђа боле —

Паун:

(Превија се као да га леђа боле).

Коло:

Паун нам се тимарује —

Паун:

(Прстима прихвата за своје хаљине — као да их од нешта чисти, и оно баца на земљу).

Коло:

Паун трепти, да полети

Паун:

(Дигне руке и њима чини — као птица летећи крилима).

Коло:

На чије ће дворе пасти?

Чију л' љубу обљубити?

Паун:

(Тада поскочи: загрли у колу кога хоће и пољуби се с њиме, па се онда он ухвати у коло, а оно друго остане „паун“).

КОШНИЦЕ

С

ви..., осим једнога метнувши дланове на образе, као кад се ко умива, и у

једној гомили клекнувши на колена, посагибају се до земље тако да им руке с образима стоје на земљи.

Они се зову *кошнице*, и сви тихим гласом изговарају неки „Зу, зу, зу!“, а неки „Бу, бу, бу!“, неки пак: „Ру, ру, ру!“ тако да се чини да челе зује.

Само један од њих зове се *газда* и он се учини да је дремован и готово заспао, а понекад и захрче.

Онај пак који није никако ни легао, узме два дрвета у руке, па, оштрећи њих једно о друго, као нож о нож, обилази око кошница.

Газда (као кроза сан пита):

— Ко то туда тапа?

— Ја, куме, ја — (одговара онај).

— Не укради 'чела мојих! — (наставља газда).

— Нећу, куме, не дао бог!

(А чим то изговори он дрмне, за појас руком, или оним дрвећем коју „кошницу“, која се одмах дигне, и иде онамо куд јој он каже, обично где у заклонак).

Газда (опет пита...) и води се као горе исти разговор, а све једну по једну „кошницу“ придиже и упућује у заклонак. Тако их све дигне. Сад се полагамо и он сам извуче за њима.

Газда (пита још неколико пута, па, не чујући одговора, као заспи, али се брже пробуди. Чим види да нема 'чела, скочи и стане кукати, и штокати за 'челама, срдећи се сам на се што се није разбудио да види ко оно обилази око 'чела. Пође да тражи челе.

Докле он врља онамо овамо, дотле онај код „кошница“, које стоје онако као и први пут и зује, седи и меси од блата колачиће, или чупка траву или друго што божем спрема себи за ручак. И то једе, ако се може јести, а ако су колачићи од земље, он их само приноси к устима, па их баца за се а вилицама мљеска.

У том ће *газда* наићи и срдито повикати:

— Ђ, куме, зар ти баш покраде моје „кошнице“?

— Нисам, куме, не дао бог!

— Како ниси, кад јеси?

(И ту се они посвађају и потуку).

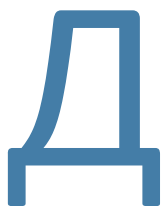
’Челе (пак, божем збуњене њиховом виком и наљућене, напашће на њих обојицу, и, зујећи свака својим гласом, уједати их, тј. штипкати, па кад и те шале буде доста, игра ће се свршити).

ЂЕЛ-ЂЕВОЈКО...

(Играчи и играчице — „све мушко па женско“ — направе „шупље“ коло, у чијој средини отпочне да игра лаким потскоцима вешта и спретна играчица, која у десној руци држи киту каранфила.

ок се око ње коло таласано окреће, она се левом руком која држи мараму ухватила за бок, а десном руком с китом каранфила отпочне да удара по образу, час мушко, час женско.

За све то време коло пева, а играчица му на песму одговара песмом, чинећи пред сваким играчем и играчицом из кола грациозна увијања и превијања телом, уз враголаст поглед и љубак смешак.)

Коло (пева):

Ђел-ђевојко, ђел-душице, дај ми се, дај!

Играчица:

Ево ти се дати нећу, ђидијо, ђидијо!

Коло:

У мене су мермер-двори, ђевојко, ђевојко!

Играчица:

У мог баба и још љепши, ђидијо, ђидијо!

Коло:

Ђел-ђевојко, ђел-душице, дај ми се, дај!

Играчица:

Ево ти се нећу дати, ђидијо, ђидијо! —

Коло:

У мене су врани коњи, ђевојко, ђевојко!

Играчица:

У мог баба још и љепши, ђидијо, ђидијо!

Коло:

У мене су златни ножи, ђевојко, ђевојко!

Играчица:

У мог брата и још љепши, ђидијо, ђидијо!

Коло:

Ђел-ђевојко, ђел-душице, дај ми се, дај!

Бирај момка невјерена, дај ми се, дај!

Играчица:

(Притрчи коме хоће момку, те га ухвати за руку, уведе у коло — и запјева):

Ево ти се сада дадох, ђидијо, ђидијо!

ДЈЕВОЈЧИЦА И СТАРАЦ

Д

јевојчица платно бели, овако, овако,

(рукама пребирајући)

Отуд иде стар на коњу овако, овако,

(млитаво климајући)

Божју помоћ њој називље овако, овако,

(с руком клањајући се на прса)

Она њему: „Ид’ отале овако, овако“;

(главом срдито окрећући)

Девеојчица платно бели овако, овако,

(рукама пребирајући)

Отуд иде млад на коњу овако, овако,

(куражећи се и бркове гладећи)

Божју помоћ њој назива овако, овако,

(руку на уста па онда к њој)

Она њему: „Дођ до вече овако, овако!“

(смјешећи се, и лијевим палцем иза лијевог рамена показујући).

Мајка на њу намигује овако, овако,

(мрштећи се и главом претећи)

Она њојзи одговара овако, овако,
(брецајући се и мргодећи).

II МАСКЕ

А) ВЕРСКЕ (ОБРЕДНЕ)

БЕМБЕЉ

У

Дубровнику излазио је 1 маја (као турица на Сретеније); имао је хаљину

сву искићену зеленијем лишћем и свакојакијем цвијећем; око њега су се вили блавори, и једнога је у руци носио и с њим се играо.

Ишао је онај дан и к манастиру св. Јакова (око 1/2 сахата од града).

ЧОРОЈЕ, ВИЛА И ТУРИЦА

У Дубровнику чороје, вила и турица ишли су за времена републике уз месојеђе.

Чороје је имао хаљину чупаву по којој су били испришивани којекаки репови, а највише лисичји, на лицу образину, а у руци зелену границу или киту цвијећа.

Вила је била обучена у бијелу женску хаљину, по којој је опасана црвеном пантљиком, а таком су јој и рукави више лаката били свезани; на глави је имала бијело покривало и вијенац од цвијећа, а преко лица, на ком је била образина, црвеном пантљиком наоколо опшивен комад суре чохе, који је подизала кад је играла, а кад би пошла, опет би га спуштала. У руци је носила као лук на три угла искићен сав цвијећем.

У *турице*, која је била као најглавнија међу њима, није се људска глава ни видјела, него је више ње на дугачкоме чупавоме врату била коњска глава с великијем зубима, која је тако начињена да су се уста одоздо могла ласно отворати и затворати, те је све клоцала; а ноге је имала чупаве и на дну као у тике.

Уза њих је ишао човјек један с бубњем, те је у њ једнако ударао.

Они су излазили први пут на Сретеније, и по томе свакога свеца до часнога поста; први дан су пролазили и кроз саборну цркву, а на светог Влаха (3 фебр.) излазили су и пред кнеза.

Идући по улицама, гдјешто би се устављали, те су вила и чороје играли, а турица је једнако клоцала својијем зубима.

БАБА—КОРИЗМА

У Рисну, на чисти понедјелњик обуче се какав момак у женске хаљине и начини се као ђедова баба, па носећи на рамену седам штапова (седам недеља поста) и за собом вукући комодре (вериге), иде по вароши и скаче испред кућа и виче: „Бу! Бу! Бу!“ — и ово се зове *баба-коризма*, којом жене плаше дјецу да не ишту мрсна јела...

Б) ПОКЛАДНЕ

1 МАШКАРЕ

Црној Гори, уз бијелу недјељу, дјеца се нагаре и објесе о себи звона и

свакојако друкчије нагрде се, па иду по селу од куће до куће, те ишту сира, масла, јаја итд., па јаја продаду те купе вина, а од осталогa зготове јело, те се часте, донесавши од куће сваки себи ожицу и хљеб. Гдје им се ништа не би дало, ондје потегну јајетом у врата.

2 ЋЕДОВИ И ЋЕДОВА БАБА

У Рисну на бијеле покладе обуку се неколико момака у кожне хаљине изврнувши длаку напоље, наките се различнијем реповима и дроњцима, и објесе низа се звона; једнога обуку у женске хаљине и даду му у наручје као повијено дијете; ови се момци зову *ћедови*, а онај у женскијем хаљинама *ћедова баба*. Они иду по вароши читав онај дан скачући, грлећи бабу и љубећи њу и дијете, и тако збијајући смијех; за њима пристане сила дјеце, која вичу: „Бу, ћеде! Бу, баба!“

3 СВАТОВИ С МЛАДОМ

У Рисну, на бијеле покладе, обуче се неколико момака у најлепше хаљине, а један се обуче у женске; они се зову *сватови*, а ово је *невјеста*.

Један од њих узме невјесту за руку као дјевер, па онако иду од куће до куће и просе јаја, а пред вече дођу на пијацу гдје се готово сви варошани искупе. Дјевер се ондје с невјестом поклања пред старјешинама и с њоме поигра, па онда невјеста дохвати чешљем људе до косе а попа до браде, те је дарују новцима, и од овога свега они послјије готове вечеру и часте се.

III ГЛУМА

А) СВАТОВСКА

1 ЧАУШ (ГЛУМАЦ)

Ч

ауш је у нашег народа у сватових шаљчина. Обучен је што смјешније,

понајвише у какво старо одијело, и припаше какву стару кустуру (сабљу), и мјесто ките, на сабљу објеси малу чутурицу медене ракије. За клобук добије замашну перјаницу пиетлова перја. Кухачице објесе му о врат на канапу пробушен сух сир и низ (гровачу) ошапа (каланих усушених јабуках) и напирених, пак усушених цриевах. У руци носи буздован, којим лупа о праг и довратак сваких вратах куд год улази и излази; њим триеска и о врата, о тетиво и таванице у ниској кући.

Чауш виче непрестано и збија шалу; тјера сватове у ред и гони дјецу около куће, ова бо као зоље (осе) нападају у кућу гдје су сватови.

Чауш је у својој шали неопраних устијух, пак не штеди ни кума, ни старога свата, ни домаћине, истих младенаца, него их назива свакојакими имени, и све сватове и узовнике протитра, прорешета, те буде смија до попуцања а чаушу се ништа не замиера, не прима за зло, него се од њега прима све у шалу.

2 ЧАУШ СВАТОВИМА

Хеј, куме дебели! Био нам поштен с кумом и с младенци! Здраво био! А ти, стари свате, драги брате, здрав био, у лулу сједио, кроз камиш ноге пружио, кошуљу запио! Воље ти је, побро, да се опијеш, него да грозницу добијеш!

Домаћине, пијан се ваљао! Јеси ли се већ расуо од веселја?! И ви остали гости, пришипетље! Гле, како су ушутили, па навалили јести! Да ли сте из глада побјегли: нит ко пјева, нити игра, него као гусенице једу и пију, а ја сиромех тепем се жедан и гладан! Здрав био, куме! Не уздај се у ме, него пиј и једи, и једи и пиј, пак пјевај! (Пије).

Домаћине, не ваља ти вино: не остаје, бар иза мене, ни капи! Збиља, не ваља вино: гладан би га човјек пио!

Жене, ако су и сватови, не пијте толико: тко би вам најамио! Гле, како су навалиле на то вино (премда не пије ниједна) као осе на турицу, на мед хтио сам рећ, па свеједно, турица је видила мед.

Гајдашу, цркô од ракије, већ су ми уши од твога пискања и дудања оглушиле: на једно не чујем нимало, а на друго и што чујем, не хајем!

3 ЧАУШ ПРИКАЗУЈЕ

А) ПРИЛОГЕ (ЧАСТИ)

1

Помози бог, куме и ти стари свате, и сва браћо звана и одабрана, војводицу зулумћару, домаћине господару, и ви, баке, наше мајке, и ви младе, наше снајке, ви девојке, наше сејке, и ви децо, узданицо!

Ево од нашега доброга брата, старога свата, једна лепа част, дванаест стуба белих погача: шарене су, писане су, везене су! Колико му на погачи писма, толико оженио сина; колико на погачи шара, толико довео снаха, те се њима поносио: као небо висином; као море дубином; као зец брзином; као лисица мудрином; као смедеревска нахија адвокатима; као пожаревачка Власима; као јагодинска асурама; као крушевачка кицошима; као ужичка пећинама; као Марковац каљавим сокацима; као Баничина приходима; као Бошњани сувим потоцима; као Бишевац песком; као Чумић делијама; као Петровац качаком; као Кусадак дуванцијама; као Водице продајама; као Глибовац пустим кућама; као Чачак дулецима; као Пожега дињама; као Ужице шљивама; као Вучитрн делијама; као Софија спахијама; као Стари Влак кметовима (две куће, па из треће кмет). А да га бог сачува: трула моста, подругљива госта; тесна сокака, бесна Бошњака; пса гарова, Турчина манова; сирова кијака из мрака; кратких гаћа, дугачких коприва; цандрљиве жене, пијаног сина; жив био, помогао му бог, и Банов брод, и сва села и на Дрини скела. И амин, сватови! (— Амин, амин! — одговоре сватови сви у глас).

2

Ево, нама кума дошла, ал' не празна, него донела пуно свега: три пецива круха, можемо се сви исхранити и преко петка и суботе, макар и мрсили; донела је печеног браву трогодњака, а може бит је и старији. Ево, погледајте само ове кљове (зубе)! (Ово говорећи, чауш приказује тако зване сватовске части: колаче, погаче, заоблице, колачиће, биели смок, вино, ракију итд.).

Ево, кума донела и ардов вина и лагву цојке (ракије). — Богу на глас, нама на част!

Потрудила се и старосватица, те доукла и на коњи и на волови, не би могли ни врапци позобати, ни гуске попасти! Шта ја знам што је? Ето, погледајте да не лажем: погача — колик орница, печенка — вол из плуга, вино и ракија, да се плива по њем у кориту, ако нема чуна!

Ево и за чаушем... (какав је да је, наш је), дош'о њетко и донио њешта: мрвицу круха, залогај смока, од комарца пржена ребарца, од мушице душице, у решету ракије, да се гајдаш напије, а што остане, дат ћемо пустосватицама, не би ли се хале заситиле: куд год иду, жваћу!

3

Ево, наш први комшија, Стеван, богат човек, богату и част донео: дебела брава-црнога гаврана, себи на глас, сватовима на част, домаћину на поклон! Амин сватови! (Сви одговарају „амин“!)

4

Ево овај (како му буде име) живи близу воде, па уватио воденога миша. Ако ли је кокош, а он каже да је врана, или друга каква тица; ако ли је жив ован с роговима, а он, као плашећи се од њега, пита: шта је то, или је јелен или во или друго што итд., а уза сваку напосљетку мора казати: „Себи на глас, а свој браћи на част!“ (тј. донио).

Б) НЕВЕСТИНСКЕ ДАРОВЕ

1

Ево познаје млада кума свога лиепим даром, кошуљом усниваном, невезеном, приплетеном и састављеном, на вјетру би полетила, (кад би вјетар рушио кровове и чупао дрвеће из корена), једва се виде жице: рубина је свилом ткани, златом попуњена, богу на глас куму на част!

2

Ево наша снаша донијела куму кошуљу, каква је танка, кроз прстен би прошла, да је прстен гужва и орачица па да је два туку, а четири вуку!

В) УЗДАРЈА (У НОВЦУ)

(Кад се уздарје скупља за младу снашу, и то у новцу, чауш пропраћа):

Кум даје све жуте дукате! Од стида, ево гледајте, како поцрвенише као понтуре и грешље.

И ствари сват даје, ево гледајте, што може и што не може! Ено већ кесу на палцу изврнио наопако! Гле, све саме шкуде лете као иверје у тањир! Само у овом белајском тањиру притворају се у двогрошке!

Кад падне у тањир који марјаш, десетак ил' двадесетак, повише чауш:

„Хеј, тога, тога! Распасујте ћемере, па тражите, то је у млиеку варено!“

Кад падне бакрен новчић, повиче чауш:

„Не убијај се, јадни друже! Не кољи се без ножа:: све даде, што имаде!“

Б) ВЕРТЕПСКА

(Још из даљине зачује се религиозна песма: „Рождество твоје, Христе боже наш, восија мирови свијет разума; в небо звијездам служашчи звјездоју учахусја: тебје клањатисја солнцу правди, и тебје вједјети с висоти востока, господи, слава тебје“; а затим у кућу уђу вертепаши — цареви: Ирод, Гашпар, Валтазар и Мелхиор, — сви обучени у стихаре преко којих је појас, с крунама на глави и са сабљама у рукама, уносећи „вертеп“.

В

ертеп је минијатурна црквица, направљена од шарене или позлаћене

хартије, која има два торња и у сваком по звонце. У њој је инсценирана „пољана травна, зелена као пашњак. На пољани су тој лутке утврђене, непомичне: овце и чобани — и пред њима анђео; мало даље, као у шталици, — јасле и волови, и Јосиф и Марија с младенцем Исусом“.

Вертепаши, пошто у кућу уђу, певају: „Дјева днес пресушчественаго раждајат, и земља вертеп неприступному приноси, ангели со пастирми славословјат, волсви же со звјездоју путешествујут: нас бо ради родисја отроча младо, превјечни бог“; а за то време у вертепу се ово приказује:

Анђео се јавља пастирима и они се клањају. Сад улазе три цара источна један за другим, свак са својим даром: Гашпар се поклони — и принесе Исусу на дар злато; тако и Валтазар — и принесе ливан (уље); тако и Мелхиор — и принесе измирну.

Тада се јави црквењак. Он најпре дође и запали свећице, а потом повуче за звонце, иза чега уђу два ђака са чирацима и клањају се Исусу; за њима је поп с књигом, који „стане као читати“. Али у том наиђе и један пастир и за њим ђаво, с којим се пастир потуче, оборивши ђавола. На крају црквењак и један ђак зазвоне у оба звона на торњевима и сви одлазе са вертепске сцене.

Кад се заврши ова игра с луткама, цареви, који дотле стојећи са исуканим сабљама певају, престану са песмом — и настаје разговор).

Прва сцена

Цареви: Ирод, Гашпар, Валтазар и Мелхиор

ИРОД: Откуда сте, ви цареви, како је име ваше, куда путујете и коме дарове носите?

ГАШПАР: Ја сам цар Гашпар од персиске стране, видео сам звезду на истоку и познао да се нови цар родио; идем да му се поклоним и дар да му однесем.

ВАЛТАЗАР: Ја сам цар Валтазар од вавилонске стране, видео сам звезду на истоку и познао сам да се нови цар родио; идем да му се поклоним и дар да му однесем.

МЕЛХИОР (сав гарав у лицу): Ја сам цар Мелхиор од арапске стране, видео сам звезду на истоку и познао сам да се нови цар родио; идем да му се поклоним и дар да му однесем.

ИРОД (љутито): Какав се то нови цар родио?! Ја сам цар Ирод, четворовласник, и нема цара преко мене. Сва земља нека дрхће од страха мога! (лупи ногом о земљу).

ГАШПАР: Нас је, царе, звезда овамо довела, и познали смо да се родио цар над царевима.

ВАЛТАЗАР: Тај цар што се родио, владаће и над небом и над земљом; зато сви идемо да му се поклонимо.

МЕЛХИОР: Сви идемо да му се поклонимо и дарове однесемо као цару и богу нашему!

ИРОД (тише): Идите, дакле, и распитајте за тог новорођеног цара, и кад га нађете и поклоните се, дођите и јавите ми да и ја идем да му се поклоним.

(Сви у хору певају):

*Шедше трије цари
Ко Христу со дари
Ирод их пригласи:
Гдје иду? вопреси.
Отјвјешчаша јему:
Идем к рожденому,
К рожденом идите
И мије возвјестите.
Аз, шед поклоњусја,
Пред царем смирјусја,
Тамо и аз предста,
Гдје нам дете Христа итд.*

(Споља уђе Губа, обучен као луда, или пајац, или ђаво).

Друга сцена

Губа и пређашњи

ГУБА: Добар вечер, драги моји господари који јесте у овај дом сабрани. Ви ту вечерате и пијете, мене оваког седог старца, кукавца, дедака нејака, у друштво не зовете!

Кад сам ја био у стара времена неких племена племенити пастир, ја истерам моје овце у пољану, па се извалим, као неки бравац, у механу, како ми је воља била. Ја бирам овцу, која је најбоља и боља, па кољем па једем; вино, које је најбоље и боље, ја пијем. А газди терам све пуладине и мрцадине. Газда мене пита, газдарица тражи: „Море, старче, ди ти је та и та овца?“ — А ја им лажем јако, љуто и крваво лажем: курјаци јој главу откинули, а пси месо разнели, а ветар вуну на трње натерао!

Богме, ту се искупише сви рзуси, најбољи Вранцузи (Показује руком прво на једнога цара): Роми-ага из Старих Парага, (на другог): Ћорави Нића из РацМилетића, (на трећег): Егави Тоша из Дивоша, (на четвртог): И лепи Јоца из Обровца. Богме, они се ту састаше и мене јако избише, те ја остах без беса, црна гарова и зелена зељова. Сирјеч!...

...Рекла мени баба Јока, да се манем пушке и пиштоља, па да идем на неке школе, да будем неки ђак; а ја велим и овако сам свакојак!

Рекла онда баба Јока: празна је фијока! Машајте се у џепове — у пикслу трпајте! Који дукат, који два, ко шта има, нека да. Али дукат много кошта, пет форинти биће доста; десет круна, каже Коста, банке нешта; а потура вама оста! Сирјеч! (Цареви изиђу напоље).

Трећа сцена

Губа (сâм)

ГУБА: Губа губује, добро једе и пије; не зна добро читати, ал' зна добро искати: крајцарицу у кутијицу, кобасицу у торбицу, колачић на штапић! Хајд' да идемо!

(Пошто се захвали на дару, Губи одлази за царевима).

В) ПОКЛАДНА

ВОДЕНИЧАР

Н

а Златибору, између Божића и поклада, једно се лице преруши као воденичар, завије чалму и набрашњави се, па седи и „меље“. Друго се лице начини као коњ, а треће лице које на том коњу тера жито у воденицу.

Воденичар је наглув. Њега издалека пита онај што тера коња може ли му самлети жито, а он одговара да не може, јер су му козе ушле у јаз и изврнуле воду, па стаде да скаче и јури све по кући као козе из јаза.

Онај поново зове и пита може ли му самлети жито, нашто га воденичар пита: А шта је? тј. које је жито. Онај одговара: Пшеница. На то ће воденичар: Не може. Овај поново пита и набраја разна жита, а воденичар га сваки пут одбија.

Тек кад је рекао да је зоб, воденичар одобрава: 'Ајде потерај, може. Затим воденичар пита: А на чему тераш? Онај одговара да тера на коњу, на што ће воденичар: Е, не може, и тек кад је рекао да тера на кобили, одобрио му је: „Ајде, потерај!“

На то дотерају товар до воденице и воденичар веже кобилу, али га она удари ногама и угине, а њен власник за њом кука.

ЋЕДА ЕЛЕЗ

(Један вјешт од друштва обуче се смијешно у необичне хаљине, узме штап у руку, стави орах или што друго у уста, па шједе наред одаје, учини се да је стар и са свим глух, те стане пјевати а све штапом врти у наоколо, па овако обучен и преврнувши глас запјева):

*О ђевојко, ружице, ружице!
О невјесте, љубице, љубице!
Моја жено, душице, душице!
Старе бабе, грознице, грознице!*

(Пјевајући ову пјесмицу почну га звати са свију стране, најприје полако па послије, пошто виде да је глух):

— О ђеде Елезе! (а то заособице толико пута, и јачим гласом, доклен им се гођ не одзове).

— Зове ли ко мене, неборе!

(А они њему одговоре):

— Болан, што пјеваш, да ли ти није љетос умро отац?

(Сад се он насмије, и прсне усницама, као да не мари ни најмање, па им одговори):

— Може му бити, свакако и стар бјеше, — (и шљедује пјевати ову исту пјесму, а они га опет неколико пута зазову, а он):

— А ко то данас зове?

— Болан, што пјеваш, да ли ти није мајка зимус умрла?

(Прсне опет устима): — Богме, ја јој нијесам крив, а она се не бијаше рано родити — (па опет шљедује с пјесмом).

(Опет га зову):

— О ђеде Елезе!

— Ма што зовете, а не дате ми ову пјесму испјевати, да бог да и ви остарјели!

— Болан, да ли не знаш да ти је скоро брат а ономадне син умро, па како пјеваш?

(Прсне опет):

— Бам зато, ако су једном, неће другом, ја их тамо нијесам шиљао.

(Овако му говоре и за сестру, и за шћер, итд. а он све једнако чини знаке устима да не мари ни најмање, а све једнако пјева, па најпоследње):

— О ђеде Елезе, болан! Не пјевај, умрла ти је жена!

(Онда он скочи на онога те му је рекао, вичући и бијући штапом):

— Ко ти је казао?

(Они сад у хитњи виче):

— Казао ми је (наприм.) Нико (а он на Ника исто тако, а Нико виче да му је казао Петар, а Петар, да је чуо од Марка итд., а он све од једнога до другога трчи, бије и пита):

— Ко ти је казао?

ВЕЗИР

Друштво изабере ко ће да буде везир, која ли двојица два коња, на којима треба везир да јаше, ко ли кадија, ко ли мудир.

Везир изиде из одаје су она два, те ће на њима јахати, а кадија и мудир остану у одаји, те обојицу обукује друштво што се најсмешније може, на пр. вежу им свакојаке крпе и пасове око главе, пригрћу кожухе с наопака, и даду им најдубље чибук да дуване.

Уто ево већ долази и везир, обучен најсмешније што се може, а особито сарук на глави толико велики да једва улезе у врата кроз одаје, јашући на оној двојици који су прекривени каквом хаћином управо до ногу.

Кад везир улезе, сви му се на ноге дигну и по турски поклоне чине, а мудир и кадија највише, који везира скину с коња и шједу га на мјесто гдје су сиђели кадија и мудир, принесу му запаљени чибук те почне пушити. Сад почне везир питати овако:

— Хеј, права рајо! мене је послао честити султан падишаха да обидујем царску земљу, да видим да се раји не ради зулум, да је свак у царско здравље сербез и рахат, и да гледам суде ли вам мудир и кадија по божјем шеријату и по царском ућумату, пак ми слободно казујте ко што има противо кадије и мудира, тестир вам је и изум.

Сад се сви преклоне те га љубе у скут и почне један по један казивати које и какве им се неправде чине...

Кад везир саслуша свачију даву, потегне неколико пута уз чибук а попријеко гледа на кадију и мудира, а они обојица клекну пред везира пак се моле за милост.

— Аман, честити везиру, царски већилу! Валабила-талах није истина што раја говори! Лаже, наше ми главе а твоје браде и тако нам свечева инцила и божјег џенета а небеског сифата!

Сад сви једноглице завичу:

— Истина је, честити везиру! Ако не буде истина, ево нашијех глава а твоје сабље!

Везир сад повиче на момке: „Обојицу свежите и у сургум одведите!“

Сад постане у друштву велика граја од радости од смјеха, јер сваки (мушки) скочи..., те ухвате и на рукама изнесу кадију и мудира из одаје, — па више пута изван куће — а везира почну љубити опет у скут и у руке, препуњају му чибук, и приносе у филџанима каву; али каве нема, него он присркује као да пије каву.

МРЦА

Мушки, ко је вјешт... направи (се) као мртвац...: умије се водом по образу, те зажме очи и леже на уздах, а други га посипље шеничним брашном по мокрым образима, како ће му брашно добро пријонути, па кад се тако набрашни, огрне се у бијели ленцуо мртвачки, завеже главу бијелом крпом, стави између усница неколико зрна огуљена лука бијелога (чесна) као да су му зубови.

Најпосле, кад се тако нагрди, пошље онога те га је посипао брашном по образу, да иштува у друштву свијећу, а мртвац онда уљезе с уждивеним фењером те иде редом да свакога љуби, и свакојему рече: „Домало ти си мој!“ А младијема: „Ако не будеш добар, понијећу те!“

IV ДРАМСКИ ТЕКСТОВИ

1 ЛЕК ЗА ЗУБОБОЉУ

- та си се снуждио?
- Море, боли ме зуб!
- Ја знам сигуран лек.
- Кажи ми га, молим те, пропадох!
- Да говориш што ја говорим.
- Добро, 'оћу!
- Кажи: „Милана (име лица) боли зуб!“
- „Милана боли зуб“
- Кажи: „И Милана није ништа брига што га боли зуб!“
- „И Милана ништа није брига што га боли зуб“.
- Вала, кад тебе, Милане, није брига, није ни мене!

2 ЧУДО БЕЗ ЧУДА

(Упитало је друштво на сијелу једнога весељака):

— **Т** и си данас био у чаршији, причај нам шта је новог!

(А он одговара):

— Ја бих вам имао много којешта казати, ако имате гдјегаођ мало вина да поквасим језик.

(Домаћин ће му донијети да се напије, говорећи му):

— Ево вина, ама тако ти баба Јешна родила сина, не лажи као што си научио!

— Ко лаже? Да ти на те сиједе брке не пазим, знао би коме си рекао да лаже!

(Пошто се добро напио, почне казивати):

— Чујте, браћо и дружино, што нијесте чули нити ћете икад чути! Прва вам је новост: данас Турци насилу потурчише кадију; друга: видјех гдје из црне краве музијаху бијело млијеко; трећа: ђе је бијела кучка оштенила шарено псето, а бијела мачка омацила црно маче. Чух да је некаква невјеста родила дијете, но заборавих да ли је мушко али женско, ама рекоше да мени сличи.

3 НАЗОВИ ЈУНАШТВО

(На једном зимском сијелу састала се момчад из неколико села, па један ће рећи):

— **Д**ај који од нас да што прича; ако нећете ви, ано ћу ја.

(Други весела одмах овога упита):

— Из којег си села ти?

— Ја из доњег, а ти из најдоњег (сви у смијех), а што ме питаш?

— Чуо сам да су ваши били у неки вакаат оглашени јунаци мимо остале људе, па не знам има ли их и данас али сте се изродили.

— Богме је било и буће свуда свега и свашта, а данас чини ми се да смо ми бољи но ви.

— Данас знамо да нијесте бољи но гори од нас, али су ваши стари били бољи од вас.

— Ма откуда ти знаш?

— Чуо сам када сте изабирали новогa сердара и војводу пред војском на Косову, пак рекоше наши стари: ко од нас докаже да је у свом вијеку учинио какво јунаштво, њих ћемо два одабрати. Изићи ће два бијесна јунака, мањи од ораха а повиши од љешника, и почну пред кнежином своја јунаштва приповиједати, и зва се један Мићун, а други Крцун. Рећи ће Мићун: Браћо, срамота ми се фалити, ама је познато свему селу да сам ноћу без мјесеца пошао сам у тазбину; како ми се био испео чир на носу, и док је сам пукнуо и зрастао, нијесам јаукнуо; како једном скочи на мене пуница и сват да ми отму оружје, а ја се обранио једном руком, а, фала богу, знате кад сам пред сељанима од првога маха одсјекао кокоту главу и...

(Повиче село):

— Доста је, него нека казује Крцун.

(Ево Крцун, ставио руку десну на оружје, лијевом глади свој брк, а по народу мрко преваљује очима, па ће рећи):

— Ви знате, браћо, мене и моје јунаштво, али ћу вам приповједити нека која може бити нијесте чули: Пушком сам убио вука, куницу и лисицу, а ножем посјеко од прве главицу купуса по најдебљем кочању, и пресјекао лубеницу с врха до дна, и мало земље приватио, а још нешто да вам приповидим (а чисто знам да ми нећете вјеровати), једанпут сам четири јаја од прве с једном ногом поломио.

(Сад ће и кнез и поп упитати):

— А јесте ли колико пута били у боју с Турцима?

— Од Косова нијесмо никад, јер међу нама и њима није кавге големе ни бивало, јер наши стари изгинуше, јер прегнуше, а ми живимо да трпимо.

4 ДВИЈЕ МЕГДАНЦИЈЕ

— **Ј**еси ли ти из Дрине? — упита момак момка на сијелу.

— Јесам, а што ме питаш?

— Хоћаш те питат' је ли вам још жив кнез што га је мој дјед посјекао на мегдану?
(Сви у смијех).

(Рећи ће му све друштво):

— Дану приповиједај, цркве ти, што је било!

— Ево ћу вам казати све право и здраво, а знате да ја до данас нијесам ни за паре, а камоли бадава лагао и зубове тупио! Завади се наше и њихово село около границе, и дошло до крви, па да не би много крви пануло, уговоре да њихово село одабере једнога мегданцију, а ми другога, па чије буде јунаштво, нек је његова и правда. Они послаше њихова кнеза, а ми мојега покојнога дједа, било му је, кажу, деведесет и једна година, три мјесеца, двије недјеље и један дан. Научише кнеза да се добро чува да га не би мој дјед преварио, јер је, веле му, стари лукави мегданција, него не ударај прије, него све онако ради што и он ради, па кад видиш твоју згodu, удари, и не донеси нам срамоте ни крајњу. Састадоше се мегданције, а кад наш стари и клијенити дјед видје кнеза млада, снажна, горопадна и сложен као сунце у луци, пољубише се и један другом крв алалише, а мој покојни дјед пригну му главу да га кнез посјече, а и кнез, као што су га свјетовали, одмах дједу ми пригне главу. Дјед очекиваше да ће му нож иза ушију клекнути, па отвори мало очи, па кад видје кнеза да је преклонио главу, извади нешто зарђане кустурине те по вратним жилама, а кнез пред дједом на колена. Клао га је од јутра до предвече; ножина тупа, рука нејака, вратина кнежева као у вола ораћега, никад главу од трупа раздвојити; и да не наљезе један наш из дрва те му узајми сјекиру, шћаше се дома без главе вратити.

5 ДВА КУМА

— **Ј** а сам ти се, куме, оженио.

— Богме, куме, добро.

— Није, куме, него зло, јер сам узео грбаву дјевојку!

— Богме, куме, баш зло!

— Није, куме, него добро, јер ми је дотјерала хиљаду оваца!

— Па, куме, баш добро!

— Није, куме, него зло, јер ми покрепаше овце!

— Богме, куме, велико зло!

— Није, куме, него добро, јер сам одерао коже с њих, и за њих сам купио добру појату и у њој пуно сламе, па сам ти опет на главним.

— Па, куме, опет добро.

— Није, куме, него зло, јер ми изгорје и појата и слама.

— Богме, куме, сад највеће зло!

— Није, куме, него сад највеће добро, јер ми у њој изгорје и грбава дјевојка!

— Е, куме, ти си се сад кутарисао зла. Сад буди слободан од свега.

6 ПОД ПРОЗОРОМ ДРАГЕ

М

омак (ђевојци, која му се неће да укаже — у завитку је):

Драга и медена, зашто меки твог џама не отвориш, да ја твоје лице видим, за којим ми срце вене. Нек не жалим што ми вене, кад те видим. Ал' си била, ал' румена, ал' си ружна ил' малена, па бар да ми срце не вене?!

Девојка: Драгане мој, зар ти не знаш да сам соја господскога, једина у матере, па ме медом, млијеком и шећером хранила, зато сам ја била и румена, средњег боја од доброга соја. — Бог ми дао па су у мене црне очи, округло лице, подуга носа, мали' уста ко кутијица, зуби били ко дизија бисера, обрвице кано морске пијавице, трепавице кано крила ластавице; тако ме је бог створио, баш од ока за доброга момка. — У тебе су очи шарене: кад би ти ја пенџер отворила, ти би мене угледо у струку и у лицу, па би могао урећи мене, а себе балдисати.

Момак: Срце моје, душо из њедара, ја сам у доброг хоће учио и свакове дове научио. Кад те видим у лицу и струку, намах ћу ти дову проучити и по твоје лице, душо, пухнути, да ја тебе никад урећи нећу. Чујеш ли ме, драга душо моја, ја сам ти се умолио, отвори ми џама и пенџера и било ми покажи лице! (Отвара му) Ала сам се, душо, изгубио, кад сам твоје угледао лице! Бијаше ми се памет преврнула, ноге су ми задрхтале, а срце ми закуцало у њедрима: ја помисли' заувек полудит' па замало да не падох на калдрму. — Још сам, душо, врат искривио, гледајући џаму и пенџеру! Та бојиш ли се бога великога што сам врат искривио, а могу нам и дјеца бити кривоврата! Дер ми сићи са чардака свога на авлијска врата!

Девојка: Како ћу ти, драги, силазити, кад је мајка однила басамаке у својим џеповима.

Момак: Ако ти је, драга, однила старе, нове ти је басамаке оставила у твојим џеповима, сплетене од свиле и ибришима, када год хоћеш, ти ми сићи мореш.

Девојка: Чујеш ли ме, моје миловање, кад ја сиђем са мога чардака, са чардака на авлинска врата, твоје срце неће моћи трпити, ти ћеш мене загрлити, па ме пољубити! Бојиш ли се бога великога, да ти моје нагрдиш лишце?

РЕЧНИК МАЊЕ ПОЗНАТИХ И РЕЂИХ РЕЧИ И ИЗРАЗА

Аваница — грабљивица, разбојник

авгарански — агаренски, турски аер — ваздух

ајван (хајван) — стока

ајлук — плата

акшам — вече; вечерња молитва

алал — благослов

алал ти било! — са срећом; било ти благословено!

аман! — милост!, опроштај!

анатемњак — проклетник, ђаво

андио — анђео

аџе (од амиџе) — стриц

Баба Марта — народна персонификација за месец март

Баба Рога (руга) — измишљено дечје страшило изгледа наказне бабе, којом су плашили немирну и непослушну децу

бабурица — буба мара

бај — бајање

бан — назив за сваког човека према коме се жели да се укаже поштовање

баница — госпођа

барак — космат пас, рундов

баучина — велики баук којим плаше децу

беле пчеле — Када се пчеле у кошници намноже, онда се роје. Ако је и тај рој бројан, онда се и он роји. Такав рој зове се паројак. А кад тај паројак истога дана пусти рој, онда се тај нови рој зове „бијеле пчеле“, што се у народу сматра срећом.

бељ — губер, покривач

беша — бешика, колевка

бијељ — в. бељ

бјелача — бела сукнена мушка хаљина с рукавима

бјечве — сукнене чакшире

блавор — врста дугачког гуштера; живи у Далмацији, Херцеговини, Македонији и Истри

брав — овца, ован, коза, јарац

Брајићи — општина крај Будве, чувена са свога поштења („Тврде вјере као Брајићи“)

брашњеница — јело што се носи на пут

брзатак — брзак

броћ — биљка са жутим цветом; употребљава се и за бојење — и као заштитно средство од вампира

булумаћ (ч) — јело од пшеничног брашна справљено као каша

бунгур — крупно пшенично брашно или обично јечам или пшеница прво обарени па онда осушени и прекрупљени

бутун — цео

бутур — ђаво, андрак; нека болест

бучка — дечје страшило

бучук — мера за жито, брашно

вавољак — оно што се сваља међу прстима или у устима

ваган — чанак, здела; мера за жито

вагон — врста косира

вако — већ ако

вакца — несносан свраб између ножних прстију или на самом табану

накуп — задужбинско добро (имање) код муслимана, завештано у верскодобротворне сврхе

вала(х) — по богу

вала(хи) била(хи) тала(хи) — турска заклетва: „тако ми господа бога“

варка — задњи део рибе око репа

ведхе — старе

вејка (веја) — грана (биљка)

веле — много

весељак — бадњак

нет — већ

већил — заступник; саветник; достојанственик

вједогоња [једогоња; здуха(ћ), стуха(ћ)] — дух који изиђе из човека слично као код вештице и с другим вједогоњама води облаке, чупа дрвеће из корена и туку се међу собом, извлачећи летину на своју страну

влака — велико тешко дрво које се не може возити, но се вуче

вран — гавран; а и уместо враг

гробник — загробни дух, сличан вампиру

граница — свињска болест у ждрелу

гусина — гусеница

дава — тужба, жалба

дађаволу — ниједно

даица — ујак

далак — обољење слезине код човека

девето небо — небо народног веровања, где највише уживају праведници и богоугодници

детлан — детлић

димличице — мале димлије

дин — вера, закон

дона — молитва

догања — дућан

додола — девојка која се у обичају додола — „свуче до кошуље сасвијем, па се онако гола увеже и обложи различном травом и цвијећем тако да јој се кожа нигдје не види нимало“ (Вук, Рј.)

дугачка — змија

дум (дон) — назив из почасти за католичког свештеника

Ђана — скраћено од Алађанин

евлад — пород

жвакалица — жвакање и оно што се поједе

жежељ — подугачак и подебео штап, чији се један крај веже псу за огрљак а други за колац (да не би пас прегризао узицу)

жерави — ждралови

живина — жива рана која кад на једном месту зарасте — на другом се отвара

заврћколо — „кец“, крајњи играч у колу

заклад — в. залога

залога — предмет који играч у играма даје као залог да ће „пресуду“ која му је изречена извршити

заоблица — бравче уцело испечено

застава — место за постављеном трпезом — у дну према зачељу

затра — смрт, помор

зевак — угодност, уживање, благостање

зенђил — богат, угледан

зифт — онај талог што се накупи у муштики после пушења

зли(ћ), (злога) — црни пришт (болест)

изгртало — чиме се изгрће жар и пепео из пећи; ватраљ

издат(-и) — болест груди, с пробадима и тешким дисањем

измећар — слуга(н)

изор — најам стоке за орање

изум(и) — одобрење

инцил — јеванђеље

исполац, -лца — издубена лопатица којом се избацује вода из чамца

иштувати — утулити; угасити

јажа — јаз

јалова муња — в. суха муња

једноничити — врста строгог поста, кад се само једанпут дневно једе

једовни — отровни

јемљеш — раоник

Јов — старозаветна личност, велики злопаћеник

јувка — кора од теста

када — скраћено од кадије; в. кадија

кадија — судија

калаузити — бити водич; показивати пут

каматњак — човек који даје другом новце под интерес (камату)

каменик — вук (курјак)

канура — конац или пређа смотана на начин како се мота на мотовилу или витлу

кар — грдња

катил — крвник

кличана (кецеља) — од ткива, у које су утиснуте разне шаре

клијенит — сакат, да се не може маћи; укочен, узет

ковчали — украшено ковчама (копчама) махом сребрним или златним

колибан — сиромашак, који има само колибу

комостре — вериге кораба — брод, лађа

кораћ — чекић за поткивање коња

кордона — фино учињена кожа, која се израђивала у Кордони (Шпанија)

коризма — велики пост пред Ускрс

котар — место где се садева сено

криес — цврчак

крт — кртица

крупa — град

кунина — влати са вршка трске

кусало — део кашике што се ставља у уста

куси — ђаво

кускуни — део ама који пролази испод коњског репа

куто — лончић

Кучајна — планина, стари град и рудник у пожаревачком округу

лазина — место где је много шуме исечено; крчевина

ластина — угодност, удобност

ленцуо — чаршав

либро — књига

лик — лика (од липе)

лињак — врста рибе

лубина — део тела (човека или животиње) где су црева и цигерица; ударити по лубину — по леђима, или по ребрима или по трбуху (Вук)

лужина — луг

љеља — краљица из духовског обичаја

магања — мана, недостатак

маја — редуша

мајдонос — в. петрусин

марач — месец март

марта — месец март као персонификација („Баба Марта“)

марчани — мартовски, тј. онај који се родио месеца марта

маца — пчелиња матица

машала! — диван ли је! не буди му урока!

маштрафа — чаша с дршком

мензилски — поштански

миндрос — клупа за батинање

мојасил — ране, најчешће по рукама из којих иде жута течност

мрца — смрт

мудир — управитељ, комесар

мудрило — глупан

мука — брашно

муселез — медовина; алкохолно пиће зачињено медом

мутвак — кујна; део пекарнице где се меси хлеб и стоји брашно

мучњак — сандук у воденици у који пада брашно испод камена

муштулугџија — онај који донесе весели глас; гласоноша пријатних гласова

налет — сотона, ђаво

налет га било! — проклет био!

наопослом — унапредак

нева — невеста (млада)

непоменица — змија

ни мукајет — нимало не обраћа пажње

ницина — болест жлезда

новљак — нови, млади месец

њака — магареће њакање

оварисати — упутити се у чему

оглав — део узде или улара који се налази на глави коња

огрејаније — сунце

ожег — ватраљ

осоје — она страна коју сунце не греје

ости — трозуба рибарска направа којом се лови риба у мору

отава — друга трава која поникне по кошењу и на коју се стока пушта да је пасе

оцал — челик

падишах — владар, цар

папар — бибер

паргар(л) — финија тканина

пасати — проћи

пашалија — слуга паше, царева доглавника; пашинац

петар — део тавана, таванице од необлатњена прућа више огњишта

петрусин — першун

пешкеш — дар, поклон

пињата — земљани суд који се ставља на ватру

плавота — назив за вола плавкасте длаке

поганац — врло опака болест; црни пришт, злић

подљут(и) — када се ко удари или убоде, па му се рана „подљути“

поздер — место пред сеоском кућом, где се набија кудеља и лан

поклапан — похлепан

пометно гумно — гумно на коме се ноћу састају вештице

попас — изгон оваца на кратку пашу

попрет — жеравица запретана у пепео

поскурно брашно — брашно најбоље каквоће, од кога се пране поскурнице

потплат — наплатак

почашница — која се пева кад се испија пиће из чаше

прга — јело од пржена сирна или јечма, које се готови као каша или качамак

прео — преко

претил (о), -ла, -ло — дебео, -ла, -ло

просуља — тигањ

просура — проскура

псоглави — натприродна бића, људског облика а псеће главе

пура — ћурка

путо — гвозден ланац, саставни део кола до лотре; негве, букагије

пушћеница — распуштеница

разрасхатлеисати се — слободно се провести забављајући се, провеселити се, осећајући се угодно

расћустечен — супр. од ућустечен; в. ућустечен

расћустечити — ослободити коња од веза на ногама

рене — иде у страну

резил — брука

рз — част, образ

роква — ротква

рпато — много, нагомилано

самур — скупочено крзно сибирске куне

Света Недеља — празник — схваћен у народу као светац и као живо биће

Света Пречеста — Богородица

селама алећим — турски поздрав

сербез — слободно

сермија — имање, имовина, иметак

сечко — месец фебруар

сифат — својство

сичан — отров (мишомор)

скака — м. скаче

скерлет — скупочена материја (чоха, свила или кадива) обично црвене боје

скорње — чизме

скрата — болест немања апетита, без болова

скратило — в. скрата

снијет — главница

Содома — легендарни град у Палестини (где је данас Мртво море) који је са Гомором, због безбожног живота, био разорен

солило — место где се стоци (обично овцама) даје со

сраб — свраб

среш — камен који ствара вино, вински стреш

станац — камен који је као изникао из земље

стокућа — женско чељаде које радо залази у туђе куће, и ретко је код своје

стрв — остаци од леша

стрмељ — стршљен

струка — део народне ношње; врста огртача

стуха — в. вједогоња

сугреб — место где обично вуци долазе, врше нужду, чупају траву и земљу шапама бацају иза себе

суднице — в. суђаје

суђаје — виле које одређују судбину новорођенчету, — нарочито седмог дана по рођењу

супружнина — батина, тојага

сургум — проклетство

сут — свет

суха муња — муња из ведре неба

табак — кожар

табачки — кожни

тана — тигањ

талија — срећа; судбина

таличан — срећан

таруут — јанцик; кожна кеса

татарин — гласник, поштоноша на коњу

телбиз — подвалација

телечар — место где се држе телад

тенац — в. вампир

тенџера — суд, нижи а шири од лонца, обично од земље или бакра, који служи за кување јела

тептиш — иследна комисија; иследник

тестир — допуштење

тефтер — књига; рачунска трговачка књига

тивтиз — тврдица

тоболац — кеса (обично кожна)

товар — магарац

тозлуке — доколенице

трага — сој, врста

тријес — гром

трице — остатак од самлевеног па кроз сито просејаног пшеничног брашна

троскот — пиревина (трава)

трсат, -а, -о, — јак, -а, -о, снажан

тука — ћурка

тукац — ћуран

тулац — тоболац — калуп на који шеширџија навлачи шешир

турица — остатак од саћа по оцеђеном меду из њега; восковарина

турма — караван

ћа — чак

ћемер — појас с кесом, у коме се чува новац

ћибрет — шибица

Ћорава Анђелија — јак, силовит ветар, обично с мећавом

ћос-баша — најглавнији ћоса

убао, -баа — бунар; студенац

уборак — мера (мали суд) за жито

увјела — ујела

уждити — упалити

узлудобар — чуваркућа (биљка)

узма — одузетост, укоченост (парализа)

улиште — пчеланик

умар — димњак

уписан — насликан

урок — моћ очију да се ономе што је лепо науди

усуда — в. суђаја

ућумат — суд, закон, законик

ућустечен — везан за једну предњу и супротну њој задњу ногу

ушник — тупи део секире

ушур — ујам у млину

факир — немоћан; без средстава

фукара — сиромах, сиротиња

фучија — мање или веће буре, у дну шире него у врху, које је с обе стране заднижено — а отвор му је на горњој страни

хазна — благо; благајна, ризница

хаир — корист

хал — стање, прилика

халал — просто, слободно, благословено

хатар — љубав; обзир

хесапити се — обрачунавати се, доводити у ред рачуне

хрен — рен

царатан — в. чаратан

цић — због

цопрница — вештица

чандија — кров

чапра — одерана кожа

чаратан — опсенатор; чаробњак

чауш — сватовски шаљиви глумац, познат и као варимесо, дебели сват, лажња, ранисват, сукало

чаша молитвена — чаша из које пију младенци на венчању

чекрк — сукало; обртача; чевљак

чивит — биљно плавило, индиго

чизмеџи-баша — главни представник чизмарског заната у месту

чинити аминe — проклињати на светом месту кривца (крадљивца, паликућу и сл.) за кога се не зна, да би се сâм открио

чипчија — кмет, сељак који обрађује земљу турског феудалца (аге) и живи на њој

чок — много

чороје — дубровачка покладна маска

чувалдуз — велика игла — самаруша

чувида — образина, маска

чула — шута овца (овца без рогова)

чурек — врста колача, сличан „милиброту“

џам — прозор

џенем (џехенем) — пакао код муслимана

џенет — рај код муслимана

џигаиде — в. псоглави

џуба — дуги мушки огртач

џуџељ — дивља мачка

шанац — кројач

шака-бака — буба мара

шаров — шарени пас; пас црне и беле длаке

шеитан — ђаво

шеријат — пут, закон

Шијак — „Херцеговци зову Шијацима све Србе неијекавце, а Сремци и Бачвани зову Шијацима: Херцеговце, Далматинце и Хрвате“ (Вук)

шикли — украшено шљокама или варком

шиник — врста мере (од 10 ока)

шише — ждребе ошишане гриве

шклопац — отеклина на човечјем телу; плик

шљепарија — епархија

штакара — рода

штенац — штене

штрк — рода

шуба — врста кабанице

шуша — коза без рогова

